

**MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**SÜRMELİÇAVUŞ-ZÂDE CEHDÎ DÎVÂNİ
(İNCELEME - METİN)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Deniz Şeyma KULAKSIZ

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Eski Türk Edebiyatı Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Müjgân ÇAKIR

HAZİRAN 2019

**MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**SÜRMELİÇAVUŞ-ZÂDE CEHDÎ DÎVÂNİ
(İNCELEME - METİN)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Deniz Şeyma KULAKSIZ

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

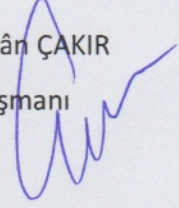
Eski Türk Edebiyatı Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Müjgân ÇAKIR

HAZİRAN 2019

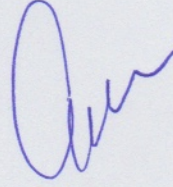
Deniz Şeyma KULAKSIZ tarafından hazırlanan SÜRME LİÇAVUŞ-ZÂDE CEHDÎ DÎVÂNİ (İNCELEME – METİN) adlı bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Müjgân ÇAKIR
Tez Danışmanı

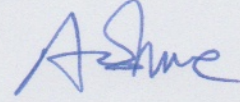

Bu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı (Eski Türk Edebiyatı Programı) Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

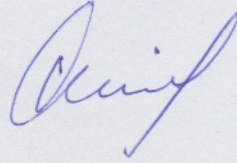
Danışman : Doç. Dr. Müjgân ÇAKIR

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ali Emre ÖZYILDIRIM

Üye : Prof. Dr. Hanife KONCU

Bu tez, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak yazılmıştır.

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel etik kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Ücret karşılığı başka kişilere yazdırmadığımı (dikte etme dışında), uygulamalarımı yaptırmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

Adı Soyadı

Deniz Seyma KULAKSIZ

İmzası

ÖZET

SÜRMELİÇAVUŞ-ZÂDE CEHDÎ DÎVÂNİ (İNCELEME - METİN)

Deniz Şeyma KULAKSIZ

Bu çalışma kapsamında, Sürmeliçavuş-zâde Cehdî'ye ait olan dîvân incelenmiştir. Dîvânın bilinen tek nüshası Avusturya Millî Kütüphânesi, Yazmalar ve Nadir Eserler Koleksiyonu'nda Cod. A. F. 147 numarada, "Pend-nâme" adıyla kayıtlıdır. İlk olarak dîvândan hareketle şâirin hayatı, edebî kişiliği ve üslûbu tanıtılmıştır. Metin, çeviriyazı alfabesine ve günümüz Türkçesine aktarılmış ardından şekil ve muhtevâ bakımından değerlendirilmiştir. Çalışma ayrıca tahlil bölümü de içermektedir. Böylelikle 17. yüzyılda yaşamış olan şair ve dîvânı ortaya çıkarılarak Eski Türk Edebiyatı çalışmalarına katkı sağlaması umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dîvân Şiiri, Sürmeliçavuş-zâde Cehdî, Dîvân, 17. yüzyıl

ABSTRACT

DÎVÂN OF SÜRMELIÇAVUŞ-ZÂDE CEHDÎ (ANALYSIS - TEXT)

Deniz Şeyma KULAKSIZ

In this thesis, dîvân of Sürmeliçavuş-zâde Cehdî is examined. The unique known copy of dîvân is situated at number Cod. A. F. 147 in Austrian National Library, Department of Manuscripts and Rare Books. The manuscripts is recorded as “Pend-nâme-i Gehdî”. First of all, Cehdî’s life and his literary personality is introduced with reference to his dîvân. The text is transliterated, translate and then analyzed in terms of form and content. This study also includes chapter of Analysis. In this way, Cehdî -who lived in the 17th century- and his dîvân are uncovered. Hopefully, this study is to be a beneficial for the Ottoman Literature studies.

Key Words: Dîvân Poetry, Sürmeliçavuş-zâde Cehdî, Dîvân, 17th century

ÖN SÖZ

Orta Klasik Dönem olarak adlandırılan 17. yüzyıl, asırlar boyu süregelen bir gelenekten beslenen dîvân şiiri için pek çok kırılmanın gerçekleştiği bir yüzyıldır. Bu yüzyılın şairleri, klasik dönemde benliğini bulan dîvân şiirini bir adım daha ileri taşımış ve mükemmelle ulaşmak için -sınırları zorlamak pahasına- yenilik arayışına girmişlerdir. Klasik üslûbu devam ettirenler olsun, farklı üslûplardan beslenenler olsun her bir şair şüphesiz bu asırlık mirasa çok şey katmıştır.

Ancak kimilerinin şiirleri fazlasıyla şöhret bulup diğer şairleri etkilerken kimileri de onların gerisinde kalmış, sonrasında unutulmuştur. Bu şairlerden biri de dîvânı bu çalışmaya konu olan Sürmeliçavuş-zâde Cehdî'dir. Kaynaklarda hakkında net bir bilgiye rastlanmayan şairin, 17. yüzyılda yaşadığı düşünülmektedir. Eldeki bilgilerin ve zamanın kısıtlı oluşunun çalışmaya yansımış olması muhtemeldir. Fakat bu çalışmanın amacı -tüm kusurlarıyla- bugüne kadar bilinmeyen bir dîvânı tanıtarak araştırmacıların istifadesine sunmak ve edebiyat tarihimizde hala aydınlanmayı bekleyen noktalara cılız da olsa bir ışık tutabilmektir.

Bununla birlikte çalışmanın tamamlanmasının elbette birçok kişinin desteğiyle mümkün olduğunu belirtmek isterim. Öncelikle beni daima destekleyen sevgili aileme, yüksek lisans sürecimde kendisinden ders alma şansı bulduğum hocam Prof. Dr. Hanife KONCU'ya, lisans sonrası süreçte benden desteklerini esirgemeyen hocam Dr. Öğr. Üyesi İbrahim SONA'ya ve gerek tez konusu belirleme gerek tez yazım sürecinde benimle tecrübelerini paylaşan hocam Arş. Gör. Hicran YÜCEL'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Yüksek lisans eğitimim boyunca kendisinden çok şey öğrendiğim, bu süreçte türlü özveriyle ilgisini üzerimden eksik etmeyen saygıdeğer tez danışmanım Doç. Dr. Müjgân ÇAKIR'a rehberliği, emek ve çabaları için müteşekkirim.

Son olarak öğrencisi olmaktan daima gurur duyduğum değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Ali Emre ÖZYILDIRIM'a cevapsız bırakmadığı her sorum, alakadar olduğu her sorunum ve bana kattığı her şey için minnettarım.

Deniz Şeyma KULAKSIZ

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR	viii
TABLO LİSTESİ.....	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. Sürmeliçavuş-zâde Cehdî	1
1.1.1. Kaynaklara Göre Hayatı.....	1
1.1.2. Dîvânına Göre Hayatı	2
1.1.3. Çevresi ve Muhiti.....	7
1.2. Edebî Şahsiyeti ve Şiir Hakkındaki Görüşleri	11
1.2.1. Edebî Şahsiyeti	11
1.2.2. Şiir Hakkındaki Görüşleri	16
1.3. Dîvânı.....	19
1.3.1. Şekil Özellikleri	19
1.3.1.1. Nazım Şekilleri	19
1.3.1.2. Vezin	25
1.3.1.3. Kâfiye.....	28
1.3.1.4. Redif	28
1.3.2. Dil ve Üslûp.....	30
1.3.2.1. Atasözü ve deyim kullanımı	30
1.3.2.2. Edebî sanatların kullanımı	35
1.3.2.3. Ayet ve Hadis kullanımı	43
1.3.2.4. Etkilendiği şairler ve nazîreler	45
1.3.2.5. Sebki Hindî ve Cehdî.....	54
2. Dîvânın Tahlîli	57
2.1. Dîn	57
2.1.1. Allâh.....	57
2.1.2. Melekler	58

2.1.3.	Kitaplar	58
2.1.4.	Peygamberler	58
2.1.4.1.	Hz. Muhammed.....	58
2.1.4.2.	Diğer Peygamberler.....	59
2.1.5.	Çehar-Yâr ve Ehl-i Kerbelâ.....	60
2.1.6.	Dînî Mekânlar	60
2.2.	Cemiyet.....	61
2.2.1.	Şahıslar	61
2.2.1.1.	Devlet erkânı	61
2.2.1.2.	Şâirler	62
2.2.1.3.	Edebî hikâye kahramanları.....	62
2.2.1.4.	Mitolojik ve tarihî şahsiyetler.....	62
2.3.	İnsan (Tipler)	63
2.3.1.	Sevgili	63
2.3.2.	Âşık / Rind / Şair	64
2.3.3.	Rakip / Ağyâr	64
2.3.4.	Zâhid.....	65
2.3.5.	Dâye / Tıfl	66
2.4.	Tabiat.....	66
2.4.1.	Kozmik Âlem.....	66
2.4.2.	Hayvanlar	67
2.4.3.	Bitkiler	67
3.	Metin.....	69
3.1.	Nüsha Tavsifi	69
3.2.	Nüshanın Değerlendirilmesi.....	70
3.3.	Metin Kuruluşunda İzlenilen Yol	71
3.4.	Transkripsiyonlu Metin	74
3.5.	Metnin Günümüz Türkçesine Aktarımı	267
4.	SONUÇ.....	403
	KAYNAKÇA.....	405
	ÖZ GEÇMİŞ	408

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geen eser

a.g.t. : Adı geen tez

Bkz. : Bakınız

C. : Cilt

G : Gazel

Hz. : Hazret

K : Kasîde

ö. : Ölüm tarihi

R : Rubai

s. : Sayfa

T : Tahmis

TK : Tarih kıtası

yk. : Yaprak

yy. : Yüzyıl

TABLO LİSTESİ

Tablo 1.3.1.1.1: Nazım Şekilleri ve Beyit Sayıları	19
Tablo 1.3.1.1.2: Dîvânda Yer Alan Kıtalar, Başlıkları ve Tarihleri	23
Tablo 1.3.1.2.3:Aruz Vezinleri ve Kullanım Sayıları	26
Tablo 1.3.1.2.4: Revî Harfleri ve Kullanım Sayıları	27

1. GİRİŞ

1.1. Sürmeliçavuş-zâde Cehdî

1.1.1. Kaynaklara Göre Hayatı

Şairin yaşam sürdüğü 17. yüzyıl ve sonrasında kaleme alınmış tezkireler tarandığında adının çok az kaynakta geçtiği görülmektedir. Bunun sebebi olarak ise dîvânının - ulaşabildiğimiz- sadece bir nüshasının oluşu ve klasik tertip standartlarına uymayan yanlarının bulunuşu dolayısıyla dolaşıma girmemiş hatta belki de tamamlanmamış oluşu gösterilebilir. Bu durum da Cehdî'nin tam anlamıyla bir şâir olarak meydana çıkmadığına delâlet edebilir. "Cehdî" mahlasının geçtiği kaynaklar, *Tuhfe-i Nâilî*, *Tezkire-i Amid*, *Tezkire-i Şu'arâ-yı Bağdâd* ve *Son Asır Türk Şâirleri* olarak sıralanabilir. *Hatîbî'nin Tezkire-i Şu'arâ-yı Bağdâd'ı* hariç bahsi geçen üç kaynak aynı bilgileri vermiş, birbirlerine atıfta bulunmuşlardır.

Bu kaynaklara göre, asıl adı İbrahim Cehdî Efendi olup Diyarbakır Müftüsü Seyyid Kasım Efendi'nin hafidi Süleyman Efendi'nin oğludur. 1185/1771-1772 yılında Diyarbakır'da doğmuştur. Vefatı ise 1206/1789 tarihindedir.¹

Ancak Cehdî düşürmüş olduğu tarihler, çevresi, muhiti ve irtibat halinde olduğu kişilere bakıldığında 17. yüzyılın ikinci yarısında yaşamıştır. Kaynaklarda verilen doğum ve ölüm tarihi ihtimal olarak bile düşünölemeyecek kadar geçtir. Babasının adının Süleyman değil Mustafa olduğu dîvânında defalarca geçmiştir. Ayrıca Diyarbakırlı değil Üsküdarlıdır. Anlaşıldığı üzere kaynaklarda söz edilen Diyarbakırlı

¹ Tuman, M.N. (2001). *Tuhfe-i Nâilî Divân Şairlerinin Muhtasar Biyografileri* (s.170). Ankara: Bizim Büro Yayınları.

İbrahim Cehdî Efendi aynı mahlası kullanan fakat daha geç dönemde yaşamış farklı bir şairdir. Fakat Nail Tuman'ın İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnan'a atıfta bulunarak Cehdî maddesinde vermiş olduğu üç beyitten ikisi -ki İbnü'l-Emin'in vermiş olduğu gazelin matla ve makta beyitleridir- ve İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnan'ın vermiş olduğu gazel küçük farklarla çalışmamıza konu olan dîvânda yer almaktadır.² Yani kaynaklarda verilen hayat 18. Yüzyıl şâiri İbrahim Cehdî Efendi'ye ait olsa da şiirler - bir beyit istisna olmak üzere- Sürmeliçavuş-zâde Cehdî'ye aittir.

Hatîbî ise Tezkire-i *Şu'arâ-yı Bağdâd'*ında asıl isminin Abdullah olduğunu söyler. Gürcü İdris Ağa'nın oğludur. 1150/1737-1738 senesinde Bağdat'ta doğmuş, burada yaşamış ve 1213/1798-1799 senesinde vefat etmiştir.³ Ancak tarihler, mensup olduğu aile ve İstanbul'dan hiç bahsedilmeyişi eldeki bilgilerle çelişmektedir. Örnek olarak verilen beyitlerden hiçbiri dîvânda yer almamaktadır. Bu şâirin de aynı mahlası kullanan başka bir şâir olduğu açıktır.

Cehdî mahlasının yer aldığı kaynaklara bakılarak, kaynaklarda çalışmamıza konu olan *Sürmeliçavuş-zâde Cehdî*'nin hayatına dair hiçbir bilginin yer almadığı fakat daha geç dönemlerde yaşamış, aynı mahlası kullanan iki dîvân şâirinin daha bulunduğu söylenebilir. Bazı mecmuâ ve cönklerde de Cehdî mahlaslı şiirler yer almaktadır ancak eldeki dîvân nüshasında yer almayan bu şiirler, muhtemelen bu mahlası kullanan farklı şâirlere ait olduğundan ve şairlerin kimlikleri kesin olarak tespit edilemediğinden tez kapsamına dahil edilmemiştir.

1.1.2. Dîvânına Göre Hayatı

Cehdî, dîvânının ilk varlığında yer alan ser-levhadaki Pend-nâme başlığı (*Pendnâme-i Cehdî Çelebi el-Üsküdarî eş-Şehîr bi-Sürmeliçavuş-zâde*) ve 13b'de yer alan Gazeliyât başlığına (*Ez-ba'z-ı Gazeliyyât-ı Cehdî Çelebi el-Üsküdarî eş-Şehîr bi'Sürmeliçavuş-zâde*) göre "Sürmeliçavuş-zâde" adıyla bilinmektedir. Aynı başlıklardan Üsküdarlı olduğu ve burada ikâmet ettiği de anlaşılmaktadır. Ayrıca dîvân içerisinde, hem Kasâid hem de Gazeliyât bölümünde bu bilgiyi destekleyen beyitler de yer almaktadır.

² İnal, M.K. (2000). *Son Asır Türk Şairleri* (s.297). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

³ Akkuş, M. (2008). *Hatîbî Tezkire-i Şu'arâ-yı Bağdâd XIX. Yüzyıl Bağdâd ve Civârındaki Türk Şâirleri* (s.92). İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

alan yārāna Badād ire Cehdī el-vedā' olsun

udā'ya amd u minnet imdi 'azm-i Ūskūdār itdūk (Gazel 83/5)

āiyanın bŪlbŪl-i dil Ūskūdār itmek diler

Ya'nī mur-ı cānı 'azm-i kŪy-ı yār itmek diler (Gazel 105/1)

Ne bā u rāa ne seyr-i kenāra dek giderŪz

Ne get-i gŪl-en ū ne lāle-zāra dek giderŪz

Vaan vaan diyerek Ūskūdār'a dek giderŪz

Hevā-yı 'aa uyup kŪy-ı yāra dek giderŪz

Nesīm-i suba refiuz bahāra dek giderŪz (Tahmis 2/1)

Kasīde balıklarından anlaıldığı ūzere babası Mustafā Efendi'dir. Mustafā Efendi'den ūvgŪyle bahsetmekte ve ālim olduunu sŵylemektedir. Dīvānda onun iin bir NevrŪziye ve kendisinden at talep ettii bir kasīde yer almaktadır (*NevrŪziyye-i Cehdī elebi Berāy-ı Peder-i od Mutaā Efendī*). Bu kasīdeden edinilen bilgilere gŵre Mustafa Efendi hadis ve tefsir ālimidir.

Ya'nī kim ol Mutaā-alā u Nu'mān-menabet

NŪr-ı er'-i Amedī dā'im dilinde cilve-ger

Ba-ı tefsīr ū adīs itdŪke sāmī' cān bulur

Meclisin ol dem sezādur ger melā'ik avf ider

Her cihetden fāzıl-ı 'ar olduında Ūbhe yok

ankı mebadan su'āl itseñ virŪr elbet aber (Kasīde 2/ 14,15,16)

Babasından Hz. Peygamberin adaşı olması dolayısıyla ekseriyetle “semiyy-i Mustafa” şeklinde bahsetmiş, ayrıca onun Kadı Beydâvî’nin tefsirinin istinsah edilmesi için büyük katkıda bulunduğunu belirterek târih düşürmüştür.

Zihî tefsîr-i ħallâl-ı rumûz-ı cümle-i Kur’ân

Anuñ tekrîmi cümle ehl-i isti’dâda ħatm oldı

Semiyy-i Muştafâ taşĥîhine bezl itdi maqđürın

Mükâfâtın vire Mevlâ didüm târîhi ħatm oldı (Tarih 7)

Görmemiş ‘aynı cihānuñ sen gibi bir ‘âlimi

Göremez biñ yıl daĥı devr itse bu çarĥ-ı fenâ

Fıĥ-ıla şânî-i A’zam fark-ıla Fârûk’sun

Hem müfessir hem muĥaddis hem semiyy-i Muştafâ (Kasîde 3 /2,3)

Tüm bunlar göz önüne alındığında Cehdî’nin âlim bir babanın oĥlu olduĥu ve iyi bir eğitim gördüĥü söylenilebilir. Kendisindeki şâirlik istidâdını da babasına bağlamıştır.

Bende ĥod yokdur kemâl ü ma’rifet var ise de

Zât-ı pâküñden durur ĥalmış derūnumda eşer

Ma’rifet olmasa ĥab’umda benüm lâyıĥ-mıdur

Çün bilür ‘âlem benüm naĥl-i vücūduñdan şemer (Kaside 2/ 21,22)

Üsküdarlı olduĥunu ve burada ikâmet ettiĥini öğrendiĥimiz Cehdî’nin gazellerinden bir ara Bağdat’a gittiĥi anlaşılmaktadır. Kesin tarih söylemek zor olsa da yakın arkadaşı

olan Tıybî'nin dîvân kâtipliğini yaptığı Ömer Paşa'nın Bağdat valisi olduğu tarihlerde ziyarette bulunduğu söylenebilir. Ayrıca Cehdî Bağdat'ta bulunduğu ayın Temmuz'a denk gelen bir Ramazan ayı olduğunu söylemektedir. Ramazan Bayramı'nda da orada olduğu anlaşılan şairin Ömer Paşa'nın kethüdası Ahmed Paşa için bir İydiye yazmış olması bu ihtimali güçlendirmektedir.

“Fakat Ömer Paşa 1088/1677, 1095/1684, 1098/1678 ve 1100/1689 tarihlerinde dört kez Bağdat valisi olmuştur, Tıybî'nin ise bu valiliklerden hangisi zamanında paşanın yanında bulunup dîvân kâtipliğini yaptığı kesinlik arz etmemektedir.”⁴

Paşa'nın valiliğe ilk kez getirilmesi 1088 yılının Ramazan ayındadır.⁵ Miladî Kasım 1677'ye karşılık gelen bu tarih, Cehdî'nin oruç temalı gazelleri göz önünde bulundurulduğunda en olası ihtimal gibi görünse de şair Ramazan'ın Temmuz'a denk geldiğini söylediğinden valiliğinin ilk yılında Paşa'yı ziyaret etmediği netlik kazanmaktadır.

Faşl-ı temmüz içre Bağdād-ı bihişt-ābādda

Rūze-dār olanlar elbet sâkin-i serdāb olur (Gazel 99/2)

Faşl-ı temmüz rūze tūtanlar 'Irāk'da

Çeşmine tūtiyā idinür balsa şihhati (Gazel 97/2)

Zāhirā Bağdād'a gelmekden ğaraz bir niçe gün

Celb-i dünyādur dahı taḥşil-i zehr-i mārluḡ (Gazel 107/2)

⁴ Tak, S. (1999). *Tıybi ve Türkçe Dîvânı*. (Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

⁵ Süreyya, M. (1996). *Sicill-i Osmânî*. (s.1327) İstanbul.

Özellikle 99. gazel yek-ahenk bir gazel olup her beyit Bağdat'ta oruç zamanını anlatmaktadır. Dîvânın Gazeliyât bölümünde alışılmışın aksine kâfiye harfine göre bir sıralama gözetilmemiştir. Bağdat ve Irak bahsi geçen şiirlerin art arda yer alması, önce Ramazan ayından ve oruçtan bahsedilen gazellerin ardından ise bayramın geldiğini işaret eden gazellerin gelmesi şiirlerin kronolojik olarak sıralanmış olabileceğini düşündürmektedir. Şair Gazeliyâtın sonuna doğru İstanbul ve Üsküdar özlemini açıkça dile getirmektedir.

Âşiyânın bülbül-i dil Üsküdâr itmek diler

Ya'nî murğ-ı cânı 'azm-i küy-ı yâr itmek diler

Bâde elde zevk dilde seyr-i İstanbul idüp

Bezm-i gam cem'iyetini târ u mâr itmek diler (Gazel 105/1,2)

Terk idüp Bağdâd'uñ âhû-çeşm olan meh-rûların

Bilmezem bâ'îş ne Cehdî ârzü-yı Rûm ider (Gazel 106/6)

Dîvânda yer alan 8 tarih manzûmesinin en erkeni 1089/ 1678-1679, en geç olanı ise 1095/ 1683-1684 tarihinde yazılmıştır. Dolayısıyla yaşadığı tarihi kesin olarak söylemek mümkün olmasa da bu tarihlerde sağ olduğunu söylemek mümkündür.

Ayrıca şairin Ömer Paşa ve Tıybî ile aynı devirde yaşadığı düşünüldüğünde XVII. Yüzyılın ikinci yarısında, IV. Mehmed döneminde yaşadığı söylenilebilir.

Kaynaklarda ve dîvânında asıl adı ve tahsili hakkında bilgi yer almamaktadır.

1.1.3. Çevresi ve Muhiti

XVII. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış olan Cehdî çağdaşı olan birçok şâirle ilişki halindedir. Bu duruma ilmiye sınıfına mensup bir babanın oğlu olmasının kapı araladığı düşünülebilir. Dîvânında birçok şâir adı geçmekte, bazı şiirlerin nazîre olduğunu açıkça söylemektedir. Özellikle Tıybî’den övgüyle bahsetmiş, “-a mı virdi” redifli gazeline tahmis yazmış ve “girmiş çıkmışuz” redifli gazelini tanzîr etmiştir.⁶

Tıybî’nüñ bu nev-redîf u nev-edâ güftâr[ı]-veş

Görmedük Cehdî niçe eyyâma girmiş çıkmışuz (Gazel 9/6)

Didüm ey dil bu şi’r-i nev-edâya kim nazîr itsün

Didi kân-ı belâgat Murtażâ Tıybî suhan-dândur (Gazel 46/5)

Ayrıca Tıybî vefat ettiğinde Cehdî ölümüne tarih de düşürmüştür.

‘Azm-ı gül-zâr-ı cinân itdi zamānuñ bülbüli (Sene 1095 / 1683 -1684) (Tarih 4)

Dîvân metni içerisinde farklı yazı tipiyle yazılmış, Şehrî mahlaslı 10 beyitlik bir gazel bulunmaktadır (Gazel 125). Cehdî ile irtibatta olduğu göz önüne alındığında mezkûr şairin Tıybî Dîvânında adına sıkça rastlanılan Malatyalı Şehrî olduğu düşünülebilir. Tıybî, Şehrî’nin 2 gazeline tahmis yazmıştır.

Dîvânda ismi sıklıkla geçen bir diğer şair Rüşdî’dir. Cehdî, Rüşdî’den övgüyle bahseder. Kendisine beyit gönderdiğini ve irtibat halinde olduklarını da belirtir. Dîvânda “*Mektüb-ı Manzûm Ki Be-cānib-i Rüşdî Çelebi Firistāde Būd*” başlıklı manzum bir mektup yer almaktadır. 71. gazel ise Rüşdî için yazılmıştır.

Di ya’nî Rüşdî-yi şāhib-suhan pākîze-güyā kim

Unutdurdı fūnūn-ı şi’r içinde cümle yārānı

⁶ Tak, S. a.g.t. (s.87).

Bu ħāk-i pāya irsāl itdügüñ ebyāt ey Rüşdî

Derûn-ı sînede cāy eyledi şandūka-i cānı (Gazel 71/9,10)

Rüşdî Dîvânı'nda da Cehdî'nin gazelleriyle ortak vezin ve kâfiyede birçok gazel bulunmaktadır. Bu gazeller *Nazîreler* başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Söz konusu dîvân için iki tane yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Fakat 17. yüzyıl şairi olduğu kabul edilse ve çalışmalar aynı metni ihtivâ etse de Rüşdî'nin hayatı noktasında bir karışıklık olduğu görülmektedir. Hatice Ekici, hazırlamış olduğu yüksek lisans tezinde dîvân sahibi şairin *Sahhaf Rüşdî*⁷ olduğunu söylemiş olsa da Melike Tunadurur altı yıl sonra hazırlamış olduğu yüksek lisans tezinde aynı dîvânın *Edirneli Ahmed Rüşdî*'ye ait olduğunu belirtmiştir.⁸

Şairin çevresi ve muhiti hakkında ayrıntılı bilgiler edinilebilecek en somut kaynak bahsi geçen manzum mektuptur. Mektupta 6'sının şair olduğunu bildiğimiz 16 isim geçmektedir. Bu isimlerden ilki Ahmed Ağa'dır.

Evvelâ Ahmed Āgâ kân-ı kerem

Menba'ı dāniş olan 'ālî-himem (Mektup/22)

Söz konusu Ahmed Ağa, dîvânda adına biri İydiye olmak üzere iki kasîde bulunan Ömer Paşa'nın kethüdâsı Ahıskalı Ahmed Paşa olmalıdır. Çünkü kendisi 1103/1692 yılında vezirlikle Bağdat valisi olmuştur.⁹ Dîvânda başlık kısmı boş bırakılan kasîdenin muhtevasına bakıldığında İydiye gibi Ahmed Paşa'ya yazıldığı anlaşılmaktadır.

⁷ Ekici, H. (2006). *Sahhaf Rüşdî Dîvânının Tenkitli Metni*. (Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

⁸ Tunadurur, M. (2012). *Edirneli Ahmed Rüşdî Dîvânı*. (Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

⁹ Süreyya, M. *a.g.e.* (s.164).

Semiyy-i 'Aḥmed-i muḥtār u Ḥātem-ṭab' u deryā-dil
Bütün dünyāya şāmil oldu anuñ luṭf u iḥsānı (Kaside 5/17)

Hem-nām-ı Nebī Aḥmed ü maḥbūb-ı cihān kim
Her vech-iledür zāti sezā-vār-ı vezāret

'Aḳl ile kemāl ile liyāḳat ile eyler
Bir āşaf-ı zī-şāna bu demlerde vekālet (Kaside 4/19-20)

Mektupta ismi geçen bir diğerk isim Nazmî-zāde Murtazâ'dır. Şâir ondan "üstâd" olarak bahsetmiş ve inşâ üslûbunu övmüştür.

Nazmî-zāde Murtazā üstādımız
Bu ṭarīka şāhib-i irşādımız

Ḥoş-ṭabī'at şāhib-i irfāndur
Ma'rifetle nādirü'l-aḳrāndur

Veysî-i şānî dir isem ğam degül
Veysî'den inşāsı anuñ kem degül (Mektup/25-26-27)

Nazmî-zāde Murtazâ'nın da Bağdat'ta doğup eğitimini burada tamamlamış olduğu ve Osmanlı valilerinin maiyetinde çeşitli hizmetlerde bulunup Bağdat hazinesinde rûznâmçe halifelğine kadar yükseldiği bilinmektedir. İstanbul'a geldiğine dair bilgiler Mehmed Süreyya'dan başka kaynaklarda yer almaz.¹⁰ Cehdî ile münasebetinin şairin Bağdat'ta bulunduğu süreç ile alakalı olduğu düşünülebilir.

¹⁰ Özcan, T. (2006). Nazmî-zāde Murtazâ Efendi. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 32, İstanbul, 461.

Mektupta adı geçen diğerk şairler Edhemî, Dürrî, Kâtibî ve Mehdî'dir. Ayrıca Dürrî için hiciv mâhiyetinde bir gazel bulunmaktadır. Fakat bu şairler için ayırt edici bir bilgi verilmediğinden kimliklerini kesin bir biçimde belirlemek imkansızdır. Bu noktada Cehdî'nin yaşadığı târih dilimi yardımcı olabilecek olsa da aynı yüzyılda yaşayıp bu mahlasları kullanmış birçok şâire rastlanmıştır.

Edhemî cān-ı 'azîzi 'ālemüñ

Böyle olsun aşdikâsı âdemüñ (Mektup/30)

Edhemî-veş Cehdiyâ dut yāruñuñ dāmānını

Ƙoyma bir laħza tenüñden ayrıla cānun senüñ (Gazel 45/5)

Dürrî-yi pākize-gūyi şormaduñ

Mebħaş-ı yārāndan dem urmaduñ (Mektup/32)

Mū-şikāf-ı fenn-i eş'āram dimiş Dürrî meger

Cehdî-yi hoş-lehceden bu 'arşada ğāfil gibi (Gazel 108/5)

Kâtibîñüñ çok selāmı vardur

Ƙalk ile ğavġāda işi zārdur (Mektup/35)

Mehdî'ye imān getürmek ħalka deyn

Böyle Mehdî'den girizān farz-ı 'ayn (Mektup/65)

Görüldüğü üzere Cehdî, geniş ve oldukça yetkin isimlerin de arasında bulunduğu bir şâirler topluluğu ile irtibat halindedir. Dîvânda da bu etkiler açıkça görülmekte farklı şâir isimleri Cehdî tarafından sık sık zikredilmektedir. Şâirlerin çoğunun ortak noktası ise devlet yönetiminde çeşitli görevlerde bulunmaları veya devlet adamlarına yakın oluşlarıdır. Özellikle Bağdat'ta geçirdiği dönem düşünüldüğünde ve mezkûr şairlerin de hayatlarının bir döneminde burada buldukları göz önüne alındığında Cehdî'nin de içerisinde bulunduğu şuarâ topluluğu ve ilişkiler ağı netlik kazanmaktadır.

1.2. Edebî Şahsiyeti ve Şiir Hakkındaki Görüşleri

1.2.1. Edebî Şahsiyeti

Kaynaklarda “Cehdî” maddesi altında yer alan bilgiler aynı mahlası kullanan farklı şairlere ait olduğundan edebî şahsiyetiyle ilgili aktarılabilecek bir bilgi yoktur. Ancak eldeki yegâne eserini, dîvânını göz önünde bulundurarak ve şiirler yorumlanarak bir sonuca varmak mümkün olabilir.

Dîvânın Kasâid bölümünde yer alan ilk kasîde bir *Pend-nâme*'dir. Ancak 59 beyitten oluşan bu kasîde alışılmışın dışında öğütler ihtiva eder.

*Eger olmağ dilerseñ mâlik-i mühr-i Süleymânî
Olup cāhille hem-dem buğl-ile şal 'āleme şānı*

*O deñlü dirhem ü dînāra görsün hırşıñı 'ālem
Disünler kim tama' bābında yoğdur anuñ akrānı (Kaside 1/1-2)*

Şair, kasidede ters öğütler vererek devrini, çeşitli meslek gruplarından kişileri ve gidişatı yermektedir.

*Kimi kâđī kimi müftī mesā'ilden haber virmez
Ne başlarda gezer seyr eyle şimdi 'örf-i Nu'mānî*

*Müderisler görür mi aydan aya medrese rüyın
Eger Cāmī oğut dirseñ çıkar ol-dem anuñ cānı (Kaside 1/20-21)*

Kendi tabiriyle bir *ehl-i dāniş* ile karşılaşır ve ona değer görmeyi hak eden bilgili kimselerin akibetinin ne olacağını sorar, karşılık olarak aldığı cevapla teselli ve cesaret bulur ardından öğütlerini -bu defa alışılmış biçimde- sürdürür.

*Nazar kıldı baña bir ehl-i dāniş gördi mağzūnum
Su'āl itdükde didüm aña ben ey merhamet kânı*

Cihānda ehl-i dil olduñ-mı yâ anlarla durduñ-mı
Nice_olur anlaruñ bildüñ-mi ahvāl-i perīşānı (Kaside 1/32-33)

Cehdî, kasideyi her konu geçişinde bir tecdîd-i matla kullanacak şekilde ustaca kurgulamıştır. O, bu şekilde özellikle 17. yüzyılda bazı şâirler tarafından revaç kazanan dönem ve toplum eleştirisinde bulunmaktadır. Kişilerin makâmını kötüye kullanması, buldukları mevkîleri hak etmeyişleri ve kâmil kimselerin olumsuz şartlarla karşı karşıya kalışı kaside boyunca eleştirilmiştir.

*Şağın ehl-i kemāl olma saña 'ālem olur düşmen
İşeklükle geçür 'ömrüñ cihānda bilme iz'ānı (Kasîde 1/16)*

*Biri rüşvetle gelse yanuma bu demde dirler hep
Du'āmuz bu durur tutsun çamusın çahr-ı Yezdānî (Kasîde 1/25)*

Daha sonra vermiş olduğu öğütler ise şâiri yine 17. yüzyılda ön plana çıkan ve şair Nâbî tarafından temsil edilen *hikemî üslûba* yaklaştırmıştır.

*Virüp takdîr-i Hallāk'a rızā her dem tevekkül kııl
Şağın gâfil gezersin çalbe idhāl itme şeytānı (Kasîde 1/51)*

5 kasidesi bulunan şâirin dîvânını oluşturan en hacimli kısım gazeliyâttır. Buna bakılarak Cehdî için gazel şâiri demek yanlış olmayacaktır. Gazeliyâta Besmele manzûmesine benzer bir gazelle başlayan şairin bu gazeli takip eden 3 gazeli na't mahiyetindedir. Cehdî ilk gazelinin makta beyitinde şairliğini övmüştür.

*Kitāb-ı 'aşk için bir medd-i Bismi'llāhdur gūyā
Ol āh-ı āteşin kim ehl-i 'aşk evvel ider peydā (Gazel 1/1)*

*Virilmiş Cehdî'ye miftāh-ı bāğ-ı ma'rifet hakķā
Suhan-perverlügi gül-zār-ı nazmı eyledi ihyā (Gazel 1/2)*

Bu 4 gazelin ardından gelen 5. gazel ise adeta âşıkâne gazellere geçiş için bir girizgâh olup mecaz ile hakîkâti karşılaştırmaktadır.

Aldanma zevk-ı 'âleme zîrâ elemlidür

Encâma baĸ ki kâmet-i cism ĸam degül-midür (Gazel 5/4)

Fakat şairin ilk 5 gazelinden başka dînî – tasavvufî gazeli yoktur. Bu nedenle gazelleri ekseriyetle âşıkânedir demek yanlış olmayacaktır. Gazellerinde rindâne bir söyleyiş hâkimdir. Klasik üslûbun bir gereĸi olan zâhide sataşma, içki – şarap güzellemeleri ve cefâkâr sevgili modeli şiirlerinde sıkça yer almaktadır. Hatta bazı gazelerde ideal sevgili yerine gerçek bir sevgiliye sesleniş bulunup bu sevgilinin adını doğrudan anmaktadır.

Terk-i ser ü cân itdigüme aĸlamam ammâ

Bir kec nigeĸin bile bize kaymadı Aĸmed (Gazel 52/3)

Şanma sañadur ey dil her demde bu cefâsı

Cevr-ile nâm-verdür 'âlemde şimdi Hâşim (Gazel 92/3)

Ayrıca dîvânda *Yûsuf* redifli 2 gazel bulunmaktadır (Gazel 76,114). Selim Sırrı Kuru, *Erkek ismi redifli gazellerin* tasavvufî eğilimleri olan yönetici kesimlere baĸlı şairler tarafından yazılmış olabileceğini ya da hemcinsel bir tutkuyu temsil edebileceğini söylemiştir.¹¹ Ancak Ceĸdî'nin tasavvufî ilgisinin bulunmadığı düşünöldüğünde durum, gerçeklikle daha alakalı gözökmektedir.

Bir başka gazelinde ise mahbûbun berber olduğunu söyleyerek mesleğini de vurgulamıştır.

Ey ĸadd[i] bâlâ dil-berüm ey 'âlem-ârâ berberüm

'Aşkuñ meyin nüş eyledüm mestâneym mestâneym (Gazel 31/2)

¹¹ Kuru, S.S. (2007). Erkek İsmi Redifli Gazeller. *Kitap-lık*. 107, 83-90.

Gazellerde bahsi geçen sevgilinin gelenekler çerçevesinde idealize edilen sevgiliden uzak, gerçek bir sevgili olduğunu düşündüren bir başka nokta ise fiziksel özellikleridir. Cehdî, klasik anlayıştaki siyah saçlı – kaşlı güzel imajından uzaklaşarak *sarışın* bir güzelden bahsetmiştir. Bu kırılma, yaşayan, gerçek bir sevgili ihtimalini akla getirmektedir.¹²

Yāruñ kaşı zerd olduğına ğam yime dil kim
Zinet virilür muşhafa a'lā ola ħalle (Gazel 14/4)

Kaşuñ zerd olduğuyçün ħüsnüñe noqşān gelür şanma
Cemālühñ muşhafa ser-levhasında cümle ħaldür hep (Gazel 27/2)

Zerddür kaşı diyü ğam çekme kim altundur
Ol gül-endāmuñ tenine baq ki gūyā sīmdür (Gazel 30/2)

Dîvânda yer alan “bu gece” redifli 123. gazel ise baştan sona adeta gerçek bir vuslatı anlatmaktadır. Bu durum 17. yüzyılda popülerite kazanan *Vakâ-gûyî* ile ilişkilendirilebilir. İsrâfil Babacan’a göre, *Vakâ-gûyî* bazen karşımıza tam bir *Nedîmâne vuslat* şeklinde çıkar.¹³

Nâ’il oldum felegüñ luţfına nā-geh bu gice

Menzilüm kıldı münevver yine bir meh bu gice

Cān cānān ile zevk eyledi dil-ħ’āh üzere

İtmedi bu dil-i bîgāneyi āgeh bu gice (Gazel 123/1-2)

Ayrıca Babacan, *Vakâ-gûyî* başlığında Şehrî’nin *gördün mü* redifli gazelini bu tarza örnek olarak göstermiştir. Söz konusu gazel, Cehdî’nin tahmis yazdığı gazeldir.

¹² Köksal, M. F. (2002 Bahar). Eski Şiirimizin Nâdîde Güzelleri. *TÜBAR*. XI, 161-168.

¹³ Babacan, İ. (2012). *Klasik Türk Şiirinin Sonbaharı Sebki-i Hindi (s.412)*. Ankara: Akçağ Yayınları.

“Şehrî bir gazelinde maşukunun da aşka düştüğünden söz ederek bu durumu onun başına kakar. Maşukunun kendisine ettiği cevrleri bir bir sayarak “şimdi gördün mü” tarzında serzenişte bulunur.”¹⁴

Gün olmazdı baña hışm eyleyüp başıma urmazduñ

Yañılup sevdüğüm bir kerre hîç hâlimi şormazduñ

Vişâlüñ va'd idüp h'āba varurduñ 'ahde tırmazduñ

Ġurūr-ı hüsni-ile dünyā vü mā-fihāyı görmezduñ

Hele şubh u mesā ol dīde-i bīdārı gördüñ-mi (Tahmis 4/4)

Dîvânda hiciv sayılabilecek 2 gazel bulunmaktadır (Gazel 107-108). Bunlardan ilki defterdâr olduğunu belirttiği Hasan isimli bir kişiye, diğeri ise Dürrî'ye yazılmıştır. Ancak şair hiciv konusuna sıcak bakmadığını hatta bunu *bî-ârlık* olarak gördüğünü açıkça dile getirmiştir.

Rāh-ı hicve sâlik olma tıt naşîhat semtini

Cehdiyā Nef'î gibi itme şakın bî-ârluğ (Gazel 107/5)

Fakat buna rağmen bazen hiciv yolunu tutmakta bir sakınca görmemiştir.

Dest-i Cehd'îdeki aḥbāba velî hāme durur

Resm-i a'dāya gelince dü-sere ejder olur (Gazel 119/5)

Ammā ki ḥasūdān-ı ğalaṭ-baḥş-ı zamāna

Nef'î gibi bil şu'le-zebān olduğı demdür (Kaside 6/24)

¹⁴ Babacan, İ. a.g.e. (s.417).

1.2.2. Şiir Hakkındaki Görüşleri

Dîvânın en hacimli kısmı olan gazeliyâtta şairin şiirle ilgili görüşlerini ihtivâ eden beyitler yer almaktadır. Özellikle makta beyitlerinde kendi şiirini över ve bir tür *fahriyede* bulunur. *Zemin gazel* olması muhtemel bazı gazeller için *nev-edâ*, *garrâ*, *tâze-zemîn* gibi nitelendirmelerde bulunmaktadır.

Bu benüm tab'-ı bülendüm başka bir hâletdedür
Cümle eş'arı anuñ hep nev-edâdur eskiden (Gazel 39/4)

Didüm ey dil bu şi'r-i nev-edâya kim nazîr itsün
Didi kân-ı belâgat Murtażâ Tıybî suhân-dândur (Gazel 46/5)

Ŧutup bir nev-edâ hem 'âşıkâne-ţarz hem dil-gîr
Didi yârâna Cehdî gösterem bir tâze fen küstâh (Gazel 50/ 5)

Cehdiyâ itdi eşer la'l sözüñ taş dile
Meger elmâs-ıla yazıldı bu ğarrâ ğazelüñ (Gazel 13/5)

Cehdiyâ tûṭî gibi şîrîn-edâsın nazmda

Şâ'irân-ı Rûm cümle sen gibi ğarrâ mıdur (Gazel 113/5)

Bizler suhân iklîmi sevdâ-geriyüz şimdi

Yârâna hedâyâmuz bu tâze-zemîn olsun

Bir tâze ğazel tarh it kâküleri medhinde

Her mışra'ı ey Cehdî reşk-âver-i çîn olsun (Gazel 104/ 4,5)

Bir başka gazelinde kendisinden önceki şairlerin, şiirlerinin güzelliğini görüp tebrik ederek onları okuyacaklarını söyler.

Göreydi bu ğazeli Cehdī Őā'irān-ı selef

Oğurlar-ıdı ser-ā-pā ğasen ğasen diyerek (Gazel 102/5)

Cehdī'nin kendi şiirini övmek için sıkça kullandığı kelimelerden biri de *i'câz*dır. Şair şiirini mucize olarak görmektedir. Menderes Coşkun, şairlerin şiirlerini nükteli söyleyişlerle muhatapı etkilemek amaçlı yazdığını ve bundan dolayı *sihr*, *efsûn*, *nükte*, *i'câz* gibi kelimeleri sıklıkla kullandıklarını söylemiştir.¹⁵

Her zamān Cehdī ğazel söylemez ammā bir dem

Destine ğāme alup söylese i'cāz eyler (Gazel 67/5)

Zühre ebyātum oğurken ğuş idüp 'İsī didi

Cehdiyā ğatm oldu bunda sihr ile i'cāz bes (Gazel 74/5)

Diğer nazım şekilleri içinde gazele ayrı bir yer veren şair, gazelin meclisleri şenlendirdiğini ve sevgiliden ne kadar cefâ gelirse gazelin de o denli parlak olacağını söylemektedir. Sevgiliye âşğın hâlini arz eden, âşğın durumunu anlatan ise yine gazeldir.

Zībende olur meclis-i 'uŐŐāk ğazelle

Yā bir ruğı ğurŐid gibi tāze ğüzelle (Gazel 14/1)

Őāhib-suğanam dirseñ eger Cehdī o yāra

'Arz eyle varup ğālūñi bir tāze ğazelle (Gazel 14/5)

¹⁵ Coşkun, M. (2007). *Klâsik Türk Şiirinde Edebî Tenkit* (s.107). Ankara: Akçağ Yayınları.

Bugün destümle yazdum defter-i a'mālūmi Cehdī
Yine söz añlamaz yārānlar dirmiş ğazeldür hep (Gazel 27/5)

Ne-ķadar cevr ü cefā eylese baña güzelüm
O ķadar dürr-ile gevher pür olur her ğazelüm (Gazel 64/1)

Ayrıca dīvānda tamamı şiirle ve şâirlikle alakalı beyitlerden oluşan *söylerüz* redifli bir gazel yer almaktadır. Cehdī bu gazelde kendisinden önceki şairlere minnet etmeden orijinal şiirler yazabildiğini fakat gelenek içerisinde yüzyıllardır kullanılan şarap güzellemesi, rakip endişesi, sevgilinin güzelliği gibi kavramlardan da -daha etkileyici kullanmak şartıyla- istifâde ettiğini söylemektedir. Fakat başkaları içkinin verdiği hararet ile şiir yazarken şâir, tabiatını şaraba doyurup şiir yazmaktadır.

Ṭūṭī-i gūyālaruz biz dürr-i meknūn söylerüz
Sihr ü i'cāz eyleyüp ebyāt-ı mevzūn söylerüz

Olmazuz nazm itmede minnet-keş-i şi'r-i selef
Nev-redif ü nev-edā hem tāze mażmūn söylerüz

Gāh seyr-i hūsn-i dil-ber geh raķīb endīşesi
Żevķı söylersek-de derd-i ğayr[ı] şad-gūn söylerüz

Şā'irānuñ de'b[i] medḥ-i sāğar u maḥbūb u mey
Anlara pey-rev olup biz ḥadden efzūn söylerüz

Ġayrılar germiyyet-i bādeyle söyler Cehdī biz
Eyleyüp ṭab'ı mey-i feyz ile meşḥūn söylerüz (Gazel 66)

1.3. Dîvânı

1.3.1. Şekil Özellikleri

1.3.1.1. Nazım Şekilleri

Nazım Şekli	Beyit Sayısı												Bent Sayısı			Toplam	
	2	5	6	7	9	13	28	29	30	37	59	82	1	4	5		
Gazel		115	4	4	3												126
Kaside						1	1	1	1	1	1						6
Kita	3	5															8
Rubai													21				21
Mesnevi												1					1
Tahmis															5		5
Murabba														1			1
Toplam	3	120	4	4	3	1	1	1	1	1	1	1	21	1	5		168

Tablo 1.3.1.1.1: Nazım Şekilleri ve Beyit Sayıları

Gazel

Dîvânın ulaşılabilen yegâne nüshasında 129 adet gazel yer almaktadır. Ancak bu gazellerin ikisi mükerreren yazılmış, varak kenarına iki gazel için de “mükerrer” şeklinde not düşülmüştür. 129 gazelin 1 tanesi “Şehrî” mahlaslıdır. Mükerrer gazeller ve söz konusu farklı şâir mahlaslı gazel hariç tutulduğunda dîvân içerisinde Cehdî'ye ait gazellerin sayısının 126 olduğu görölmektedir.

Dîvânda 13. varağın b yüzünden başlayan Gazeliyât bölümünde “*Ez-ba'z-ı Ğazeliyyât-ı Cehdî Çelebi el-Üsküdârî eş-Şehîr bi'Sürmeliçavuş-zâde*” başlığı bulunmaktadır. Ayrıca ilk gazeli takip eden 3 gazel de muhtevâsına göre başlıklandırılmış, 5. gazelin başlığı altın renkli mürekkeple kapatılmıştır. Başlıklar ve muhtevâyâ bakıldığında ilk gazel Besmele manzûmesine benzemektedir. 2.,3. ve 4. gazellerse na'ttır. Gazel başlıkları aşağda belirtildiği gibidir.

Gazel 2: *Der-na't-ı Seyyid-i Enbiyâ vü Tâcu'l-aşfiyâ Şallî 'aleyhi li'Mevlâ*

Gazel 3: *Ve-lehu Eyzan fî Na't-ı Seyyidü'l-'Arab ve'l-'Acem Şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem*

Gazel 4: *Ve-lehu Eyzan fî Na't-ı Seyyidü'l-Mürselîn 'aleyhi Şalavât-ı Rabbü'l-'âlemîn*

Başlıklandırılmış bir diğer gazel ise 125. gazeldir. Bu gazel “*Velehu Eyzan Muvaşşah be-ism-i Muĥammed*” başlığını taşımakta olup dîvândaki tek muvaşşah gazeldir. Başlığında da belirtildiği üzere *Muĥammed* ismine yazılmıştır.

Ayrıca 46 ve 58. gazeller karşılıklı söyleyiş şeklinde yazılmış birer mürâca'adır ve 7.,20.,23.,91. gazellerde *redd-i matla* kullanılıp bu gazeller başladıkları mısra ile sonlandırılmışlardır.

Kasîde

Dîvânda 6 kasîde yer almaktadır. Bu kasidelerden ilki “*Pend-nâme-i Ber-Muĥtezâ-yı Zamâne*” şeklinde başlıklandırılmış bir pend-nâmedir. İçerik olarak alışılmışın dışına çıkacak şekilde ters öğüt veren kaside 59 beyitten oluşmaktadır.

İkinci kaside ise şâirin babası Mustafâ Efendi için yazdığı bir Nevrûziyedir. 30 beyitten meydana gelen kaside “*Nevrûziyye-i Cehdî Çelebi Berây-ı Peder-i Hüd Muştafâ Efendî Sellema’llâhu Te’âlâ*” başlığını taşımaktadır.

Üçüncü kasîde 13 beyitten müteşekkil olup şâirin babasından at istemek için yazdığı bir kasidedir ve “*Kaşîde Der-H̄âstî-i Esb Ez-Peder-i H̄îş*” başlığını taşımaktadır.

Dördüncü kasîde Ömer Paşa’nın kethüdâsı Ahmed Paşa için yazılan bir İydiye olup 37 beyitten oluşmaktadır. “*İydiyye Berây-ı Ket-ğudâ-yı ‘Ömer Paşa Yessera’llâhu mine’l-ğayri mâ-yeşâ*” şeklinde başlıklandırılmıştır.

Beş ve altıncı kasîdelerin başlık için cetvelleri çizilmiş ancak başlıklandırılmamıştır. Fakat 28 beyitten oluşan 5. kasidenin içeriğinden yine bir Nevrûziye olduğu anlaşılmaktadır.

Şeref burcın müşerref itdi çarğıñ mihr-i rahşânı
Cihâna zîb ü fer virdi yine nevrüz sulţânı (Kasîde 6/1)

Memdûh ise bir önceki kasidenin de memdûhu olan Ahmed Paşa’dır.

Semiyî-i ‘Ahmed-i muhtâr u Hâtem-ğab’ u deryâ-dil
Bütün dünyâyâ şâmil oldı anuñ luğ u iğsânı (Kasîde 6/17)

29 beyitten oluşan 6. kasidenin de yine bir Nevrûziye olup, memdûhunun Muhammed Ağa olduğu anlaşılmaktadır.

Nevrüz u bahâr irdi gerek elde piyâle
Nergis gibi gözler nigerân olduğı demdür

Nevrüz ne nevrüz bu güyâ dem-i ‘İsî
Uşşâka şabâ rûğ-resân olduğı demdür (Kasîde 6/2,3)

Ağa-yı Muhammed-şiyem Ahmed-‘alem anuñ
Dest-i keremi genc-feşân olduğı demdür (Kasîde 6/17)

Mesnevî

Dîvânda mesnevî nazım şekliyle yazılmış bir manzum mektup bulunmaktadır. 82 beyitten meydana gelen mektup “*Mektûb-ı Manzûm Ki Be-cānib-i Rüşdî Çelebi Firistâde Būd*” şeklinde başlıklandırılıp adından da anlaşılacağı üzere Rüşdî'ye gönderilmiştir. Mektupta birçok şâirin de ismi anılmıştır. Ahmed Ağa, Nazmî-zâde Murtazâ, Veysî, Edhemî, Dürrî, Kâtibî, Topçular Ağası, Muhammed, Veznedâr, Mustafâ Ağa, Dilsiz, Hüseyin (Şehîd-i Kerbelâ hem-nâmı), Monla Celâl, Ebû Bekir, Mehdî ve Arnavut Yakûb isimleriyle 16 kişiden söz edilmektedir.

Musammatlar

Dîvânda 5 tahmîs, 1 adet murabba bulunmaktadır. Tahmîslerin ilki kendisine aitken, ikincisi Nâilî'nin *-e dek giderüz* redifli meşhûr gazeline, üçüncüsü Abdî Paşa ve Nâbî'nin *-dur dimesünler* redifli müşterek gazeline, dördüncüsü Malatyalı Şehrî'nin *-ı gördün mi* redifli gazeline ve beşincisi Tıybî'nin *-a mı virdi* redifli gazeline yazılmıştır. Murabba ise *Velehu eyzan İlâhî* başlığını taşımaktadır ve dinî içeriklidir.

Kıta

Dîvânda 8 adet târih kıtası bulunmaktadır. Kıtaların hepsi başlıklandırılmıştır. Başlıklar aşağıdaki şekildedir.

Târih no	Başlık	Sene
1	<i>Ṭārīḫ Gofte-i Cehdī Çelebi Berāy-ı Eyvān</i>	1089 / 1678 – 1679
2	<i>Ve-lehu eyzan Ṭārīḫ-i Vilādet</i>	1091 / 1680 – 1681
3	<i>Ve-lehu eyzan Der-tārīḫ-i Vefāt-ı Mehemed Çelebi Raḫmetu'llāh</i>	1093 / 1682
4	<i>Ve-lehu eyzan Der-tārīḫ-i Vefāt-ı Ṭıybī Efendi Raḫmetu'llāh</i>	1095 / 1683 - 1684
5	<i>Ve-lehu eyzan Der-tārīḫ-i Vefāt-ı Muşafā Raḫmetu'llāh</i>	1092 / 1681 – 1682
6	<i>Ve-lehu eyzan Der-tārīḫ-i Binā-yı Hāne</i>	1095 / 1683 – 1684
7	<i>Ve-lehu eyzan Der-tārīḫ-i Nüvisende-i Kāḫī Beyḏāvī</i>	1091 / 1680 – 1681
8	<i>Ve-lehu eyzan Der-tārīḫ-i Rūsten-i Hatt</i>	1095 / 1683 – 1684

Tablo1.3.1.1.2: Dîvânda Yer Alan Kıtalar, Başlıkları ve Târihleri

Buna göre ilk târih kıtası babası Mustafâ Efendi'nin yaptırdığı bir eyvânı, ikincisi Mustafâ isimli birinin çocuk sahibi olmasını, üçüncüsü Mehemed Çelebi'nin, dördüncüsü Tıybî'nin, beşincisi Mustafâ isimli bir kişinin vefâtını, altıncısı babası Mustafâ Efendi'nin bir binâ yaptırmasını, yedincisi Kadı Beydâvî'nin (ö.691/ 1291-1292) asıl adı *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl*¹⁶ olan tefsirinin babası Mustafâ Efendi'nin de katkılarıyla istinsâhını ve sonuncusu da bir güzelin sakallarının çıkmaya başlamasını ihtivâ eder. Kıtaların en erkeni 1089/1678-1679 ve en geçi 1095 / 1683 – 1684 yıllarıyla târihlendirilmiştir.

Rubâi

Dîvânın bu bölümü *Ve-lehu Eyzan fî'l-muḳaṭṭa'ât ve'l-rubâ'ıyyât* şeklinde başlıklandırılmış olsa da başlığın ardından gelen 21 manzûme de rubâidir. Bu rubâilerden sonra gelen gazelle dîvân sonlanmıştır. 10,16, der-kenar ve 20. yani sonuncu rubâiler hariç kalan 17 rubâinin teması dinîdir. Kulun acizliği karşısında Allâh'ın büyüklüğü, her şeyin onun takdîri oluşu, kendisinin isyân ve günah içinde bulunuşu ve Allâh'ın sonsuz merhametine sığınarak yakarışı şiirlerin konusunu teşkil etmektedir.

10 ve 16. rubailer âşıkâne tarzda sevgiliye yazılmış, der-kenarda bulunan rubai ise bir şahsa dua mahiyetindeyken sonuncu rubaide şairin psikolojisi değişerek adeta isyân etmektedir. Bu rubâi Hayyâm'ı andırmaktadır.

Bir cürmüm olursa idesin niçe 'itâbı

Bir ṭâ'atüm olsa alasin yine hisâbı

Dünyâda ḥarâm eyledüğün şeyleri cümle

Cennet'de yaratduñ meger olmaz mı 'azâbı (Rubai 20)

Bu bakımdan 4 rubâi konu yönünden diğerlerinden ayrılmaktadır.

¹⁶ Arıcı, M. (2017). *İslâm İlim ve Düşünce Geleneğinde Kadı Beyzâvî* (s.83). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

1.3.1.2. Vezin

Cehdî Dîvânında kullanılan vezinler ve nazım şekillerine göre dağılımları tabloda¹⁷ gösterilmiştir. Tabloya göre dîvânda en sık kullanılan vezin *Remel* bahrinden *Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* olup 167 şiirden 43 tanesi bu vezinle yazılmıştır. İkinci sırada ise *Hezec* bahrinden *Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün* vezni gelmektedir, şiirlerden 41 tanesi -neredeyse aynı orana tekabül etmektedir- bu vezinle yazılmıştır. Üçüncü olarak yine *Hezec* bahrinden *Mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün* vezni ile 30 şiir yazılmış olup bunu 28 şiirle *Remel* bahrinden *Fe'ilâtün (Fâ'ilâtün) fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün (fa'lün)* vezni takip etmektedir. Dîvânın en hacimli kısmını teşkil eden bu dört aruz kalıbı bahirlerinin de en sık kullanılan kalıplarıdır.

Tabloda dikkat çeken bir başka husus da rubâiler için kullanılan vezinlerdir. "Rubai *Hezec* bahrinin özel kalıplarıyla yazılır. Bunlardan "Mef'ülü" ile başlayan 12 kalıba *Ahreb* ve "Mef'ülün" ile başlayan 12 kalıba da *Ahrem* denmiştir."¹⁸

Ancak dîvânda yer alan 20 rubâiden yalnızca 4 tanesi *Ahreb* kalıplarıyla yazılmıştır. Bu durumu tabloda açıkça gösterebilmek adına rubâi kalıpları *Hezec* bahrine dahil edilmeyerek farklı bir bahir başlığı açılmıştır. Diğer 16 rubai için kullanılan vezinler rubâi vezni değildir. İpekten, bunları rubâiden ayırmak için *nazm* olarak nitelendirse de şairin kafiye düzeni ve tek dörtlükten oluşmaları hasebiyle bu tarz bir başlıklandırma yoluna gitmiş olabileceği düşünülebilir.¹⁹

Bahsedilen 20 rubâi dışında der-kenarda da bir rubâi bulunmaktadır. Bu şiirin vezni *Ahreb* kalıplarından *Mef'ülü mefâ'ilün mefâ'ilü fe'ül* olup rubâi vezinlerindedir.

Ayrıca rubailerin her mısrası farklı aruz vezniyle yazılabilir.²⁰ Cehdî dîvânında da bu şekilde yazılmış rubailer vardır. Bunlar, 6. rubâi (3 ve 4. mısra *Ahreb* olmak üzere üç farklı vezinle), 8. rubâi (3. mısra farklı olmak üzere 2 *Ahreb* vezniyle) ve der-kenarda yer alan rubâidir (son mısra farklı olmak üzere 2 *Ahreb* vezniyle) .

¹⁷ Bkz. *Tablo 1.3.1.2.3.*

¹⁸ İpekten, H. (2001). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz (s.75)*. Ankara: Akçağ Yayınları.

¹⁹ İpekten, H. *a.g.e (s.76)*.

²⁰ İpekten, H. *a.g.e (s.76)*.

BAHİR	Nazım Şekli	Gazel	Kasîde	Kıta	Mesnevî	Murabba	Rubâi	Tahmîs	Toplam
	Vezin								
AHREB	<i>Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ül</i>						1		1
	<i>Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilün fâ'</i>						3		3
HAFİF	<i>Fe'ilâtün (Fâ'ilâtün) mefâ'ilün fe'ilün (fa'lün)</i>	1					1		2
HEZEC	<i>Mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün</i>			1					1
	<i>Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün</i>	36	2	2				1	41
	<i>Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün</i>	18	2				8	2	30
	<i>Mef'ûlü mefâ'ilün mef'ûlü mefâ'ilün</i>	1							1
MUZÂRÎ	<i>Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün</i>	6							6
	<i>Müstef'ilün fe'ülün müstef'ilün fe'ülün (Mef'ûlü fâ'ilâtün mef'ûlü fâ'ilâtün)</i>	2							2
MÜCTES	<i>Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün (fa'lün)</i>	2					2	1	5
REMEL	<i>Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün</i>	36	2	3		1		1	43
	<i>Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün</i>	1		1	1				3
	<i>Fe'ilâtün (Fâ'ilâtün) fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün (fa'lün)</i>	22		1			5		28
REZEC	<i>Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün</i>	1							1
Toplam	14	126	6	8	1	1	20	5	167

Tablo 1.3.1.2.3:Aruz Vezinleri ve Kullanım Sayıları²¹

²¹ Ahreb ayrı bir bahir olmayıp Hezec bahrine dahil olmasına rağmen, rubâilerde kullanılan vezinlerin daha iyi anlaşılabilmesi için ayrı bir başlıkla gösterilmiştir.

Revî Harfi	ا	ب	ت	ث	پ	ج	چ	خ	د	ذ	ر	ز	س	ش	ق	ک	ل	م	ن	ع	ف	و	ه	ی	ک	Toplam
Gazel	3	1	2	1	1	1	1	1	3	1	30	9	1	7	4	2	3	9	11		2	1	9	14	10	126
Kasîde	1		1								2													2		6
Kita	1		1																1				1	4		8
Murabba																			1							1
Rubâi	1	2	1	1		1						1		1	1		1	1	3	2		1	3	1		21
Tahmîs										1	1													3		5
Toplam	6	3	5	2	1	2	1	1	3	1	33	11	1	8	5	2	4	10	16	2	2	2	13	24	10	167

Tablo 1.3.1.2.4: Revî Harfleri ve Kullanım Sayıları

1.3.1.3. Kâfiye

Cehdî dîvânındaki şiirlerin revî harfleri tabloda gösterilmiştir.²² Dîvânda revî harfi olarak 25 harf kullanılmıştır. En hacimli kısmı oluşturan gazelerde ise bu sayı 24'e düşmüştür. Gazeliyat içerisinde ع, غ, ط, ظ, ض, ص, ح kafiye harfiyle biten gazeller bulunmamaktadır. Gazeliyat ve dîvân içerisinde revî harfi olarak en fazla tercih edilen harf ر harfi olup 30'u gazel, 2'si kasîde ve 1'i tahmîs olmak üzere 33 şiirde kullanılmıştır. Bu sayıyı 24 şiirle ى ve 16 şiirle ن harfi takip etmektedir. En az kullanılan harfler ise پ, ذ, خ, چ, س harfleri olup birer şiirde kullanılmışlardır.

1.3.1.4. Redif

“Redif, reviden sonra gelen anlam ve fonksiyon bakımından aynı ek, kelime yahut kelime topluluklarıdır. Redif bazen tek kelime olur, bazen birden fazla...”²³ Cehdî dîvânında da ek, kelime ve kelime grubu halinde redifler yer almaktadır. Dîvândaki şiirlerin 139 tanesinde redif kullanılmıştır. Bu şiirlerin redifleri 5 grup halinde kategorize edilebilir.²⁴

Ek hâlindeki redifler: Dîvânda yer alan şiirlerin 29 tanesi ek hâindedir.²⁵

Bu dehr-i dūn içinde gavġāya gitdi başum

Durmaz aġar hemiŖe ırmaġa dōndi yaŖum (Gazel 92/1)

²² Bkz. *Tablo 1.3.1.2.4.*

²³ Saraç, Y. (2013). *Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim- Ölçü- Kafiye* (s.260). İstanbul: Gökkuşbu Yayınları.

²⁴ Kullanılan gruptandırma için Ali Emre Özyıldırım tarafından hazırlanan *Hamdullah Hamdî ve Divanı* adlı çalışmadan yararlanılmıştır.

²⁵ K1, K5, G6, G13, G14, G21, G30, G31, G46, G64, G68, G71, G81, G87, G92, G95, G97, G103, G107, G111, G118, G124, G125, T1, TK4, TK5, R15, R18, R20.

Ek ve kelimededen oluşan redifler: Dîvânda yer alan rediflerin 25 tanesi ek ve kelimededen oluşmaktadır.²⁶

İrem bâğındaki gül rengin ol ruhsâra yazmışlar

Dü çeşm-i mesti gör kim şüretâ hün-bâra yazmışlar (Gazel 35/1)

Tek kelimededen oluşan redifler: Dîvânda yer alan rediflerin 48 tanesi tek kelimededen oluşmaktadır.²⁷

Giçmedi saña niyâzum niçe bir nâz meded

Çorkarum âh ideyüm keşf ola bu râz meded (Gazel 69/1)

Ek ve kelime grubundan oluşan redifler: Dîvânda yer alan rediflerin 9 tanesi ek ve kelime grubundan oluşmaktadır.²⁸

Dilüñ sevdâ-yı zülfüñle hevâsı artar eksülmez

Ser-i şürîdemüñ her dem belâsı artar eksülmez (Gazel 70/1)

Kelime grubundan oluşan redifler: Dîvânda yer alan rediflerin 28 tanesi kelime grubundan oluşmaktadır.²⁹

Hurşide Hamel burcı mekân olduğı demdür

Gül-zâr-ı cihân reşk-i cinân olduğı demdür (Kaside 6/1)

Görüldüğü üzere dîvânda redifsiz şiirlerin de varlığının yanı sıra genellikle redif kullanılmıştır. Çoğunlukla tek kelimededen oluşan rediflerin kullanıldığı dikkat çekerken şair, ek ve kelime grubundan oluşan rediflere pek rağbet etmemiştir.

²⁶ G7, G23, G27, G35, G39, G40, G41, G45, G48, G58, G59, G60, G61, G62, G76, G77, G89, G91, G94, G100, G112, G114, T3, R5, R11.

²⁷ G8, G10, G15, G19, G24, G25, G28, G29, G33, G36, G37, G42, G44, G47, G50, G51, G53, G54, G56, G65, G66, G67, G69, G72, G73, G74, G80, G83, G88, G90, G99, G102, G104, G106, G108, G109, G110, G113, G117, G119, G121, G122, G126, TK6, TK7, TK8, R8, R19.

²⁸ G55, G70, G82, G86, G93, T2, T4, T5, R2.

²⁹ K6, G4, G5, G9, G11, G12, G16, G17, G20, G22, G26, G34, G38, G43, G49, G57, G79, G84, G85, G105, G115, G116, G120, G123, M1, R7, R13, R17.

1.3.2. Dil ve Üslûp

1.3.2.1. Atasözü ve deyim kullanımı

Cehdî, dîvânında atasözü, deyim ve özdeyişlere yer vermiş, şiirinde kullanmıştır. Bu ifadeler ve yer aldıkları şiir numaraları aşağıda belirtildiği gibidir. Verilen örneklerin bazıları beyit, bazıları dördlük ve bazılarının mısra hâlinde olmasının sebebi cümle ve anlam bütünlüğüdür.

Atasözü ve Özdeyişler:

Allâh doğrunun yardımcısıdır:

Olur sâdiklaruñ elbet Ğanî Mevlâ nigeñ-bânı (K1/47)

Derdi veren dermânını da verir:

Yâ Rabbî beni itme kazâ tîrine âmâc

Luţf eyle beni eyleme bir kimseye muhtâc

Kesmem der-i luţfuñdan ümidüm yâ Rabb

Derdin viren elbette virür aña 'ilâc (R6)

“Dîvâne-râ kalem-nîst” Deliye kalem yoktur:

Dîvâneye bilmez misün âyâ kalem olmaz (G8/2)

“Kadr-i zer zer-ger şinâsed, kadr-i gevher gevherî, kadr-i gül bülbül şinâsed, kadr-i Kamber-râ Alî” Altının kıymetini kuyumcu, incinin kıymetini sarraf, gülün kıymetini bülbül, Kamber’in kıymetini Ali bilir:

Cehdiyâ gevher-şinâsân kadr-ı gevher fark ider (G121/5)

Kimi ağlar kimi güler:

Böyledür ey dil cihān ağlar kimi kimi güler (K2/7)

Konan göçer:

Dehr-i dūn bir köhne püldür kim 'ubūr eyler qelen (TK4/3)

Milletin ağzı torba değil ki büzelim:

Halkuñ ağı çuvāl olmaz ki varup biz büzelüm (G64/5)

Ne ekersen onu biçersin:

Her ne eylerseñ zirā'at hāsıluñ oldur senüñ (K2/23)

Önemli olan huy güzelliği(dir):

Sözüñ şirīn olandan soñra çayrısı qüzeldür hep (G27/1)

Sükût ikrârdan gelir:

Sükûtından 'ayāndur qoñli var ikrāra besbelli (G40/4), G68/8

Deyimler:

Ad etmek:

Meydān-ı maḥabbetde yā bir ad mı itdūñ (G12/2)

Ayak çekmek:

Der-i mey-ḥāneden çekdüm ayağı ey göñül zīrā

Mey-i nāb-ıla maḥmūr olduğumda derd-i ser buldum (G25/4), G65/3

Bâde süzmek:

Gelūñ Allāh'ı seversek hele bāde süzelüm (G64/2)

Baş koymak:

Yār uğrına meydāna koyup bu seri Cehdī (G120/5)

Baş üzerinde gezmek:

Ne başlarda qezer seyr eyle şimdi 'örf-i Nu'mānī (K1/20)

Başın için:

Şanemā başuñ-içün kec ḳoma ṫarf-ı külehüñ (G118/1)

Başını alıp gitmek:

Başum alup gitmege n'idem bu tende rām yok (G47/3)

Bir pula saymak:

Kemāl ü ma'rifet bir pūla almaz kimse 'irfānı (K1/18)

Dâd etmek:

Cevr ü sitemüñden saña ben dâd ideyüm-mi (120/1), K4/6, G11/3, G12/1

Defterlere dîvânlara gelmemek:

Şorma gel cevrin o şūhuñ kim hisābın bulmaduk

Hem-demā çok defter ü erkāma qirmiş çıkmışuz (G9/4)

Dili varmamak:

Günāhuñ rüz-ı maḥşer Haḫ su'āl eylerse ey Cehdī

Dilüñ varur mı bir cürmüñ cevābın olmağa gūyā (G75/5)

Duâya el kaldırmak:

Uzatma söz dükenmez gel du'āya kaldur el Cehdī (K1/57)

El çekmek:

Elüñ çek bāg-bān bir niçe gün var fāriğü'l-bāl ol (K5/14), 65/3

Ele girmek:

Sa'y itmez iken söyleme 'uqbā ele qirmez

Şad gūne taleble göre dünyā ele qirmez

Şaḫrā-yı cihān mezra'adur dār-ı beḫāya

Dünyāda dime Cennet ü ḫavrā ele qirmez (R7/17)

Eser ama yağmaz (Yağmasa da gürler):

Yağmaz idük esmez idük qürleyeydük qāhīce (G107/4)

Eteğini kurtarmak:

Eteğin kurtaramaz güller elinden ḫāruñ (G42/3)

Ki dünyā itlerinden kurtarırsuñ böyle dāmānı (K1/12)

Gam çekmek:

Zerddür kaşı diyü ğam çekme kim altundur (G30/2)

Gözü ardında kalmak:

Gözüñ ardınca kalsın kelpüñ ağızında görüp kanı (K1/3)

Gözü kalmak:

Kaldı yanında gözümüz dağı ol bî-bedelüñ (G13/1)

Gûş (kulak) tutmak:

Saña senden şikâyet eylerüm sen gûş tutmazsın (G84/3)

Hânumânı yanmak:

Fuzûl ol terk-i 'âr it yakmada ol hân [u] mânânı (K1/48)

Huy etmek:

Kimüñle ülfet itse âdem anuñ ile hû eyler (G72/3)

Kan eylemek:

Yâ bilsün yoğsa yoğ yire hemân b'illâhi kan eyler (G51/4)

Kapıdan kovulup bacadan girmek:

Kovarlarsa kapudan gün gibi düş yine revzenden

Bunuñla mûnis eylersün hemân kendüñe insânı (K1/49)

Kîl u kaal:

Gâhî kulnâ kultu gâhî kîl ü kâl (Mektup/19,57)

Meydâna çıkmak:

Hemân sen merd olup meydâna qir çekme elem hergiz (K1/47)

Kulağına küpe etmek:

Luṭf u iḥsānuñi cān qūşına menqūş itdüm (G73/4)

Mum etmek:

Gāh olur fūlādi şöyle nerm ider kim mūm ider (G106/2)

Sıfıra sıfır elde var hiç!:

Kalur ol şıfr ilen hīç ilde yok ben teg ziyān eyler (G51/2)

Tel kırmak:

Hem-dem itme şāneyi zūlfüñle hergiz dostum

Tel kırar gitdükce artar güft-gūy-ı kākülüñ (G28/4)

Yüz suyu dökmek:

Saña yalvarmadan kalmadı idi yüzde hiç suyum (T4/2)

Yüz sürmek:

Görince devlet ehlin pāyına yüz sür du'ālar kııl (K1/7), Mektup/62

Zar atmak :

Taḥta-yı nerd gibi yire yatmada

'Āşıkānı aña zārı atmada (Mektup/48)

1.3.2.2. Edebî sanatların kullanımı

Cehdî Dîvânında gerek *Mâna ile ilgili söz sanatları* -ağırlıklı olarak tezdad, teşhis, hüsn-i tâ'lîl, mübâlağâ- gerek *Lafızla ilgili söz sanatları* -iştikâk- gerekse *Yapıya bağlı mânâ sanatları* -ihâm-ı tenâsüb, ihâm-ı tezdad, leff ü neşr- sıklıkla kullanılmış ve başarılı sayılabilecek örnekleri verilmiştir.³⁰ Özellikle *leff ü neşr* ve *tezdad* sanatlarının şiirlerin

³⁰ Bilgegil, K. (2015). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri* (s.270). Erzurum: Salkımsöğüt Yayınevi.

büyük çoğunluğunda kullanıldığı göze çarpmaktadır. Dîvân içerisinde yer alan sanatların bazıları ve örnekleri aşağıdaki gibidir.

Cinâs:

Bu hüsn-ile 'âlem saña hep bende degül-mi

Yok bende gönül murğı meger sende degül-mi (G57/1)

İlk mısradaki yer alan *bende* kelimesi *köle* anlamına gelirken ikinci mısradaki *şahıs zamiri + bulunma durumu* ekidir. Şair yazılışları aynı, anlamları farklı bu iki kelimeyi aynı beyitte kullanarak oyun yapmıştır.

Hüsn-i tâ'lîl:

Hayâl itmeñ felekde görinenler ebr ü kevkebdür

Benüm ol cümle âhum âteşidür kim duhân-âlūd (G17/4)

Gökyüzünde bulut ve yıldızların bulunması doğal bir olayken şair bu olayı çektiği âh ateşinden çıkan kıvılcım ve dumanların göğe yükselmesine bağlamış yani doğal bir olayı gerçek dışı bir sebebe bağlamıştır. Bunu yaparken *yıldızları âh ateşinin kıvılcımlarına, bulutları yine âh ateşinden çıkan siyah dumanlara teşbih* etmiştir.

İhâm:

İhâm sanatı dîvânda *ihâm-ı tenâsüb* ve *ihâm-ı tezat* olmak üzere iki şekliyle de kullanılmıştır.

İhâm-ı Tenâsüb:

Der-i mey-hânedden çekdüm ayağı ey gönül zîrâ

Mey-i nâb-ıla maḥmūr olduğumda derd-i ser buldum (G25/4)

Ayak çekmek deyiminin beyit içerisinde kullanılan anlamı *vazgeçmek* olup *ayak ve çekmek* kelimelerinin beyit içerisinde kullanılmayan anlamları *kadeh ve içki içmek* kelimeleri diğer kelimelerle (*mey-i nâb, mey-hâne*) tenâsüb içindedir.

İhâm-ı Tezad:

Luṭf idüp el çek-sen ey sâķī ben ayağı çekem

Zehr olursa dest-i İbrâhîm'den nûş eylerüm (G65/3)

Ayak çekmek beyit içerisinde *kadehten içki içmek* anlamında kullanılmıştır. *Ayak* kelimesinin beyit içinde kullanılmayan manası, bir uzvun adı oluşuyorsa yine başka bir uzuv olan *el* kelimesiyle *zıtlık* oluşturmaktadır.

İktibas:

Cehdī hîç söz bulamaz medḥini biñde bir ide

Nice vaşf itse yalan söyleyecekdür şâ'ir (G78/5)

Beyitte *Şuarâ Suresi 224. ayete (Şairler yalancıdır) gönderme* yapılmıştır.

İrsâl-i Mesel:

Dir-imişsüñ baña di[r]ler saña Cehdī mā'il

Halkuñ ağızı çuvâl olmaz ki varup biz büzelüm (G64/5)

İkinci mısradaki kullanılan *Halkuñ ağızı çuvâl olmaz ki varup biz büzelüm* ifadesi herkesin bildiği bir darb-ı mesel olup beyit içinde kullanılmıştır.

İstifhâm:

Ġamzesinden olmaduñ bir kez cüdā ey çeşm-i ter

Bir yaña akmadasun her dem meger deryā mısun

Ey göñül olmazsa bir mir'āt manzūruñ senüñ

Nuṭka kâdir olımsun tütî-i qūyā mısun (G90/3,4)

Beyitlerde soru sorularak *istifhâm* yapılmıştır.

İştikâk:

Şabr eyle çarhuñ cevrine Cehdî Hudâ Fettâh'dur

Bu pendî yâd it dâ'imâ Es-şabru miftâhu'l-ferec (G96/5)

İlk mısradaki yer alan ve *açan kişi* anlamına gelen *Fettâh* kelimesi ile ikinci mısradaki yer alan ve *açan şey, anahtar* anlamına gelen *miftâh* kelimeleri aynı kökten, *açmak* anlamına gelen *feth* kökünden türemişlerdir.

Kinâye:

Hem-dem itme şâneyi zülfüñle hergiz dostum

Tel kırar gitdükce artar güft-güy-ı kâkülüñ (G28/4)

Gâh olur kim bir gili çor püteye fülâd ider

Gâh olur fülâdı şöyle nerm ider kim mûm ider (G106/2)

İlk beyitte kullanılan *tel kırmak* deyiminin mecaz anlamı *pot kırmak, ağızdan laf kaçırmak* olup beyit içinde hem deyim anlamı kullanılmış hem de tarağın saç tellerini koparması dolayısıyla gerçek anlamda gönderme yapılmıştır. İkinci beyitte de *mum etmek* deyimini bakımından aynı durum söz konusudur. Deyim anlamı *bir kişiye istediğini yaptıracak hâle getirmek* olup beyit içerisinde çelik gibi sert bir maddenin potaya koyulup eritilmesinden bahsedilmesi mumun erimesini ve *nerm etmek* de mumun yumuşaklığını hatırlattığından gerçek anlamı akla getirmektedir.

Leff ü Neşr:

La'lüñüñ etrâfın almış leşker-i hatt-ı siyeh

Zulmet içre Hâlık'uñ âb-ı zülâli var imiş (G86/4)

Cân u dil mesrûr olur meyl eyledükçe çeşm-i yâr

Şanki bir sayyâddur ol seğlerine nân atar (G54/3)

Leblerin bûs eyle evvel şöñra yâruñ qerdenin

Çek 'arak def'-i humâra bâde-i nâb üstine (G121/3)

Baña dirsın-ki la'lüm sırrını göñlüñde pinhân it

Sınık billûr içinde bâde-i engûr tursun-mı (G84/4)

Örnek verilen beyitlerin tamamında ilk mısradaki altı çizilen birden fazla kavram ikinci mısradaki karşılıklarını bulmuşlardır. Aralarında çeşitli *vech-i şebahlerle teşbih* ilişkisi olan bu kelimeler bilinçli kullanılmış âdetâ saçılan kavramlar toplanmıştır. Özellikle örnek verilen son beyitte ilk mısradaki söylenen özel bir durum ikinci mısradaki *irsâl-i mesel* benzeri özlü bir söz söylenmek kaydıyla genelleştirilmiştir. Dolayısıyla *temsîl* getirilmiştir.

Mübâlağâ:

Korkaram ârâk eyleye dünyâyı seyl-i eşkümüz

Çeşmümüzden rûz u şeb zîrâ bükâ eksük degül (G22/3)

Şair beyitte âşıkların sabah akşam ağladıklarını ve bu durum neticesinde dünyanın gözyaşlarının sebep olacağı bir sele boğulmasından korktuğunu söyleyerek gerçekleşmesi mümkün olmayan hatta aklın sınırlarını zorlayan bir durumdan bahsetmiştir.

Rücû':

Bir cām ile Cem olsa gedālar n'ola ŧimdi
Āhū-bereler ŧīr-i jiyān olduđı demdūr

Ne ŧīr-i jiyān mūr çeŧān olsa bu zevkı

Her birisi bir pīl-i demān olduđı demdūr (K6/11,12)

İlk beyitte baharın verdiği sarhoŧlukla āhū yavrularının bile birer kükreyen aslana dönüŧtüđünden bahseden ŧâir verdiği örneği hafif bularak, *Ne ŧīr-i jiyān (Hatta ne kükreyen aslanı!)* demiŧ ve bu söylediğinden vazgeçmiŧ, ikinci beyitte abartıyı bir perde daha yükseltip karıncaların birer azgın file dönüŧtüđünden bahsetmiŧtir.

Sihri Helâl:

Bāđ-bānā medđ-i bāđ u rāđ ko efsānedūr

Ĥār ilen ālūde yirde zevkı olmaz kimsenūñ (G103/2)

Beyitte ilk mısranın sonunda yer alan *efsānedūr* kelimesi sentaks bakımından hem ilk mısranın anlamına *-Ey bahçivan! Bağı bahçeyi övmeyi bırak (zîrâ bunlar) efsānedir-* hem de ikinci mısranın anlamına *-Efsānedir (dilden dile dolaŧan bir sözdür) ki dikenlerin doluŧtuđu yerde kimse zevk süremez-* uyum sağlamaktadır.

Telmih:

Ĥays u Vāmık'la niçe ālāma girmiŧ çıkmıŧuz

'Āŧıķuz 'uŧŧāķ-ıla bir dāma girmiŧ çıkmıŧuz (G9/1)

Herkesçe bilinen *Vāmık u Azrâ* ve *Leylâ vü Mecnûn (Ĥays)* kıssaları hatırlatılmıŧtır.

Teşbih:

Dîvânda *tam teşbîh*, *teşbih-i belîğ* ve *teşbih-i maktûb* olmak üzere üç çeşit teşbih kullanılmıştır.

Tam Teşbih:

Nevrûz u bahâr irdi gerek elde piyâle

Nergis gibi gözler nigerân olduğu demdür (K6/2)

Beyitte *gözler (müşebbeh) nergise (müşebbehün bih) teşbih* edilmiş ve benzetme yönü olan *nigerân olmak (vech-i şebeh) gibi, benzetme edatı* da kullanılarak beyit içerisinde verilmiştir. Dolayısıyla beyitte aralarında şekil bakımından benzerlik ilgisi kurulan, dört *teşbih ögesi* de bulunan bir *tam teşbih* vardır.

Teşbih-i Belîğ:

Miyânına dağında hançer-i hûn-rîzini sūsen

Şıyânet itmege 'ahd eylemiş gūyâ gül-istānı (K5/3)

Susam bitkisi yapraklarının sivri ve uzun oluşu dolayısıyla *hançere* benzetilmiş fakat bu benzetme de *vech-i şebeh* ve *benzetme edatı* kullanılmamış yalnızca *müşebbeh (sūsen)* ve *müşebbehün bihe (hançer)* yer verilerek *teşbih-i belîğ* yapılmıştır.

Teşbih-i Maktûb:

Al destüñe mir'atı nigāh eyle habībüm

Yûsuf *dağı görse seni şermende degül-mi* (G57/4)

Nāmdur *yād itdiren dünyāda ismin Hātem'üñ*

Yoksa zātuñda senüñ andan-da a'lādur sehā (K3/7)

İlk beyitte sevgili güzelliği bakımından *H. Yûsuf'a* benzetilmiş, ancak *müşebbeh (habîb)*, *müşebbehün bihten (H. Yûsuf)* *vech-i şebeh (güzellik)* yönünden üstün tutulmuş ve *H. Yûsuf'un* sevgilinin güzelliği karşısında utanacağı söylenmiştir.

İkinci beyitte de benzer bir durum mevcut olup *müşebbeh (memdûh)*, *müşebbehün bihten (Hâtem)* *vech-i şebah (cömertlik)* bakımından üstün tutularak Hâtem'in cömertlikle anılması yalnızca dilden dile dolaşan bir ad oluşuna bağlamıştır.

Tevriye:

Perîşân eyleyen kimdür didüm ben bendeñüñ 'aqlın
Alup kâküllerin destine ol meh didi bu eyler (G72/2)

Beyitteki bu kelimesi yazılışı bakımından - بو - hem işaret zamiri anlamındaki *bu* şeklinde hem de Farsça koku anlamına gelen *bû* şeklinde okunabilir. Beyit içinde hem ilk anlamıyla sevgilinin kâküllerini işaret ettiği hem de kâküllerinin kokusunu kastettiği düşünülebilir. Kelimenin her iki anlamı da beyit içinde anlam bozmadığından *tevriyeli* bir kullanımın söz konusu olduğu söylenilebilir.

Tezad:

Serde kefs ü pâyda destârlar

Olacak hengâmlardur işbu dem (G101/3)

Dostândan tarz-ı düşmen düşmenândan tavr-ı dost

Yâdlarmış âşinâ hep âşinâlar yâd imiş (G117/3)

İlk beyitte şair zamanın karışıklığı anlatmak için *tezad* yoluna gidip insanların *başā ayakkabı, ayaklarına sarık* giydiklerini söylerken ikinci beyit tamamen *tezad* üzerine kurulmuş olup *dostların düşman, düşmanların dost tavrı sergiledikleri* ve aslında *yabancıların tanıdık, tanıdıklarınsa yabancı (kimseler gibi) davrandıkları* söylenmiştir.

1.3.2.3. Ayet ve Hadis kullanımı

Cehdî, şiirlerinde âyet ve hadislerden kimi zaman *lafzî* kimi zamansa *manevî iktibâs* yoluyla faydalanmıştır. Söz konusu âyet ve hadisler aşağıdaki gibidir.³¹

Hadisler:

ed-Dünyâ Cennetü'l-kâfiri ve sicnü'l-mü'mini “Dünyâ kâfirin cenneti, müminin zindanıdır.”

Buyurmuş fahr-ı 'âlem mü'minüñ zindânıdur dünyâ

Kamu kâfirlerüñ cennâtıdur yok bunuñ imkânı (K1/45)

ed-Dünyâ mezra'atü'l-âhireti “Dünya ahiretin tarlasıdır.”

Sa'y itmez iken söyleme 'uqbâ ele girmez

Şad güne taleble göre dünyâ ele girmez

Sahrâ-yı cihân mezra'adur dâr-ı bekâya

Dünyâda dime Cennet ü havrâ ele girmez (Rubâi 7)

er-Rahimûne yerhamühü'r-rahmânü irhamû men fi'l-arzı yerhamüküm men fi's-semâi

“(Yoksullara) acıyanlara Allâh acır; yeryüzünde olanlara acıyınız ki gökyüzünde olan (Allâh) da size acısın.”

'Âşika rahm eyle kim rahm eyleye Bârî saña

Dil perîşân itmenüñ yarın su'âli var imiş (G86/2)

es-Sabru miftâhu'l-fereci “Sabır, zaferin anahtarıdır.”

Şabr eyle çarhuñ cevrine Cehdî Hudâ Fettâh'dur

Bu pendî yâd it dâ'imâ Es-sabru miftâhu'l-ferec (G96/5)

Levlâke levlâke le-mâ halaktü'l-eflâke “Sen olmasaydın, sen olmasaydın (ey Muhammed), felekleri yaratmazdım.”

³¹ Âyet ve hadisler, Mehmet Yılmaz'ın hazırlamış olduğu *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler* adlı ansiklopedik sözlükten alıntılanmıştır.

Şānuñdaki Levlāk şudūr eyledi Haķ'dan
Fahır eylese zātuñla n'ola Ādem ü Havvā (G2/2)

Vâ ümmetâ vâ ümmetâ (ümmetî) "Ah ümmetim, ah ümmetim"
Derd-mendüm ey şabībüm kıl devāya himmeti
Sen тұrurken kime varup idelüm biz minneti
Yine sensin rüz-ı maḥşer diyecek vâ ümmetî
Luţf idüp eyle şefā'at ey Şefi'ü'l-müznibîn (M1/3)

Âyetler:

Beldetün tayyibetün ve rabbün gafûrun "Güzel bir ülke ve çok bağışlayan bir Rab!"
(Sebe 34/15)

Hîç olur mı kul [ola] Mevlā'sı gibi bî-kuşūr
Hürmetüñ-çün 'afv ider taķşirimüz Rabbün Ğafūr
Āb-rüy-ı enbiyāsın cümleden sensin ğayūr
Luţf idüp eyle şefā'at ey Şefi'ü'l-müznibîn (M1/2)

el-Hükmü li'l-lâhi "Hüküm Allâh'ındır." (En'âm, 6/57; Yûsuf, 12/40; Mü'min, 40/12)
Dehr-i dün bir köhne püldür kim 'ubūr eyler gelen
Ol daḡı el-hükmüli'llâh diyü geçdi ol püli (TK4/3)

eş-Şu'arâu yettebi'uhümü'l-gâvûne "Şairler, onların arkasına sapkın ve çapkınlar
düşer." (Şu'arâ, 26/224)

Cehdî hîç söz bulamaz medḡini biñde bir ide
Nice vaşf itse yalan söyleyecekdür şā'ir (G78/5)

Kâbe kavseyni ev ednâ "Onunla arasındaki mesafe, iki yay arası kadar, yahut daha az
kaldı." (Necm, 53/9)

Ey cemālũñ feyz-bağş-ı bāğ-ı Firdevs-i berîn
Şem'-i bezm-i Kābe kavseyn ü meh-i eflāk-i dīn (G3/1)

Rahmeten li'l-âlemîne “(Seni ancak) alemlere rahmet olarak (gönderdik).” (Enbiyâ,
21/107)

Zât-ı pākũñ hilkatidür hilkat-ı ğayra sebab
Gelmedũñ dünyāya illā rahmeten lil-âlemîn (G3/2)

1.3.2.4. Etkilendiği şairler ve nazîreler

Cehdî dîvânı incelendiğinde, dîvân boyunca birçok şâiirin adının geçtiği görülür. Bu şâirlerle açıkça irtibatının bulunduğunu söyleyen Cehdî hemen hepsinden övgüyle bahsetmiş, onlar için *suhan-dân*, *üstâd*, *pâkize-gû* gibi sıfatlar kullanmıştır. Şiirler incelendiğinde şairin çağdaşlarının yanı sıra seleflerinden de izler bulmak mümkündür. Aşağıdaki beyit Bâkî'nin meşhûr beyitini hatırlatmaktadır, Cehdî'nin de bir dîvân şairi olarak bu beyitten haberdâr olmaması düşünülemez.

Cehdî:

Cehdiyâ nâ-mihribânı yok-durur hîç dil-berũñ
İş hemân mâ-beynde yalvâr-ı aħmerden giçer (G89/5)

Bâkî:

Güzeller mihri-bân olmaz dimek yanlışdur ey Bâkî
Olur va'llâhi bi'llâhi hemân yalvarı görsünler (G55/5)³²

Bir başka beyitteki imaj ise Fuzûlî'nin Su Kasîdesi'nden bir beyitindeki imaja oldukça benzemektedir.

Cehdî:

Mezârum ħākini sâğar yapuñ öldükde yārānum
Ki bezm-i yāra varup belki mey nūş eyleye cānum (G125/1)

³² Küçük, S. (2011). *Bâkî Dîvânı: Tenkitli Basım* (s.134). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Fuzûlî:

*Dest-bûsı ârzusuyla ger ölürsem dostlar
Kûze eylen topragum sunun anunla yâre su*

Çağdaşlarına gelindiğinde yüzyılının herkesçe bilinen şairleri Nef'î, Nâbî ve Nâilî dikkat çekmektedir. Kasaid bölümünde kendisini Nef'î'ye benzeten Cehdî, Gazeliyâтта şâirden olumsuz bir biçimde bahsetmektedir.

*Ammâ ki hasûdân-ı ğalaţ-bahş-ı zamâna
Nef'î gibi bil şu'le-zebân olduğı demdür (K6/24)*

*Râh-ı hicve sâlik olma tut naşîhat semtini
Cehdiyâ Nef'î gibi itme şakın bî-ârluğ (G107/5)*

Hiciv karşısında takındığı bu tavır Nâbî'nin *Hayriyye* adlı eserinde oğlu Ebû'l-Hayr'a verdiği öğütleri hatırlatmaktadır.

*Hicvden el-hazer iy cân-ı peder
Ki virür meşreb-i 'irfâna keder
Hüsne sarf eyle sözi şâ'ir isen
Halkı teshîre çalış kâdir isen (1022,1023)³³*

Nâbî de oğluna hicivden uzak durmasını, güzel sözler söylemesini, hicvin sonunun iyi olmayacağını ve hiciv yazan kişinin halk arasında kötü anılacağını ayrıca hicvin şiir kisvesi altında gıybet ve günah olduğunu tembihlemektedir.

Cehdî ayrıca Nâbî'nin Abdî Paşa ile yazmış olduğu müşterek gazele *Ġazel-i Müşterek 'Abdî Paşa vü Nâbî Çelebi Tahmîs-i Cehdî Efendi* başlıklı bir tahmis yazmıştır.³⁴

*Cehdî-şifat âyîne-dil ü tûţî-zebân ol
Pertev şalup âfâka güneş gibi 'ayân ol
Âmâc-ı hadeng-i nigeş-i çeşm-i bütân ol*

³³ Kaplan, M. (2008). *Hayriyye-i Nâbî* (s.260). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

³⁴ Bilkan, A. F. (2011). *Nâbî Dîvânı* (s.631). Ankara: Akçağ Yayınları.

'Abdî gibi âşüfte-i hübân-ı cihân ol

Nâbî saña tâ ehl-i hevâdur dimesünler (T3/5)

Yazmış olduğu bir başka tahmis ise Sebki Hindî'nin önde gelen temsilcilerinden Nâilî'nin meşhûr gazeli içindir.³⁵ Fakat dil bakımından daha sâde ve hikmetli bir söyleyişi benimseyen şairin bu tahmiste çok başarılı olduğu söylenemez.

Vişâl-i yârdan özge dile ne ide mürûr

Hemîşe ni'met-i vaşlı ider derûna 'ubûr

Sezerse lezzet-i şehdi karar ider mi yâ mûr

İderse kand-ı lebüñ hâtır-ı mezâka hutûr

Diyâr-ı Mısır'a degül Kandeñâr'a dek giderüz (T2/4)

Cehdî üzerinde asıl etkiye sahip olan şâirler dîvânda isimleri sıkça geçen Malatyalı Şehrî, Rüşdî ve Tıybî'dir. Bahsi geçen üç şairin hayatlarına ve dîvânlarına bakıldığında irtibat halinde oldukları görülmektedir.

Cehdî, Şehrî dîvânında yer alan 124. gazele tahmis yazmıştır. Ayrıca Cehdî dîvânında, Şehrî mahlaslı 10 beyitlik bir de gazel bulunmakta fakat söz konusu gazel Şehrî dîvânında yer almamaktadır.³⁶

Niyâz itdükce nâz idüp dir idüñ bu durur hûyum

Baña âzâr iderdüñ kim tavâf itme şaşın kûyum

Saña yalvarmadan kalmadı idi yüzde hiç şuyum

Görüp handân olurduñ meh-cebînüm zerde-i rûyum

Hilâl itmiş vüçüduñ hasret-i dîdârı gördüñ-mi (T4/2)

Aynı vezin ve redifli bir gazel Rüşdî dîvânında da bulunmaktadır.

Harâb-ı 'aşkun olmuş dilde şevkin neylesün ey şûh

Ki cây-ı mâtem olmuş memleketde sûrı gördün mi (G166/5)³⁷

³⁵ İpekten, H. (1970). *Nâ'ilî-i Kadîm Divânı* (s.321). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

³⁶ Demirel, Ş. (1999). *Şehrî (Malatyalı Ali Çelebi) Hayatı, Sanatı, Divanı'nın Tenkitli Metni ve Tahlili*. (Doktora Tezi). Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

³⁷ Ekici, H. (2006). *Sahhaf Rüşdî Dîvânının Tenkitli Metni*. (Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Şehrî dîvânında yer alan bir *musammat gazel* aynı redif ve vezinle kuvvetle muhtemel *tanzîr* edilmiş hâli Cehdî dîvânında bulunmaktadır. Ancak kafiye ve vezin konusunda kusurları bulunduğundan başarılı olunduğu söylenemez.

Şehrî

İçdüm şarâb-ı la'lüni mestâneym mestâneym

Oldum esîr-i kâkülün dîvâneym dîvâneym

Ben 'aşk ile cûş eyledüm idrâke hâmûş eyledüm

Dünyâyı bî-hûş eyledüm mey-hâneym mey-hâneym (G102/1,2)

Cehdî

Bir 'âşık-ı şürîdeym gamla bugün âlûdeym

Şem'-i cemâl-i dil-bere pervâneym pervâneym

Ey kadd[i] bâlâ dil-berüm ey 'âlem-ârâ berberüm

'Aşkuñ meyin nûş eyledüm mestâneym mestâneym (G31/1,2)

Farklı nazım şekillerinde de benzer söyleyişler göze çarpmaktadır.

Şehrî

Yâ Rabb beni tîr-i ye'se âmâc itme

Sâmân-ı ümîdüm gama târâc itme

Virmezsen eger murâdum öz cûdundan

Öldür beni mahlûkuna muhtâc itme (R15)

Cehdî

Yâ Rabbî beni itme kazâ tîrine âmâc

Luţf eyle beni eyleme bir kimseye muhtâc

Kesmem der-i luţfuñdan ümîdüm yâ Rabb

Derdin viren elbette virür aña 'ilâc (R6)

Dîvânda adı sıklıkla geçen bir başka şâir ise Rüşdî'dir. *Mektûb-ı Manzûm Ki Be-cânib-i Rüşdî Çelebi Fîristâde Bûd* başlıklı mektup ona yazılmış olup Cehdî, Rüşdî'den övgüyle bahseden bir de gazel yazmıştır. Söz konusu gazelde Rüşdî'nin kendisine beyitler gönderdiğini de açıkça belirtmiştir.

Bu hâk-i pâya irsâl itdügüñ ebyât ey Rüşdî
Derûn-ı sînede cây eyledi şandûka-i cânı (G71/9)

Rüşdî dîvânına bakıldığında ortak vezin ve redif kullanılan ve benzer söyleyişlerden ötürü *nazîre* olduğu düşünülen şiirler göze çarpmaktadır.

Rüşdî
Ol 'arak kim 'ârız-ı pür-tâb-ı dil-berden çıkar
Dâne dâne katrelerdür kim gül-i terden çıkar (G37/1)

Cehdî
Her kaçan-kim gül-şeninden ol gül-i handân çıkar
Ol zamân seyrine anuñ niçe biñ biñ cân çıkar (G15/1)

Rüşdî
Bize neşve-i lutf ol gözi mestâneden gelmez
Bu hâlet mest-i câm-ı nâz olan cânâneden gelmez (G60/1)

Cehdî
Dil-i gam-âşinâmuz seyr-i kûy-ı yârdan gelmez
Hased ol bülbül-i şūrîdeye gül-zârdan gelmez (G59/1)

Rüşdî
Yeter feryâd u zâr itdün gülin hâlin tebâh itdün
Uçurdu murg-ı hâbun hep dil-i bîmârun ey bülbül (G95/2)

Cehdî
Dükenmez âh u feryâduñ gülüñ gūşına hiç girmez

Girer āgūş-ı şem'e bî-şadā pervāne ey bülbül (G82/3)

Rüşdî

Sûziş-i pervāne ammâ bir zemân eksik degül

Şem'in ammâ hiç serinden dûdmân eksik degül (M199)

Cehdî

Dilde yine fikr-i zülf-i dil-rübā eksük degül

Güne güne her zamân serde belā eksük degül (G22/1)

Cehdî dîvânı üzerinde en fazla tesiri olduğu gözlemlenen şair ise Tıybî'dir. Dîvânda adı sıklıkla geçer. Dîvândaki tahmislerden biri onun gazeline yazılmıştır, bir gazeline *zemin şiiirin* Tıybî'ye ait olduğunu söylerken başka bir gazeli için ondan *nazîre* yazmasını istemiştir. Bu gazeller söz konusu dîvânda tespit edilip aşağıda sıralanmıştır.

Tıybî

Bir şikenç-i zülf-i 'anber-fâma girmiş çıkmışuz

Murg-ı mihnet-dîdeyüz çok dâma girmiş çıkmışuz (G69/1)

Cehdî

Ķays u Vāmıķ'la niçe ālāma girmiş çıkmışuz

'Āşıkuz 'uşşāķ-ıla bir dāma girmiş çıkmışuz

Tıybî'nüñ bu nev-redif u nev-edā güftār[ı]-veş

Görmedük Cehdî niçe eyyāma girmiş çıkmışuz (G9/1,5)

Tıybî

Didüm ol âfete hatt-ı ruhun âşûb-ı îmândur

Didi eytme galat kim nusha-i âyât-ı Kur'ân'dur (G54/1)

Cehdî

Didüm ey dil bu şî'r-i nev-edāya kim nazîr itsün

Didi kân-ı belāgat Murtażā Tıybî suhan-dāndur (G46/5)

Aynı redif, vezin ve kafiye yazılmış bir başka gazel hem Tıybî hem de Rüşdî dîvânında tespit edilmiştir, ancak gazelerde *zemin gazelin* kime ait olduğuna dair bir ipucu yer almamaktadır.

Cehdî

Añılsun mey-kede yıllarla âbâd olduğum yirdür

Bu üslûb ile niçe gamdan âzâd olduğum yirdür

Añılsun şî'r-i mevzûnum benüm yârân arasında

Oğundukça gehî Cehdî gibi yâd olduğum yirdür (G34/1,5)

Tıybî

Anılsun kûh-ı gam giryân u nâşâd olduğum yerdür

Müzîl-i âb-ı rûy-ı fenn-i Ferhâd olduğum yerdür

Anılsun mest-i mahmûr-ı cihân olmakla ey Tıybî

Harâbât-ı fenâ gönümce âbâd olduğum yerdür (G32/1,5)

Rüşdî

Anılsun bezm-i yâr ey dil ki dil-şâd olduğum yerdür

Benüm ol cây-ı hurrem gamdan âzâd olduğum yerdür

Anılsun mekteb-i 'aşk u dilistân-ı mahabbet kim

O fennde ben de Rüşdî gibi üstâd olduğum yerdür (G21/1,9)

Bazı gazellerindeyse kafiye ve redifi doğrudan almayıp değiştirmiş, âdetâ Tıybî'ye cevap vermiş bir tür *Muşaârede* bulunmuştur. Muhtemelen Tıybî'nin de haberdâr olduğu bir tür *karşılıklı şiirleşme* söz konusudur. Fatih Köksal, bu tarz şiirlerin de bir tür nazîre olduğunu ancak vezin ve kâfiye aynılığının çoğunlukla gözetilmediğini söylemiştir.³⁸

³⁸ Köksal, M.F. (2006). *Sana Benzer Güzel Olmaz Divan Şiirinde Nazire* (s.62). Ankara: Akçağ Yayınları.

Tıybî

Gayr ile yâr seyr-i bahâr eylemektedir

Sînem hadeng-i reşk-figâr eylemektedir (G33/1)

Cehdî

Yârumuz ağıyâr ile seyr-i bahâr itmekdedür

Meclis-i kûyında ğod dil āh u zār itmekdedür (G48/1)

Tıybî

Yanumda ol sanem-i şûh-meşrebüm yokdur

Enîs ü hemdem ü câm-ı leb-â-lebüm yokdur

Su'âl eyleme Tıybî gamum ki bî-rûhum

Yanumda ol sanem-i şûh-meşrebüm yokdur (G41/1,5)

Cehdî

Biĥamdi'llāh yanumda ol büt-i şen-meşrebüm vardur

Ruĥı gül çeşm[i] āhū dil-ber-i ğonçe-lebüm vardur

Ķo her ne dirse disün Cehdiyā ağıyār rāzıyām

Biĥamdi'llāh yanumda ol büt-i şen-meşrebüm vardur (G7/1,5)

İki gazel arasında *nazîrenin* temel şartlarından aruz ve redif birliğı bulunmasa da kafiye, söyleyiş, kullanılan kelimeler ve redd-i matla kullanımıyla şekil bakımından büyük benzerlikler bulunmaktadır. Dîvânda bu durumu barındıran birçok örnek bulmak mümkündür.

Tıybî

Dil ü cân bezm-i 'ışk-ı yârda mestânelenmişler

Olup hûn-âbla pür-dâdeler peymânelenmişler (G56/1)³⁹

Cehdî

Ġazab-nâk olsa ol meh ruĥları çün güllenürlermiş

Anuñ-çün 'âşık-ı şūrîdeler bülbüllenürlermiş (G81/1)

Tıybî

İtdük süheyl-i bahtıla şimdi 'akîk-i levn

Tıybî sirişk-i la'l-i nümâyı Yemen Yemen (G99/5)

Cehdî

Lebüñ ĥayâli dilümde o deñlü cây itdi

'Akîke döndi sirişküm Yemen Yemen diyerek (102/2)

Tıybî

Gamzen var iken 'âşika bî-dâdı kim itsün

Ya ana kazâ itmesün imdâdı kim itsün (G103/1)

Cehdî

Ġamzeñ ne bilür 'âşika bî-dâd sen itdüñ

Ağyâra kazâ itmedi imdâd sen itdüñ (G11/1)

Tüm bunlar göz önüne alındığında Cehdî'nin Nâbî, Şehrî ve Rüşdî'den etkilendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak görüldüğü üzere şair üzerindeki en büyük etki Tıybî'ye ait olup şiiri büyük ölçüde Tıybî'nin dîvânından beslenmiştir. Muhtemelen hayatlarında da müşterek geçirdikleri dönemler buna zemin hazırlamıştır. Cehdî'nin Tıybî'nin vefâtına düşürdüğü tarih de şairin ömrünün sonuna kadar irtibatta olduklarını göstermektedir.

³⁹ TAK, S. a.g.t.

1.3.2.5. Sebki Hindî ve Cehdî

Cehdî tam anlamıyla bir Sebki Hindî şairi olarak değerlendirilemese de yaşadığı yüzyılda birçok çağdaşını etkileyen bu üslûptan bağımsız şiir yazdığını söylemek doğru olmayacaktır. Dîvânında Nef'î, Nâilî, Şehrî gibi Sebki Hindî'nin önemli temsilcilerinin adını anmış olsa da üslûbun karakteristik özelliklerinden olan *alışılmamış bağdaştırmalar, çoklu duyulamalar ve paradoksal imajlar*⁴⁰ şiirinde yer bulmamıştır. Dili ağdalı olmamakla birlikte uzun tamlamaları kullanma yoluna da gitmemiştir. Şairin daha ziyâde Nâbî'nin yolundan gitmiş olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak birçok araştırmacı tarafından *hikemî üslûp* olarak kabul edilen *Nâbî üslûbu* Sebki Hindî'den bağımsız değil bilakis onun bir koludur. Dolayısıyla Cehdî Türk şiirinde Nâbî'nin temsil ettiği *Sâ'ibâne ekolden* etkilenmiştir denilebilir.⁴¹

17. yüzyılda diğer şiir türlerinden çok gazel ön plana çıkmıştır.⁴² Cehdî dîvânında da 168 şiirin 126'sını gazeller oluşturmaktadır ki bu da %75 gibi bir orana tekâbül etmektedir. Ayrıca gazelde beyit sayısının azaltılması ve genellikle beş beyitten oluşan gazellerin yazılması yüzyılın edebî yenilikleri arasındadır.⁴³ Dîvânda yer alan 126 gazelden 115'i beş beyitlik gazellerdir.

Gazellerde atasözü ve mahallî unsurların kullanımı da yaygınlaşmıştır. Şairler irfânî, felsefî hatta tembih ve öğüt gibi konuları da şiire sokmuşlardır.⁴⁴ Cehdî de dîvânına bir *pend-nâme* ile başlamış bu kasideyle âdetâ sosyal eleştiride bulunmuştur. Toplumdaki bozukluklar, kişilerin makâm ve mevkîlerini kötüye kullanması ve lâıyk olanların dâimâ mahrum kalması ağır bir şekilde eleştirilmiştir.

Müderresler görür mi aydan aya medrese rûyın

Eger Câmî okut dirseñ çıkar ol-dem anuñ cānı

⁴⁰ Mum, C. (Nisan 2005). Sebki Hindî'de Beyit Yapısı Paradoksal İmajlar ve Çoklu Duyulama (s.109). *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları I Sözde ve Anlamda Farklılaşma: Sebki Hindî Bildiriler*.

⁴¹ Özyıldırım, A. E. (Nisan 2005). Sebki Hindî'nin Türk Edebiyatındaki Seyri Üzerine Notlar (s.142). *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları I Sözde ve Anlamda Farklılaşma: Sebki Hindî Bildiriler*.

⁴² Erkal, A. (2009). *Divan Şiiri Poetikası: 17. Yüzyıl* (s.100). Ankara: Birleşik Yayınevi.

⁴³ Erkal, A. a.g.e. (s.96).

⁴⁴ Okumuş, Ö. (1989). Hind Üslûbu (Sebki Hindî). *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırmaları Dergisi*. S.17, 113.

Biri rüşvetle gelse yanuma bu demde dirler hep

Du'āmuz bu durur tutsun kâmusın kâhr-ı Yezdānī (K1/21,25)

Ayrıca Nâbî üslûbunun hedef aldığı başlıca şey, insan ilişkilerindeki samimiyetsizlik, ahde vefâsızlık, sadâkatsizlik olarak ortaya çıkmıştır.⁴⁵ Bu durum Cehdî'nin şiirlerinde de açıkça gözlemlenilmektedir.

Ger ma'rifetüñ nūr u ziyā virse cihāna

Ādem dinile saña diremsiz nice mümkin (G93/4)

Bu yüzyılda gözlemlenen bir başka yenilik ise *redd-i matla* kullanımındaki artıştır. "Matla beyitinin ilk mısraında dile getirilen duygu ve düşünceler, makta beyitinin ikinci mısraında tekrarlanarak, matla beyitindeki etkinin sürekliliğini sağlamışlardır."⁴⁶ Cehdî dört gazelinde bahsedilen şekilde *redd-i matla* kullanmıştır.⁴⁷

Sebk-i Hindî şairleri redif kullanımında da yenilikler yapmış, kelime seviyesindeki redifleri konu bütünlüğü amacıyla tercih etmişlerdir.⁴⁸ Cehdî dîvânına bakılacak olursa şairin 48 şiirinde tek kelimedenden oluşan redifleri kullandığı görülmektedir. Bu tür ayrıca diğer redif türleri içerisinde şairin en fazla kullandığı redif türüdür. Ayrıca rediflere bakıldığında *bâis*, *müstağnî*, *mahz-ı işve*, *küstâh*, *-âlûd gibi* Arapça ve Farsça orijinli redifler göze çarpmaktadır. Bu durum da Sebk-i Hindî etkisi olarak değerlendirilebilir.

Sebk-i Hindî şairleri şiirlerinde bazı kavram/ imajları sıklıkla kullanmışlardır. Bu kavramlardan biri de *âteştir*.⁴⁹ Cehdî dîvânında bu kavram sıklıkla geçmese de şair tarafından -Sebk-i Hindî şairlerini andıracak biçimde zaman zaman *su* kavramı ile *paradoksal imaj* yaratarak- kullanılmıştır.

Biz murğ-ı Semender-meniş ü şu'le-mekānuz

Āteş-zen-i hâşâk-i dil ü hırmen-i cānuz (G21/1)

⁴⁵ Erkal, A. *a.g.e* (s.102)

⁴⁶ Babacan, İ. *a.g.e* (s.210).

⁴⁷ Bkz. 7,20,23,91. gazeller.

⁴⁸ Babacan, İ. *a.g.e* (s.196).

⁴⁹ Babacan, İ. *a.g.e* (s.428).

Kim dimiş mû geldi ol ruḥsâr-ı pür-tâb üstine

Resm olur mı ḥaṭ meger âteş ile âb üstine (G121/1)

Bu yüzyılın şiirlerinde kullanılan kavramlardan birkaçı da *ticârî* kavramlardır. Şairlerin “dükkân, çarşı, pazar, ücret, müşteri” gibi ticaretle ilgili kelimeleri benzetme, mecaz, istiare unsuru olarak kullanması şüphesiz XVII. yüzyılda yoğunlaşan ticârî hayatın da bir göstergesidir.⁵⁰

Benüm cānum nice ‘âşıkларуñ olmaz figān-ālūd

Metâ’-ı ‘aklı bâzâr-ı cünün eyler ziyân-ālūd (G17/1)

Sebk-i Hindî şiirinin -özellikle Nâbî tarafından temsil edilen ekolünün- beyitlerinde sıkça atasözü ve hikmetli söyleyişlere başvurulmuştur. Ancak genellikle şâirler ilk mısradaki söylenen özel bir durumu / soyut bir düşünceyi ikinci mısradaki daha genel bir söz söyleyerek somutlaştırmış, *temsîl getirmişlerdir*. Cehdî dîvânına bakıldığında bu duruma sıklıkla başvurulduğu, dîvânda en sık kullanılan edebî sanatın *leff ü neşr* olduğu ve bu sanatın genellikle ikinci mısradaki *irsâl-i mesel* -atasözü ya da atasözü benzeri özlü bir söz söyleme- kullanımını yoluyla yapıldığı görülmektedir.

Baḥa dırsın-ki la’lüm sırrını göñlüñde pinhân it

Şınık billür içinde bâde-i engür ṭursun-mı (G84/4)

Sebk-i Hindî’nin özelliklerinin ardından Cehdî dîvânından verilen misallerin sayısının oldukça az, hatta bazılarının tek olduğunu söylemek gerekir. Elbette Cehdî’nin bir Sebk-i Hindî şairi olduğu söylenemez. Ancak şâirin yaşadığı yüzyıla damgasını vurmuş bu üslûbun Cehdî dîvânında hiçbir izinin bulunmadığını söylemek de doğru olmayacaktır. Onun şiirlerinde nâdir de olsa yer yer -özellikle Nâbî ekolünün- etkisini görmek mümkündür.

⁵⁰ Bilkan, A. F. ve Aydın Ş. (2007). *Sebk-i Hindî ve Türk Edebiyatında Hint Tarzı* (s.157). İstanbul: 3F Yayınevi.

2. Dîvânın Tahlîli

Dîvân için yapılan inceleme, süre kısıtından dolayı çok detaylı olmayıp içerik hakkında fikir vermeyi amaçladığından mümkün mertebe az alt başlık kullanılmıştır.⁵¹

2.1. Dîn

2.1.1. Allâh

Cehdî dîvânının *Kasâid* kısmında Allâh'ın birliğinden bahseden müstakil bir *tevhîd* ya da duâ mâhiyetinde bir *münâcaat* bulunmasa da şiirlerin arasında bu mânâda beyitler yer almaktadır. Birçok şiirde *Allâh*, *Hudâ*, *Yezdân*, *Hallâk*, *Mevlâ* ve *Rabb* isimleri geçmekte, birliği, büyüklüğü ve kudreti dolayısıyla övülmektedir. Özellikle *Rubâiyyat* bölümünde dînî içerikli şiirler göze çarpar.

Çamunuñ hâcetin Mevlâ virür mâni' degül kimse

O kimse bilmeye taqdîr-i Haqq'ı yokdur imâni (K1/58)

Ben baħr-ı günâh içre ğarîkam yâ Rabb

Nâr-ı ğam-ı ye's-ile ğarîkam yâ Rabb

Ġufrânuñ irişmezse benüm hâlüme vây

Ben ehl-i cehennemle refîkam yâ Rabb (R2)

⁵¹ Ana başlıklar için tahlil için M. Nejat Sefercioğlu tarafından hazırlanan *Nev'î Dîvânının Tahlîli* ve Mehmed Çavuşoğlu tarafından hazırlanan *Necâtî Bey Dîvânının Tahlîli* adlı çalışmalardan yararlanılmıştır.

2.1.2. Melekler

Dîvânda isimleri geçen melekler *Cebrâil/Cibrîl* ve *Münker-Nekîr*'dir. Birer şiirde yer alan bu melekler herkesçe bilinen özellikleri -elçilik ve sorgu melekleri oluşları- dolayısıyla şiirlerde yer almışlardır.

Ey halîl-i halvet-i kurb-ı Hudâ-yı lâ-mekân
Hem-rikâbuñ leyle-i İsrâ'da Cibrîl-i emîn (G3/4)

Yâ Rab baña cürm itdi diyü itme 'azâb
Ben ez'af-ı 'abdam baña gel kılma 'itâb
Ṭâkât-mı olur kabre su'âlât-ı Nekîr'e
Âsân ola lutfuñla meger anda cevâb (R3)

2.1.3. Kitaplar

Cehdî, dîvânında kutsal kitaplardan yalnızca *Kur'ân-ı Kerîm'e* yer vermiştir. Dîvânda *Kur'ân*, *Furkân* ve *Mushâf* isimleriyle geçmektedir. Ayrıca *Kadı Beydâvî Tefsîri* istinsâhı için bir de tarih düşürmüş, bu tefsîri *Kur'ân'ın tüm sırlarının çözücüsü* olarak tanımlamıştır.

Kaşuñ zerd olduğıyçün hüsnuñe noķşân gelür şanma
Cemâlüñ Muşhaf'ı ser-levhasında cümle haldür hep (G27/2)

Zihî tefsîr-i hallâl-ı rumûz-ı cümle-i Kur'an
Anuñ tekrîmi cümle ehl-i isti'dâda hatm oldı (TK7/1)

2.1.4. Peygamberler

2.1.4.1. Hz. Muhammed

Cehdî dîvânında adı en sık geçen peygamber *Hz. Muhammed'dir*. Ayrıca *Ahmed*, *Mahmûd* ve *Mustafâ* isimleri de zikredilmektedir. Dîvânda müstakil bir *na't*

bulunmasa da 2,3 ve 4. gazeller onun için yazılmıştır ve *na't* mâhiyetindedir. Hz. *Muhammed* şiirlerde son peygamber ve Allâh'ın habîbi oluşu dolayısıyla övülür, mucizelerinden bahsedilir. Şair mahşer günü kendisine şefaathçi olması için yalvarmaktadır. Ayrıca dîvândaki tek *murabba* da Hz. Muhammed için yazılmıştır.

Ahmed ü maḥbûb-ı 'âlem şâri'-i şer'-i kavîm
Şadr-ı eyvân-ı risâlet faḥr-ı cem'-i mürselîn (G3/3)

Ey Ahmed ü Maḥmûd u Muḥammed kerem ile
Cehdî kuluña eyle şefâ'at dem-i ferdâ (G2/9)

2.1.4.2. Diğer Peygamberler

Dîvânda adı geçen peygamberler Hz. Âdem, Hz. İbrâhîm, Hz. İsâ, Hz. Mûsâ, Hz. Ya'kûb, Hz. Yûsuf'tur. Söz konusu peygamberlerden Hz. Âdem ilk insan oluşu, Hz. İsâ nefesiyle hayat veriş, Hz. İbrâhîm ateşe atılışı, Hz. Mûsâ kavmi, Hz. Ya'kûb oğluna duyduğu hasret ve Hz. Yûsuf güzelliği dolayısıyla şiirlerde yer bulmuştur. En fazla kullanılan peygamber isimleri Yûsuf ve İbrâhîm olup erkek sevgili isimleri için *teviriyeli* olarak da kullanılmıştır.

Nevrûz ne nevrûz bu gûyâ dem-i 'İsî
Uşşâka şabâ rûḥ-resân olduğı demdür (K6/3)

Eger mâla bakarsañ ümmet-i Mûsâ'yı seyr eyle
Eger zevkı şorarsañ ḥalka sor gör kâfiristânı (K1/44)

Žâyi' itdük Yûsuf-ı maḥsûdı biz Ya'kûb-veş
Arayup dünyâyı Mısr u Şâm'a girmiş çıkmışuz (G9/2)

Şânuñdaki Levlâk şudûr eyledi Ḥaḳ'dan
Faḥr eylese zâtuñla n'ola Âdem ü Ḥavvâ (G2/2)

2.1.5. Çehar-Yâr ve Ehl-i Kerbelâ

Cehdî, dört halifeden *Çehar-Yâr / Çâr-Yâr* olarak bahsetmiş ve içlerinden yalnızca *Hz. Ömer* ve *Hz. Ali'nin* adını zikretmiştir. *Hz. Ebû Bekir* ve *Hz. Osman'ın* adı ise hiç kullanılmamıştır. *Hz. Ali*, kahramanlığı dolayısıyla bir benzetme unsuru olarak kullanılmıştır. *Hz. Ömer'inse* doğrudan adı kullanılmamış, lakâbı *-Fârûk-* kullanılmıştır. *Ehl-i Kerbelâ* ve *Hz. Hüseyin* ise susuz kalışları hasebiyle şiire konu edilmişlerdir.

Şecâ'atla 'Alî'dür Murtażâ'dur cümle ahlâkı

Bu tavriyla aña lâyıķ dinürse Şîr-i Yezdânî (K5/19)

Kaçma Cehdî'nüñ feżâ-yı sînesinde dut mekân

Ey Hüseyin'üm gel maķâmuñ Kerbelâ'dur eskiden (G39/5)

2.1.6. Dînî Mekânlar

Cehdî dîvânında kullanılan dînî mekânları *Cennet- cehennem, ibâdethâneler ve şehirler* olmak üzere üç gruba ayırmak mümkündür.

Cennet ve *cehennem* şiirlerde sıkça kullanılmıştır. Özellikle *Firdevs, Cennet, Cinân* ve *Cennet-i a'lâ* kavramı, güzel yapılar/ mekânlar için *müşebbehün bih* vazifesi görmüştür. *Cehennem* ise ateş ve yakıcılık münâsebetiyle şiirle konu edilmiş, sevgilinin aşk ve hicrân ateşi *Cehennem* ateşiyle kıyaslanmıştır.

Hâşâ ki Sitanbul'ı cihân içre görüpdür

Żevķ itmek-içün Cennet-i a'lâ'ya gidenler (G100/6)

Dilde dâğ-ı ģasretüñ nâr-ı cehennem teg şedîd

Şerbet-i la'l-i lebüñ maķmûra sâğar teg lezîz (G38/2)

Cehdî'nin şiirinde kullandığı *ibâdethâne* isimleri birbirine zıt olarak *deyr* ve *mescid'dir*. *Deyr* yani *kilise/ tapınak/ büthâne* şiirde dünyâya, *mescid* ise âşğın gönlüne benzetilmiştir.

Ol deñlü derūnum mey-i 'aşkuñla pür it kim

Gören diye bu mescidi mey-ḥāne kim itdi (G79/4)

Dîvânında dînî anlamda değer taşıyan ve kutsal sayılan şehirlerden *Mekke ve Medîne'*ye yer veren şair bu şehirlerin Hicret'ten önceki isimlerini *-Bathâ ve Yesrîb-* kullanmıştır. Ayrıca *Mekke'de* bulunan *Ka'be* de gönülle bağdaştırılarak şiirlerde yer almıştır.

Kuḥl eylese ḥākini sezā çeşmine 'ālem

Ol gence ki gencîne durur Yesrib ü Baḥḥā (G2/5)

Taşvîr-i cemālüñ dile naḳş eyledük ammā

Şoñra dime kim Ka'be'yi büt-ḥāne kim itdi (G79/2)

2.2. Cemiyet

2.2.1. Şahıslar

Cehdî dîvânında birçok şahıs ismi bulunmaktadır. Bu isimler *devlet erkânı, şairler, mitolojik şahsiyetler, edebî hikâye kahramanları ve kavimler* şeklinde kategorize edilmiştir.

2.2.1.1. Devlet erkânı

Dîvânın *kasâid* bölümünde ismi geçen devlet adamları *Bağdat valisi Ömer Paşa, Ömer Paşa'nın kethüdâsı Ahmed Paşa ve Muhammed Ağa'dır*. Dîvânda yer alan *mektupta Veznedâr, Topçular Ağası, Kâtiplik* gibi sıfatlarla devletin belirli mertebelerinde görevli kimi kişiler kastedilse de herhangi bir isim ya da ipucu verilmediğinden kimlikleri tespit edilememiştir.

Semiyi-i 'Aḥmed-i muḥtâr u Ḥâtem-ṭab' u deryâ-dil

Bütün dünyâya şâmil oldı anuñ luṭf u iḥsânı (K5/17)

2.2.1.2. Şâirler

Dîvânı incelendiğinde Cehdî'nin bir şâirler topluluğunun mensubu olduğu açıkça görülmektedir. Şiirlerinde birçok şâirin adını kullanmış, çoğundan övgüyle bahsetmiştir. İsmi kullanılan şairler *Nef'î, Kâtibî, Mehdî, Dürrî, Edhemî, Rüşdî, Tıybî, Nazmî-zâde Murtazâ ve Veysî'dir*. Ayrıca yalnızca Anadolu şâirlerini değil *Sâib, Tâhir ve Hassan* olmak üzere Acem ve Arap şairlerini de şiirde kullanmıştır. Bu şairleri de genelde *fahriye* için kendisiyle kıyaslamış ya da kendisine benzetmiştir.

*Ne ednāyam benüm nazmum nedür ancak ki söz bunda
Kulaqların çıkarlar okusañ ger şî'r-i Hāsān'ı (K1/26)*

*Mū-şikāf-ı fenn-i eş'āram dimiş Dürrî meger
Cehdî-yi hoş-lehceden bu 'arşada gāfil gibi (G108/5)*

2.2.1.3. Edebî hikâye kahramanları

Şâir, dîvânı içinde birçok mesnevî ve hikâye kahramanının adını anmıştır. Bu kahramanlar, *Leylâ vü Mecnûn* hikâyesinden *Leylâ, Mecnûn/ Kays, Hüsrev ü Şîrîn'den Ferhâd/ Kûh-ken ve Vâmık u Azrâ'dan Vâmık'tır*. Bu iki kahramanlı aşk hikâyelerinden erkek kahramanları kendisine benzetmiş hatta bazen kendisini âşıklık konusunda onlardan ileride gördüğünü söylemiştir. Kadın kahramanlardansa yalnızca *Leylâ* kullanılmıştır.

*Bu benüm tarz-ı cünūnum seyr idenler didiler
Halk içinde söylenen Ferhâd u Mecnūn ad imiş (G117/2)*

2.2.1.4. Mitolojik ve tarihî şahsiyetler

Dîvânın özellikle *kasâid* bölümünde birçok mitolojik ve tarihî şahsiyete yer verilmiştir. Bunlardan ilki *Firdevsî'nin* meşhûr mesnevîsi *Şeh-nâme'de* adı geçen kahramanlardır. Özellikle cesâret ve kahramanlıkla anılan *Rüstem* ve büyük bir saltanata mâlik olan *Dârâ*, şair tarafından *kasidenin memdûhuna* benzetilmiştir. *Lokman'ın* hekimliği,

Cem'in kadehi, İskender'in meşhûr aynası ve Hızır'ın ise âb-ı hayâtı araması sebebiyle isimlerinden söz edilmiştir. Şiirlerde adı geçen bir başka isimse büyük filozof *Felâtûn/Platon* olup bilgelik konusunda bir benzetme unsuru olarak kullanılmıştır. Yine kasidelerde *memdûhun* cömertliğini övmek için *Hâtem-i Tâyy'ın* adı sıkça geçmektedir. İsmi geçen diğer şahıslarsa ünlü *nakkâş/ressam Bihzâd ile Mâni'dir.*

Bu 'arşada ger olsa idi Hâtem-i Tâ'î

Görürdi nice olur imiş tarz-ı sehâvet

Rüstem bulınaydı görüp inşâf iderdi

Bir vech-ile itmez idi da'vâ-yı şecâ'at (K4/23,24)

2.3. İnsan (Tipler)

2.3.1. Sevgili

Cehdî dîvânında bahsi geçen sevgili genel hatlarıyla gelenekte var olan sevgili imajıyla örtüşmekle birlikte yer yer sınırlar zorlanarak bir gerçeklik algısı yaratılmış, hatta sevgilinin ismi ve mesleği dahi belirtilmiştir. Fiziksel olarak uzun boylu, dağınık saçlı, küçük ve kırmızı ağızlı, ince belli, beyaz tenli bir sevgili modeli çizilmiş fakat bazı gazellerde geleneğe aykırı olarak *sarışın* bir sevgiliden bahsedilmiştir. Yine sevgilinin değişmez özelliklerinden olan, âşığına cevri edışı ve yanına yaklaştırmayı bazı gazellerde aşmış ve cinsî bir vuslat anlatımına kadar gidilmiştir. Bazı ihlâller göz ardı edilirse şair, ağırlıklı ve genel olarak geleneğe bağlı kalmıştır demek yanlış olmayacaktır.

Kaşuñ zerd olduğıyçün hüsnuñe noqşân gelür şanma

Cemâlûñ Muşhaf'ı ser-levhasında cümle haldür hep (G27/2)

Müjdeler ey dil bugün oldı perîşânlık iki

Sevdigüñ sünbül dağınmış zülf-i pür-tâb üstine (G121/2)

Şabā şor bülbül-i zār olduğum bilmez mi bā'ış ne
Görince serv-şaddum gül yüzün benden nihān eyler (G51/3)

2.3.2. Âşık / Rind / Şair

Cehdī dīvânında gelenekteki âşık tipini başarıyla yansıtmıştır. Fiziksel bakımdan, acı çekmekten beli bükülmüş, rengi sararmış olan âşık sürekli kanlı gözyaşları dökerek âh etmekte ve inlemektedir. Şâir aynı zamanda *rindâne* bir söyleyişte *içki, şarap, meyhâne* gibi kavramları güzellemekte ve sık sık *zâhid* tipine sataşmaktadır. Sevgilisiyle arasına giren *rakip* tipi de ağır bir biçimde eleştirilmiştir. Ara sıra sevgilinin lütfuna mazhâr olsa da genellikle hicrân ve hasret acısıyla ondan uzak kalmış bir âşık tipi göze çarpmaktadır.

Elif şadduñ senüñ yā itdi gerçi ol perī Cehdī
Seni oş gibi doğrı-mı diyü bil imtiñān eyler (G51/5)

Aşan kuyuñdaki şu şanma şaşt ol seyl-i eşkümdür
Cigerdür mebde'i çünkim aşar hicrānla şan-ālūd (G17/2)

Cehdī kuluñı zümre-i 'uşşāk-ı kadīmī
Hem 'āşık u hem şā'ir ü merdāne bilürler (G10/5)

2.3.3. Rakip / Ağyâr

Rakip ve ağyâr tipleri, geleneğe bağlı olarak dīvân boyunca olumsuzlanmıştır. *Gayr* kelimesinin çoğulu olan *ağyar* genellikle sevgili ve âşığın dışındakiler için kullanılır. Bu tipten *rakip* kadar olumsuz bir şekilde bahsedilmese de iyi anıldığı söylenemez.

Yārumuz ağyār ile seyr-i bahār itmekdedür
Meclis-i kuyında şod dil āh u zār itmekdedür (G48/1)

Âşığın sevgiliyle arasındaki en büyük engel olan rakip, sevgiliye hakkında yalanlar söyleyip gücendirmiştir. Ayrıca âşığın düştüğü bu kötü duruma da sevinmekte, onu izleyip mutlu olmaktadır. Üstelik bazen birden fazla hatta çok sayıda rakipten söz edilmiştir. Kendisinden fiziksel olarak da olumlu bahsedilmeyen rakip için şair, sıklıkla bed-likâ ifadesini kullanmıştır.

*Gül-şende şalınup gezer ol serv-i sehî-kadd
Yanınca rakîbi gelimez şayuya bî-ḥadd (G52/1)*

*‘Ayân olduğda gönçe dem-be-dem yanınca ḥār artar
Bu gül-zāruñ rakîb-i pür-cefāsı artar eksülmez (G70/3)*

*Hemîşe şîşe-i dil sevdüğüm meksûr ṭursun-mı
Rakîb-i bed-likâlar seyr idüp mesrûr ṭursun-mı (G84/1)*

2.3.4. Zâhid

Rind yani şâirin kaşıt karakteri olan *zâhid* tipi geleneksel söyleme uygun olarak kötülenmiştir. Şiirlerde *zâhid*, *zühhâd*, *vâiz*, *sûfî* şekilleriyle de bahsedilen bu tip, kendini ibâdete adanmış gibi gözüken, aşktan anlamayan, hakîkâte uzak, hırka, post, seccâde, tesbîh gibi nesnelere anılan, kaba ve riyâkâr bir kalıpta tasvîr edilmiştir. Tüm bunlara karşılık bazen şair tarafından çok ağır bir şekilde eleştirilmiştir.

*Bâr-ı ridāsı bûy-ı riyāsı çekilmesün
Zühhâda söyle meclis-i rindāna gelmesün (G112/3)*

*Ġam-ı dil-dâr-ıla her dem benüm efgân u zârumdan
Saña ne zâhid-i nâdân ne dirlerse baña dirler (G53/4)*

*Vâ’izüñ pendini gûş itme şakın kûrsîde
Lâf urur mes’ele-i ‘aşkı o ḥar derk idemez (G87/4)*

2.3.5. Dâye / Tıfl

Dîvânda bahsi geçen diğer tipler *dâye ve tıfl*dir. *Dâye* bakıcı/ süt anne demek olup sevgiliyi yetiştiren kişi için kullanılmıştır.

Dâye her demde saña işve mi ta'lim eyler

Görmedüm sencileyin şan'atına bir mâhir (G78/2)

Çocuk anlamına gelen *tıfl* kelimesi ise ya gerçek anlamında ya da *âşığın* gönlü için kullanılmıştır.

Nüş idüp şerbet-i la'lüñ ile bî-hüş olmuş

Bu gönül tıflını gör kim yine ser-hoş olmuş (G42/1)

2.4. Tabiat

2.4.1. Kozmik Âlem

Cehdî dîvânında kozmik unsurlara yer verilmiş özellikle *güneş / mihr / âfitâb / hurşîd / şems ve ay / kamer / bedr / hilâl / mâh / meh* şiirlerde sıkça kullanılmıştır. Bu iki gezegen parlaklık bakımından sevgilinin yüzüne ve yanağına benzetilmiştir. Yıldızlar *necm / encüm* şekliyle şiirlerde yer bulmuş, bazen çiçeklere bazense kapanmayan gözlere benzetilmiş, gezegenlerden *Zühre* ise çalgıcılığı münâsebetiyle iki gazelde kullanılmıştır. Burçlardansa yalnızca *Hamel* burcundan bahsedilmiş ve güneşin Koç burcuna girmesiyle baharın başlaması konu edilmiştir.

Hurşîde Hamel burcı mekân olduğı demdür

Gül-zâr-ı cihân reşk-i Cinân olduğı demdür (K6/1)

Âsumân oldı disem rüy-ı çemen şâyeste kim

Encüm ezhâr u mül ü gül anda çün şems ü kamer (K2/10)

İtse bezm-i işveye âğâz çeşm-i dil-firîb

Zühre şevkından felek bezminde kânün depredür (G30/2)

2.4.2. Hayvanlar

Cehdî, hayvan isimlerini, şiirlerinde benzetme unsuru olarak sıkça kullanmıştır. Bu hayvanları *kanatlılar*, *dört ayaklılar* ve *sürüngenler* şeklinde kategorize etmek mümkündür.

Kanatlılar sınıfını çoğunlukla kuşlar oluşturmaktadır. Bu kuşlar *bûm*, *Hümâ*, *bülbül* / *andelîb* / *hezâr*, *tûtî* ve *bâz*'dır. Özellikle *bülbül* çok sayıda şiirde kullanılmış, şair *ey bülbül* redifli bir gazel de yazmıştır. Âşıklığı ve güle olan hayrânlığı sebebiyle gazelin merkezine konarak *pervâne* ile kıyaslanmıştır.

Gelüp kûyumda nālân olma dirsün sen baña ammâ

Şadâ-yı bülbülinden gül meger bîzâr olur mı hîç (G16/2)

Dükenmez âh u feryâduñ gülüñ güşına hîç girmez

Girer âgûş-ı şem'e bî-şadâ pervâne ey bülbül (G82/3)

Dört ayaklılar kategorisinde *esb*, *har* / *eşek*, *seg*, *âhû*, *şîr*, *pîl* ve *mûr* yer almaktadır. Dîvânda bu hayvanlardan *esb* için bir kasideye yer verilmiştir. *Har* / *eşek* ise işe yaramazlıkla bağdaştırılıp hakâret boyutunda kullanılmıştır.

Şağın ehl-i kemâl olma saña 'âlem olur düşmen

İşeklükle geçür 'ömrüñ cihânda bilme iz'ânı (K1/16)

Sürüngenlerden ise *mâr* ve mitolojik, kertenkele benzeri bir hayvan olup ateşte yaşadığına inanılan *Semender'in* adı geçmektedir.

Biz murğ-ı Semender-meniş ü şu'le-mekânuz

Âteş-zen-i hâşâk-i dil ü hırmen-i cânuz (G21/1)

2.4.3. Bitkiler

Cehdî, özellikle çiçek ve ağaç isimlerini sevgilinin güzelliğini betimlemek için benzetme unsuru olarak sıklıkla kullanmıştır. *Servî*, *Tûbâ*, *nahl*, *nârven* ve *'ar'ar*

ağaçları uzunluk bakımından sevgilinin boyuna benzetilmiştir. *Gül* ve *gonca* sevgilinin yanağı ve ağzına, *nergis* gözüne, *sümbül* saçına, *semen* sînesine, *çemen* ayva tüyelerine *müşebbehün bih* olmuştur. *Lâle* ise şeklinden dolayı içki dolu kadehlere veya âşığın göğsündeki yaraya *teşbih* edilmiştir. Esâsen bitkilerin tamamı, gelenek çerçevesinde oluşan sınırlar dâhilinde kullanılmıştır denilebilir.

Şabâ şor bülbül-i zâr olduğum bilmez mi bâ'ış ne
Görince serv-ı kaddum gül yüzün benden nihân eyler (G51/3)

Çeşm-i mestüñ dehenüñ kâkülüñ aldı 'aqlum
Nergis ü gönçe güzel sümbül-i hoş-bû ne güzel (G116/4)

Lâle-veş dâğ-ıla gel sîneyi tezyîn idelüm
Nitekim safha-ı eflâkde aḥkercesine (G6/2)

3. Metin

3.1. Nüsha Tavsifi

Kütüphâne: Avusturya Millî Kütüphanesi (Österreichische Nationalbibliothek)

Koleksiyon: Department of Manuscripts and Rare Books

Demirbaş: Cod. A. F. 147

Müellif: Sürmeliçavuş-zâde Cehdî

Eser: Pend-nâme-i Cehdî

Tarih: 1650 -1699

Dil: Türkçe

Yaprak sayısı: 51 + 1 yk.

Ebat: 230 x 135 mm

Satır - Sütun: 13 st. 2 stn.

Cilt: Bordo deri, cetvelli, zencirekli, salbekli ve alttan ayırma şemseli, miklepsiz

Hat: Talik, Celî sülüs, nesih, Talik- rika kırma

Başı: *Pend-nâme-i Ber-Muḳtezâ-yı Zamâne* [1b]

Sonu: *Hazm-ı nefis itmek göründi cümleden evlâ baña / Anuñ-içün Cehdiyâ tertib-i dīvân itmedüm* [51b]

Temellük kaydı: *El-faķır*⁵² لغران baş-tercemān-ı Françe be-Mıřrū'l-Ķāhire ğafarelehu

Açıklamalar: Samanî renkte kağıt, etrâfı siyah tahrirli altın cetvel kullanılmış. *Pend-nâme* [1b] ve *Gazeliyyât* [13b] başlığı için tezhipli kubbe levhâ kullanılmış. Şiirlerde ağırlıklı Talik yazı kullanılırken bazı şiir ve der-kenarlar nesihle, bir şiir de talik- rika kırmayla yazılmıştır. Başlıklar ve *Pend-nâme'de* yer alan *tecdîd-i matlalar* celî sülüsle yazılmıştır. Başlıkların yazımında sürh, şiirlerde siyah mürekkep kullanılmıştır. Bazı yapraklarda sayfa kenarına haşiyeler düşülmüştür. Her sayfada takibe yer almaktadır. Baş ve sonda birer vikaye varağı bulunmaktadır. Zahriyede temellük kaydı olması muhtemel bir yazı yer almaktadır. Son varakta [52a] Nihânî mahlaslı bir gazel ve dînî içerikli şiirler yazılmıştır. [1a] ve [52b]'de *Bibliothèque Imperiale* -Paris'te bulunan İmparatorluk Kütüphanesi- mührü bulunmaktadır.⁵³

3.2. Nüşanın Değerlendirilmesi

Nüşada istinsâh kaydı bulunmadığından müstensih ve istinsâh tarihiyle alakalı söylenecekler yorumdan öteye gitmeyecektir. Eldeki nüsha, dîvânın ulaşılabilen yegâne nüshası ve Sürmeliçavuş-zâde Cehdî'nin bilinen tek eseridir. Nüşada farklı yazı tipleri kullanılması, gazellerin elif-bâ sırasına göre dizilmemiş olması, bir konu etrafında kurgulanan yek-âhenk gazellerin peş peşe yazılmış oluşu dolayısıyla gazellerin kronolojik sıralandığını düşündürmesi ve nüsha üzerinde düzeltmelerin bulunması dîvânın, henüz tamamlanmamış ve şâire ait bir nüshasıyla karşı karşıya olduğu izlenimi uyandırmaktadır. Üstelik dîvânın son bölümü *Rubâiyyatın* ardından bir gazel gelmiş ve şâir bu gazelin matla beyitinde dîvân tertip etmediğini söylemiştir.

Hażm-ı nefis itmek görüñdi cümleden evlā baña

Anuñ-içün Cehdiyā tertib-i dîvān itmedüm (G126/5)

⁵² Muhtemelen özel isim.

⁵³ Nüsha tanıtımı ve değerlendirmesi Dîvânın dijital ortama aktarılmış çekimlerinden hareketle yapılmıştır.

Ayrıca dîvân üzerinde silme -[14b],[38a],[48b]- ,düzeltme -[44a],[46b]- ve ekleme - [50a]- yapıldığı görülmektedir. Bu işlemler ancak müellif tarafından yapılmış veya yaptırılmış olmalıdır. Nüshada kullanılan farklı yazı tipleri de şâirin şiirlerini farklı yerlerde, farklı kişilere yazdırdığını düşündürmektedir. Şiirlerde vezin ve kelime hatalarının minimum seviyede olması da müellif tarafından yazdırılmış bir nüsha olma ihtimâlini güçlendirmektedir.

Ancak tüm bunlardan sonra nüshanın el değiştirdiği de açıktır. İki defa yazılmış gazellerin yanında yer alan *mükerrer* ifadesinin bulunması ve bazılarının *mimlenmiş* olması bir okuyucu tarafından yapılmış olabileceği gibi şâir tarafından da yapılmış olabilir. Fakat kaçınıcı defa el değiştirmiş olduğunu kesin bir biçimde söylemek mümkün olmasa da nüsha, temellük kaydında yer alan kişiye ulaşmıştır. Kayıta Fransa baş tercümanı olduğu belirtilen kişiden -belki de onun ardından bir ya birkaç kişiden- sonra ilk ve son sayfalardaki mühürden anlaşıldığı kadarıyla dîvân, bir şekilde Fransa İmparatorluk Kütüphânesi'ne ulaşmıştır. Fransa'dan Viyana'ya nasıl ulaştığı konusunda ise herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

3.3. Metin Kuruluşunda İzlenen Yol

1. Metinde kullanılan çeviriyazı alfabesi *Transkripsiyon Sistemi* başlığı altında verilmiştir.
2. Farsça vasf-ı terkebîlerin, izâfetlerin, ön ve son eklerin yazımında “-” işareti kullanılmıştır: *dil-ber, gül-zâr, Çâr-yâr*.
3. Büzülmeler kesme işaretiyle gösterilmiştir: *N’ola*.
4. İki kelime arasında vezin gereği meydana gelen hece düşmeleri “_” işareti ile gösterilmiştir: *Nice_olur*.
5. Metinde yazımı birleşik olan kelimeler, edatlar ve bağlaçlar “-” işareti kullanılarak gösterilmiştir: *Anuñ-içün, lâyıq-mıdur*.
6. Metnin imlâsına sadık kalınmış, ihtilafli kısımlarda ciddi bir anlam ya da vazin bozulması meydana gelmediği sürece müdahale edilmemiştir: *Kimüñ destinde görseñ, Kimi görsen*.

7. Ekler Eski Anadolu Türkçesi imlâsına göre okunmuştur ancak müstensihinin okutucu harf koyduğu kısımlar istisnâdır: دردیکه *derdiñe*.
8. Vezin gereği metne yapılan eklemeler “[]” şeklinde gösterilmiştir.
9. Zarf fiil eki (-Up) ب harfiyle yazılmasına rağmen “p” ile okunmuştur.
10. Metinde okunduğu halde sözlüklerde bulunamayan ve anlamlandırılmayan kelimelerin yanına “(?)” işareti koyulmuştur.
11. Özellikle durum bildiren ekler, art ünsüzlerle biten kelimelere geldiğinde son harf takip edilerek art ünlüyle okunmuştur: *z evka, refi kam*.
12. *Ümîd, hüs n* gibi kelimeler yer yer vezin gereği *ümmîd, hüsün* şeklinde okunmuştur.

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

Metnin transkripsiyonunda kullanılan çeviriyazı alfabesi tablodaki gibidir.

ی	Y,y,ı,î	ء	'
ا	A,a,Ā,ā,E,e	ص	Ş,ş
ب	B,b	ض	Đ,d,Ž,z
پ	P,p	ط	Ț,ț
ت	T,t	ظ	Ț,ț
ث	Ş,ş	ع	'
ج	C,c	غ	Ğ,ğ
چ	Ç,ç	ف	F,f
ح	H,ħ	ق	Q,q
خ	H,ħ	ک	K,k
د	D,d	گ	G,g
ذ	Z,z	ڭ	ñ
ر	R,r	ل	L,l
ز	Z,z	م	M,m
ژ	J,j	ن	N,n
س	S,s	و	V,v,O,o,ü
ش	Ş,ş	ه	H,h,e,a

3.4. Transkripsiyonlu Metin

[1b]

(1)

Pend-nāme-i Ber-Muḳtezā-yı Zamāne

Pendnāme-i Cehdī Çelebi el-Üsküdārī eş-Şehīr bi-Sürmeliçavuş-zāde

Bismi'llāhi'rraḥmāni'rraḥīm

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

.--- / .--- / .--- / .---

1. Eger olmak dilerseñ mālik-i mühr-i Süleymānī
Olup cāhille hem-dem buḥl-ile şal 'āleme şānı
2. O deñlü dirhem ü dīnāra görsün hırşıñı 'ālem
Disünler kim çama' bābında yoçdur anuñ aqrānı
3. Bulursañ bir façırüñ hırçasın şoy arçasından al
Gözüñ ardınca çalsın kelpüñ ağzında görüp çanı
4. Riyā 'ilmini ta'līm eyle var ders al mürāyīden
Saña herkes disünler bu bilür 'ilm-i firāvānı

5. Giyüp başıña 'örfi būma dāmād ol bu 'ālemde
O deñlü pāyuña devlet gele yok ḥadd u pāyānı
6. Elüñden düşmesün tesbīḥ ü dilde olmasun Bārī
Hemān fikrūñ bu olsun nice_olur in'ām-ı sulṭānī
7. Görince devlet ehlin pāyına yüz sür du'ālar kııl
Yanıñdan sāye teg ayrılma bezl it yolına cānı

[2a]

8. Kimi görseñ gülüp rūyına dön hem ğıybetin eyle
Felek reşk eyleyüp itsün murāduñ üzre devrānı
9. Vefā ümmīdini kaç' eyle ḥalkā i'tibār itme
Kimüñ destinde görseñ alagör 'ākil iseñ nānı
10. Varırsañ ehl-i cāhuñ yanına 'arz-ı kemāl eyle
Cehālet ehlidür farq eylemez tekmīl ü noqşānı
11. Ḥüküm kııl vākı'ayla şāḥib-i mühr eyle her dūnı
Yalanlar söyle kendüñ ḥalkā bildür kuṭb-ı Rabbānī
12. Girībān çāk idüp cevri felekle āḥ u zār eyle
Ki dūnyā itlerinden kıurtarırsuñ böyle dāmānı
13. Dutarsañ pendümi gūş eyleyüp alduñ bu meydānı
Eger dutmaz iseñ Mecnūn gibi dut berr ü yabanı
14. Cihānuñ kimseye yokdur beķāsı ey dil āgāḥ ol
Vefā kıılmaz eger zabṭ eyleseñ Īrān u Tūrān'ı

15. Eger ehl-i dil olduñsa belā eksük degül serden
Mekānuñ olsa Cennet hıřmetüñde hūr [u] ğılmānı

16. Şaşın ehl-i kemāl olma saña 'ālem olur düşmen
İşeklükle geçür 'ömrüñ cihānda bilme iz'ānı

17. Yine 'ādem degülsin ger sözüñ sihr-i helāl olsa
Yanuñda nuşka kādır olmasa 'Urfı vü Hākānı

18. Ne deñlü var ise māluñ o deñlü i'tibāruñ var
Kemāl ü ma'rifet bir pūla almaz kimse 'irfānı

19. Görürseñ bir denī cāhil niçe huddāma mālīkdür
Niçe kān-ı belāgat mesken itmiş künc-i vīrānı

[2b]

20. Kimi kādı kimi müftı mesā'ilden haber virmez
Ne başlarda gezer seyr eyle Şimdi 'örf-i Nu'mānı

21. Müderrisler görür mi aydan aya medrese rüyın
Eger Cāmı okut dirseñ çıkar ol-dem anuñ cānı

22. Giyer bol yüñlü ferrāce ayaşda hod topuķ mesti
Eger koynına baksañ yā Dürer'dür yā Kuhistānı

23. Velı bir mes'ele danış eger 'āķil iseñ ol-dem
Eger terkıb okursa eylerüm ben zılm ü bühtānı

24. Hudāyā bu ne sırdur 'ilme rağbet eylemez kimse
Harıř-i devlet olmiş cümle ister būs-ı dāmānı

25. Biri rüşvetle gelse yanuma bu demde dirler hep
Du'āmuz bu durur tutsun kâmusın kâhr-ı Yezdānî
26. Ne ednāyam benüm nazmum nedür ancağ ki söz bunda
Kulakların tıkarlar okusañ ger şî'r-i Hâssân'ı
27. Benüm çekdüklerüm bu 'arşada taħrîr idersem ben
Ne kanlar ağlaya bu destümüñ kil-k-i dūr-efşānı
28. Nedendür yâ İlāhî bu cihānda tâ ezel böyle
Çekerler ehl-i diller her zamān her gūne hüsranı
29. Meded sendendür ey Bārî elin al düşmesün anlar
Murādına irişdür şefkat it ol nā-murādānı
30. Benüm şāhib-dilāna cüz'î meylüm olduğıçündür
Baña lâyığ görilmez iltifāt-ı pādişāhānî
31. Felek çok gördi baña olmağı yek-rūze hāndānî
Vebāl olur mı hicv itsem 'aceb bir zerrece anı
- [3a]**
32. Nazar kıldı baña bir ehl-i dāniş gördi maħzūnum
Su'āl itdükde didüm aña ben ey merhamet kânı
33. Cihānda ehl-i dil olduñ-mı yâ anlarla durduñ-mı
Nice_olur anlaruñ bildüñ-mi aħvāl-i perîşānı
34. Bükilmiş kâdleri her dem belā bārını çekmekden
Şararmış hâdleri şolmuş nite berg-i zemistānî

35. 'İbādetde kuşūr itmez Hūdā'ya t̄ā'atin eyler
Bağarsın bir mülevveş giydi biş anlarca fevķānī
36. Ne sırdur bu ne hikmetdür 'aķıl derk itmede ķāşır
Kemāl ehlin mezelletde ider rif'atde hayvānı
37. 'Aceb anlar ne cürm itmiş bu dünyāda bilinmez mi
Hūdā olmaz mı āyā anlaruñ bir kez nigeħ-bānı
38. Kālur mı böyle çarħuñ t̄ā irince devri yābāna
Baña bildür bu cevruñ var mıdur bir hadd u pāyānı
39. Yanar mı şem'-i maķşūdi 'aceb ol nā-murādānuñ
Hemān her dem olurlar mı ğamuñ h̄ātır-perişānı
40. Güşād olur mı āyā ğonçe-i ümmīdi anlaruñ
Olurlar mı gülistānuñ yine murg-ı hoş-elhānı
41. Yāħud dem-beste eyler mi cefā-yı gerdiş-i gerdün
Yā n'eylerler cihān içinde bülbülsüz gülistānı
42. Didi ey merdüm-i çeşmüm daħı vāķıf degülsün sen
Bu çarħuñ her zamān bir gūne olur seyr ü devrānı
43. Kimini bir pūla muħtāc iken Kārūn-ı 'aşr eyler
Kimi devletde iken bekledür yıllarla zindānı
- [3b]**
44. Eger māla baķarsañ ümmet-i Mūsā'yı seyr eyle
Eger zevķı şorarsañ halka şor gör kāfiristānı

45. Buyurmuş faḥr-ı ‘ālem mü’minüñ zindānidur dünyā
Ḳamu kāfirlerüñ cennātidur yoḡ bunuñ imkānı⁵⁴

46. Velī ‘ilm ü kemāl ü ma’rifet bir yirde cem’ olmaḡ
Ḳudā-yı zü’l-celālüñ herkese olmaz bu iḥsānı

47. Hemān sen merd olup meydāna gir çekme elem hergiz
Olur şādıḡlaruñ elbet Ğanī Mevlā nigeḡ-bānı

48. Eger ḡalk içre kesb-i i’tibār idem dir-iseñ sen
Fuzül ol terk-i ‘ār it yaḡmada ol ḡān [u] mānānı

49. Ḳovarlarsa ḡapudan gün gibi düş yine revzenden
Bunuñla mūnis eylersün hemān kendüñe insānı

50. Eger nāmūs u ‘āruñ var ise ‘uzlet-nişin ol gel
Ki pā-māl itmesün ‘ırzuñ senüñ iḡvā-yı nefsanı

51. Virüp taḡdīr-i Ḳallāḡ’a rızā her dem tevekkül ḡıl
Şaḡın ḡāfil gezersin ḡalbe idḡāl itme şeyḡānı

52. Ğayūr ol ḡalka şekvā şuverin gösterme ey Cehdī
Şabūr ol saña bir gün irişür elḡāf-ı Rabbānı

53. Felek maḡşūduñ üzre devr iderse sen ḡarār eyle
Eger Loḡmān’ı görseen isteme derdiñe dermānı

54. Benüm bu pendüm ile ‘āmil ol ‘āḡil iseñ zīrā
Ziyāde itdügüm çoḡ tecrübem çoḡ geḡdi yārānı

⁵⁴ Hadis-i Şerif: *ed-Dünyâ Cennetü'l-kâfiri ve sicnü'l-mü'mini* “Dünyâ kâfirin cenneti, müminin zindanıdır.”

55. Var idi bir enīsüm mūnisüm pek Yār-ı ğār'um hem
Dir idüm yoğ durur anda vefānuñ ĥadd u pāyānı

[4a]

56. Meger kim ol vefā nāmını hıç gūş itmemiş aşlā
O demden tevbe kıldum yār-ı şādık bilmem insānı

57. Uzatma söz dūkenmez gel du'āya kıldur el Cehdī
Hemīşe ber-murād itsün Ĥudā dostı vü dūşmānı

58. Ķamunuñ ĥācetin Mevlā virür māni' degül kimse
O kimse bilmeye tađdīr-i Ĥađđ'ı yoğdur īmānı

59. İlāhī cūmlenüñ mađşūdını vir şād-kām eyle
Hemān senden olur derd ehlinüñ derdine dermānı

(2)

Nevrüziyye-i Cehdî Çelebi Berây-ı Peder-i Hüd Muştafâ Efendî Sellema'llâhu
Te'âlâ

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

-. - / -. - / -. - / -. -

1. Müjdeler kıldı şabâ âfâka bezl itdi haber
Bâğ-ı 'âlem buldı nevrüz-ıla tâze zîb ü fer
2. Cüylar âb-ı hayâtı pây-ı serve bezl idüp
Câme-i haqdrâ ile şalındı tırdı her şecer
3. Hıstegân-ı gül-şeni tîmâra 'ahd itmiş şabâ
Anuñ-içündür hekîmâne muvâfıq-ıtab' eser
4. Gör çemen-zârı şüküfeyle ne hoş ülfetdedür
Rûzgâr esdükce deryâ gibi ol da mevc urur
5. Nergisi mestâne bâğ içre görenler zann ider
Dil-ber-i maħmûrdur destinde bir sâğar tutar
6. 'Adl-fermâ oldı dünyâya çü sulţân-ı bahâr
Jâle ağlar gül güler bülbül girîbân çâk ider
7. Gönçe şahbâ-keş olup kan içmede her dem hezâr
Böyledür ey dil cihân ağlar kimi kimi güler

8. Gül-şeni güllerle tezyîn itdi Feyyâz-ı ezel
Vaqt-ı kesb-i feyzdür ey dil yeter gaflet yiter

[4b]

9. Gönçe üzre nice ârâm eyleye jâle 'aceb
Bunda seyr it âb u âteş imtizâcın kııl nazâr
10. Āsumân oldı disem rûy-ı çemen şâyeste kim
Encüm ezhâr u mül ü gül anda çün şems ü kamer
11. Rûy-ı 'âlemde nümâyân oldı 'işret demleri
'Azm-i gül-zâr eylemek hoşdur bu dem vaqt-ı seher
12. Bülbülân bî-hûde efgân eylemez güyâ ki dir
Geldi hengâm-ı şafâ ref' oldı 'âlemden keder
13. Çün bu gûne bâğ u râğuñ mevsim-i cân-bağşıdur
Eylesün 'azm-i çemen ol fâzıl-ı 'âlî-güher
14. Ya'nî kim ol Muştafâ-ağlâk u Nu'mân-menkâbet
Nûr-ı şer'-i Aḥmedî dâ'im dilinde cilve-ger
15. Bağş-ı tefsîr ü ḥadîs itdükçe sâmi' cân bulur
Meclisin ol dem sezâdur ger melâ'ik tavf ider
16. Her cihetden fâzıl-ı 'aşr olduğında şübhe yok
Kankı mebhâşdan su'âl itseñ virür elbet haber
17. Ḥâzır olsa meclisinde Seyyid-i 'âlî-neseb
Müstefîd olmağ için memnûn olur minnet çeker

18. Hıfzına nisbet hata itmem dir isem ben eger
Zihn-i pâkinde anuñ cümle Muṭavvel Muḥtaşar
19. Vaşf-ı zâtuñ 'add olunmaq fâzilâ mümkün degül
Nik nâmuñla pür olmışdur bu demde baḥr u berr
20. Ey besâ medhüñde 'âciz kıl ü diller pür-kuşur
Ben degül tenhâ suḥan ṭab'-ı suḥan-verden giçer

[5a]

21. Bende ḥod yokdur kemâl ü ma'rifet var ise de
Zât-ı pâküñden durur qalmış derûnumda eşer
22. Ma'rifet olmasa ṭab'umda benüm lâyıq-mıdur
Çün bilür 'âlem benüm naḥl-i vücûduñdan şemer
23. Her ne eylerseñ zirâ'at ḥâşılıñ oldur senüñ
Kışt-zâr-ı 'âleme kıl 'ayn-ı 'ibretle nazâr
24. Çünkü zâtuñda senüñ vardur kemâl ü ma'rifet
Oldı anuñ-çün nihâl-i ṭab'-ı Cehdî bâr-ver
25. Dilde bî-pâyân iken âlâm-ı ğurbet ḥaḳ budur
Şi'r ğüftârı ne mümkün ḥaṭıra itmek ğüzer
26. Lîk iḥsânuñ qomaz bebgâ-yı dil sâkit ṭura
Yoksa şi'r olmazdı mir'ât-ı dilümde cilve-ger
27. Biñde biri zıkr olunmaq vaşfuñuñ mümkün degül
Cân u dil kılsun du'â bunca suḥan-sâzî yiter

28. Һазрет-и Һаққ 'ömrüñ eفزün u dilüñ mesrür ide
Çarһı seyr itdükce dā'im āfitāb ile қamer

29. Niçe niçe 'ıyd u nevrüza irüp zevқ idesün
Dā'imā olsun vücūd-ı nāzeninüñ bī-һатар

30. 'Ālimān [u] 'āmilān ile olup rüz-ı cezā
Çār-yār ola şefi'üñ evvelā Һayru'l-beşer

(3)

Kaşide Der-H^ıāstī-i Esb Ez-Peder-i H^ıṭṣ

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

-. - / -. - / -. - / -. -

1. Ey cemālūñ nūr-ı 'ilm-ile müzeyyen pür-ziyā
V'ey vücūduñ maẓhar-ı elṭāf-ı feyz-i Kibriyā

2. Görmemiş 'aynı cihānuñ sen gibi bir 'ālimi
Göremez biñ yıl daḥı devr itse bu çarḥ-ı fenā

[5b]

3. Fıkh-ıla şānī-i A'zam fark-ıla Fārūk'sun
Hem müfessir hem muḥaddiṣ hem semiyy-i Muştafā

4. Mücrimem yokdur yüzüm rüyīña bakmağa senüñ
Cürmümi 'afv eyle rāyumda velī itdüm ḥaṭā

5. Gelmişem luṭfuñ ümīdiyle der-i iḥsānuña
Ḥaḥ rızāsıyçün ḥabībüm bendeñe eyle 'aṭā

6. N'eyleyem gūş eyleyüp ben Ḥātem'üñ iḥsānını
Maṭlabum senden biter Ḥātem bugün sensin baña

7. Nāmdur yād itdiren dünyāda ismin Ḥātem'üñ
Yoksa zātuñda senüñ andan-da a'lādur seḥā

8. Halka ihsānuñ nümāyān bendeñe olmaz n'ıçün
Ben-de senden eylerem bir esb-i a'lā ilticā
9. Ey kerem bābında şimdi nādirü'l-aqrān olan
Merhamet ümniyyesiyle gelmişem itme cüdā
10. Reh-berüñ Hızr ola hādiñ Aḥmed-i muḥtār olup
Hürmetiyçün 'ilmiñüñ rahm eyleye Bārī saña
11. Mazhar-ı luṭf-ı Hudā ol bī-su'al ü bī-ḥisāb
Raḥmetinden Cenneti i'tā ide rüz-ı cezā
12. Düşmenüñ her yirde maḥhūr u müşevveş-ḥāl ola
Devlet ü rif'atle sen kıl dā'imā kesb-i şafā
13. Haḳ Te'ālā gül-şen-i ḥüsnüñi hıç soldurmasın
Bülbül olsun medḥüñe Cehdī gibi niçe gedā

(1)

Mektüb-ı Manzûm Ki Be-cānib-i Rüşdī Çelebi Firistāde Būd

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

-.-- / -.-- / -.--

1. Gel-berü ey ḥāme-i müşgīn-raḳam
Baña imdād eyle luṭf it kıll kerem

[6a]

2. Sensün ol 'İsī-dem-i mu'ciz-beyān
Tercemān-ı bī-bedel şīrīn-zebān
3. Destüm-ile hem-dem ol cānā bu dem
Sīnede hīç koymayam bir zerre ḡam
4. Tā ki ḥālüm 'arz idem cānānuma
Ya'nī kim şāḥib-vefā yārānuma
5. Göz yaşın dök ben gibi eyle figān
Vāḳıf olsun ḥālüme ol mihrībān
6. Ḳaralar giydüñ meger mātemdesün
Bende gibi sen-de her dem ḡamdasun
7. Bu mürüvvet vaḳtıdur zār eyleme
Ülfetümden sen-daḥı 'ār eyleme

8. İsterem saña idem rāzum ‘ayān
Yārdan ğayrıya kıılma sen beyān

9. Korkaram bu sırrı sen fāş idesin
Varuban ağyāra bir bir diyesin

10. Zāhiriñe bātınuñ uymaz ‘aceb
İki dillü görünürsün bī-ta‘ab

11. Ben ğalaṭ fehm eyledüm ey Yār-ı ğār
Zāṭ-ı pāküñde vefādan şemme var

12. Toĝruluk olmasa ṭab‘uñda senüñ
Dest-i ‘ālem olmaz-ıdı meskenüñ

13. Gerçi A‘rābī-nişānsun şüretā
Līk Rūmī-çihre saña ḥāk-pā

14. Görinür el-ḥaḳ ‘ayāruñ çihrede
Bir şecer var mı senüñ teg behrede

[6b]

15. Hātem‘üñ cūd u seḥāsı sendedür
‘Ālemüñ cümle recāsı sendedür

16. Kaṭre kaṭre olur iḥsānuñ öñi
Vararaḳ deryā olur anuñ soñı

17. Gel midād u kāĝız ile ülfet it
Bir nefes anlarla luṭf it şoḥbet it

18. Tā murādum ğonçesi ola ğuşād

Bülbül-i dil itdüre yārānı yād

19. Var yüri ey nāme ‘arz it ħālümü

Yāra taqrır eyle kı̄l ü kı̄lümü

20. Fürkat-ıla bizdedür miĥnetleri

Kimler iledür anuñ şoĥbetleri

21. Ĥālümüzden ger iderse ol su’āl

Ĥāmemüz itsün bu ğüne ‘arz-ı ħāl

22. Evvelā Aĥmed Āĝā kân-ı kerem

Menba’-ı dāniş olan ‘ālī-himem

23. Kı̄puda tırmış su’āl eyler seni

Dir ki ol yār-ı vefā-dārum kı̄nı

24. Eyles ol saña ĥulūş ile selām

Yār-ı şādıķdur aña olmaz kelām

25. Nazmī-zāde Murtażā üstādımız

Bu tarīķa şāĥib-i irşādımız

26. Ĥoş-ıtabī’at şāĥib-i irfāndur

Ma’rifetle nādirü’l-aķrāndur

27. Veysī-i şānī dir isem ğam degül

Veysī’den inşası anuñ kem degül

[7a]

28. Hāk-i pāyī tūtiyā-yı çeşm olur
Serde cāy itse kemāl ehli n'olur

29. Ol daḥı şıdķ-ıla 'arz eyler du'ā
Ġāyibāne veddi vardur bī-riyā

30. Edhemī cān-ı 'azīzi 'ālemüñ
Böyle olsun aşdikāsi ādemüñ

31. Dā'imā zıkr-i cemilüñ itmede
Saña her demde selāmı gitmede

32. Dürrī-yi pākize-gūyı şormaduñ
Mebḥaş-ı yārāndan dem urmaduñ

33. Şimdi aġyār ile yār olduñ velī
Niçe taķdīm itdüñ aḥbāba ili

34. Yine cān u dilden ol eyler selām
Bī-ġarāz yār olduġına yok kelām

35. Kātibī'ñüñ çok selāmı vardur
Halk ile ġavgāda işi zārdur

36. Cüst-cūda ġāhī defter-ḥānede
Ġāh sa'y itmekde āb u dānede

37. Hızmetüñde eylemez aşlā kuşūr
Anuñ-içün eylemez bir dem hużūr

38. İştıyāk-ıla du'ālar 'arz ider
Bī-riyā saña şenālar 'arz ider

39. Ȑobçılar āġası ol ŧāhib-vefā
Biñ selām ider saña hem biñ du‘ā

40. Her zamān aĥvālũñüz eyler su‘āl
Tende cān olduñ aña dilde ĥayāl

[7b]

41. Bī-ġaraž eyler du‘ā ile ŧenā
Gice gũndũz aŧdiķā bunda saña

42. Ol Muĥammed-nām olan zāt-ı ŧerīf
ŧiĥĥat ūzre ŧab‘ı aĥvāli laťif

43. Cān u dilden ol daĥı eyler du‘ā
Göstere yine mũlākātı Ĥudā

44. Vezne-dār‘uñ çũnki ŧorduñ ĥālını
Eyledũñ mesrũr ĥaķķā bālini

45. Ĥaķ bu kim oldu bugũn kāmīl-‘ayār
Veznine diller ider gevher niŧār

46. Ol-daĥı ‘arz-ı du‘ālar itmede
Muŧafā ile ŧafālar itmede

47. Muŧafā Aġa olan yārānuñuz
Ya‘nī kim ŧāhib-vefā cānānuñuz

48. Taĥta-yı nerd gibi yire yatmada
‘Āŧiķānı aña zārı atmada

49. Kime penc ü şeş gelür kime dü şeş
Olamazsun sen dağı anuñla eş

50. Dilsiz'üñ rûhına Hâk rahmet ide
Hem mekânını anuñ Cennet ide

51. Sizlerüñ 'ömrin füzün ide Hudâ
Birbirinden olmaya yârân cüdâ

52. Ol dağı eyler du'âlar gâh gâh
'Aşkı ile ola kâruñ âh vâh

53. Ol şehîd-i Kerbelâ hem-nâminı
Şorar iseñ virdi Bârî kâminı

[8a]

54. Muştafâ Ağa ile ülfetdedür
Rüz [u] şeb zevk itmede 'işretdedür

55. Çok şenâlar 'arz ider ol bî-riyâ
Dest-büs eyler ırakdan merhabâ

56. Ol kemâl ehli olan Monlâ Celâl
Tâlyân ile ider ceng ü cidâl

57. Kârı anuñ derse itmek iştigâl
Gâhî kulnâ kulture gâhî kıl ü kâl

58. Hıyr ile eyler du'âlar dâ'imen
Kâ'iden ev kâ'imen ev şâ'imen

59. Ger Ebū-Bekr'i şorarsañ ey 'aziz
İştıyākuñla katı oldı 'aviz

60. Ol senüñ müştāk-ı dīdāruñ-durur
Gül-şenüñde bülbül-i zāruñ-dur[ur]

61. Sen-dağı luţf-ıla añra raḥm kıł
Bende-i dīrinenüñ ḳadrını bil

62. Ḥak-i pāya yüz sürer ol 'an-ḳarīb
İ'timād it ḳavlüme olma mürīb

63. Mehdī'nüñ ḥālını şorarsañ eger
Ḥānesi yanmış gibi durmaz gezer

64. Fī'l-meşel çün ol ḥakīm-i bī-ḥaber
Cüst-cū eyler meger laḳlaḳ arar

65. Mehdī'ye imān getürmek ḥalḳa deyn
Böyle Mehdī'den girizān farz-ı 'ayn

66. Çün su'āl itdüñ selāmı vardur
Ol-dağı sulṫānuma pek yārdur

[8b]

67. Arnavud Ya'ḳūb Türki añlamaz
Her olur olmaz lāfı diñlemez

68. Raḥmet-i Bārī dirīg olur mı hīç
Cürmi var ise anuñ luţf eyle giç

69. Ol selām eyler saña biñ cān-ıla
‘Afv kıl yanuña gelse an-ıla

70. Cehdi-yi řāhib-suan kān-ı vefā
Çok selām ile du‘ā eyler saña

71. Bir selāma degmedi bā’iş n’ola
Defter-i abābdan irāc ola

72. Bunda cürmüñ yodur ey zāt-ı şerif
Ařluñuñdur řu senüñ bil ey zārif

73. Söz dırāz itmek olur terk-i edeb
Kimse yārānı unutmaz bī-sebeb

74. řānuña lāyık degüldür itdügüñ
Bu senüñ yoluñ degüldür gitdügüñ

75. ‘Āıbet-endiş ol ġāfil me-bāř
Tā olasin ‘ālem ire hoş-ma‘āř

76. Biz seni ayr ile her dem yād idüp
Dostānuñ dillerini řād idüp

77. Düşmen-i bed-āhuñı güldürmezüz
Gül-sitān-ı medüñi şoldurmazuz

78. Merabā ey menba‘-ı mihr ü vefā
Merabā ey řāhib-i ilm ü ayā

79. Merhabā ey gül-şen-i hüsñüñ güli
Merhabā ey bāğ-ı dehrüñ bülbüli

[9a]

80. Gel kelāmı hatm idüp eyle du'ā
Ber-murād itsün anı Hağ Cehdiyā

81. Gül-şen-i hüsniñi hıfz itsün Hudā
Fazl-ı Hağ ile bula dā'im şafā

82. Ömri ezfün ola anuñ evvelā
Devlet ü rif'atde ola şāniyā

(4)

'İydiyye Berāy-ı Ket-ḥudā-yı 'Ömer Paşa Yessera'llāhu mine'l-ḥayri mā-yeşā

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

__./.__./.__./.__.

1. 'İyd irdi yine şāhed-i dil buldı ẗarāvet
Şimden-girü zevka ola mı ḥadd u nihāyet
2. 'İyd irdi bu dem 'āşık-ı şūrīdeler eyler
Bir ẗarz ile ma'şūkını elbette ziyāret
3. Bir 'İyd-ı şafā-baḥş-durur bu ki cihānda
İnsān degül arz u semā buldı letāfet
4. Giydürdi yine cāme-i ḥaḍrāyı zemīne
Gösterdi Ḥudā 'ālemi Firdevs'e 'alāmet
5. Bezl eyledi naḳdını çemen pāy-ı şabāya
Gül maḳdemini itdi meger bāga beşāret
6. Naḳḳāş-ı ezel naḳş-ı güli kıldı şeker-ḥand
Bülbüllere dād itmegi itdürdi ferāgat
7. 'Arz eylemez oldı daḥı hīç dāğını lāle
Her dāğ aña oldı meger sāğar-ı rāḥat
8. Şalındı yeşil cāme ile serv çemende
Ḥübān-ı cihāna yine 'arz eyledi ḳāmet

9. Anlar dağı nāz-ıla urup cümle ayağa
Reftāra Őürü' eyledi Şan opdı ıyāmet

[9b]

10. Bir mertebe cem' oldu göñüller ki dağılmaz
Dünyāda vezān olsa eger Şarşar-ı sā'at

11. Sünbül ola 'ālemde meger Şimdi perīŐān
Zirā ki perīŐānluđdur aña nezāket

12. Yā urre-i arrār dil-āŐüb-ı cihān kim
ĀŐüftelügi ĥüsne virür başka melāĥat

13. Ve'l-ĥāŐılı 'ayş itmededür cümle-i 'ālem
Gelmez dağı ĥalkuñ diline nām-ı asāvet

14. Bir gūne Őafā gördi göñül bāğ-ı cihānda
Olmamış idi devr-i felekde dağı 'ādet

15. Bu arz ile hep 'ayş u Őafā itmege meŐğül
andan bu Őafā eyledi Bağdād'a sirāyet

16. Şordum bu adar zevka nedür bā'ış ü bādī
Viridi baña ol 'arşada zevk ehli beŐāret

17. Bir kāmiledür Őehrimüzüñ ĥükmi müsellemler
Kim görse Felāṭun aña eylerdi inābet

18. Bir vech-ile Ĥallāğ ezel ılmamıŐ anuñ
Tedbīrine 'ağlına kemāline nihāyet

19. Hem-nām-ı Nebī Aḥmed ü maḥbūb-ı cihān kim
Her vech-iledür zātı sezā-vār-ı vezāret

20. 'Aql ile kemāl ile liyākat ile eyler
Bir āşaf-ı zī-şāna bu demlerde vekālet

21. Kılımış anı Ḥaḳ ḥulḳ-ı pesendīdeye maẓhar
Mümkin-midür ola anuñ evşāfı kitābet

[10a]

22. Ol deñlü saḥīdür ki bir ednā ḳulına ger
Şermende olur 'ālemi eylerse ze'āmet

23. Bu 'arşada ger olsa idi Ḥātem-i Ṭā'ī
Görürdi nice olur imiş ṭarz-ı seḥāvet

24. Rüstem bulınaydı görüp inşāf iderdi
Bir vech-ile itmez idi da'vā-yı şecā'at

25. Bu ṭarz-ı pesendīde ile böyle zekāyı
İtmiş aña Feyyāz ezel luṭf u 'ināyet

26. Her nice ki medḥ eyler isem zāt-ı şerīfin
Ümmīdüm odur çekmeyeyüm bīm-i ḥacālet

27. Ammā n'ideyüm ḥükm-i felekdür her edānī
Ādem şayılır söz burada bunda ğarābet

28. Bī-nām u nişān ḳadri ḥazef deñlü de gelmez
Bir bencileyin şā'ir-i pākīze-'ibāret

29. Her dūna görürsün-ki kerem bābı güşāde
Olsaydı eger ehl-i kemāle bu ri'āyet

30. Hep kesb-i kemāl itmege cān naḳdı virürdi
Nā-būd olur-ıdı bu cihān içre cehālet

31. Gencīne-i gevher dinilür ehl-i kemāle
'Ālemde n'icün böyle çeker cevr ü felāket

32. Lāyık-mı niyāmında tura tīg-ı zebānum
Şimdi ben olam fāris-i meydān-ı belāgat

33. Hıç 'ayb ola mı seyfini sell eyleye t̄ab'um
Tertīb ide a'dāya bu resm üzre ziyāfet

34. İnşāf görünmez yine āyīne-i dilde
Tā'n ile ire ḥātır-ı aḥbāba melālet

[10b]

35. Bu lāf u güzāfuñ yiter ey Cehdī bilürsin
Encām-ı ḳaşā'idde du'ā itmegi 'ādet

36. Ḥaḳ devlet-ile 'ömrini efzūn ide dā'im
Her rūzı ola 'ıyd u şebi Ḳadr-ı sa'ādet

37. Zevḳ-ıla şafā ile geçe cümle zamānı
Reh-ber ola her işde aña Ḥızr-ı hidāyet

(5)

[Kaside]

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Şeref burcın müşerref itdi çarhuñ mihr-i raşşanı
Cihāna zīb ü fer virdi yine nevrüz sultānı
2. Zemīne cāme-i hađrā giyürdi Şānı'-i 'ālem
Zümürüd ferş ile ıoldı cihānuñ bezm ü meydānı
3. Miyānına dađındı hancer-i hūn-rīzini sūsen
Şıyānet itmege 'ahd eylemiş gūyā gül-istānı
4. Nazar kııl nergisüñ çeşm-i humār-ālūdını seyr it
Aña tercih olur mı dil-berānuñ çeşm-i mestānı
5. Açıldı tāze güller buldı ziver köhne gül-şenler
Cinān-ı sermedīye döndi gūyā 'ālem-i fānı
6. Çemen halkı kimi dād u kimi da'vā-yı hüsn eyler
Bahāruñ hükmidür şimdi kurulmuş şanki dīvānı
7. Giribān çāk idüp her gonçe cevr-i hārı 'arz eyler
'Aceb-mi 'ayb olur mı bülbülān eylerse efgānı
8. Açılmış cā-be-cā ezhār hep kesb-i tarāvetde
Bu demlerde n'ıçün 'arz eyleye sünbül perişānı

[11a]

9. Şabā esdükce deryā gibi mevcin gör çemen-zāruñ
Güşād eyler bu gūne hoş-nümālar ʔab'-ı insānı
10. ʔarāvet buldı gūn-ā-gūn ezhār-ıla gül-şenler
Temāşā kıl bu demde ʔudret-i pūr-feyż-i Yezdān'ı
11. Gel inşāf it bunı resm itmege ʔādir midür kimse
Dilerse hāzır olsun 'arşada Bihzād ile Mānī
12. Nazār kıl çeşm-i 'ibretle bu demde şun'-ı Yezdān'a
Aña mümkün-midür 'aql-ıla olmağ evvel ü şānī
13. Bu gūne bāğ u rāğūñ rūḥ-baḥşā olduğındandır
Bu beyti oğudı pīr-i ḥıred itdi ğazel-ḥ'ānī
14. Elüñ çek bāğ-bān bir niçe gün var fāriğü'l-bāl ol
Şabā 'ahd eyledi zeyn itmege şaḥn-ı gül-istānı
15. Düzilmiş reh-güzār-ı bāğda hep servler şaf şaf
Gelür gül-zārı seyr eyler diyü bir 'ālemün cānı
16. Görüp bu ḥāli murgān birbirine müjdeler eyler
Ki seyr-i bāğ ider bu dem yine bir Ḥusrev-i şānī
17. Semiyy-i 'Aḥmed-i muḥtār u Ḥātem-ʔab' u deryā-dil
Bütün dünyāya şāmil oldı anuñ luḥf u iḥsānı
18. Zihī ağa-yı ekrem merd-i meydān-ı şecā'at kim
Niçe Rüstem niçe Dārā sezādur olsa der-bānı

19. Şecā'atla 'Alī'dür Murtażā'dur cümle ahlāķı

Bu ıavırıyla aña lâyıķ dinürse Şır-i Yezdānī

20. Revādur Hātem-i Tāyī olursa bendesi anuñ

Cihānda yoķ-durur ihsānınuñ hıķ hadd u pāyānı

[11b]

21. Cemāl-i bā-kemālin seyr iden erbāb-ı hācātuñ

Şebi Kadr olur elbette günü nevrüz-ı sultānī

22. Görüp gül-zār-ı kuyı jālesin reşk itdügındendür

Dür-i nā-süfte bezl itdi cihāna baħr-ı 'ummānī

23. Nigāhı her kime düşse aña 'ayn-ı 'ināyetdür

Şanasın sāye-i bāl-i Hümā'dur zıll-ı müjgānı

24. Zamān-ı devletinde cümle 'ālem 'ayş u nüş itsün

Vücūd-ı pākinüñ olsun Ğanī Mevlā nıgeh-bānı

25. Egerçi tūtı-yi dil midħat-ı pāküñle gūyādur

Bu fende tıfl-ı ebceddür 'aceb-mi olsa noķşānı

26. Yıter taıvıl idersen söz dükenmez Cehdiyā ħatm it

Edā eyle du'ā-yı devletini fāş u pinhānı

27. Delīl-i ħayr ola Hızr-ı hidāyet her umūrında

Murādı üzre döndürsün Hudā gerdün-ı gerdānı

28. Derünında ne kim maķşūdıdur Bārī naşīb itsün

Güşāde-ıtab' olup sürsün cihānda niķe dīvānı

(6)

[Kaside]

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

__./.__./.__./.__.

1. Hürşide Hâmel burcı mekân olduğu demdür
Gül-zâr-ı cihân reşk-i Cinân olduğu demdür
2. Nevrûz u bahâr irdi gerek elde piyâle
Nergis gibi gözler nigerân olduğu demdür
3. Nevrûz ne nevrûz bu gûyâ dem-i 'Îsî
Uşşâka şabâ rûh-resân olduğu demdür
4. Taht-ı çemene husrev-i gül itdi cülûsı
Bülbüller aña tehniye-ğ̃ân olduğu demdür

[12a]

5. Güller açılıp neşve-i şahbâ-yı şafâdan
Murğân-ı çemen na'ra-zenân olduğu demdür
6. Nâz-ıla hırâm eyleyerek her kadı bâlâ
Servî gibi gül-şende çemân olduğu demdür
7. Bülbül niçe biñ âh u figân itmeye her dem
Her şâhda bir gönçe 'ayân olduğu demdür

8. Çık külbe-i ğamdan göñül ezhâr-ı bahârı
Seyr eyle ki âlâm ħazân olduğı demdür
9. Sebz aţlası ferş itdi zemîne yed-i ħudret
‘Āriflere bu zevħa nişân olduğı demdür
10. Mey elde şafâ dilde vü dil-dâr yanumda
Künc-i ğama biñ dürlü ziyân olduğı demdür
11. Bir cām ile Cem olsa gedâlar n’ola şimdi
Āhû-bereler şîr-i jiyân olduğı demdür
12. Ne şîr-i jiyân mûr çeşân olsa bu zevħı
Her birisi bir pîl-i demân olduğı demdür
13. Eyyâm-ı bahâr oldı yine ħıţta-i ħâke
Feyyâz-ı ezel feyz-resân olduğı demdür
14. Deryâda n’içün Ĥızr araya âb-ı ħayâtı
Gelsün nefes-i ‘Īsî vezân olduğı demdür
15. Besdür bu ħadar medħ-i bahâr eyledüñ ey dil
Ol kân-ı kerem vird-i zebân olduğı demdür
16. Gel gül-şene ‘azm eyle ki ol zât-ı şerîfüñ
Gül ruħlarınuñ luţfı ‘ayân olduğı demdür
17. Aĝa-yı Muħammed-şiyem Aĥmed-‘alem anuñ
Dest-i keremi genc-feşân olduğı demdür

[12b]

18. Hakkā budur ol tesliye-baḥşā-yı cihānuñ
Bād-ı himemi dehre vezān olduğı demdür
19. Görmezdi neşātı felegüñ dīdesi hergiz
Ṭab'ı var-ısa zevk-keşān olduğı demdür
20. Meydān-ı suḥanda kanı erbāb-ı tabī'at
Var-ısa da güm-kerde ziyān olduğı demdür
21. Her vaqt-ı seher bād-ı şabā-veş yine Cehdī
Bu 'arşada medhūñle devān olduđı demdür
22. El-ḥaḳ ne-ḳadar dūr dize ol silk-i niżāma
Her mışra'ı bir āb-ı revān olduğı demdür
23. Bi'llāh aña lāzım imiş medhūñi gör kim
Bu cism-i mezāmīnine cān olduğı demdür
24. Ammā ki ḥasūdān-ı ğalaṭ-baḥş-ı zamāna
Nef'ı gibi bil şu'le-zebān olduğı demdür
25. Ne şu'le-zebān çāk-ı girībān-ı vaḳāra
Rüstem-reviş ol bebr-i beyān olduğı demdür
26. El-minnetuli'llāḥ ki rūbehleri dehrüñ
Biñ bīm-ile cāyında nihān olduğı demdür
27. Bu deñlü yiter tır-i ğazā atduñ 'adūya
Aḥbāba du'ā-nāme feşān olduğı demdür
28. Ey dil vire maḳşūdını Bārī di bu şā'at
Te'mīn-i felek raṭb-ı lisān olduğı demdür

29. Maḥfūz ide Allāh vücūdını ḥaṭādan
La'ī-i kereme lebleri kân olduğı demdür

[13b]

Ez-ba'z-ı Ğazeliyyât-ı Cehdî Çelebi el-Üsküdârî eş-Şehîr bi-Sürmeliçavuş-zâde

(1)

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

.--- / .--- / .--- / .---

1. Kitâb-ı 'aşk için bir medd-i Bismi'llâhdur gūyâ
Ol âh-ı âteşin kim ehl-i 'aşk evvel ider peydâ
2. Şabâdan bûy-ı gönçe kesb ider anuñ için ol dem
Zebân-ı hâl ile hamd oldı vird-i bülbül-i şeydâ
3. Olur 'uşşâka zâhir sırr-ı ğaybü'l-ğayb vaqtâ kim
Derûnın ğıll u ğışdan şâf ide mir'ât-ı şâf-âsâ
4. Kadın dâl itse 'âşık ğam-mıdur kesb-i kemâl eyler
Hilâl eyler de bedr eyler mehi gör hikmet-i Mevlâ
5. Virilmiş Cehdi'ye miftâh-ı bâğ-ı ma'rifet haqqâ
Suhan-perverlügi gül-zâr-ı nazmı eyledi ihyâ

(2)

Der-na't-ı Seyyid-i Enbiyā vü Tācu'l-aşfiyā Şallī 'aleyhi li'Mevlā

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

__ ./ .__ ./ .__ ./ .__

1. Ey mihr-i ruḥuñ nūr-ı hüdā ile mücellā
Ref' oldı vüçüduñla senüñ zulmet-i dünyā

2. Şānuñdaki *Levlāk* şudūr eyledi Ḥaḳ'dan⁵⁵
Faḥr eylese zātuñla n'ola Ādem ü Ḥavvā

[14a]

3. Maḥbüb-ı Ḥudā olduḡuña şāhid-i 'ādil
Da'vetle ser-efrāzluḡuñ leyle-i *İsrā*

4. Sen dürr-i şadef teg ideli dilde der-āḡüş
Reşk itse zemīne n'ola ger çarḡ-ı mu'allā

5. Kuḥl eylese ḡākini sezā çeşmine 'ālem
Ol gence ki gencīne durur Yeşrib ü Baḥḡā

6. Cem' oldı vüçüduñda senüñ aḡsen-i aḡlāk
Na'tuñda nüzül eyledi *Yāsīn* ile *Tāhā*

7. Āşufte-i vaşluñ-mı degül cümle-i 'ālem
Müştäḡ-ı cemālüñ-mi degül Cennet-i a'lā

⁵⁵ Hadis-i Şerif: *Levlāke levlāke le-mā halaktü'l-eflāke* "Sen olmasaydın, sen olmasaydın (ey Muhammed), felekleri yaratmazdım."

8. Her kim reh-i şer'üñde revân ola hemîşe
Vâdî-yi dâlâletde devân olmaya aşlâ

9. Ey Aḥmed ü Maḥmūd u Muḥammed kerem ile
Cehdî ḵuluña eyle şefâ'at dem-i ferdâ

(3)

Ve-lehu Eyẓan fî Na't-ı Seyyîdü'l-'Arab ve'l-'Acem Şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

-. - / -. - / -. - / -. -

1. Ey cemâlüñ feyz-baḥş-ı bâğ-ı Firdevs-i berîn
Şem'-i bezm-i *Ḷâbe kavseyn* ü meh-i eflâk-i dîn⁵⁶
2. Zât-ı pāküñ ḥilḵatidür ḥilḵat-ı ğayra sebeb
Gelmedüñ dünyâya *illâ rahmeten lil-'âlemîn*⁵⁷
3. Aḥmed ü maḥbüb-ı 'âlem şâri'-i şer'-i ḵavîm
Şadr-ı eyvân-ı risâlet faḥr-ı cem'-i mürselîn

⁵⁶ Ayet: *Kâbe kavseyni ev ednâ* "Onunla arasındaki mesafe, iki yay arası kadar, yahut daha az kaldı." (Necm, 53/9)

⁵⁷ Ayet: *Rahmeten li'l-âlemîne* "(Seni ancak) alemlere rahmet olarak (gönderdik)." (Enbiyâ, 21/107)

4. Ey Һalil-i Һalvet-i Һurb-ı Һudā-yı lā-mekān
Hem-rikābuñ *leyle-i İsrā'*da Cibril-i emīn⁵⁸

5. Biñ şalāt u biñ selām olsun saña ey nūr-ı Һaqq
Hem dağı ālūñle aşhāb-ı güzīne ecma'ın

[14b]

6. Eyleme maħrūm-ı luṭfuñ Cehdī-yi bī-çāreyi
Ey devā-yı derd-i 'ālem ey şefi'ü'l-müznibin

(4)

Ve-lehu Eyzan fī Na't-ı Seyyidü'l-Mürselin 'aleyhi Şalavāt-ı Rabbü'l-'ālemīn

Mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Cemālūñ şem'inūñ pervānesiyem yā Һabīballāh
Şarāb-ı 'aşkuñuñ mestānesiyem yā Һabīballāh
2. Göñül müştākuñ olmışdur qarār eyler mi bir yirde
Hayāl-i Һüsñüñ dīvānesiyem yā Һabīballāh
3. Senūñle āşinā itdüm dil ü cānı anuñ-çün ben
Bu 'ālem Һalkınuñ bīgānesiyem yā Һabīballāh

⁵⁸ "Gece yürütme ve bu adı taşıyan sûre"

4. Ҳайālūñ dīdeden dilden viṣālūñ fikri hīç gitmez
Firāқuñ baһrīnuñ dūr dānesiyem yā Ҳabīballāh
5. Hümā-yı ŧefқatuñ ŧayd eylemekdür қаşdumuz ammā
O ŧayduñ dāmīnuñ bi[r] dānesiyem yā Ҳabīballāh
6. Olaldan geng-i ‘aŧқuñ dilde maһfī yine ma‘mūram
Egerçi ma‘ŧiyet vīrānesiyem yā Ҳabīballāh
7. ŧefā‘at rūz-ı maһŧerde diler Cehdī dirīğ itme
Gūneh-kār ümmetūñ bir dānesiyem yā Ҳabīballāh

(5)

Mef‘ülü fā‘ilātü mefā‘ilü fā‘ilün

__./_._. / ._. / _.

1. Seyr eyle rūḧ ḧūr ile maḧrem degül-midür
‘Uқbā daһı beқā ile мүdғam degül-midür
2. ‘ilme muқārin olsa ‘amel luṭf-ı Ҳaққ ile
‘Ālim bu ḧāle cümleden a‘lem degül-midür
3. Yāruñ қamer ruḧında raқam ḧaṭṭın istemem
Taқdīri gör ki қudrete munzam degül-midür

[15a]

4. Aldanma zevk-ı 'āleme zīrā elemlidür
Encāma baq ki kāmēt-i cism ḥam degül-midür
5. Gāfil olur mı 'āqil olan Cehdī bir nefes
Sāqī-i çarḥ sāgarı pür-sem degül-midür

(6)

Fe'ilātün (Fā'ilātün) fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün (fa'lün)

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _

1. Dil ki 'aşq āteşine düşdi semendercesine
Taht-ı zerrinde karar itdi Sikender'cesine
2. Lāle-veş dāğ-ıla gel sīneyi tezyīn idelüm
Nitekim safḥa-ı eflākde aḥkercesine
3. Dem-i gül-geşt-i çemendür şanemā irdi bahār
Turmayup nüş idelüm biz meyi Kevşer'cesine
4. Var mıdur daḥl ider erbāb-ı hünerden sözüme
Kılayum ḥāmemi cārī aña ejdercesine
5. Cehdiyā tuḥfemüzi 'arz-ı Süleymān idelüm
Destümüzden ne gelür mür-ı muḥaqqarcasına

(7)

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Biḥamdi'llāh yanumda ol büt-i ŧen-meŧrebüm vardur
Ruḥı gül çeŧm[i] āhū dil-ber-i ğonçe-lebüm vardur
2. Varup yārum raḳībe āŧinā olmaḳ ne mümkindür
Ezelden rāzıyam baḥt u müsā'id kevkebüm vardur
3. Ne gitdüñ rāh-ı 'aŧḳa diyü ta'n itme baña zāhid
Benüm-de lā-büd ol yolda ümīdüm maḥlabum vardur
4. İŧitdüm ŧā'irüñ yoḳ mezheb ü dīni dimiŧ yārān
Benüm dīnüm īmānum i'tiḳādum mezhebüm vardur

[15b]

5. Ḳo her ne dirse disün Cehdiyā aḳyār rāzıyām
Biḥamdi'llāh yanumda ol büt-i ŧen-meŧrebüm vardur

(8)

Mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

__./.__./.__./.__

1. Āh eylememek 'āşıkā şanma elem olmaz
Fikr-i ğam-ı vaşluñ gibi hıç aña ğam olmaz
2. Feryād u figān itdi diyü incinür olma
Dīvāneye bilmez misün āyā kalem olmaz
3. Bilmem n'ıçün ey meh bu kād-ı naḥl-i bülendüñ
Ġayrıya virür bārını bize be-hem olmaz
4. 'Aşkuñla bizüm itdügümüz āh u figānlar
Kūyıña irer 'ākıbet ammā bu dem olmaz
5. Cehdī nice 'aşk içre düşüp olmaya ḥayrān
Dir ki o mehüñ vaşlına bir kez erem olmaz

(9)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

-. - / -. - / -. - / -. -

1. Kays u Vāmıķ'la niçe ālāma girmiş çıķmıŝuz
'Āŝıķuz 'uŝŝāķ-ıla bir dāma girmiş çıķmıŝuz
2. Zāyi' itdük Yūsuf-ı maķŝūdı biz Ya'ķūb-veŝ
Arayup dūnyāyı Mıŝr u Ŗām'a girmiŝ çıķmıŝuz
3. Tavf-ı kūy-ı yārda biz ey raķīb-i bed-nihād
Kendi ile niçe kez iħrāma girmiş çıķmıŝuz
4. Ŗorma gel cevrin o ŝūħuñ kim ħisābın bulmaduķ
Hem-demā çoķ defter ü erķāma girmiş çıķmıŝuz
5. Nā-münāsib pendi ķo kendüñi bil evvel nesün
Biz de ey vā'iz niçe evhāma girmiş çıķmıŝuz

[16a]

6. Tıybı' nūñ bu nev-redif u nev-edā güftār[ı]-veŝ
Görmedük Cehdī niçe eyyāma girmiş çıķmıŝuz

(10)

Mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

__./.__./.__./.__

1. Cānā beni il ḥüsnüñe dīvāne bilürler
Mey-ḥāne-i 'aşkuñdaki mestāne bilürler
2. Benden ne-ḳadar ḳaçsañ efendim beni 'ālem
Her demde ḥayālüñ ile hem-ḥāne bilürler
3. İtmez mi meger ḳan-ıla pür bağrumı la'lüñ
'Āşıqlar ezel anı ğidā cāna bilürler
4. Feryād u fiğān itdürür 'uşşāḳa güzeller
Bilmezler ise 'ār elemin yā ne bilürler
5. Cehdī ḳuluñı zümre-i 'uşşāḳ-ı ḳadīmī
Hem 'āşıḳ u hem şā'ir ü merdāne bilürler

(11)

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

__./.__./.__./.__

1. Ğamzeñ ne bilür 'āşıkā bī-dād sen itdüñ
Ağyāra ızā itmedi imdād sen itdüñ
2. Erbāb-ı vefā lāl degüldür begüm ammā
Anları bu üslūb-ıla mu'tād sen itdüñ
3. Ğamyāzedelük (?) çekmezüz elde var iken cām
Bülbüllere dād itmegi evrād sen itdüñ
4. Geh keç nighüñ geh sitemüñ yağıdı dil āhır
Lāyık-mı begüm Ka'be'yi ber-bād sen itdüñ
5. Meclisde varup öldüreyüm anı dimişsün
Ağzuñ öpeyüm Cehdī'yi āzād sen itdüñ

[16b]

(12)

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

__././__././__././__

1. Kūyında varup ol şehe feryād mı itdüh
Şabr eylemedüh dil yine sen dād mı itdüh
2. Kendühni idüp ol şanemüh zülfine ber-dār
Meydān-ı maḥabbetde yā bir ad mı itdüh
3. Kūh-ı ğamını ḥāk-ile yeksān idüp ey dil
Bu fende seni Vāmıķ'a üstād mı itdüh
4. attāl mı didüh aña şuçuñ bize bildür
Yā ğamzesine fitneyi isnād mı itdüh
5. Her sādē-ruḥa meyl ide ide hele ey dil
'Āşıķluĝı Cehdī'de de īcād mı itdüh

(13)

Fe‘ilātün (Fā‘ilātün) fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün (fa‘lün)

..__ / ..__ / ..__ / .._

1. Hıylı demdür kocamaduğ bilin ol ince bilün
Kaldı yanında gözümüz dağı ol bī-bedelün
2. Beni öldürmege ey yār-ı cefā-pīşe senün
Ġamzeñün tığı yiter hañçere hiç urma elün
3. Her olur olmaza sırruñ dime gel sevdicegüm
Kaşdı bil ‘āleme her dem seni rüsvādur ilün
4. Cān u dil nağdını bezl eylerem elbet yolına
Kanda kim var ise bir kāmety bālā güzelün
5. Cehdiyā itdi eşer la‘l sözüñ taş dile
Meger elmās-ıla yazıldı bu ğarrā ğazelün

(14)

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

__././.__././.__././.__

1. Zibende olur meclis-i 'uşşāk gazelle
Yā bir ruḥı ḥurşīd gibi tāze güzelle

[17a]

2. Zülfin tutarak çāh-ı zenaḥdānına insem
Emsem lebin anuñ daḥı bir dürlü 'amelle
3. Dil-dārı raḳīb-ile gezer şanma şaḳın kim
Mir'āt-ı dili ḳoma ṭura böyle ḥalelle
4. Yāruñ ḳaşı zerd olduḡına ġam yime dil kim
Zīnet virilür Muşḥaf'a a'lā ola ḥalle
5. Şāhib-suḥanam dirseñ eger Cehdī o yāra
'Arz eyle varup ḥālūñi bir tāze gazelle

(15)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

-.-- / -.-- / -.-- / -.--

1. Her kaçan-kim gül-şeninden ol gül-i hândân çıkar
Ol zamân seyrine anuñ niçe biñ biñ cān çıkar
2. Kaçre kaçre eşkümüñ gevherleridür bağrdan
Kimi la'l ü kimi lü'lü' kimisi mercān çıkar
3. Lağza lağza kec nigāhıyla o māhuñ sīnemüñ
Müyınuñ her birinüñ dibinde biñ peykān çıkar
4. Ka'be-i dil-dāra gel 'azm eyle dirsen ey göñül
Çorqaram kim çürmaz anda husrev-i hūbān çıkar
5. Kim dimiş kim yüz çevirmiş Cehdī'den dil-dārını
Hāy yalan va'llāh yalan bi'llāhī bu yalan çıkar

(16)

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Benüm gibi saña bir 'aşıq-ı dīdār olur mı hīç
Senüñ gibi baña ey yüzi gül gül-zār olur mı hīç

2. Gelüp küyumda nālān olma dirsün sen baña ammā
Şadā-yı bülbülinden gül meger bīzār olur mı hīç

[17b]

3. Nigāh-ı çeşm ile her yara kim açdı müjeñ tīği
Dilümde merhem-i vaşl olmasa tīmār olur mı hīç

4. Ťabībā baqmayup bīmāruña bir derdi yoq dirsün
Derünında nihān derd olmasa bīmār olur mı hīç

5. Kāmu 'aşıqlaruñ Ťālī'leri yār-ıla barışmış
Benüm-de Ťālī'üm Cehdī 'aceb bīdār olur mı hīç

(17)

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Benüm cānum nice 'āşıklarunñ olmaz figān-ālūd
Metā'-ı 'aqlı bāzār-ı cünün eyler ziyān-ālūd
2. Aқан kūyuñdaki şu şanma şatı ol seyl-i eşkümdür
Cigerdür mebde'i çünkim aқar hicrānla қan-ālūd
3. Utanmış 'āşığına itmege ihsān o meh-pāre
Anuñ-çün gül ruḡınuñ reng-i alı cümle ān-ālūd
4. Ḥayāl itmeñ felekde görinenler ebr ü kevkebdür
Benüm ol cümle āhum āteşidür kim duḡān-ālūd
5. Kemer-āsā miyān-ı yāra şarmış қolların muḡkem
Yatur Cehdī'yi gördüm eylemiş cismini cān-ālūd

(18)

Fe'ılātün (Fā'ilātün) mefā'ilün fe'ilün (fa'lün)

..__ / ._. / .._

1. Güli gül-şende gördi eyledi zār
Gül-i ra'nāya bülbül oldı şikār
2. Gül gibi gülüp açılup ol meh
Güle döndi görüñ o gül-ruhsār
3. Mevsim-i gül irişdi çün yine
Gül ile def'-i ğam ider ğam-ğ'ār

[18a]

4. Beni gül-şende bend idüp güller
Didi bülbülle gül gerek her bār
5. Dem-i gül irdi Cehdiyā gel kıł
Geşt-i gül-zār u seyr-i bāğ u bahār

(19)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

-.-- / -.-- / -.-- / -.--

1. Hıřm idüp 'uřřāka çatmıř bī-günāh ebrūların
Ya'nī kařd-ı cāna tīg itmiř o řāh ebrūların
2. 'Azm-i yābān eyleyüp çekmezdi Leylā kaydını
Görse Mecnūn dađı anuñ ol siyāh ebrūların
3. Leřker-i hūsnin dizüp yir yir cemāli tađtına
Eylemiř tařvīr idenler pādiřāh ebrūların
4. Söyleñüz ol āfete kec koymasun destārını
Seyre hā'il olmasun țarf-ı külāh ebrūların
5. Yaluñız üftādesi Cehdī degüldür dostlar
Gördüđi dem mā'il olmiř mihr ü māh ebrūların

(20)

Mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

._._./_._./_._./_._

1. Ser-tā-ka-dem o kaşı kemān maḥz-ı 'iṣvedür
Tır-i nigāh bile bu ān maḥz-ı 'iṣvedür
2. Ey dil ilişme zülfine şun'-ı Hudā'yı gör
Bāg-ı cemāl-i reşk-i cinān maḥz-ı 'iṣvedür
3. Tākāt kalur mı 'āşık-ı şūrīde-dilde hīç
Reftār-ı 'iṣve-ṭavr hemān maḥz-ı 'iṣvedür
4. Gelse hırāma kāmeti hep cümle nāzdur
Güftāra gelse hoḳḳā dehān maḥz-ı 'iṣvedür

[18b]

5. Yoḳdur nazīri bir daḳı Cehdī sözümlü budur
Ser-tā-ka-dem o kaşı kemān maḥz-ı 'iṣvedür

(21)

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

__./.__./.__./.__

1. Biz murğ-ı Semender-meniş ü şu'le-mekānuz
Āteş-zen-i hāşāk-i dil ü hırmen-i cānuz
2. Şaqqā ideli kūyuña çeşm-i teri her şeb
Rūz irdügi dem Beyt-i hazen içre nihānuz
3. Vā'iz bu kadar nuşhı bize söyleme zīrā
Biz vāqıf-ı keyfiyyet-i esrār-ı cinānuz
4. Pāy-ı hum-ı mey-hāne-i vaḥdet yirimüzdür
Biz rind-i ḥarābātī [vü] rüsvā-yı cihānuz
5. Cehdī ne belā keşret-i ḥamyāze-i afyon
Biz mest-i mey-i mey-kede-i vaḥdetiyānuz

(22)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

-.-- / -.-- / -.-- / -.--

1. Dilde yine fikr-i zülf-i dil-rübā eksük degül
Güne güne her zamān serde belā eksük degül
2. Ben vefā ümmīdine bend eyledüm zülfine dil
Ol şeh-i bī-merḥametden hīç cefā eksük degül
3. Korkaram gark eyleye dünyāyı seyl-i eşkümüz
Çeşmümüzden rüz u şeb zīrā bükā eksük degül
4. Öldürürdi 'ākıbet bizi gam-ı zülfüñ senüñ
Ḥamdulillāh elde cām-ı pür-şafā eksük degül
5. Cehdi'ye ḥāṭır-şikest olsa n'ola cānānesi
Arada her dem raqīb-i bed-liqā eksük degül

[19a]

(23)

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. H̄arīm-i bezm-i vaşla ŧimdi cānā maḥremüñ kimdür
Enīsüñ kim ola hem mūnisüñ kim hem-demüñ kimdür
2. Varup kāküllerüñ taḥrīk iden bād-ı şabā mıdur
Nişār iden senüñ dünyāya būy-ı perçemüñ kimdür
3. Daḥı açılmadıḫ bir ğonçe-i nev-restesin ammā
Göñül ḫayretde ḫaldı vāḫıf-ı sırr-ı femüñ kimdür
4. Su'āle çāre yoḫ sen bir niğāḫ-ı ŧefḫat itmezsün
Benüm rūḫ-ı revānum hem efendim hem-demüñ kimdür
5. Tenezzül eyle luḫf it Cehdī-i bīmārı āĝāḫ it
H̄arīm-i bezm-i vaşla ŧimdi cānā maḥremüñ kimdür

(24)

Mefā'ilün fe'ilâtün mefā'ilün fe'ilün (fa'lün)

· _ · _ / · · _ _ / · _ · _ / · · _

1. Ne hoş güzeldür o Yūsuf cemāl şartınca
Hazer şad el-hazer ey dil celāl şartınca
2. Cemālini yed-i kudret yirinde halk itmiş
Dü ebruvānını kılmış hilāl şartınca
3. N'îçün cihānı Hızır cüst-cū ider her dem
Meger ki bilmedi la'lüñ zülāl şartınca
4. O deñlü cevr ü cefā eyledi o meh baña kim
Elif olan kadümi kıldı dāl şartınca
5. İçüp-durur mey-i nābı ol āfet-i ser-mest
Kızarmış olmuş o ruhsār-ı al şartınca
6. Bu derd-mendini gördi teraḥḥum itdi o meh
Dil-i hazīnümi kıldı su'āl şartınca

[19b]

7. Ne hoşca medḥine girdüñ ol āfetüñ Cehdī
Tabī'atuñ-da mükemmel kemāl şartınca

(25)

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Bu bāğ-ı köhnede sen gül gibi bir işve-ger buldum
Fiğāna başladum bülbül-şifat bir özge yir buldum
2. İçüp la'l-i şarābın germ olup ref'-i hicāb itdüm
Kitāb-ı hüsni seyr eyledüm anda neler buldum
3. Ğamı def' itmede dermāna ğāyet cüst-cū itdüm
Bu fende nüşha-i cām-ı mey[i] pek mu'teber buldum
4. Der-i mey-hāneden çekdüm ayağı ey göñül zīrā
Mey-i nāb-ıla maḥmūr olduğumda derd-i ser buldum
5. Didüm niçe ṭabībā Cehdī-i bīmāruñ aḥvāli
Didi vardum 'ilāca derd-mendi muḥtażar buldum

(26)

Fe‘ilātün (Fā‘ilātün) fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün (fa‘lün)

..__ / ..__ / ..__ / .._

1. ‘Azm-i bāğ eylemedi bu dil-i şeydā ne ‘aceb
Def‘-i ğam eyledügin bilmedi ħađrā ne ‘aceb
2. Dem-i gül mevsim-i ‘ıyş olduğı ħoş zāhirdür
Dönmedi cūşa gelüp sāğar-ı şahbā ne ‘aceb
3. Ta‘n-ı ağıār ile diller katı pejmürde midür
Künc-i ‘uzletde tutupdur yine me‘vā ne ‘aceb
4. Zülf-i dil-ber gibi vā‘iz uzadur nuşhı n‘içün
Gitmedi ħaldı yine serde bu sevdā ne ‘aceb
5. Cehdiyā tāze ğazel söyledi yārān-ı şafā
Şamt ola tütī-yi dil olmaya güyā ne ‘aceb

[20a]

(27)

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Nişān-ı hüsniñ ey meh Yūsuf-āsā bī-bedeldür hep
Sözün şīrīn olandan şoñra ğayrısı güzeldür hep
2. Kaşuñ zerd olduğıçün hüsniñe noqşān gelür şanma
Cemālün Muşhaf'ı ser-levhasında cümle ğaldür hep
3. Ğayālün gözlerümde dilde fikrün tendedür dāğuñ
Ğo çeksünler ğamuñ her biri bir ğüne mağaldür hep
4. N'ičün zülfün dağıtduñ koymaduñ hüsniñ temāşāya
Anı vehm itmedün mir'āt-ı ğalbe bu ğaleldür hep
5. Bugün destümle yazdum defter-i a'mālumi Cehdī
Yine söz añlamaz yārānlar dirmiş ğazeldür hep

(28)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

-.-- / -.-- / -.-- / -.--

1. İreli cānā meşām-ı cāna bŷy-ı kākŷlŷñ
Bu dil-i dīvāne eyler ārzŷ-yı kākŷlŷñ
2. Eyledi i'tā şabā dŷnyāya bŷy-ı cān-fezā
Bildŷm olmişdur mekānı ŷimdi sŷy-ı kākŷlŷñ
3. Halk-ı 'ālem fāriğ oldı şaĥn-ı sŷnbŷl-zārdan
N'eylesŷnler çŷnki vardur seyr-i mŷy-ı kākŷlŷñ
4. Hem-dem itme şāneyi zŷlfŷñle hergiz dostum
Tel kırar gitdŷkce artar gŷft-gŷy-ı kākŷlŷñ
5. Gŷş idŷp evşāf-ı zŷlfŷñ medĥini yārāndan
Eyledi Cehdī bugŷnler cŷst-cŷy-ı kākŷlŷñ

(29)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

-.-- / -.-- / -.-- / -.--

1. Her kaçan derd-i dilüm ol kıdd-i mevzün depredür
Cüş idüp tab'umda böyle taze mazmün depredür

[20b]

2. İtse bezm-i 'işveye āgāz çeşm-i dil-firīb
Zühre şevkından felek bezminde kınün depredür
3. Üstüvār oldum dime şāhum serīr-i 'aşka sen
Yek nazar kılsa saña ol çeşm-i meftün depredür
4. Şiše-i dil yāra karşı ditrer ise ğam degül
Bāde-nüşān elde dā'im cām-ı gül-gün depredür
5. Cehdī'nüñ teslīm iderse şī'rine erbāb-ı dil
Baħr-ı dilden sāhile çok dürr-i meknün depredür

(30)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

-.-- / -.-- / -.-- / -.--

1. Eyleyen sūzān beni bilmem didüñ dil kimdür
Berd olur itme Һazer ol nār-ı İbrāhīm'dür
2. Zerddür Һaşı diyü ğam çekme kim altundur
Ol gül-endāmuñ tenine baқ ki gūyā sīmdür
3. Lebleri gül-nār u dendān dürr ü Һaşı nūndur
Gözleri āhū miyānı mū dehānı mīmdür
4. Sen esen ol Cehdi'yi yād eylemezsen dostum
Қā'ilem nezzāreñe bir kerre gerçi nīmdür
5. Olayum yolında Һurbān didügin gūş eyledüñ
Niçe Һıyduñ çünkü bildüñ dimedüñ Cehdi'mdür

(31)

Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün

__·_/ __·_/ __·_/ __·_

1. Bir 'āşık-ı şūrīdeyem ğamla bugün ālūdeyem
Şem'-i cemāl-i dil-bere pervāneyem pervāneyem
2. Ey kıdd[i] bālā dil-berüm ey 'ālem-ārā berberüm
'Aşkuñ meyin nūş eyledüm mestāneyem mestāneyem

[21a]

3. Sāyeñde ey şāhum senüñ aqvā bināsı var tenüñ
Şanma ki ta'n-ı aġyār ile vīrāneyem vīrāneyem⁵⁹
4. Mihmān-ı künc-i miḥnetem āvāre zevk-ı vuşlatam
Hüsñüñ temāşā ideli dīvāneyem dīvāneyem
5. Cehdī ğarīb-i bī-nevā derdine vaşluñdur devā
Yek buse vir gel dil-berā merdāneyem merdāneyem

⁵⁹ Mısranın vezni problemlidir.

(32)

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

__ . / . __ . / . __ . / . __

1. Ey dil-ber-i ra'nā nice_olur 'āşık-ı maḥzūn
Ağlayu ḳalır mı yā olur mı o da memnūn
2. V'ey cevr [ü] cefā-cū ola mı sende de inşāf
Siḥr-ile ne bulduñ niçe bir itdüğüñ efsūn
3. Bir kez dimedüñ nicedür ol ḥāl-i perīşān
Efkāruñ-ıla öldi senüñ Leylī o Mecnūn
4. Ey verd-i ter-i bāğ-ı İrem bir kere gūş it
Bu deñlü fiğān ile ne dir bülbül-i bī-çün
5. Cehdī yūri var pāy-ı sitem-kāra yüzüñ sür
Belki ide bir kerre nigāh ol gözi meftūn

(33)

Müstef'ilün fe'ülün müstef'ilün fe'ülün (Mef'ülü fâ'ilâtün mef'ülü fâ'ilâtün)

__·_/·__/_·_/·__

1. Meysiz şafâ olunmaz dil-berde âlet ancak
Zâhid ne dirse disün vir istimâlet ancak
2. Maḥbûbınuñ cefâsı 'uşşâka biñ şafâdur
Her güle bülbül olmak maḥzâ cehâlet ancak
3. Bu şîşe-i fenâda hep cümle 'âciz olmuş
İtdüm şafâ diyenler ehl-i çalâlet ancak

[21b]

4. Āsân idi baña ol dem görmeydüm anı
Şimden-girü anı terk itmek rezâlet ancak
5. Cehdî şağın bu demde güllerde merḥamet yok
Cevrini çekmek anuñ cāy-ı melâmet ancak

(34)

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Añılsun mey-kede yıllarla ābād olduğum yirdür
Bu üslūb ile niçe ğamdan āzād olduğum yirdür
2. Añılsun kūh-ı ğam hāk-ile yeksān eyleyüp dilden
Bu şan'atla benüm Ferhād'a üstād olduğum yirdür
3. Añılsun çeşm-i yār-ı fitne-engīzüm ki hışmından
Hemişe nāle vü feryāda mu'tād olduğum yirdür
4. Añılsun her nefes mir'āt-ı hüsni-yār tūṭi-veş
Nazar kıldukça güftār eyleyüp şād olduğum yirdür
5. Añılsun şı'r-i mevzūnum benüm yārān arasında
Okunduğça gehī Cehdī gibi yād olduğum yirdür

(35)

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. İrem bāğındaki gül rengin ol ruhsāra yazmışlar
Dü çeşm-i mesti gör kim şüretā hūn-bāra yazmışlar
2. Var iken çeşm-i mestānı gibi āşüb-ı fettānı
Yazanlar sihr ü efsūn-nāmeyi āvāre yazmışlar
3. Nühüfte sırruma vākıf olup ağıārlar şimdi
Beni rüsvāluğa hālüm ser-i tūmāra yazmışlar
4. Muşavvirler idüp taşvırüñi taqsīm-i hulkuñda
Cefāñı yāruña luṭf u vefāñ ağıāra yazmışlar

[22a]

5. Sezā bülbül-şıfat güllerle olsañ hem-nişin ammā
Ne çāre bahtuñı ey Cehdī çün-kim kıara yazmışlar

(36)

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Niyāzumdan ziyāde nāz ider ol yār müstağnī
‘Adem iqlimine gitdi göñül dil-dār müstağnī
2. Müsā'id olmadı bir dem ‘acebdür kevkeb-i bahtum
Murādum üzre dönmez çarh-ı keç-reftār müstağnī
3. O deñlü hadden efzün ağladum fikr-i vişālüñle
Kazāyı gör ki oldı dīde-i hūn-bār müstağnī
4. Şehīd-i ğamze eylerse çok ādem günde az eyler
Belā budur baña geldükde ol hūn-h̄ār müstağnī
5. Müdām ülfetle ey Cehdī ṭabībūñ nāz-ı bī-ḥaddi
Sirāyet eyleyüp oldı dil-i bīmār müstağnī

(37)

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Ne cürm itdüm 'aceb bilmem ki ol dil-dār incinmiş
Bize ya'nī o şāhib-şī'r-i hoş-āşār incinmiş
2. Vefā şūretlerin gösterdi evvel luţf idüp ammā
Cefā resmin hüveydā kıldı bī-ıkrār incinmiş
3. Hāzer eyleñ benüm bu demler āh-ı āteşinümden
O şāhum ben ıulın 'addeylemiş āgyār incinmiş
4. Varup cān nağdını şulha virürsüñ ey gönül ammā
Ne mümkin çāre ey şeydā o gül-ruhsār incinmiş
5. Çevirmiş yüz ehibbādan ğāzab-nāk olmuş ol āfet
Dimişsin Cehdī de maħrūm olmasun nā-çār incinmiş

[22b]

(38)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

-. - / -. - / -. - / -. -

1. Ey cemāl[i] seyr[i] mäh-ı 'ıyd-ı ekber teg lezîz
V'ey vişâl[i] 'aşıkâna fetḥ-i kişver teg lezîz
2. Dilde dâğ-ı ḥasretüñ nâr-ı cehennem teg şedîd
Şerbet-i la'l-i lebüñ maḥmûra sâgar teg lezîz
3. Ğayrınıñ güftâr-ı şîrîni bu murğ-ı câna telḥ
Her senüñ güftâr-ı telḥüñ şehd ü şekker teg lezîz
4. Lâle-zâr olmazsa sînem dâğ-ı olmaz râḥatum
Zaḥm-ı tîğüñ dem-be-dem kıand-ı mükerrer teg lezîz
5. Kıo ḥilâf va'de itsün Cehdiyâ meh-pâreler
Anlaruñ cevr ü cefâsı âb-ı Kevşer teg lezîz

(39)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

-. - / -. - / -. - / -. -

1. 'Andelībüz bizlere gül dil-rübādur eskiden
Mā-cerāmuz hār ile pek mā-cerādur eskiden
2. Āsitānuñda göñül sā'illük eyler dostum
H'ān-ı vaşluñdan 'aṭā kıl bī-nevādur eskiden
3. Ğamzesi fettān-ı 'ālem 'āşık-ı bī-çārenüñ
Sīne-i āmācı pür-tīr-i kızādur eskiden
4. Bu benüm ṭab'-ı bülendüm başka bir hāletdedür
Cümle eş'arı anuñ hep nev-edādur eskiden
5. Kaçma Cehdī'nüñ fezā-yı sīnesinde dut mekān
Ey Hüseyñ'üm gel maḳāmuñ Kerbelā'dur eskiden

(40)

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. 'Azīmet eylemiş dün gönçeler gül-zāra besbelli
Şufūf içre o ser-keş serv-ķad meh-pāre besbelli

[23a]

2. İderdüm sa'y-ı bī-ħad zaħmumı işlāħa ben bīmār
Ṭabīb-i ħāzıķa ammā oñılmaz yāra besbelli
3. Bugün bülbül gül-istānı fiğāna virdi zārından
Yine vaķt-ı ħazānı añdı ol bī-çāre besbelli
4. Recā-yı vaşlın itdükde sükūt itdi ħayā kıldı
Sükūtından 'ayāndur göñli var iķrāra besbelli
5. Ṭavāf eylerdi Cehdī Ka'be-i dil-dārı her şā'at
Görinmez vāķıf oldu cümleten esrāra besbelli

(41)

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Oñılmaz yāra-yı 'aşk aña olmaz çāre besbelli
Nihān olmaz anuñ-çün 'āşık-ı bī-çāre besbelli

2. Sitem nāvekleri zaḥmın ne mümkin dilde sırr itmek
Ne-deñlü ben nihān itsem olur ol yāra besbelli

3. O gül-endām ile ḥandān iken dil girye-dār oldu
Yine bir nīş irişdi 'andelīb-i zāra besbelli

4. Kesādı vardı şı'rūñ niçe dem bāzār-ı 'aşk içre
Heves kıldı bugünler şā'irān eş'āra besbelli

5. Kızarmış kan ile ālūdedür enhārlar şimdi
Karıymış eşk-i çeşmi Cehdī'nüñ anlara besbelli

*Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün*⁶⁰

__ . / . __ . / . __ . / . __

1. Cānā beni il ḥüsnüñe dīvāne bilürler
Mey-ḥāne-i 'aşkuñdaki mestāne bilürler
2. Benden ne-ḳadar ḳaçsañ efendim beni 'ālem
Her demde ḥayālüñ ile hem-ḥāne bilürler
3. İtmez mi meger ḳan-ıla pür bağrumı la'lüñ
'Āşıklar ezel anı ğidā cāna bilürler
4. Feryād u figān itdürür 'uşşāḳa güzeller
Bilmezler ise 'ār elemin yā ne bilürler
5. Cehdī ḳuluñı zümre-i 'uşşāḳ-ı ḳadīmī
Hem 'āşıḳ u hem şā'ir ü merdāne bilürler

⁶⁰ Şiir mükerreren yazılmıştır.

(42)

Fe‘ilātün (Fā‘ilātün) fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün (fa‘lün)

..__ / ..__ / ..__ / .._

1. Nüş idüp şerbet-i la‘lüñ ile bī-hüş olmuş
Bu göñül tıflını gör kim yine ser-hoş olmuş
2. Ğam yime ey dil-i bī-çāre ruħında yāruñ
Haţ degüldür görinen Ka‘be siyeh-püş olmuş
3. Etegin kırtaramaz güller elinden ħāruñ
Görüp ol ħāleti dil bülbüli ħāmüş olmuş
4. Kıatı çok ğayr-ıla germ-ülfet olupdur Leylī
Baħş-ı Mecnūn-ı perīşānı ferāmüş olmuş
5. Vuşlat-ı yāra işitdüm-ki irişmiş dirler
Leyle-i Kıadr’a meger Cehdī daħı düş olmuş

(43)

Mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

__·/·_·_·/·_·_·/·_·_·

1. Ref' eyle zülf 'arz-ı cemāl it cigi cigi
Boynuñda koyma def'-i vebāl it cigi cigi
2. Bīmār-ı 'aşkuñam senüñ āgeh degül-misün
Bu hātır-ı hazīni su'āl it cigi cigi
3. 'Azm eyle bāğa ey kıadd-ı 'ar'ar hırāma gel
Nüş-ı mül eyle gül ruḥı al it cigi cigi

[24a]

4. Şeh-bāz-ı çeşm-i şūḥ ile şayd-ı dil eyle gel
'Uşşāk[ı] yine bī-per ü bāl it cigi cigi
5. Cehdī ḥarāb-ı 'aşkuñ olupdur meded iriş
Būs eylesem lebüñi ḥelāl it cigi cigi

(44)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

-.-- / -.-- / -.-- / -.--

1. Ben seherden gönçe-veş çāk-i girībān eyledüm
Sīne-i pür-dāğı ya'nī 'arz-ı cānān eyledüm
2. İtmedüm yoluñda ölmekden hāzer saña fedā
Ben Hālil-āsā bu tıfl-ı cānı kırbān eyledüm
3. Gūş kıldum ğayrılarla ülfetüñ vaḥşī senüñ
Ol sebebden şu'le-i āhum fūrüzān eyledüm
4. Çeşm-i Tātār'uñ uzatdı dest-i zülfi zulum için
Hedm idüp ben-de gönül mülkini vīrān eyledüm
5. Cehdiyā ebkār-ı fikrüm revnaḳ-efzā şöyle kim
Şi'rümi bu 'arşada maḥsūd-ı yārān eyledüm

(45)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

-.-- / -.-- / -.-- / -.--

1. Dil-berā oldum esīr-i derd-i hicrānuñ senüñ
Ben esīre olmaya lāyık-mı ihsānuñ senüñ
2. Kaşlaruñ yā ğamzeñüñ her biri bir tīr-i każā
Cāna ğıçdı dostum hep bunca peykānuñ senüñ
3. Ğün yüzüñ meh-tāba teşbīh eyleyen eyler ğalağ
Bī-kaşara beñzedür ğurşīd-i raĥşānuñ senüñ
4. Niçe māh u sāllar kūyuñda efgān eyledüm
Dimedüñ bir kerre şāhum n'ola efgānuñ senüñ

[24b]

5. Edhemī-veş Cehdiyā dut yāruñuñ dāmānını
Kaoyma bir laĥza tenüñden ayrıla cānun senüñ

(46)

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Didüm dil-dāra göñlüm tār-ı zülfüñ-veş perīşāndur
Didi 'aşqum hevāsıyla gizen āşüfte nālāndur
2. Didüm cānā kemer-āsā miyānuñ qocmağ olmaz mı
Didi hancer bilümde bā'ış-i dūrī vü hicrāndur
3. Didüm öpdürseñ ayağūñ baña olmaz mı sulṭānum
Didi 'ıyd olmayınca mümkün olmaz resm-i şāhāndur
4. Didüm ey verd-i ḥandānum bizi şād itseñ olmaz mı
Didi 'ādet budur bülbül olanlar Cehdī nālāndur
5. Didüm ey dil bu şī'r-i nev-edāya kim nazīr itsün
Didi kân-ı belāgat Murtażā Ṭıybī suḥan-dāndur

(47)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

-.-- / -.-- / -.-- / -.--

1. Göñlümi egler yanumda bir melek-sīmām yok
Def'-i ğam kıлмаğa gül gibi elümde cām yok
2. Bülbülem kime şikāyet ideyin bend olmuşam
Ol gül[i] çāk-i kafesden şormağa peygām yok
3. Āh kim olmadı bu göñlüme ḥ'āb-ı 'āfiyet
Başum alup gitmege n'idem bu tende rām yok
4. Gerçi 'āşıklarda olmaz ḥiç şafā-yı dil velī
Baña her dem cevri der bir yār-ı bī-pervām yok⁶¹
5. Bülbül ile ders-i 'aşkı bahş iderdüm Cehdiyā
N'eyleyem 'aqlımı tālān eyleyen sī-fām (?) yok

⁶¹ Yār-ı:yāre metin.

[25a]

(48)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

._._ / ._._ / ._._ / ._.

1. Yārumuz aǧyār ile seyr-i bahār itmekdedür
Meclis-i kūyında ħod dil āh u zār itmekdedür
2. Mūnisümdür hem enīsüm ğam benüm her rüz u ŧeb
Laħza laħza hicr [ü] vaşlı cāna kār itmekdedür
3. Neş'e-i la'liyle mestüz biz o şūħuñ zāhidā
Gerçi ser-ħoş eyler ammā bī-ħumār itmekdedür
4. Dil esīr-i fūrķat u cān ise maħbūs-ı ebed
Çeşm ise bu derd ile biñ renc var itmekdedür
5. Cehdī bīmārıma vaşlumla devā idem didüñ
Ey řabībüm şimdiden derdi ğüzār itmekdedür

(49)

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Nedendür çeşm-i mestüñ böyle meftün olmağa bā'is
Budur 'aşıqlaruñ hep cümle mecnün olmağa bā'is
2. N'icün dirsün harāb itmez dil-i maḥzūnumı cevrüñ
Degül-mi itdüğüñ aḡyāra memnün olmağa bā'is
3. Revā mı idesün dāmānuñı har ile pür her dem
K_ola ben bülbülüñ vaşlıña bī-çün olmağa bā'is
4. Efendim tek hemān kan it baña gel bir haber vir kim
Nedür cevr eylemek yanuñda kânün olmağa bā'is
5. Kapuñda Cehdī-i dīrīnenüñ cevrüñle sulṭānum
'Aceb-mi olsa eşki böyle mey-gün olmağa bā'is

(50)

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Baña meclisde sen didüñ n'ıçün sımın-beden küstāḡ
Emen ıand-ı lebüñ peymāne ben oldum neden küstāḡ

[25b]

2. Yiter vā'ız bu deñlü zemm-i bāde idesin her dem
Anı nüş iderüm dā'im olam senden ıo ben küstāḡ
3. Ne mümkin medḡüñ ide 'āşıı-ı bī-diller ey meh-rū
İderse ḡüsñüñ vaşfın olur elbet suḡan küstāḡ
4. ıad-ı mevzūnuña hem-tāluı ister nārven şimşād
Müşābihlük diler reng-i teniñe yāsemen küstāḡ
5. ıutup bir nev-edā hem 'āşııāne-ıarz hem dil-gır
Didi yārāna Cehdī gösterem bir tāze fen küstāḡ

(51)

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Gelince hâtıra 'aşkuñ beni ger bî-zebân eyler
Nihâna kalmadı tākāt bu 'aşkı dil 'ayân eyler
2. Virüp naqd-ı dili vaşluñ metā'in kim ki bey' ister
Kātur ol şıfr ilen hîç ilde yok ben teg ziyân eyler
3. Şabā şor bülbül-i zār olduğum bilmez mi bā'ış ne
Görince serv-ğaddum gül yüzün benden nihân eyler
4. Diyüñ bir kez nigāh itsün baña bu qalb-i mağzūnum
Yā bilsün yoksa yok yire hemān b'illāhi qan eyler
5. Elif qadduñ senüñ yā itdi gerçi ol perī Cehdī
Seni oğ gibi doğrı-mı diyü bil imtiḥān eyler

(52)

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

__./.__./.__./.__

1. Gül-şende şalınup gezer ol serv-i sehī-ḳadd
Yanınca raḳībi gelimez şayuya bī-ḥadd

2. Dirler baña āh-ıla figān eyleme şanmañ
Yekdür o Ğanī dimeyicek beklene ser-ḥadd (?)

[26a]

3. Terk-i ser ü cān itdigüme ağlamam ammā
Bir kec nighin bile bize ḳaymadı Aḥmed

4. Zülfi resenin destüme aldum-ki ben ey dost
Kendü görür iken olayın aña muḳayyed

5. Cehdī o mehüñ dāmenin elden ḳoma elbet
Bir merḥamet idüp göresin luṭfını şāyed

(53)

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Nigārā ƙadduña 'uŝŝāƙ hep naħl-i cefā dirler
Yine ümmīd idüp ŝonra virür bār-ı vefā dirler
2. Bizüm pejmürde eylersen dil-i vīrānumuz her dem
Ki ğayrı bī-ħaberdür kim bize eyler ŝafā dirler
3. Nigāh-ı ğıŝm-ıla dün ğönlümüz pür-yāra itdühñ sen
ŝaħın kim āh-ı 'āŝığ sevdüğüm itmez ğaħā dirler
4. Ğam-ı dil-dār-ıla her dem benüm efgān u zārumdan
Saħa ne zāhid-i nādān ne dirlerse baħa dirler
5. Görüp yollarda kendüni yitürmiŝ gitdüĝin 'ālem
Yine bir āfet-i devrāna Cehdī mübtelā dirler

(54)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

-. - / -. - / -. - / -. -

1. Her kaçan-kim tîr-i müjgânın baña cānân atar
Cân cismümden çıkar içbâline biñ cân atar
2. Ol nigâh-ı düzdi anuñ fitneden hâlî degül
Şöyle fettân-ı zamândur 'âlem üzre kıan atar
3. Cân u dil mesrûr olur meyl eyledükçe çeşm-i yâr
Şanki bir şayyâddur ol seglerine nân atar

[26b]

4. Fitne-i devrân elinden bu dil-i vîrâneye
Ta'n taşın her olur olmaz[a] bî-erkân atar⁶²
5. Tîr-i müjgânın o meh ğayrılara atmaz giçer
Hamduli'llâh Cehdî-yi bî-çâreye her ân atar

⁶² Mısranın vezni problemlidir.

(55)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

-. _ _ / -. _ _ / -. _ _ / -. _ _

1. Dūd-ı āhum seyr idüp zülfiyle hālın 'arz ider
Eşk-i gül-gūnum görüp ruhsār-ı alın 'arz ider
2. Naḥl-i nev-restem görüp bende kemāliyle cünün
Gösterüp zencir-i zülf-ile me'ālin 'arz ider
3. Āşiyān-ı tende murğ-ı cān nice itsün qarār
Bülbül-i ṭab'a o gül bāğ-ı cemālin 'arz ider
4. Bezl-i maḳdūr itmek ister zümre-i 'irfāna dil
Bir kemīne bendedür sihr-i ḥelālin 'arz ider
5. Cehdī'yi gül-şende gördüm bülbül ile zār ider
Ehl-i dildür birbirine vaşf-ı hālın 'arz ider

(56)

Fe‘ilātün (Fā‘ilātün) fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün (fa‘lün)

..__ / ..__ / ..__ / .._

1. Def‘-i ğam eyleyemem elde ŧarāb olmayıcağ
Yār ilen söyleŧemem ref‘-i ħicāb olmayıcağ
2. Bağamam ŧūret-i deyre ne-ķadar ħūb ise de
İstemem dil-beri ben nāz u ‘itāb olmayıcağ
3. ‘Azm idüp bāğa ğöñül n‘eyleyelüm zāhid ile
Ola mı anda ŧafā ‘ālem-i āb olmayıcağ
4. Dūrdur seyr-i ruħuñdan n‘ola zār olsa ğöñül
Ney ile eglene bağmağa kitāb olmayıcağ

[27a]

5. ŧab‘-ı yārāna ħalel virdi bu ŧi‘rūñ Cehdī
Ne disünler saña ħāzırda cevāb olmayıcağ

(57)

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

__./.__./.__./.__

1. Bu hüsni-ile 'âlem saña hep bende degül-mi
Yok bende göñül murğı meger sende degül-mi
2. Ey gül ne revā hār ile hem-meclis olursun
Bülbül saña hem-demlüge erzende degül-mi
3. Hısm-ıla baña tır-i cefâlar ki atarduñ
Bağ sîneme eşcâr ile zîbende degül-mi
4. Al destüñe mir'âti nigâh eyle habîbüm
Yūsuf dağı görse seni şermende degül-mi
5. Cehdî kuluñuñ sūziş-i 'aşkuñla bu şi'ri
B'illâhi nazâr eyle hoş-âyende degül-mi

(58)

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Didüm h̄āl-ile zeyn olmuş ruḥuñ cānā nedendür bu
Didi ol Ka'be'dür üstinde ḥüccāc-ı Yemen'dür bu
2. Didüm ol zülf-i müşkīnūñ neden pür-pīc ü tāb olmuş
Didi-kim tāze Manşūr-ı belāya hoş resendür bu
3. Didüm yā kaşlaruñ altında çeşmüñ sırrını bilsem
Didi taḥt-ı cemālüm sāḥir-i ber-pür-fitendür bu
4. Didüm kim nārven-mi ḳadd-i mevzūnuñ yā 'ar'ar mı
Didi bāğ-ı fenāda seyr ideñ serv [ü] semendür bu
5. Didüm Cehdī bu şī'r-i pāki yārāndan dimiş var mı
Didi her kimse mālīk olamaz dürr-i 'Aden'dür bu

[27b]

(59)

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Dil-i ğam-āşināmuz seyr-i kūy-ı yārdan gelmez
Hased ol bülbül-i şūrīdeye gül-zārdan gelmez
2. Gelür vaqt-ı ħazān olsun bu köhne lāne-i cisme
Gele her nīş aña fikr-ile kim ol ħārdan gelmez
3. Gelen renc ü 'anā ʔa'n u sitem derd ü elem cümle
Baña fehmedüm-kim yārdan aġyārdan gelmez
4. Bilür her derd-i bī-dermāna ben dūş olduğum ammā
Derūnında ider muzmer o şūġ ızġārdan gelmez
5. Olup tenden cüdā cān Cehdiyā biñ rüz-ı ħaşr olsa
Çalır bu ħāl-ile dil fikr-i vaşl-ı yārdan gelmez

(60)

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Dil-i ğam-dīde çeşm-i fitne-i cānāneden giçmez
‘Aceb mey-ğ̃āredür kim kendü teg mestāneden giçmez
2. Giçer seccādeden mihrāb u minberden nezāketle
Velikin bādeden dil-dāde[de]n mey-ğ̃āneden giçmez
3. Ezelden dilde yok ta‘mīre bir vech-ile hīç çāre
O şūhum gencdür çün genc olan vīrāneden giçmez
4. Bu deñlü ħadden efzūn gūne gūne gördüğüm pā-bend
Giçer hep āşinādan pāyuma bīgāneden giçmez
5. Bilür ğam meyyitin iğyā ider mey Cehdī anuñ-çün
Müdām olmaz cüdā bir vech-ile ħum-ğ̃āneden giçmez

(61)

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Göñül endīşe-i fikr-i vişāl-i yārdan giçmez
Ne hoşdur 'andelīb-i dil gül ü gül-zārdan giçmez

[28a]

2. Giçer kayd-ı ğam-ı aġyārdan zühd ü riyādan da
Velī pervānedür şem'-i ruġ-ı dil-dārdan giçmez
3. Nazardan dūr olursa ger zamānuñ iktizāsiyla
Ol āfet itdüġi peymāndan ikrārdan giçmez
4. Ne çāre tarġ-ı taqdīr idemez insān olan yoġsa
Ne deñlü bī-mürüvvet olsa da ğam-ġ'ārdan giçmez
5. Ümīd-i dil budur her rüz u şeb ġayrı ġayāl itmez
Efendim hem ŧabībüm Cehdī-yi bīmārdan giçmez

(62)

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Gerek 'arz ide hālin 'āşık-ı bī-çāre elbette
Tabīb-i 'aşk ider bīmārına bir çāre elbette
2. Elem-nāk olma cevr-i yāra ey dil ta'n-ı aġyāra
Müdāmī 'āşıkuñ ħalbi olur pür-yāra elbette
3. Ne mümkin 'āşık olmaĸ duymamaĸ 'ālem anuñ 'aşkın
Meyüñ rüsvaluġı bir gün olur mey-ġ'āre elbette
4. Ĥaṭādur men'-i 'uşşāĸ eyleme kūyuñdan ey cānum
Gelürler bülbül-i şürīdeler gül-zāra elbette
5. İrişmez kāmına Cehdī dir-imiş ey göñül yārān
Ġalaṭ eyler gelür naġl-i ümīdi bāra elbette

(63)

Fe‘ilātün (Fā‘ilātün) fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün (fa‘lün)

..__ / ..__ / ..__ / .._

1. Ey aşı yā ne durur bu azab-ālūde nigāh
Tır-i amzeñ dil-i maħzūnı helāk eyledi āh
2. add-ı mevzūnuña ‘ar‘ar kimi ŐimŐad dimiŐ
Senūñ ey ser[v]-i revānum alať itmiŐ va‘llāh

[28b]

3. Bu adar cevre nedür bā‘iŐ ü bādī dimedūñ
Uyma ayār sōzine bende ne Őuĉ var ne unāh
4. Ruħuñuñ alına aldandı ōñül yoħsa senūñ
Zūlfūñe beste olup almaz idi ey yūzi māh
5. Cehdī bīmāruña emdir lebūñūñ andı senūñ
Tāli‘i yoĉ bulamaz āresin ol baħt-ı siyāh

(64)

Fe'ilātün (Fā'ilātün) fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün (fa'lün)

..__ / ..__ / ..__ / .._

1. Ne-ğadar cevr ü cefā eylese baña güzelüm
O kadar dürr-ile gevher pür olur her ğazelüm
2. Ğam bizi itdi iħāṭā nice mümkin def'i
Gelüñ Allāh'ı seversek hele bāde süzelüm
3. Yine baş ıaldurup a'dā bize ṭa'n eyler-imiş
Alalum başını destimüze bir hoş ezelüm
4. Niçe demdür o mehüñ ħüsnini seyrān ideli
Göreyüz belki anı bir dağı biraz gızelüm
5. Dir-imişüñ baña di[r]ler saña Cehdī mā'il
Ħalķuñ ağı çuvāl olmaz ki varup biz büzelüm

(65)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

-. - / -. - / -. - / -. -

1. Kūy-ı yārumdan şabā esdükce ben cūş eylerüm
Nālem-ile bülbül-i nālānı hāmūş eylerüm
2. Duymışam pīr-i muġān pendin ħarābāt ehliyem
Şanma ey zāhid senüñ pendiñi ben gūş eylerüm
3. Luţf idüp el çek-sen ey sākī ben ayaġı çekem
Zehr olursa dest-i İbrāhīm'den nūş eylerüm

[29a]

4. Ol kıyāmet ħadduñı gördükde gitdi 'aql u dil
Kim didi ruġsāruñuñ taşvīrini hūş eylerüm
5. Gerçi ħayd-ı vaşl-ı yār ile dilüñ ālūdedür
Mū miyānın Cehdiyā şanma der-āġūş eylerüm

(66)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

-. - / -. - / -. - / -. -

1. Tūṭī-i gūyālaruz biz dürr-i meknūn söylerüz
Sihr ü i'cāz eyleyüp ebyāt-ı mevzūn söylerüz
2. Olmazuz nazm itmede minnet-keş-i şi'r-i selef
Nev-redif ü nev-edā hem tāze maẓmūn söylerüz
3. Gāh seyr-i ḥüsn-i dil-ber geh raķīb endişesi
Zevķi söylersek-de derd-i ğayr[i] şad-gūn söylerüz
4. Şā'irānuñ de'b[i] medḥ-i sāġar u maḥbūb u mey
Anlara pey-rev olup biz ḥadden efzūn söylerüz
5. Ğayrılar germiyyet-i bādeyle söyler Cehdī biz
Eyleyüp ṭab'ı mey-i feyz ile meşḥūn söylerüz

(67)

Fe‘ilātün (Fā‘ilātün) fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün (fa‘lün)

..__ / ..__ / ..__ / .._

1. Hüsünüñ ‘aks[i] hayālümde ki pervāz eyler
Yād-ı cevrüñle dil āh itmege āğāz eyler
2. Ne belā kim serime derd-i firākuñla gelür
Eylemez kimse baña ğamze-i ğammāz eyler
3. Beni öldürmede ihmāle şaķın sa‘y itme
Eyle ķurbān olayum ğayra ser-efrāz eyler
4. Baña iĝmāz-ı nigāhuñ ķatı a‘lā görünür
Luţf idersen beni aķrānuma mümtāz eyler

[29b]

5. Her zamān Cehdī ğazel söylemez ammā bir dem
Destine ħāme alup söylese i‘cāz eyler

(68)

Fe‘ilātün (Fā‘ilātün) fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün (fa‘lün)

..__/_..__/_..__/_.._

1. Bu şıfatla gören ol reşk-i melek dil-dārı
Lā-cerem olsa gerek şevb-i ‘ağıldan ‘ārī
2. Nāz ile gül-şene ‘azm eylemiş ol serv-i revān
Pāyına cūy ideyüm dīde-i terden cārī
3. Ten-i zārımda bu dil bülbüli durmaz yoksa
Göstereydüm nice_olur lehce-i hoş-āşārı
4. Bülbülüñ nāle vü efgānına güller ne disün
‘Āşıkuñ tā ezelī āh u figāndur kārı
5. Zülf ü rūyın gören ol āfet-i dehrüñ bir kez
N’eylesün sahn-ı çemende gül ü sünbül-zārı
6. Dem-i güldür kuralum bezmi ki Cem reşk itsün
Bāde nüş eyleyelüm n’eyleylem güftārı
7. Ne kadar zār u zebün olsa ‘aceb-mi şeydā
Bulmamış gül-şen-i dehr içre gül-i bī-ḥārı
8. Biñ ḥazerle o mehüñ vaşlını itdükdı recā
Ḥamdulī‘llāh ki müfīd oldı süküt iqrārı

9. Cehdiyā mey-kedenüñ zevk[ı] ferāmüş olmaz
Terk idüp biz de riyāyı kıoyalum inkārı

[30a]

(69)

Fe'ilātün (Fā'ilātün) fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün (fa'lün)

.._/_ / .._/_ / .._/_ / .._/_

1. Giçmedi saña niyāzum niçe bir nāz meded
Korkarum āh ideyüm keşf ola bu rāz meded
2. Muṭribā sen niçe bir evce 'urūc eyleyesin
Büselik ile Nevā it uya Şeh-nāz meded
3. Ārzü semt-i 'Irāk'a katı çok bu dilde
Olalum 'azm-i Hicāz itmege dem-sāz meded
4. Ey Hüseyñ'üm n'ola 'uşşāka temeyyül (?) itseñ
Bes muḥālifle Muḥayyer'de bu pervāz meded
5. Cehdī'ye gāhī sitem gāhīce luṭf it bārī
Tā ola ol-daḥı ğayrılara mümtāz meded

(70)

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

· _ _ _ / · _ _ _ / · _ _ _ / · _ _ _

1. Dilüñ sevdā-yı zülfüñle hevāsı artar eksülmez
Ser-i şūrīdemüñ her dem belāsı artar eksülmez

2. Bu āb u tāb-ıla bu nāz-ı bī-pāyān ile ey dil
Ol āşūb-ı cihānuñ mübtelāsı artar eksülmez

3. 'Ayān olduḡda ḡonçe dem-be-dem yanınca ḡār artar
Bu ḡül-zāruñ raḡīb-i pūr-cefāsı artar eksülmez

4. Dimişler kim-ki dil-ber sevse 'ömri eksülür artmaz
Velī ben bildügüm rūḡuñ ḡıdāsı artar eksülmez

5. Der-āḡüş eyle Cehdī ḡıfl iken ol āfeti yoḡsa
Ziyād olduḡça gevherdür bahāsı artar eksülmez

(71)

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Çün olduñ ey göñül ol şāh-ı hüşnüñ yine hayrānı
Derūnī āh idüp kūyında kıl feryād u nālānı

[30b]

2. Görenler anı bu hüşn-ile lā-ya'kıll olup dirler
Serīr-i Mısr'a halkı oldu yine bir Yūsuf-ı şānī
3. Ne Yūsuf ol perīdür yā melekdür şekl-i insānda
Niçe Ya'kūblar olsa gerek anuñ-da nālānı
4. Bu hüşn-ile Hudā tab'ında anuñ müstaķīm itmiş
Yanında nuṭqa kādir olımaz 'Urfī vü Hākānī
5. Dağı bir böyle nūrı görmemişdür 'ayn[ı] eflākuñ
Du'āmuz bu durur Bārī ola dā'im nigeħ-bānı
6. Ne mümkin hadd-i medħin 'aql-ı kâşırlar edā itmek
Ki kılmış kendüne vaşşāf cümle 'andelībānı
7. Hezārān şad-hezārān āferīn Hālāk'ına anuñ
Ki zīnet eyledi dünyāya böyle māh-ı tībānı

8. Su'âl olursa senden Cehdiyâ kimdür o nesl-i pāk
Hicābı ref' idüp āgāh eyle cümle yārānı
9. Di ya'nī Rüşdī-yi şāhib-suḥan pākīze-gūyā kim
Unutdurdı fūnūn-ı şî'r içinde cümle yārānı
10. Bu ḥāk-i pāya irsāl itdügüñ ebyāt ey Rüşdī
Derūn-ı sīnede cāy eyledi şandūḳa-i cānı

(72)

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Der-āğūş-ı miyānın ol şehūñ dil ārzū eyler
Vuşūl-ı gence ġāyet Mağribī-veş cüst-cū eyler

2. Perīşān eyleyen kimdür didüm ben bendeñüñ 'aqlın
Alup kāküllerin destine ol meh didi bu eyler

3. Göñül derdüñle hem-dem olalı dermāndan el çekdi
Kimüñle ülfet itse ādem anuñ ile ħū eyler

[31a]

4. Ğurūr-ı ħüsn-ile 'uşşāķı esb-i tāza çignetme
Cemālüñ tahtına ceşş-i Ĥabeş bir gün ġulüvv eyler

5. Şadāķatle saña meyl ü maħabbet eyleyen 'āşık
Bütün dünyāyı Cehdī gibi kendüne 'adū eyler

(73)

Fe‘ilātün (Fā‘ilātün) fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün (fa‘lün)

..__ / ..__ / ..__ / .._

1. Şihr ü efsün-ıla encümleri bî-hüş itdüm
Hâle-veş dün gice bir mâhı der-âgüş itdüm
2. Köhne dâğ-ı dilüme tâzece bir merhem ile
Eyleyüp yine müdāvâ anı bir hoş itdüm
3. Var mıdur Kevşer‘i dünyâda içen dirseñ eger
Zâhidâ gel saña taqrîr ideyüm nüş itdüm
4. Kaşdum üzre bu reviş senden umılmazdı felek
Luţf u ihsânuñı cân güşına mengüş itdüm
5. Cehdiyâ menzil-i maķşûda irişdi talebüm
Lezzet-i vaşl-ile dünyâyı ferâmüş itdüm

(74)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

-. - / -. - / -. - / -. -

1. Gel abul eyle niyazum nazeninüm naz bes
Büselik'de nağme it evce meded aġaz bes
2. Geh raıbe gahi 'uşşaka nazardan fariġ ol
Fitne taħrik itmesun ol gamze-i gammaz bes
3. Rahuňa ser terk iden uftadenun bil kıymetin
Ey melek-sima yiter vesvasa bu izaz bes
4. Geh tebessüm geh tegafül geh idersün iltifat
Aňlayup mafi'z-zamirüm sevdüğüm igmaz bes

[31b]

5. Zühre ebyatum okurken guş idüp 'Isi didi
Cehdiyā hatm oldu bunda siħr ile icaz bes

(75)

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. N'îçün dîttersin ey dil dâ'imâ berg-i ħazân-âsâ
Meger şundi ecel sâķisi saña sâġar-ı şahbâ
2. Uyup iġvâ-yı nefse bulduġuñ münhîye meyl itdüñ
Ne 'arz itseñ gerek Mevlâ'ya bu mı yıġduġuñ kâlâ
3. Dilüñde dil-ber ü nüş itdüġüñ mey fâriġ olmazsun
Nice ħürî ümîdüñ nice Kevşer maţlabuñ âyâ
4. Ne yüzle bâb-ı Ĥaķķ'a varmak istersün sen ey 'aşî
O dergâha yarar sende 'amel yok zerrece aşlâ
5. Günâhuñ rüz-ı maĥşer Ĥaķ su'âl eylerse ey Cehdî
Dilüñ varur mı bir cürmüñ cevâbın olmaġa ġüyâ

(76)

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Güzelsün bî-bedelsün saña 'âlem bendedür Yūsuf
Göñül şayyâdisun cümle göñüller sendedür Yūsuf
2. Ne ğam ser-pā-bürehne kūyuña 'uşşâķ cem' olsa
Bu gül-şende hezārān şad hezār erzendedür Yūsuf
3. Ne Yūsuf'sun meleksün Cennet-i a'lā mekānuñdur
Bu dünyā gül-şeni zātuñ ile zībendedür Yūsuf
4. Görince reng-i ruhsāruñ gül-istān içre her ğonce
Girībān çāk idüp boynın eger şermendedür Yūsuf
5. Bugün sen istimāletler virüp Cehdī'yi şād itdüñ
İnanmaz murĝ-ı dil yine bize bu ğandedür Yūsuf

[32a]

(77)

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Dil-i zārum bugün aḥvālını ol yāra bildürmiş
Hezār aḥsent anı ey cūr'et ki derdin yāra bildürmiş
2. Ğarīḳ-ı baḥr-ı 'aşḳ olmuş unutmuş āh u zār itmiş
Ḥayıflar sırrını fāş eyleyüp aḡyāra bildürmiş
3. Nigāh-ı iltifāt itdi bugün ben zāra var ise
Sirişküm ḥālümü ol nergis-i bīmāra bildürmiş
4. Degül maḥrem ola vaşlıña ḡayrılar benüm şāhum
Yalanlar söylemiş bunu diyen āvāre bildürmiş
5. Ḥarīm-i bezm-i vaşla maḥrem itmiş yāruñ aḡyārı
Anuñ-çün saña cānā Cehdī-yi bī-çāre bildürmiş

(78)

Fe‘ilātün (Fā‘ilātün) fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün (fa‘lün)

..__ / ..__ / ..__ / .._

1. Țıfl iken sendeki bu şiveler oldu zāhir
Ey melek fitne-i devrān olacağsın āhır
2. Dāye her demde saña ‘işve mi ta‘līm eyler
Görmedüm sencileyin şan‘atına bir māhir
3. Sizedür kaçdı o cellād-ı cihānuñ āhır
Ĝāfil olmañ dil ü cān baş gidecek bir cādur
4. Rūm ilinde hele mānend bulunmaz bilürim
Nāzenīnānı ‘Irāk’uñ olur imiş vāfir
5. Cehdī hīç söz bulamaz medħini biñde bir ide
Nice vaşf itse yalan söyleyecekdür şā‘ir⁶³

⁶³ Ayet: *eş-Şu‘arāu yettebi‘uhümü‘l-gāvûne* “Şairler, onların arkasına sapkın ve çapkınlar düşer.” (Şu‘arâ, 26/224)

(79)

Mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

__./.__./.__./.__

1. Mest itmedi 'aşkuñ beni mestâne kim itdi
'Âķil gizer iken beni dīvâne kim itdi

[32b]

2. Taşvîr-i cemâlüñ dile nakş eyledük ammâ
Şoñra dime kim Ka'be'yi büt-ķâne kim itdi
3. Düşmez nazarum ğayrıya hîç şem'-i ruķuñdan
Bes bu dil-i sūzānumı pervâne kim itdi
4. Ol deñlü derūnum mey-i 'aşkuñla pür it kim
Gören diye bu mescidi mey-ķâne kim itdi
5. Cehdî'ye dir idüñ şaķın ol sırruñı açma
Yā bu ķaberi şimdi raķībāna kim itdi

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün ⁶⁴

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. İrem bāğındaki gül rengin ol ruhsāra yazmışlar
Dü çeşm-i mesti gör kim şūretā hūn-bāra yazmışlar
2. Var iken çeşm-i mestānı gibi āşūb u fettānı
Yazanlar sihr ü efsūn-nāmeyi āvāre yazmışlar
3. Nühüfte sırruma vākıf olup ağıārlar şimdi
Beni rüsvāluğa hālüm ser-i tūmāra yazmışlar
4. Muşavverler idüp taşvīrūñi taqsīm-i hūlkuñda
Cefāñı yāruña luţf u vefāñ ağıāra yazmışlar
5. Sezā bülbül-şifat güllerle olsañ hem-nişin ammā
Ne çāre bahtuñı ey Cehdī çün-kim kıara yazmışlar

⁶⁴ Gazel mükerreren yazılmıştır.

(80)

Fe‘ilātün (Fā‘ilātün) fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün (fa‘lün)

..__ / ..__ / ..__ / .._

1. Laḥza laḥza o cefā kim baña cānān itdi
Haḡ budur kim baña biñ luḡ u biñ iḥsān itdi
2. Çıḡup ey cān u göñül bu teni tenhā ḡodiñuz
Yārımuñ geldi ḡayāli anı mihmān itdi

[33a]

3. Şanma kim destini ḡinnāladı ey dīde baḡup
‘ıyd-ı aḡḡādur o şeh ben ḡoçı ḡurbān itdi
4. Dostum dün dımedüñ ben gelürin ḡam-kedeñe
Gelmedüñ sende degül şuç yine devrān itdi
5. Mest ü bī-bāk ü perīşān ne gezersin Cehdī
Söyle bī-çāre seni kim yine ḡayrān itdi

(81)

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Ğazab-nāk olsa ol meh ruĥları çün güllenürlermiş
Anuñ-çün 'āşık-ı şūrīdeler bülbüllenürlermiş
2. Bahār-ı hüsn-i zīb ü zīnet-efzā seyrin it ey dil
İki cānibde kāküller ne hoş sünbüllenürlermiş
3. Beyāz-ı şafĥa-ı ruĥsārı üzre cā-be-cā gördüm
'Aceb sevdāya düşmiş beñleri fülfüllenürlermiş
4. Lisān-ı ĥāl-ile nūş eyleyen yārāna dir şaĥĥā
Şanur bezm içre mestān şīşeler ğulğullenürlermiş
5. Bilürdüm cān u dil mest olduğın bilmezdüm ey Cehdī
O la'ī-nāz-perverden meger kim müllenürlermiş

(82)

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Gelürsün da'vī-i 'aşk-ıla bu meydāna ey bülbül
Saña halkuñ ne borcu rüz u şeb efgāna ey bülbül
2. Hemān kendüñ kıyās itme cihān içinde 'āşıkşun
Ne 'āşıklar temāşā kıldı bu vīrāne ey bülbül
3. Dükenmez āh u feryāduñ gülüñ gūşına hīç girmez
Girer āgūş-ı şem'e bī-şadā pervāne ey bülbül

[33b]

4. Benem 'āşık ki künc-i ğamda şabrum vardur ammā sen
Yaparsuñ naḥl-i gülde kendüñ-içün lāne ey bülbül
5. Tıutup bir ğonçenüñ dāmānını Cehdī-şifat sen-de
Cihān bāğında olma halk-ıla bīgāne ey bülbül

(83)

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Gehī yalvarduḡ ol şūḡa gehī feryād u zār itdük
Ne itdükse hele biz seng-i ḡalb-i yāra kār itdük
2. Ğamuñ def'ine gördük hīç eṡibbālarda yoḡ çāre
Anuñ-çün zāhidā nūş-ı meye pek i'tibār itdük
3. Ḥaṡ-ı cānānı gördük bāḡ-ı ḡüsninde zuhūr itmiş
Biḡamdi'llāh hele 'ālemde seyr-i nev-bahār itdük
4. İştüdük yārumuz aḡyār-ıla yār olduḡın şimdi
Ḳarāra dilde ṡāḡat yoḡ 'azīmet iḡtiyār itdük
5. Ḳalan yārāna Baḡdād içre Cehdī el-vedā' olsun
Ḥudā'ya ḡamd u minnet şimdi 'azm-i Üsküdār itdük

(84)

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Hemīşe şīşe-i dil sevdüğüm meksūr tursun-mı
Raķīb-i bed-liķālar seyr idüp mesrūr tursun-mı
2. Nigāh-ı iltifātuñ yoķ dil-i maħzūna cevrüñ çoķ
Yine dirsın-ki vīrān olmasun ma'mūr tursun-mı
3. Saña senden şikāyet eylerüm sen gūş tıtmazsın
Senüñ mülküñde şāhum zılm nā-maħşūr tursun-mı
4. Baña dirsın-ki la'lüm sırrını göñlüñde pinhān it
Şınıķ billūr içinde bāde-i engūr tursun-mı

[34a]

5. Çıķardum genc-i dilden Cehdī zī-ķıymet cevāhirler
Hayıfdur böyle nazm-ı pākler mestūr tursun-mı

(85)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

-. - / -. - / -. - / -. -

1. Zann iderdüm hālümü ol yār bilmiş bilmemiş
Ol göñül uğrucuğı mekkār bilmiş bilmemiş
2. Yandı hep 'aşk âteşine bāl ü per pervâne-veş
Şem'-i ümmîdüm olan dil-dār bilmiş bilmemiş
3. Terk-i 'ār itdüm cihānda 'āşık-ı rüsvā olup
Kaydum olmaz sırrımı ağıyār bilmiş bilmemiş
4. Çeşm-i terden rüz u şeb pâyına cūlar bağladum
Gül-şen içre serv-i hoş-reftār bilmiş bilmemiş
5. Dil-ber ü mey terkin itmem Cehdī gibi ben dağı
Kā'ilem 'ālem beni bī-'ār bilmiş bilmemiş

(86)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

_. _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

1. Hüsniñüñ şāhum bu demlerde kemāli var imiş
Her kemālün āhırında bir zevāli var imiş
2. 'Āşıkā raḥm eyle kim raḥm eyleye Bārī saña⁶⁵
Dil perīşān itmenün yarın su'āli var imiş
3. Gerdenüñde kākül-i müşkīnünñi gördüm didüm
Allāh Allāh tıfl iken anuñ vebāli var imiş
4. La'lüñüñ eṭrāfın almış leşker-i ḥaṭṭ-ı siyeh
Zulmet içre Ḥālīk' uñ āb-ı zülāli var imiş
5. Senden ümmīd-i vefā eyler imiş cān u göñül
Anlaruñ-da Cehdiyā yañlış ḥayāli var imiş

⁶⁵ Hadis-i Şerif: *er-Rahimûne yerhamühü'r-rahmânü irhamû men fi'l-arzı yerhamüküm men fi's-semâi*
“(Yoksullara) acıyanlara Allāh acır; yeryüzünde olanlara acıyınız ki gökyüzünde olan (Allāh) da size acısın.”

[34b]

(87)

Fe' ilātün (Fā' ilātün) fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün (fa' lün)

.. __ / .. __ / .. __ / .. _

1. Alduñ 'aql ü dil ü cānı yaluñız ten gidemez
Murğ-ı bî-bāla naẓar ıl nite pervāz idemez
2. Ben dirin ğayra sevilmez gūzelūm hauñda
Yosa ağyāra Őorulsa bu Őözi öyle demez
3. DūŐmeni Ha'a ğavāle ider oldum unudur
Ehl-i dil cāhil [ü] nā-dān gibi furŐat gūdemez
4. Vā' izūñ pendini gūŐ itme Őaın kūrŐide
Lāf urur mes'ele-i 'aŐı o ğar derk idemez
5. Cehdiyā baña refi olamadı Vāmı u ays
Vādī-i 'aŐa benūmle daı kimse gidemez

(88)

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Dağıt kāküllerüñ sünbül gibi her dem perīşān it
Cemālūñ bedrine bir hāle-i pergārı devrān it
2. Dirīg itme zülāl-i tīguñı teşne-lebānuñdan
Pey-ā-pey sīne-i 'āşıkda luţf eyle firāvān it
3. Gidelden cān u dil haylī zamāndur cüst-cūyuñ-çün
Teni hālī koma bir niçe gün göñlüñi mihmān it
4. Bahār eyyāmıdur gel gül açıl ey gönçe-leb her dem
Hezār-āsā hezārān 'āşıkı giryān u nālān it
5. Çün olduñ bāğ-ı nazmuñ Cehdiyā murğ-ı hoş-elhānı
Seher vaqt-ı şabādur bülbüli nağmeñle hayrān it

(89)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

-. _ _ / -. _ _ / -. _ _ / -. _ _

1. 'Aks-i hüsnüñ her kaçan bir kalb-i enverden giçer
Nağs-ı 'âlem şanki mir'ât-ı Sikender'den giçer

[35a]

2. Bî-ğaraž va'z eyle nāşih tā ki te'sir eylesün
Rişte-i bî-'ukde gör sūrâh-ı gevherden giçer
3. Vādī-i 'aşka gidenler şihhat ümmid itmesün
Bu tarīka pā-nihādān evvelā serden giçer
4. Zāhidi şanma tüvān-ger cübbe vü destār ile
Ol kadar tã'atda müflisdür ki mermerden giçer
5. Cehdiyā nā-mihribānı yok-durur hiç dil-berüñ
İş hemān mā-beynde yalvār-ı aħmerden giçer

(90)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

-. _ _ / -. _ _ / -. _ _ / -. _ _

1. Țutdı āfāķı fiġānuñ bülbul-i şeydā mısun
Yoksa ey dil sen daħı bir 'āşıķ-ı rüsvā mısun
2. Şem'-i Țab'uñ yine ey dil pertev-endāz olmada
'Āleme virdüñ ziyā mihr-i cihān-ārā mısun
3. Ğamzesinden olmaduñ bir kez cüdā ey çeşm-i ter
Bir yaña aķmadasun her dem meger deryā mısun
4. Ey göñül olmazsa bir mir'āt manzūruñ senüñ
Nuţķa ķādir olımazsun Țütı-i ġüyā mısun
5. Gül gibi eksük degüldür hiç serüñden tāze dāġ
Cehd-i şeydā bu dehr içre Ebū'd-Derdā mısun

(91)

Mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

__·/ _·_·/ ·__·/ _·_

1. Olmaz mı baqmasa yine yābāna gözlerüñ
Dīvāne eyledi beni mestāne gözlerüñ
2. Āyā dirīg itmeseñ olmaz mı sākiyā
Dönse ʔolansa meclisi peymāne gözlerüñ
3. Tātār-ı ğamzeñ itmese tārāc-ı mülk-i dil
Kāfir 'aceb n'olur gele īmāna gözlerüñ
4. Şeh-bāz durur bāl ü per açmış şikār içün⁶⁶
Virmez amān murġ-ı dil ü cāna gözlerüñ
5. Oldı tegāfülüñle Cehdī bī-çāre pāy-māl⁶⁷
Olmaz mı baqmasa yine yābāna gözlerüñ

[35b]

⁶⁶ Mısranın vezni problemlidir.

⁶⁷ Mısranın vezni problemlidir.

(92)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

__ . __ / . __ / __ . __ / . __

1. Bu dehr-i dūn içinde ğavgāya gitdi başum
Durmaz aķar hemīşe ırmaĝa döndi yaşıum
2. Bî'llāhi bu 'acebdür aĝyāra yār olur yār
Bu derd-ile görünür ķabrüm başında taşıum
3. Şanma sañadur ey dil her demde bu cefāı
Cevr-ile nām-verdür 'ālemde şimdi Hāşim
4. Binmiş semend-i nāza ķevĝān-ı zülf elinde
Ṭob eyledüm anuñ-ķün meydān içinde başum
5. 'Uşşāķını ĝiķürdi fi'l-cümle hep ķılıcdan
Mūyı seri gibi ĝör şimdi o nev-ķırāşıum
6. Ğurbetde rāħat olmaz 'ayb itmesün eħibbā
Ṭaş olsa yaşıdıĝum ger ṫopraq ise firāşıum
7. Cehdī zamānumuzda ĝün-dādeler de dir söz
Yoķdur kemāle raĝbet bilmem nedür şavaşıum

(93)

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

__./.__./.__./.__

1. Bu mey-kedede 'ālem elemsiz nice mümkin
Bir dīde ki bīnā ola nemsiz nice mümkin

[36a]

2. Rüstem-de olursañ yine bu resm-i cihāndur
Bulmağ zafer a'dāya sitemsiz nice mümkin
3. Ayrılmasa derd ü elem ü ğam n'ola dilden
Dārā-yı cünün ħayl ü ħaşemsiz niçe mümkin
4. Ger ma'rifetüñ nūr u ziyā virse cihāna
Ādem dinile saña diremsiz nice mümkin
5. Āh eylemeden Cehdi'yi men' eyleme zāhid
Şāhenşeh-i 'aşğ ola 'alemsiz niçe mümkin

(94)

Fe‘ilātün (Fā‘ilātün) fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün (fa‘lün)

..__ / ..__ / ..__ / .._

1. Güzelüm sen gibi bir şūḥ-ı dil-ārā mı olur
Yā saña ben gibi bir ‘āşık-ı şeydā mı olur
2. Şem‘-i ruḥsāruña men‘ itme nigāh eyler isem
Bāl ü per yakmada pervāneye pervā mı olur
3. Dil ü cān ḥaste-i ‘aşk olduğı ḥoş zāhirdür
Böyle bīmāra ṭabībā yā müdāvā mı olur
4. Silk-i nazma dūr-i maẓmūnı hemān dizmede ol
Sen gibi ‘arşada bir ṭūtī-yi gūyā mı olur
5. Ḥayl-i aġyāra zebān tīġını çek lā-ķayd ol
Cehdiyā zümre-i ehl-i dile pervā mı olur

(95)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

-. _ _ / -. _ _ / -. _ _ / -. _ _

1. Ey cefā-cū sen vefā fenninde de māhir misün
Mürde eylersün dili ihyāsına kâdir misün

2. Çeşm-i fettānuñla bir ān içre biñ efsün idüp
'Ālemi teşhīre kâdīrsün meger sāhir misün

[36b]

3. 'İyd-ı Ađhā irdüğinden şād-kām olduñ 'aceb
Ey dil-i bī-çāre ķurbān olmağa hāzır mısın

4. Sevdüğüm güftār-ı pāküñ hep dūrüg-ālūdedür
Bü'l-'aceb-meşrebsün ammā bilmezem şā'ir misün⁶⁸

5. Ey göñül mey-hāneye 'azm eylemezsün n'oldı-kim
Yoķsa Cehdī gibi sen-de Şā'ib ü Tāhir misün

⁶⁸Ayet: *eş-Şu'arāu yettebi'uhümü'l-gāvûne* "Şairler, onların arkasına sapkın ve çapkınlar düşer."
(Şu'arâ, 26/224)

(96)

Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün

__·_/ __·_/ __·_/ __·_

1. Cevr-i felekle dilde baħr-ı ğam urur her demde mecc (?)
Maħlūk-ı 'ālem ise hep semt-i vefādan dūr u fecc
2. Yāruñ ıavāf-ı kūyına 'azm eyle gel her rüz u Őeb
Dil Őafħasında naķŐ ola bu sa'y ile āŐār-ı ħacc
3. 'AŐķ ehline daħl eylemiş ħaylice vā'iz kürsīde
Ol cān-ħırāŐ ebleh ile 'āķil olan eyler mi lecc
4. Bu 'arşada a'yān-ı devletlerle ķılma iħtilāı
Luıf umma anlardan Őaķın himmetlerini ańla kec
5. Şabr eyle ıarħuñ cevrine Cehdī Ĥudā Fettāħ'dur
Bu pendı yād it dā'imā *Es-Şabru miftāħu'l-ferec*⁶⁹

⁶⁹ Hadis-i Şerif: *es-Sabru miftāħu'l-fereci* "Sabır, zaferin anahtarındır."

(97)

Mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

_. _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _

1. Gördüñ-mi ey şabā bugün ol mäh-çal'atı
Dönmiş hilāle rüzeden anuñ-da kıāmeti
2. Faşl-ı temmüz rüze tutanlar 'Irāk'da
Çeşmine tütüyā idinür bulsa şıhhati
3. Ölsem 'aceb-mi şu diyerek Kerbelā'da ben
Naqd-ı hayātı virürem almağa Cennet'i

[37a]

4. Muğır ider mi hātırmuz cū'la 'aşaş
Bāğ-ı fenāda olmasa ger bād-ı kıilleti
5. Gündüz hafāda tutdı yüzün Cehdī mählar
Başladı halk itmege giceyle şöhbeti

(98)

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

__./.__./.__./.__

1. Lāzım degül erbāb-ı dile 'arz-ı meveddet
Birbirine mihrinde ider dil-de şehādet
2. Maḥbūb cefāsı ile rencide olur mı
'Aşıklara bir ṭurfe belādur bu maḥabbet
3. Şekvā mı iderdük dil-i mecrūḥ eleminden
Olsaydı eger ṭa'ne-i a'dāya nihāyet
4. Hep dilleri Tātār-ı ğam itdi yine yağma
Şāhum 'acabā mülkini itmez mi şiyānet
5. Cehdī'ye peyāmını getürmezsün o şūḥuñ
Ey bād-ı şabā sende daḡı yok-mı mürüvvet

(99)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

-. - / -. - / -. - / -. -

1. Rūze-dār olmağla şanmañ ıfl-ı dil bī-tāb olur
Selsebīl-i feyz-i Haḳ'dan dā'imā sīr-āb olur
2. Faşl-ı temmüz içre Bağdād-ı bihişt-ābādda
Rūze-dār olanlar elbet sâkin-i serdāb olur
3. Şiddet-i germā ile her şeb tutup bīdārluḳ
Dīdeler encüm-şifat rüz iricek pür-ḩ'āb olur
4. Rūzede bir ḩāl var ḩurb-ı dem-i iftārdā
Ṭab'-ı ıfl-ı nev-resīde ṭab'-ı şeyḩ u şāb olur

[37b]

5. Gerçi Cehdī rūze evvel ḩalkı eyler tefriḩa
Şoñra 'ıyd-ı bā'iş-i cem'ıyyet-i aḩbāb olur

(100)

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

__./.__./.__./.__

1. Zülfine düşüp 'âlem-i sevdāya gidenler
Ruḥsārın añup ol gül-i ra'nāya gidenler
2. Luḥf-ıla selāmın götürüñ bu dil-i zāruñ
Ey Cennet-i kūyını temāşāya gidenler
3. Noḡsān-ıla ḡaldı yine bu nāme-i fūrḡāt
Şabr eylemedi kūy-ı dil-ārāya gidenler
4. Pervāne dili ḡoymayuñuz tīre bedende
Allāh için ol şem'-i şeb-ārāya gidenler
5. Bir kerre benüm-ḡün de öpüñ pīr-i muḡānuñ
Ayaḡını ey meclis-i şahbāya gidenler
6. Ḥāşā ki Sitanbul'ı cihān içre görüpdür
Zevḡ itmek-içün Cennet-i a'lā'ya gidenler
7. Cehdī'den alup bu ḡazeli tuḡfe götürsün
Ger Rüm'a eger Hind ü Buḡārā'ya gidenler

(101)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

-. - / -. - / -. -

1. Ey hārīdār-ı metā'-ı derd ü ğam
Almaduğ dīdemden özge ƣaldı nem
2. 'İyd iriřdi bāde-nūřāna řalā
İzn viridi cümleye şeyhu'l-ħarem
3. Serde keş ř pāyda destārlar
Olacağ hengāmlardur işbu dem

[38a]

4. Cennet iĉre bāde yoğ-mı söyle gel
Vā'izā Allāh iĉün eyle kerem
5. Tāze cān bulurdı Cehdī şüphesüz
Ger dise yāri lebum nābını em

(102)

Mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün (fa'lün)

· _ · _ / · · _ _ / · _ · _ / · · _

1. Bahār-ı haṭṭına irdüm çemen çemen diyerek
Çekildi zülfine göñlüm vaṭan vaṭan diyerek
2. Lebühñ hayāli dilümde o deñlü cāy itdi
'Aķıķe döndi sirişküm Yemen Yemen diyerek
3. Nedür o zīr-i zeķanda o sīmden gerden
Yüzüm gözüm süre idüm semen semen diyerek
4. Açardı revzene müjgānı tīri tīre dile
Komadı merdüm-i çeşmi müjen müjen diyerek
5. Göreydi bu ğazeli Cehdī şā'irān-ı selef
Oķurlar-ıdı ser-ā-pā ḥasen ḥasen diyerek

(103)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

-. - / -. - / -. - / -. -

1. Ğoñçelermiş zīneti ey dil meger bu gül-şenüñ
Çün ħazān ire nedür farķı anuñla küñhenüñ
2. Bāğ-bānā medħ-i bāğ u rāğ ķo efsānedür
Ĥār ilen ālūde yirde zevķı olmaz kimsenüñ
3. Geh ruħın seyr eyle geh çeşmin gehī ebrūların
Bāğı n'eylersin bu gül-zār-ı ħalīlūñdür senüñ
4. 'Azm-i gül-geşt eylemiş ol serv-i āzāduñ bugün
Cānuña seyrān içün ķıl dīde ser-tā-pā tenüñ

[38b]

5. Devr-i çarħa 'ayn-ı 'ibret-bīn ile ķılsañ nażar
Cehdiyā lā-ķayd olurduñ ķanda olsa meskenüñ

(104)

Mef'ülü mefâ'ilün mef'ülü mefâ'ilün

---./ .---/ ---./ .---

1. Şeh-bâz-ı gözüñden dil dirsen-ki emîn olsun
Zülf-i siyehüñ aña luţf eyle kemîn olsun

2. Bir yaña cefâ-yı yâr bir yaña ğam-ı aġyâr
Bî-çâre dil-i zâra Allâh mu'în olsun

3. Dil naġdına minnet ne cân naġdı müheyyâdur
Yanuñda hemân şâhum maġbûle ħarîn olsun

4. Ĥaylîce güherler var 'ummân-ı sirişkümdе
Tek mevce-i tûfândan bir kerre emîn olsun

5. Bizler suĥan iġlîmi sevdâ-geriyüz şimdi
Yârâna hedâyâmuz bu tâze-zemîn olsun

6. Bir tâze ğazel tırĥ it kâkülli medĥinde
Her mışra'ı ey Ceħdî reşk-âver-i çîn olsun

(105)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

_. _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

1. Āşiyānın bülbül-i dil Üsküdār itmek diler
Ya'nī murğ-ı cānı 'azm-i kūy-ı yār itmek diler
2. Bāde elde zevk dilde seyr-i İstanbul idüp
Bezm-i ğam cem'iyetini tār u mār itmek diler
3. Mevsim-i gül nağme-i bülbül seherle hoş gelür
Bu hevā ile göñül geşt ü güzār itmek diler
4. 'Āşık-ı şūrīdenüñ bu 'arz-ı hālinden ğaraż
Bir maħalli ile yārı der-kenār itmek diler

[39a]

5. Rağmına a'dālaruñ Cehdī esās-ı şî'rini
Dest-i mi'mār-ı suħanla üstüvār itmek diler

(106)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

-. - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Cevri ne cānān u ne çarḥ u ne baḥt-ı şüm ider
Her ne itse ādeme ol Qādir ü Qayyūm ider
2. Gāh olur kim bir gili ḳor pūteye fūlād ider
Gāh olur fūlādı şöyle nerm ider kim mūm ider
3. Ādeme memdūḥ-ḥalk olmaḳ velī düşvārdur
Şoñra her bir 'ayb anı zann itme kim mezmūm ider
4. Sırr-ı 'aşḳı ketme sa'yum ḥadden efzūndur velī
Āh kim āhum şerārı ḥālūmi ma'lūm ider
5. Bāḡ-bān-ı dehr bir gün lāle-zār-ı sīnemi
Būlbūl-i cān lānesiyken āşiyān-ı būm ider
6. Terk idüp Baḡdād'uñ āhū-çeşm olan meh-rūların
Bilmezem bā'iş ne Cehdī ārzū-yı Rūm ider

(107)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

_. _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

1. Ol Ḥasan-nām u kabīhu'z-zāta it ğam-ḥ'ārluḳ
Söyle ey dil terk-i ğaflet kıll tutup bīdārluḳ
2. Zāhirā Bağdād'a gelmekden ğaraż bir niçe gün
Celb-i dünyādur daḫı taḥşil-i zehr-i mārluḳ
3. Çün zamīrūñ böyledür ammā tarīḳın bilmedük
İbtidāsından revāca düşmedi bāzārluḳ
4. Yağmaz idük esmez idük gürleyeydük gāhice
Böyle olmaz ey ḫar-ı deccāl defter-dārluḳ

[39b]

5. Rāh-ı hicve sālik olma tut naşīḫat semtini
Cehdiyā Nef'ī gibi itme şaḳın bī-'ārluḳ

(108)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

_. _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

1. Bir iki beyt-i muzahıraf söyleyüp cāhil gibi
'Arz-ı ehliyyet n'ıçündür 'ārif [ü] kāmil gibi
2. Çünkü rüy-ı zerd-ile çeşm-i sefidüñ var imiş
Pek 'acebdür devr-i ebvāb itmek sâ'il gibi
3. Nesl-i Ādem'señ eger cevri zamāna kâ'il ol
Merd-i kâtil olma luṭf it sen-daḡı Kābil gibi
4. 'Āşıkuz hem şā'irüz biz ḡalbümüz āyinedür
Her ne zāhir olsa ṭurmaz sāye-i zā'il gibi
5. Mū-şikāf-ı fenn-i eş'āram dimiş Dürri meger
Cehdī-yi ḡoş-lehceden bu 'arşada ḡāfil gibi

(109)

Fe‘ilātün (Fā‘ilātün) fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün (fa‘lün)

..__/_..__/_..__/_.._

1. Ruḥ-ı cānāneye sürsem yüzümi gül diyerek
Koçlasam kākül-i müşkînini sünbül diyerek
2. Hışm idüp nāz-ıla biñ dürlü ‘itāb itse baña
Yalvarup pāyına düşsem hele bir gül diyerek
3. Yār zānūya sebū alsa olup sākî-i bezm
Cāmı pür eylese mīnā daḥı kılkul diyerek
4. Çünkü murğ-ı dilümi nār-ı ğamı itdi kebāb
Leb-i mey-gūnını emsem ben anuñ mül diyerek
5. Cehdī ol ğonçe-dehen ‘ākıbetü’l-emr benüm
Kārumı āh u fiġān eyledi bülbül diyerek

[40a]

(110)

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

__././__././__././__

1. Hāl-i dili dil-dāruma ızhār idemezsün
Ey āh o sengin-dile sen kār idemezsün
2. Bülbül gibi ey dil niçe biñ nağmeler itseñ
Ol gonçe-i h̄'ābideyi bīdār idemezsün
3. Lerzide iderse felegi şarşar-ı āhuñ
Zülf-i siyeh-i yārı hevā-dār idemezsün
4. Cān naqdı be-kef vaşlına olsañ da h̄arīdār
Ol āfet-i devrān ile bāzār idemezsün
5. Cehd eyleme Cehdī ki sen ol vahşī ğazāli
Bir hāl-ile hīç mūnis ü ğam-h̄'ār idemezsün

(111)

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

___./.___/.___/.__/___

1. Zaḥmıña göñül merhemi her gice şararsın
Bundan şoñra derdüñ ne belā kimi ararsın⁷⁰
2. Ey eşk duyurduñ benüm esrārumı ḥalkā
Dīdemde 'ayān olma şaḫın baña zarararsın
3. Ḥavf ile göñül murgını mecrūḥ kılararsın
Koy ṭurre-i ṭarrāruñı ṭursun ne ṭararsın
4. Ey bād-ı şabā kesme güzāruñ bu ṭarafdan
Bir derdime elbette benüm sen de yararsın
5. Cehdī'ye cefāyı ḫatı çok eyledi ol şūḥ
Ḥaḫ'dan dilerüm ḫaṭṭı gelüp rūyı ḫararsın

⁷⁰ Mısranın vezni problemlidir.

(112)

Mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

__· / _·_· / ·__· / _·_·

1. Yārumdan özge bu dil-i nālāna gelmesün
Hıalvet-serāy-ı maḥreme bīgāne gelmesün

[40b]

2. 'Uşşāḳı cümle ğamze-i şūḫı helāk ider
Ol mest-i nāz u işve bu meydāna gelmesün
3. Bār-ı ridāsı bŷy-ı riyāsı çekilmesün
Zühhāda söyle meclis-i rindāna gelmesün
4. Her sāde-bīn 'arz-ı kemāl itmesün baña
Her mŷr bār-gāh-ı Süleymān'a gelmesün
5. Cehdī getürme göñlüñe yāruñ ḫayālini
Ol Yūsuf-ı zamāne bu zindāna gelmesün

(113)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

_. _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

1. Göz midür bu ey şanem yâ nergis-i şehlä midür
Kaş midür bu yâ berât-ı hüsnüñe tuğrâ midür
2. Ruḥ-midür bu gül-midür kâkül-mi yâ sünbül-midür
Leb-midür yâķüt-mı yâ bâde-i ḥamrâ midür
3. Fem-midür yâ nokṭa-ı mevḥüm-mı yâ ğonçe mi
Dür midür dendân-mı yâ lü'lü'-i lâlâ midür
4. Rişte mi mü mı miyân-mı ḥâl-mi fülful-midür
Ķad midür yâ serv mi yâ Sidre mi Ṭübâ midür
5. Cehdiyâ tūṭı gibi şırın-edâsın nazmda
Şâ'irân-ı Rüm cümle sen gibi ğarrâ midür

(114)

Fe‘ilātün (Fā‘ilātün) fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün (fa‘lün)

..__ / ..__ / ..__ / .._

1. Mişli yok ‘arşada āşüb-ı cihāndur Yūsuf
‘Āşığa kıymada bi‘llāhi yamandur Yūsuf
 2. Rūz u şeb bülbül-i dil āh u fiğān itse sezā
Rūh[ı] gül lebleri mül gonçe-dehāndur Yūsuf
- [41a]**
3. Ğamze-i mesti girer anına ‘āşıklarınuñ
‘Arşası hüsnde bir şır-i jiyāndur Yūsuf
 4. N’ola bir lahza cüdā olmasa dilden naqşı
Şübhe yok bu ten-i zārumdaki cāndur Yūsuf
 5. ūtı-yi dil n’ola meddāhı olursa Cehdī
Şimdi ser-defter-i hūbān-ı cihāndur Yūsuf

(115)

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Dil-i ğam-ülfet aḥvālin dise cānāna olmaz mı
Bu deñlü āh u feryād itmese yābāna olmaz mı

2. Cemāli seyrin itdürse göñül feryāddan giçse
Biraz uşlansa āyā bu dil-i dīvāne olmaz mı

3. Ne var ser-şār şunsañ sāğarı ey sāķī-yi gül-ruḥ
Dağılsa cünd-i a'dā-yı ğam-ı bīgāne olmaz mı

4. Göñülden çıkmasa her laḥza yārun fikri 'ayb itmeñ
O şūḥum gencdür gencüñ yiri vīrāne olmaz mı

5. Ḥuzūrında hedef var sīne-i Cehdī gibi çünkim
Ol āfet atmasa tīrin 'aceb yābāna olmaz mı

(116)

Fe‘ilātün (Fā‘ilātün) fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün (fa‘lün)

..__/.___.__/.___.__/.___.__

1. Ka‘be-i ħüsñüñe mihrāb ola ebrū ne güzel
Ĥacerü‘l-esved ola ħāl-i siyeh-rū ne güzel
2. Ĥabbezā şehir-i cemālūñde tılısm-ı ħüsne
İki cānibde iki ejder-i gīsū ne güzel
3. Resen-i zūlfūñ ile devr-i ruĥuñ gördükde
Didüm ol Yūsuf-ı Mışr’a bu terāzū ne güzel

[41b]

4. Çeşm-i mestūñ dehenūñ kākülūñ aldı ‘aqlum
Nergis ü ğonçe güzel sūnbül-i ĥoş-bū ne güzel
5. Cehdī deryā-yı ma‘ārifde sen olduñ ğavvāş
Zümre-i ehl-i dile tuĥfe bu lū‘lū’ ne güzel

(117)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

_. _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

1. Var mıdur bir kimse dehr içre hemîşe şād imiş
Gel aña bil bağlama çarhuñ işi bî-dād imiş
2. Bu benüm tarz-ı cünūnum seyr idenler didiler
Halk içinde söylenen Ferhād u Mecnūn ad imiş
3. Dostāndan tarz-ı düşmen düşmenāndan tavr-ı dost
Yādlarmış āşinā hep āşinālar yād imiş
4. Dil-berān-ı Rūm seyrinden göñül gel fāriğ ol
Anı da zann eyle bir meh-pāre-i Bağdād imiş
5. Gün gibi tenhā şalınmaz Cehdī çün meh-pāreler
N'eyleyem vîrāne olsun tut cihān ābād imiş

(118)

Fe‘ilātün (Fā‘ilātün) fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün (fa‘lün)

..__/.___.__/.___.__/.___.__

1. Şanemā başuñ-içün kec kıoma ıarf-ı külehüñ
Dil-i sevdā-zedeme kıayd ola zülf-i siyehüñ
2. Baña bir dil-ber-i ħurşid-cemāl olsa bu şeb
N‘eyleyem ben çoğ olur engeli yanınca mehüñ
3. Ağlamakdan gözümüñ ağı kıızıl kıan oldu
Tütüyā eyleyeyüm def‘i içün ħāk-i rehüñ
4. Didüm ol yāra ki boynuñdaki kākül-mi nedür
Didi ey ‘āşık-ı nālān günehüñdür günehüñ

[42a]

5. Bir bakışla dil-i Cehdī‘yi şikār itdüñ sen
Murğ-ı dil şaydına şeh-bāz mıdur bu nıgehüñ

(119)

Fe‘ilātün (Fā‘ilātün) fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün (fa‘lün)

..__/_..__/_..__/_.._

1. Meded ol ıfıl-ı dil-ārā ne güzel dil-ber olur
Gerçi nev-restedür ammā dağı nāzük-ter olur
2. Ne dehānı gibi bir gönçe-i neşküfte olur
Ne ruḥ-ı alı gibi berg-i gül-i aḥmer olur
3. Derd-i ser virmese dirdüm meye ben āb-ı ḥayāt
N’eyleyem def‘-i ḥumārı yine derd-i ser olur
4. ‘İzzet it ādeme ger şāl ü ‘abā-pūş ise de
Ḥ̣or görme anı zīr-i kepenekde er olur
5. Dest-i Cehdī’deki aḥbāba velī ḥāme durur
Resm-i a’dāya gelince dü-sere ejder olur

(120)

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

__ . / . __ . / . __ . / . __

1. Cevr ü sitemüñden saña ben dād ideyüm-mi
Yoğsa dilümi cevrüñe mu'tād ideyüm-mi
2. Ferhād olamaz küh-ı ğamuñ yıqmağa qādir
Üstād olup aña anı irşād ideyüm-mi
3. Gözler olamaz hıç ruğ-ı ğurşıdıñe nāzır
Māhı aña teşbīh idüp isnād ideyüm-mi
4. Ağyārı efendim saña yār oldı işıtdüm
Āhumla bu dem 'ālemi ber-bād ideyüm-mi
5. Yār uğrına meydāna qoyup bu seri Cehdī
'Ālemde meşel söylenecek zād ideyüm-mi

[42b]

(121)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

-. - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Kim dimiş mü geldi ol ruhsâr-ı pür-tâb üstine
Resm olur mı haţ meger âteş ile âb üstine
2. Müjdeler ey dil bugün oldu perîşânlık iki
Sevdigüñ sünbül daķınmış zülf-i pür-tâb üstine
3. Leblerin bûs eyle evvel şoñra yâruñ gerdenin
Çek 'araķ def'-i ħumâra bâde-i nâb üstine
4. Haţ degüldür gird-i ruhsâruñda ey sîmîn-beden
Ĥâciyân-ı Hind'dür cem' oldu miĥrâb üstine
5. Cehdiyâ gevher-şinâsân ħadr-ı gevher fark ider
Bu ħazel tercîhe lâyıķ dürr-i nâ-yâb üstine

(122)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

-. - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Meh-cebīnüm geh ruḥın bedr-i münevver gösterür
Geh hilāl-āsā baña destinde ḥancer gösterür
2. Kākül-i 'anber-feşānın şanma eyler şāne az
Ṭarz-ıla ben 'āşıka biñ başlu ejder gösterür
3. Sīnesin eyler güşāde leblerin taḥrīk ider
Ṭüṭiye āyīne geh ḳand-ı mükerrer gösterür
4. Rūy-ı dil eyler nümāyān ḳalbümi mesrūr ider
Hem o sâ'at ḥışm ider bir ṭarz-ı āḥer gösterür
5. Şavm-ı hicrānı dükenmez şanma Cehdī 'ākıbet
'ıyd-ı vaşlın 'āşıka bir gün o dil-ber gösterür

[43a]

(1)

Tahmīs

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

-. _ _ / - . _ _ / - . _ _ / - . _

1. Ayda bir kez ey hilāl-ebrū gören dīdāruñı
Tā kıyāmet sāye-āsā yaşdanur dīvāruñı
Dil-periṣān itme çözme zülf-i 'anber-bāruñı
Nūr-ı dīdem gözlerüm görsün o gül ruḥsāruñı
Neş'e-yāb it nağme-sāz it 'andelīb-i zāruñı
2. Giy libās-ı sebzi serv-āsā şalın biñ nāz ile
Faşl-ı güldür bāde nūş it meclis içre sāz ile
Būselik'ler eylesün ḥānendeler Şeh-nāz ile
'işveler kııl cā-be-cā sen ğamze-i ğammāz ile
Tūtī-yi cāna ğidā eyle şeker güftāruñı
3. Şeh-levendüm 'azm-ı seyr it esb-i nāza ol süvār
Şāh-bāz-ı çeşm ile murġān-ı diller kııl şikār
Bu letāfet bu ḥüsün böyle nezāket sende var
Her gören Ḥallāk' uña taḥsīn iderler şad hezār
Bā-ḥuşūşā bu kad-ı şimşād ile reftāruñı

4. Rūz [u] ŧeb evvel bizümle olur-ıdı ülfetüñ
Şimdiler bilmem ‘aceb kimlerledür ünsiyetüñ
Ey melek-sīmā senüñ inkār olinmaz ŧoħbetüñ
Tırmamaħ-mı ‘ahde her demde senüñ ħāŧiyetüñ
Va‘de-i teŧrīf-ile dün almadaħ iħrāruñı

[43b]

Temmet

5. Meclis āmāde ħaber gitdi saña sen gelmedüñ
İntizāruñ çekdük ey ħūr[ī]-liħā sen gelmedüñ
İŧtiyāħuñ ħadd[i] geħdi bī-vefā sen gelmedüñ
Cehdī‘ye zehr oldu bu zevħ u ŧafā sen gelmedüñ
Ey felek-sīret unutma vaz‘-ı nā-hem-vāruñı

(2)

Taḥmīs-i Cehdī Ğazel-i Nā'ilī

Mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün (fa'lün)

. _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _

1. Ne bāğ u rāğa ne seyr-i kenāra dek giderüz
Ne geşt-i gül-şen ü ne lāle-zāra dek giderüz
Vaṭan vaṭan diyerek Üsküdār'a dek giderüz
Hevā-yı 'aşğa uyup kūy-ı yāra dek giderüz
Nesīm-i subḥa refīkuz bahāra dek giderüz
2. Yiter bu nağd-ı dil olsun reh-i bütāna telef
Yiter nevā-yı ğamıyla idem bu sīneyi def
Dü-rüze devlet-i dünyā yanumda teng [ü] ḥazef
Pelās-pāre-i rindī be-düş kāse be-kef
Zekāt-ı mey virilür bir diyāra dek giderüz
3. Dil oldı bāde-i vaḥdetle çünki mest müdām
Ne zevk-ı bezm-i mecāzī ne sākī vü ne cām
Çeküp bir āh-ı cihān-süz bu dil-i nā-kām
Virüp tezelzül-i Manşūr'[ı] tāk-ı 'arşa tamām

[44a]

Ḥudā Ḥudā diyerek pāy-ı dāra dek giderüz

4. Vişāl-i yārdan özge dile ne ide mürür
Hemîşe ni‘met-i vaşlı ider derūna ‘ubūr
Sezerse lezzet-i şehdi qarār ider mi yā mūr
İderse kand-ı lebüñ hāṭır-ı mezāka huṭūr
Diyār-ı Mışr’a degül Qandehār’a dek giderüz

5. Raḳīb ola gice gündüz celisi cānānuñ
Revā mıdur olayuz biz enīsi hicrānuñ
Alursa destine Cehdī eger girībānuñ
Felek girerse kefi Nā’ilī’ye dāmānuñ
Senüñle maḥkeme-i Girdgār’a dek giderüz

(123)

Fe‘ilātün (Fā‘ilātün) fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün (fa‘lün)

.. _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _ _

1. Nā’il oldum felegüñ luṭfına nā-geh bu gice
Menzilüm kıldı münevver yine bir meh bu gice
2. Cān cānān ile zevk eyledi dil-h‘āh üzere
İtmedi bu dil-i bīgāneyi āgeh bu gice
3. Nice şahrādaki Mecnūn ile hem-şoḥbet ola
Nāka-i Leylī yitürdi var ise reh bu gice

4. Bilmedüm-ki nice geldi nice gitdi 'ömrüm
Güyyā vāqī'a oldı bize ol şeh bu gice

5. Zülf-i dil-ber gibi Cehdī n'ola olsaydı dirāz
Çaddime oldı bu şeb hıl'atı kûteh bu gice⁷¹

⁷¹ Çaddime: Eynime (der-kenar).

[44b]

(124)

Fe'ilātün (Fā'ilātün) fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün (fa'lün)

..__/_..__/_..__/_.._

1. Kāmetüñ qadrını pest eyledi serv-i çemenüñ
Gonçenüñ bağrını hūn eyledi reşk-i dehenüñ
2. Niçe kez haṭṭuñ ile gerçi ki baḥş itdi velī
Kendüye qaldı siyeh-rūluğı müşk-i Ḥoten'üñ
3. Virmedi fā'ide ben teşne-i la'l-i lebüñe
Meger ancak bir adı var 'aḳıq-ı Yemen'üñ
4. Bu kadar renc ü ta'ab çekmez idi olsaydı
Ben gibi āh-ı cihān-sūzı eger Kūh-ken'üñ
5. Dil-berüñ seng-i cefāsı saña her bār gelür
Meger ey Cehdī senüñ qal'a midur bu bedenüñ

*Fe‘ilātün (Fā‘ilātün) fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün (fa‘lün)*⁷²

..__/_..__/_..__/_..__

1. Şunda bir bkr kız oğlan bulunur mı dellāl
Dili sükker sözi şīrīn yañagı gül lebi bal
2. Beñi Hindū gözi cāzū қаşı yā kirpigi oқ
Zülf[i] ‘anber nefesi müşk ü teni penbe-mişāl
3. Deheni hoşқа-i mercān lebi la‘l ü dişi dūr
Alnı ay vü yüzi gün saçları şeb қаşı hilāl
4. Boynı şuyluk (?) teni eblaқ ne kızıl ola ne aқ
Ne қatı serd ne yumuşaқ ser-tā-pāy cemāl⁷³
5. Ola burnı gibi her parmağı bir sīm elif
Şan‘at ola aña zülf[i] gibi her fitne vü āl
6. Yürüse fitne ola dursa қiyāmet қopara
Söylese sihr ide baқsa қomaya tende mecāl
7. Gül gibi hār u has irmemiş ola dāmenine
Ġonçe-veş dürcini açmamış ola dest-i hayāl
8. Ruğı bāđını hayā dā‘im ide ġarқ-ı ‘araқ
Gülse yüz şerm-ile biñ luţf-ıla yā eylese қāl

⁷² Gazel Şehrī mahlaslı olup Malatyalı Şehrī Dīvānında bulunmamaktadır.

⁷³ Mısranın vezni problemlidir.

9. Çār-deh-sāle ola hūsn ile bedr ay gibi
Arta günden güne serv[ī] boyı çün tāze nihāl

10. Taleb it Şehrī yūri bul bu şıfatlu güzeli
Lāmi'iden ne behā ister-iseñ gel berü al

[45a]

(3)

Ġazel-i Müşterek ‘Abdī Paşa vü Nābī Çelebi Taĥmīs-i Cehdī Efendi

Mef’ülü mefā’lū mefā’lū fe’ülün

. _ _ / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

1. Bir mey-kedeye var ki fenādur dimesünler
Bir cām ile Cem ol-ki gedādur dimesünler
Bir mest ü ĥarāb ol-ki riyādur dimesünler
Bir dil-bere dil vir ki belādur dimesünler
Bir bādeyi nūş it ki ĥaṭādur dimesünler

[45b]

2. Ĥam kāmētūñi tīr-i ġama eyle nişāne
Zaĥm-ı cigeri göster o ebrūsı kemāna
Bāġ-ı ruĥuñi uġradagör bād-ı ĥazāna
Bir derde esīr ol ki eṭibbā-yı zamāne
Vā-beste-i tedbīr ü devādur dimesünler
3. Rind ol ele al sāġarı leb-rīz-i şarāb it
Ol meclise murġān-ı dil ü cānı kebāb it
Eġānuñi hem-naġme-i kāmūn u rebāb it
Laĥt-ı ciger ü nāleñi ızhāra şitāb it
Tā kim saña bī-berg ü nevādur dimesünler

4. Ey dil dolaşup zülfine bend olduñ o yāruñ
Āh-ı seher ü nāle-i şeb-ḥīz ola kāruñ
Toldur şadef-i dīde-i pūr-gevhere varuñ
Dök naqd-ı sirişkūñ ser-i kūyında nigāruñ
Tā müdde'iyān saña gedādur dimesünler

5. Cehdī-şifat āyīne-dil ü tūṭī-zebān ol
Pertev şalup āfāka güneş gibi 'ayān ol
Āmāc-ı ḥadeng-i nigeḥ-i çeşm-i bütān ol
'Abdī gibi āşüfte-i ḥübān-ı cihān ol
Nābī saña tā ehl-i hevādur dimesünler

[46a]

(1)

Ṭārīḫ Gofte-i Cehdī Çelebi Berāy-ı Eyvān

Mefā'ılün mefā'ılün fe'ülün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

1. Muḥibb-i Çār-yār u āl ü aşḫāb
Semiyy-i Muşţafā şāḫib-diyānet
2. Yapup eyvān-ı 'ālīyi didi ol
Eşer olsun bize bu cāy-ı miknet
3. İmām-ı ehl-i sünnet pāk-mezheb
Anı itsün Ḥudā dā'im şiyānet
4. Nice şarf itmesün vaqtını 'ilme
Budur kār-ı şavāb-ı ehl-i sünnet
5. Cihān-ser koydı aña Cehdī tāriḫ
Didi eyvān-ı ra'nā tarz-ı Cennet (Sene 1089 / 1678 - 1679)

(2)

Ve-lehu eyzan Tārīḫ-i Vilādet

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

-. - / -. - / -. - / -. -

1. Bāreka'llāh şāni'-i 'ālem ne şan'at eylemiş
Böyle bir mihri daḫı hıç görmemiş 'ayn-ı zamān
2. Çün tūlū' itdi o meh burc-ı sa'ādetden bugün
Geldiler şad ḫayra maḫdem didiler ḫūr-ı cinān
3. Ḥaḫ ḫaḫādan ḫıfz idüp 'ömrini efzūn eylesün
Gül-şen-i ḫüsnine anuñ irmesün bād-ı ḫazān
4. Zāt-ı pākine hemān medḫ ü şenādur maḫşadum
Cehdiyā vaşfında ḫāşırdur anuñ cümle zebān
5. Maḫdemine geldi bir hātif didi tārīḫdür
Şulb-ı pāk-i Muştafā'dan nürdur k'oldı 'ayān (Sene 1091 / 1680 - 1681)

(3)

Ve-lehu eyzan Der-tārīḥ-i Vefāt-ı Mehemmed Çelebi Raḥmetu'llāh

[46b]

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Mehemmed-nām o ııfl-ı nā-murāduñ rūḥ-ı pür-nürü
Beḳā dārına rıḥlet kıldı pervāz itdi murğ-āsā
2. Ne oldı bilmedük bā'ış ıururken gül ruḥı Őoldı
Ecel sākısi destinden meger nüş eylemiş Őahbā⁷⁴
3. İläḥi enbiyā vü evliyānuñ ḥürmeti olsun
O ııfluñ rūḥı Cennet gül-Őeninde bülbül-i Őeydā
4. Bu deñlü eşk-i ḥün-ālüdü pāŐān itmedün Cehdī
Ĝaraż dil āteŐin itmek-durur tārīḥ ile iııfā
5. Őo bir ednā ḳuluñdur yā İläḥi MuŐtafā ḥaḳkı
Meḥemmed bendeñüñ olsun maḳāmı Cennet-i a'lā (Sene 1093 / 1682)

⁷⁴ Ecel sākısi destinden meger nüş eylemiş Őahbā: Meger peyk-i ecel destinden iıımiş sāĝar-ı Őahbā (der-kenar).

(4)

Ve-lehu eyzan Der-tārīḥ-i Vefāt-ı Tıybī Efendi Raḥmetu'llāh

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

-. - / -. - / -. - / -. -

1. Tıybī ya'nī tūṭī-yi gūyā-yı bāğ-ı ma'rifet
Uğrayup bād-ı ḥazān nā-būd itdi ol güli
2. Verd-i gül-zār-ı kemāl idi çü virdi bāda çarḥ
Miḥnet-i hicrān perīṣān-ḥāṭır itdi bülbüli
3. Dehr-i dūn bir köhne püldür kim 'ubūr eyler gelen
Ol daḥı *el-ḥükmü'lillāh* diyü geçdi ol püli⁷⁵
4. Bî'l-bedāhe ḥāṭıra geldi didüm ben Cehdiyā
N'oldı güftār eylemez Tıybī'nüñ ol tūṭī dili
5. Güş kıldum çıkdı bir hātif didi tārīḥdür
'Azm-ı gül-zār-ı cinān itdi zamānuñ bülbüli (Sene 1095 / 1683 -1684)

⁷⁵ Ayet: *el-Hükmü li'l-lāhi* "Hüküm Allāh'ındır." (En'âm, 6/57; Yûsuf, 12/40; Mü'min, 40/12)

(5)

Ve-lehu eyzan Der-tārīḥ-i Vefāt-ı Muşţafā Raḥmetu'llāh

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

-. - / -. - / -. - / -. -

1. Muşţafā-nām ol gül-i neşküftenüñ aḥvāline
Fikr-i tārīḥ eyler iken Cehdiyā dil bülbüli

[47a]

2. Çıkdılar hep gūş idenler didiler tārīḥ için
Yā İlāhī Cennet olsun Muşţafā'nuñ menzili (Sene 1092 / 1681 - 1682)

(6)

Ve-lehu eyzan Der-tārīḥ-i Binā-yı Hāne

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

-. - / -. - / -. -

1. Bāreka'llāh ey imām-ı zü'l-himem
Muştafā kim feyz ile meşhūn ola
2. Bu binā-yı dil-keşi tarḥ eyledi
Bünye-i 'ömri ebed merhūn ola
3. Resm ü tarḥı her edāda böyledür
Ṭab'-ı pāki her kimüñ mevzūn ola
4. Bir kuşūrın bulamaz kimse meger
Dīdesi bī-noқта ṭab'ı dūn ola
5. Bir edā kıı Cehdiyā tārīḥ di
Cāy-ı a'lā meymenet-maḫrūn ola (Sene 1095 / 1683 - 1684)

(7)

Ve-lehu eyzan Der-tārīḥ-i Nüvīsende-i Kāḍī Beyḍāvī

Mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Zihī tefsīr-i ḥallāl-ı rumūz-ı cümle-i Qur'ān
Anuñ tekrīmi cümle ehl-i isti'dāda ḥatm oldı
2. Semiy-y-i Muştafā taşḥīḥine bezl itdi maḳdūrın
Mükāfātın vire Mevlā didüm tārīḥi ḥatm oldı (Sene 1091 / 1680 - 1681)

(8)

Ve-lehu eyzan Der-tārīḥ-i Rūsten-i Ḥaṭṭ

Fe'ilātün (Fā'ilātün) fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün (fa'lün)

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _

1. Cüst-cü eyler iken Cehdī ḥaṭuñ tārīḥin
Ḥaḳ aña mülhem olup ḥāṭırına bu geldi
Çekdi bir āh-ı ciger-süz te'essüfle didi
Mülk-i Rüm'a nice bu leşker-i Hindü geldi (Sene 1095 / 1683 - 1684)

[47b]

(4)

Tahmīs-i Cehdī Çelebi Ğazel-i Şehrī

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Varup bülbül-şıfat gül-şende gül-ruhsarı gördüñ-mi
Yā tenhā düşürüp biñ derd-ile yalvarıgördüñ-mi
Niceymiş lezzet-i cevri-ile men'-i ħarı gördüñ-mi
Belā-yı 'aşka düşdüñ 'aşk-ı miñnet-karı gördüñ-mi
Bizi āzār iderdüñ sevdüğüm āzārı gördüñ-mi
2. Niyāz itdükce nāz idüp dir idüñ bu durur ħūyum
Baña āzār iderdüñ kim tavāf itme şaķın kūyum
Saña yalvarmadan kalmadı idi yüzde hīç şuyum
Görüp ħandān olurduñ meh-cebīnüm zerde-i rūyum
Hilāl itmiş vücūduñ ħasret-i dīdārı gördüñ-mi
3. Güneş gibi bütün dünyāya ey cānum bakılmışsun
Ki bundan şoñra iħsān baña kalmamış yakılmışsun
Varup göñlüñ virüp şu gibi yābāna aķılmışsun
İşitdüm 'aşk-ı İbrāhīm-ile yanmış yakılmışsun
Gözüm nūrı seni sūzān iden ol nārı gördüñ-mi

4. Gün olmazdı baña hışm eyleyüp başıma urmazduñ
Yañılup sevdüğüm bir kerre hıç hālimi şormazduñ
Vişālüñ va'd idüp h'āba varurduñ 'ahde tırmazduñ
Ġurūr-ı hüşn-ile dünyā vü mā-fihāyı görmezdüñ
Hele şubh u mesā ol dīde-i bīdārı gördüñ-mi

[48a]

5. Bu bāğ-ı dehr içinde sevdüğüm sen 'ālem eylersün
Mey ü maħbūb [u] sākīyi ki her dem hem-dem eylersün
Nihān derdiñe billūr cāmı Cehdī-veş em eylersün
Görürsün her zamān dil-dāruñı def'-i ğam eylersün
Seni hıç görmeyen ol Şehrī-yi bīmārı gördüñ-mi

(5)

Tahmīs-i Cehdī Çelebi Ğazel-i Tıybī Efendi

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

__./.__./.__./.__

1. Deryā-yı ğamında dili emvāca mı virdi
Tır-i müjesin sīne-i āmāca mı virdi
H̄'ān-ı keremin yoħsa ki bir aca mı virdi
Vaşlın o perī aţlas [u] dībāca mı virdi
Li'llāh 'atā eyledi muhtāca mı virdi
2. Dün ğül-şen-i kūyında varup yārumı gördüm
H̄āl-i dili 'arz itmege dīvānına durdum
Raħm it diyü bī-çāreñe çok aĝlayugördüm
Yok gevher-i eşküñden eşer dīdeye şordum
Nem var didi varını tārāca mı virdi
3. Kūyında sehī-ķad niçe demdür ki şalınmaz
Aĝyār elinden nice_olur anda ķalınmaz
Naķd-ı dil ü cān virmeyicek vaşl alınmaz
Sevdā-ger-i h̄āţırda şafā naķd[ı] bulunmaz
Bender-geh-i miħnetle meger bāca mı virdi

[48b]

4. Göñlüm yine kendüyi fülân zādeye virdi

Ƙatl itmege ‘uŝŝāķını āmādeye virdi

Bir ğamzesi cellād u ruķı sādeye virdi

Dil virdi ise mā-melekin bādeye virdi

Ŗūfī gibi yā ģırķa ile tāca mı virdi

5. Keç-revlük-ile bu felegüñ yād olur ismi

Baķr-ı ğama ğarķ itme durur Cehdī’yi resmi

Ŗād olmadı çün ehl-i ŧabī‘at kısmı⁷⁶

ŧıybī bırağup gitdi tehī zevraķ-ı cismi

Raķt-ı emeli bāda mı emvāca mı virdi

⁷⁶ Mısranın vezni problemlidir.

(1)

Ve-lehu eyzan İlāhī

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

-. - - / -. - - / -. - - / -. - -

1. Mücrimem yokdur Cenāb-ı Hakk'a lāyık t̄ā'atüm

Luṭf idüp eyle şefā'at ey Şefī'ü'l-müznibīn

Yine bu 'işyān-ıla çokdur ümīd ü ḥācetüm

Luṭf idüp eyle şefā'at ey Şefī'ü'l-müznibīn

2. Hīç olur mı k̄ul [ola] Mevlā'sı gibi bī-k̄uşūr

Ḥürmetüñ-çün 'afv ider taḫşīrimüz *Rabbün Ğafūr*⁷⁷

Āb-rüy-ı enbiyāsın cümleden sensin ğayūr

Luṭf idüp eyle şefā'at ey Şefī'ü'l-müznibīn

[49a]

3. Derd-mendüm ey ṭabībüm k̄ıl devāya himmeti

Sen ṭururken kime varup idelüm biz minneti

Yine sensin rüz-ı maḥşer diyecek *vā ümmetī*⁷⁸

Luṭf idüp eyle şefā'at ey Şefī'ü'l-müznibīn

⁷⁷ Ayet: *Beldetün tayyibetün ve rabbün ğafûrun* "Güzel bir ülke ve çok bağışlayan bir Rab!" (Sebe 34/15)

⁷⁸ Hadis-i şerif: *Vâ ümmetâ vâ ümmetâ (ümmetî)* "Ah ümmetim, ah ümmetim"

4. Eyles ümmîd-i şefâ'at Cehdî senden yâ Resûl
Bir nigâh-ı şefkat it maşşûdına bulsun vuşûl
Çâr-yâruñ hürmeti-çün kılcı ricâsını kabûl
Luţf idüp eyle şefâ'at ey Şefî'ü'l-müznibîn

(125)

Ve-lehu Eyzan Muvaşşah be-ism-i Muhammed

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Mezârum hâkini sâgar yapuñ öldükde yârânum
Ki bezm-i yâra varup belki mey nüş eyleye cânım
2. Huzûr eyler şanurmuş ol perî ben 'âşık-ı zârı
Bu deñlü dem durur gûş itmemiş-mi dağı efgânum
3. Meyi teşbîh idermiş lebleriñe gayrılar ammâ
'Aķıkı beñzedirlermiş nice yâķûta sultânum
4. Dem olmaz kim vişâlüñ fikrini Cehdî hayâl itmez
Meger yañlış hayâl eyler seni ey merhamet kânum

Ve-lehu Eyzan fi'l-muqaṭṭa'āt ve'l-rubā'iyāt

(1)

Fe'ilātün (Fā'ilātün) fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün (fa'lün)

..__ / ..__ / ..__ / .._

1. Bir ıulı mağfiret itmek dilese ol Mevlā
İder ol-dem naẓar itmez ola ol bay u gedā
Baħr-ı ğufrānı anuñ zerrece noqşān olmaz
'Ālemüñ cürmini 'afv eyler ise ser-tā-pā

[49b]

(2)

Ve-lehu Eyzan

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilün fā'

__./ .__./ .__./ _

1. Ben baħr-ı ğünāh içre ğarīķam yā Rabb
Nār-ı ğam-ı ye's-ile ğarīķam yā Rabb
Ĝufrānuñ irişmezse benüm ğālüme vāy
Ben ehl-i cehennemle refiķam yā Rabb

(3)

Ve-lehu Eyzan

Mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ül

__./.__./.__./._

1. Yâ Rab baña cürm itdi diyü itme 'azâb
Ben ez'af-ı 'abdam baña gel kıılma 'itâb
Tâkat-mı olur kabre su'âlât-ı Nekîr'e
Âsân ola luţfuñla meger anda cevâb

(4)

Ve-lehu Eyzan

Mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

__./.__./.__./._

1. Ben âdemem itsem n'ola havrâ'-ıla ülfet
İnsân ile tezyîn olacağdur yine Cennet
Mücrimleredür mağfireti Bâr-Hudâ'nuñ
Bî-ma'şiyet âdem çeke mi Cennet'e minnet

(5)

Ve-lehu Eyzan

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

__ ./ . __ ./ . __ ./ . __

1. Muhtācluğumdur senüñ ihsānuña bā'ış
Bīmārluğumdur yine dermānuña bā'ış
'İşyānuma baqma baña luṭf eyle Kerīmā
Cürm eylemesem ben n'ola gufrānuña bā'ış

(6)

Ve-lehu Eyzan

[50a]⁷⁹

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

__ ./ . __ ./ . __ ./ . __

1. Yā Rabbī beni itme kazā tīrine āmāc
Luṭf eyle beni eyleme bir kimseye muhtāc
Kesmem der-i luṭfuñdan ümīdüm yā Rabb⁸⁰
Derdin viren elbette virür aña 'ilāc⁸¹

⁷⁹ Der-kenar: __ ./ . __ ./ . __ ./ . __

Ey serv-i revān-ı gül-şen-i luṭf u kemāl

V'ey nārven-i ḥadīka-yı cāh u celāl

Gül gibi hemīşe şād u ḥurrem olasın

Žıdduñ ola sebze teg hemīşe pā-māl (__ ./ . __ ./ . __ ./ . __)

⁸⁰ __ ./ . __ ./ . __ ./ . __

⁸¹ __ ./ . __ ./ . __ ./ . __

(7)

Ve-lehu Eyzan

Mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

__./.__./.__./.__

1. Sa'y itmez iken söyleme 'uqbâ ele girmez

Şad güne taleble göre dünyâ ele girmez

Şahrâ-yı cihân mezra'adur dâr-ı beķāya⁸²

Dünyâda dime Cennet ü havrâ ele girmez

(8)

Ve-lehu Eyzan

Mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilün fâ'

__./.__./.__./__

1. Hâllâķ-ı cihân 'âlemi taşvîr itmiş

Her âdemüñ aĥvâlini tedbîr itmiş

Bî-hüde varup ĥalka temennâ ne içün⁸³

Rezzâķ ezel kısmeti taķdîr itmiş

⁸² Hadis-i Şerif: *ed-Dünyâ mezra'atü'l-âhireti* "Dünya ahiretin tarlasıdır."

⁸³ __./.__./.__./__

(9)

Ve-lehu Eyzan

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilün fā'

__./..__./..__/_

1. Bu 'ālemi hālk itmedesün sen Şāni'
Her birini bir hāl ile kılduñ kâni'
Mülküñde şeriküñ ne vezirüñ vardur
Bir ferd olamaz luţfuña aşlā māni'

(10)

Ve-lehu Eyzan

Fe'ilātün (Fā'ilātün) fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün (fa'lün)

..__./..__./..__/_

1. Yārimuñ vuşlatına oldı raqıbler māni'
Haq belāsın vire ger böyle ise her t̄ali'

[50b]

Vaşlına ğayrlar irdi o melek-sīmānuñ
Çerez-i çeşme göñül gel olalum biz k̄ani'

(11)

Ve-lehu Eyzan

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

__./..__./..__./..__

1. Cürmüm nice_olur olmaya ğufrānuña lāyık
Derdüm nice_olur olmaya dermānuña lāyık
Bendeñde 'amel yoğ ki sezā ola saña hıç
Fazluñ meger ide beni ihsānuña lāyık

(12)

Ve-lehu Eyzan

Fe'ilātün (Fā'ilātün) fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün (fa'lün)

..__./..__./..__./..__

1. Benem ol 'āşī vü mücrim ki İlähī her dem
Yir ü gök ins ü melek benden olurlar pür-ğam
LİK ben böyle iken luđfuña mağrūr oldum
Yüzümüñ ħarasına bağma ki yoğdur kimsem

(13)

Ve-lehu Eyzan

Fe'ilātün (Fā'ilātün) fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün (fa'lün)

..__ / ..__ / ..__ / .._

1. Her nefesde niçe biñ kerre günāh itdüm ben
Naqd-ı 'ömrimi hevā yire tebāh itdüm ben
'Ālemüñ faḥrı Muḥammed ḥaḳı ey Rabb-i Celil
'Afv ḳıl gör ki baña kimi penāh itdüm ben

(14)

Ve-lehu Eyzan

Fe'ilātün (Fā'ilātün) fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün (fa'lün)

..__ / ..__ / ..__ / .._

1. Benem ol ma'şiyet-ālūde vü rüsvā-yı cihān
Benem ol mürtekib-i fi'l-i menāhī her ān
Umaram ḥaḳḳ-ı Muḥammed daḥı āl ü aḣḣāb
İdesün luṭf [u] 'aṭā baña be-ḥaḳḳ-ı Furḳān

[51a]

(15)

Ve-lehu Eyzan

Fe'ilātün (Fā'ilātün) mefā'ilün fe'ilün (fa'lün)

..__ / ._. / .._

1. Ey Kerīmā kerem kamu senden
Ma'şiyetdür saña varan benden
LİK deryā-yı rahmetüñ vardur
Pāk ider çirk-i zenb[i] hep tenden

(16)

Ve-lehu Eyzan

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

. / .. / ._. / ._.

1. Ey kāmēti Tübā ruḥı gül gānzesi dil-cū
V'ey kāküli sünbül dişi dür turreşi şeb-bū
Cehdī'ye ne var rahm idüp aḡyār yanında
Bir kerre diseñ 'āşık-ı bī-çāre budur bu

(17)

Ve-lehu Eyzan

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

__./..__./..__./..__

1. Dirsin-ki göñül Cennet ü havrā ele girse
Sen bende degülsin dime Mevlā ele girse
Biñ say' ile dünyāyı saña rām idemezken
Bī-say' u taleb söyleme 'uqbā ele girse

(18)

Ve-lehu Eyzan

Mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün (fa'lün)

.._./.._./.._./.._

1. Seni şād itdi-mi kimse bu deyr-i pür-ğamda⁸⁴
Vefā ümīdini itmek nedendür ādemde
Şağın zamāneden itme şikāyet ey Cehdī
Bu gūne ğamları şimdi-mi gördüñ 'ālemde

⁸⁴ Mısranın vezni problemlidir.

(19)

Ve-lehu Eyzan

[51b]

Mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün (fa'lün)

· _ · _ / · _ · _ / · _ · _ / · _ · _

1. Günāhı 'afv ideceksin ħarāb gördükde
'Azābuñ olmayacağdur şevāb gördükde
N'ičün elem çekerüm dūzaĥuñ 'azābı ile
Seni ki bir kere görsem ħisāb gördükde

(20)

Ve-lehu Eyzan

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

__ · / · __ · / · __ · / · __ ·

1. Bir cürmüm olursa idesin niçe 'itābı
Bir řā'atüm olsa alasin yine ħisābı
Dünyāda ħarām eyledüğüñ şeyleri cümle
Cennet'de yaratduñ meger olmaz mı 'azābı

(126)

Ve-lehu Eyzan

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

-. - / -. - / -. - / -. -

1. Hıřmuña bā'ış nedür cürmüm ne ben an itmedüm
Geri mest oldum veli küyuñda efgān itmedüm
2. Nāzeninüm bu 'itāb-āmiz güftāruñ n'ıun
Hjāne-i dilde amuñdan ayrı mihmān itmedüm
3. Hıncerüñ ben teşne-lebden eyleme cānā dirıg
Cānumı ben senden özge řāha urbān itmedüm
4. Bu hıazān-ı derde her dem mübtelā itmek neden
Ey felek dil onesin devründe hıandān itmedüm
5. Hıazm-ı nefis itmek örüñdi cümleden evlā baña
Anuñ-ıun Cehdiyā tertib-i dıvān itmedüm

3.5. Metnin Günümüz Türkçesine Aktarımı

Zamana Uygun Pendnâme

“Sürmeliçavuş-zâde” Adıyla Şöhret Bulmuş Üsküdarlı Cehdî Çelebi’nin Pend-nâmesi

Rahmân ve Rahîm Olan Allâh’ın Adıyla

1. Eğer Süleyman’ın mührüne sahip olmak istersen cahille oturup kalk ve âleme cimrilikle nam sal.
2. İnsanlar paraya karşı hırsını o kadar görsünler ki (hakkında) “Aç gözlülük konusunda bir benzeri yoktur” desinler.
3. Eğer bir fakir kimse bulursan hırkasını sırtından al, köpeğin ağzında kanı gördüğünde gözün arkanda kalsın (tedbirli ol).
4. Riyakar kimseden ders al ve riya ilmini öğren, sana herkes, “O çok ilim bilir” desin.
5. Bu dünyada başına sarık giyip baykuşa damat ol, ayağına ucu bucağı olmayan baht ve şans gelsin.
6. Elinden tesbih düşmesin (ama) dilinde Allah adı olmasın. Fikrin ancak sultanlardan gelecek nimetlerin ne kadar olacağı yönünde olsun.
7. Devlet ehlerinden kişileri görünce ayaklarına yüz sürüp dualar et, gölge gibi yanından ayrılma ve (hatta onların) yolunda canını ver.

8. Kimi görsen yüzüne gül (aynı zamanda) dönüp ve dedikodusunu yap. Felek de (senin bu hâlini) kıskanıp isteğin doğrultusunda dönsün.
9. İnsanlardan vefa ummayı kes, onlara güvenme. Eğer aklın varsa kimin elinde bir ekmek görsen onu al.
10. Mevki sahibi kimselerin yanına varırsan maharetini göster. (Çünkü onlar aslında) câhil kimselerdir eksiği ve eksiksizliği fark etmezler.
11. Rüyâ ile hüküm ver ve her aşağı kimseyi mühür sahibi yap. Yalanlar söyleyerek kendini halka Allah'a bağlanmış kimselerin başı gibi tanıt.
12. Feleğin sana ettiği eziyetlerle yaka yırtarak ağla ve inle (çünkü) dünya itlerinden paçanı ancak böyle kurtarırın.
13. Eğer sana verdiğim tavsiyeyi dinleyip dikkate alırsan bu meydanı alırsın, dinlemezsen Mecnun gibi çöllere düş.
14. Ey gönül! Dünya kimse için sonsuz değildir, (bundan) haberdâr ol. İran ve Türk yurdunu ele geçirsen bile sana vefâ göstermez.
15. Eğer gönül ehli bir kimseysen, mekanın cennet olsa ve hizmetinde kadın-erkek huriler bulunsa bile başından bela eksik olmaz.
16. Sakın kâmil bir kimse olma herkes sana düşman olur, dünyada anlayış ne demekmiş bilme, ömrünü eşeklikle geçir.
17. Eğer sözün efsunlu olsa, Urfî ve Hakanî yanında konuşabilecek seviyede olmasa bile yine adam yerine koymazlar.
18. (Çünkü) olgunluk, beceri ve bilgiyi kimse bir pula almaz. Malın ne kadarsa saygınlığın da o derecededir.

19. Nerede bilgisiz, aşığı bir kimse varsa birçok hizmetçiye sahip olduğunu görürsün. (Buna rağmen) birçok belagat madeni yıkık bir köşeyi mesken etmiştir.
20. Kimi kadı ve müftüler meseleleri açıklayamaz. Şimdi Numanî sarık kimlerin başında gezer, gör!
21. Medrese hocaları medreseye aydan aya giderler. Eğer Câmî okut dersin işte o zaman canları çıkar.
22. (Müderrisler) bol yünlü ferace giyer, ayaklarındaysa topuk mesti, eğer koynuna baksan ya Dürer ya Kuhistânî vardır.
23. (Buna rağmen) eğer akıllıysan o an bir mesele danış. Eğer cevap verebilirse ben (bu söylediklerimle) zulmetmiş ve iftira atmış olurum.
24. Allahım! Kimse ilme rağbet etmez bu işin sırrı nedir? Herkes baht peşinde koşar olmuş, eteğini öptürmek ister.
25. Bu zamanda hep, “Biri yanıma rüşvetle gelse” derler. Hepsi Allah’ın kahrına uğrasın, duamız budur.
26. Ben (nazarlarında) öyle aşığıyım, benim şiirim ne ki yanlarında Hassân’ın şiiri okunsa kulaklarını tıkırlar.
27. Bu dünyada çektiklerimi yazmaya kalkarsam elimdeki inciler saçan kalem kan ağlamaya başlar.
28. İlahi! Neden bu dünyada ezelden beri gönül ehli olan kimseler her türlü eziyeti çekerler!

29. Ey Bârî! Yardım sendendir. Onların elinden tut, düşmesinler. O isteğine ulaşamamışları muradına erdir.
30. Benim gönül sahiplerine biraz yakınlığım olduğu için padişahların iltifatı bana layık görülmez.
31. Felek bana bir günlük mutlu olmayı bile çok gördü. (Şimdi) onu yersem bana zerre kadar günah olur mu?
32. Bilgin bir kimse üzüldüğümü görüp benimle ilgilendi. Soru sorduğunda, “Ey merhamet madeni” dedim.
33. “Bu dünyada gönül ehli oldun mu? Peki onlarla bir arada durdun mu? Onların perişan halleri ne olacak haberin var mı?”
34. “Her an bela yükünü çekmekten belleri bükülmüş, yüzleri kış zamanı solan yaprak gibi sararıp solmuş.”
35. “İbadette kusur etmez ve Allah’a ibadet eder. Bakarsın kirli bir kıyafet giydi fakat onlarca mükemmel.”
36. “Kemal ehli olan kimseler alçalmada fakat hayvanlar yükselişte. Bu ne sırdır, akıl idrak etmekte yetersiz kalır.
37. “Acaba onlar bu dünyada ne suç işlemiş, bilinmez mi? Allah onları bir kez gözetmez mi?”
38. “Bu düzen dünya yok oluncaya kadar böyle kalır mı? Bu eziyetin bir sonu yok mudur? bana söyle.”
39. “Acaba o isteklerine kavuşamamış kimselerin dileğinin mumu yanar mı? Yoksa her zaman gam çekmekten kalpleri yıkık kimseler olarak mı kalırlar?”

40. “Acaba onların ümidinin goncası açılır mı? Yine gül bahçesinin hoş sesli bülbülü olurlar mı?”
41. “Ya da dünyanın eziyeti seslerini mi keser. Peki dünya içinde bülbülsüz gül bahçesini ne yaparlar?”
42. (O kişi) “Ey göz bebeğim! Bu dünyanın gidişi her zaman başka bir türlü olur, sen daha farkında değilsin” dedi.
43. “Kimini bir pula muhtaçken zamanın Kârun’u yapar. Kimi mutluyken yıllarca zindanda bırakır.”
44. “Eğer mala bakarsan Mûsâ’nın ümmetine bak, eğer zevki sorarsan insanlara kafir ülkesini sorup gör.”
45. Alemin övücü (olan Peygamber): “Dünya müminin zindanı, kafirin cennetidir.” buyurmuştur, (bunun) aksi mümkün değil.
46. Ama hem ilmin hem olgunluğun hem de marifetin bir kişide toplanması celal sahibi Allah’ın ihsanıdır, herkese bahşedilmez.
47. Sen yürekli olup meydana çık, sakın çekinme, elbette her şeyin sahibi olan Allah doğruların yardımcısıdır.
48. Eğer halk içinde saygınlık kazanayım dersen faziletli ol, utanılacak şeyleri terk et, evi barkı yakıp yık.
49. Kapıdan kovarlarsa sen de güneş gibi pencereden gir (zîrâ) insana kendini ancak bu şekilde sevimli gösterebilirsin.

50. Eğer namus ve utanman varsa gel bir köşeye çekil ki nefsin baştan çıkarıcı arzuları seni ayaklar altına sermesin.
51. Her zaman yaratıcı olan Allah'ın takdirine rıza göster ve tevekkül et. Gaflete düşüp kalbine şeytanı dahil etmekten sakın.
52. Ey Cehdi! Gayretli ol insanlara şikayetçi tarafını gösterme. Allah'ın lütfu sana bir gün ulaşır sabret!
53. Felek istediğin gibi dönecek olursa sen yerinde kal. Lokman Hekim'i görseñ derdine dermanı isteme.
54. Eğer akıllıysan bu tavsiyem üzerine iş yap. (Çünkü) tecrübelerim dostlarıminkinden daha fazla.
55. Çok yakın sevimli gördüğüm sâdık bir arkadaşım vardı. "Onda vefanın sonu yok" derdim.
56. Meğer o vefa adını dahi duymamış. İşte o zamandan beri insanı sadık dost olarak görmemeye tövbe ettim.
57. Ey Cehdi! Uzatma söz tükenmez elini dua için kaldır. Allah dostu da düşmanı da daima isteğine ulaştırırsın.
58. Herkesin isteğini ancak Allah verir, (O verirse) kimse engel olamaz. Allah'ın takdirine inanmayan kişinin imanı yoktur.
59. İlahi! Herkesin isteğini ver onları amacına ulaştır. (Çünkü) dert ehlinin derdine derman ancak sendedir.

-2-

Cehdî Çelebi'nin Babası Mustafa Efendi için Nevrûziye'si (Allâh ona selâmet versin)

1. Dünyâ bahçesi nevrüz ile taze ışık ve süs buldu. Sabâ rüzgârı, müjdeler vererek ufuklara bu haberi ilettili.
2. Irmaklar ölümsüzlük suyunu servinin ayağına serdi ve her ağaç yeşil elbise ile salınıp durdu.
3. Sabâ rüzgârı gül bahçesinin hastalarını tedavi etmeye söz verdiği için doktor gibi ılımlı esiyor.
4. Çimenliğe bak! Çiçeklerle ne hoş bir ilişki içerisinde. Rüzgâr estikçe o da deniz gibi dalgalanır.
5. Nergisi bahçe içinde sarhoş görenler, uykulu bir güzeldir de elinde kadeh tutar zanneder.
6. Bahar sultânı dünyâyâ adaleti emrettiği olduğu için, çiğ tanesi ağlar, gül güler, bülbül yakasını parçalar.
7. Gonca kadeh çekmede bülbül ise her an kan ağlamaktadır. Ey gönül! Kimi ağlar kimi güler dünyâ böyledir.
8. Ezele bereket bahşeden (Allâh), gül bahçesini güllerle süsledi. Ey gönül! Bolluk, bereket kazanma vaktidir. Gaflet yeter!
9. Acaba çiğ tanesi gonca üzerinde nasıl dinleniyor. Bak ve bu durumdaki ateş ile suyun kaynaşmasını izle.

10. Bahçenin yüzeyi gökyüzüne benzedi dersem yakışır. Orada çiçekler yıldız, şarap ve gül güneş ve ay (gibidir).
11. Yeryüzünde ziyafet zamanları görünür oldu. Bu zamanlar seher vaktinde gül bahçesine gitmek ne hoştur.
12. Bülbüller boş yere bağırmasın, sanki, “eğlence zamanları geldi ve dünyâdan üzüntü gitti” der.
13. Madem bu şekilde bahçelere ve yeşilliklere can veren mevsimdir (öyleyse) o yüce yaratılışlı fâzıl bahçeye gelsin.
14. Yani O, Mustafa ahlaklı, Numan menkıbeli, Ahmed’in şeriatının ışığı daima gönlünde ortaya çıkan (kişi)
15. Tefsir ve hadis bahsinden konuştuğça dinleyenler (adetâ) can bulur. O zaman meclisinin etrafında melekler dönse (ona) layıktır.
16. Her yönden bu yüzyılın fâzılı olduğundan şüphe yoktur ve hangi konudan soru sorsan haber verir, cevaplar.
17. Meclisinde yüce soylu bir Seyid olsa (sohbetinden) istifade edebilmek için seve seve minnet çeker.
18. Ben eğer onun hâfızasını anlatacağım zaman, tüm uzun ve kısa kitaplar ezberindedir, dersem hata etmiş olmam.
19. Ey fâzıl! Senin vasıflarını adlandırmak mümkün değil. Bu zamanda kara ve deniz senin temiz adınla dolmuştur.
20. Yemin olsun! Seni övme konusunda kalem aciz, diller kusur dolu (kalır). Yalnızca ben değil sözün kendisi (bile) usta yaratılışından vazgeçer.

21. Benim kendi şahsımda olgunluk ve ariflik yoktur. Eğer varsa da temiz kişiliğinden kalbimde iz kalmıştır.
22. (Zaten) benim yaratılışımda arifliğin olmaması mümkün mü? Herkes benim senin varlığının ağacından meyve olduğumu bilir.
23. Her ne ekip biçersen eline geçecek olan odur. Dünyâ tarlasına ibret gözüyle bir bak!
24. Senin şahsında olgunluk ve ariflik olduğu için Cehdî'nin yaratılışının fidanı meyve verdi.
25. Hakikat budur, gönülde gurbetin elemeleri sonsuzken şiir söylemeyi akla getirmek mümkün değildir.
26. Fakat senin ihsânın gönül papağanının sessiz durmasına mücadele etmez. Eğer öyle olmasaydı gönül aynamda şiir meydana gelmezdi.
27. Özelliklerinin binde birini söyleyebilmek mümkün değil. Gönül ve can dua etsin, bu kadar söz söylemek yeter.
28. Güneş ve ay feleği dolaştıkça Allâh senin ömrünü uzun, gönlünü sevinçli kılsın.
29. Nice bayram ve nevrûzlara erişip zevk sür, nazik vücudun dâimâ tehlikeden emin olsun.
30. Kıyâmet günü âlimler ve âmillerle birlikte ol, şefaathçin öncelikle insanların en hayırlısı (olan Hz. Peygamber) ve dört halife olsun.

Babasından At İsteyişi Hakkındaki Kaside

1. Ey, güzelliğın ilmin nûru ile süslenmiş ve ışık dolu ve vücudun Kibriyâ'nın bereketinin lütuflarına erişmiş,
2. Dünyanın gözü senin gibi bir âlimi daha görmemiştir, bu yokluk çarkı bin yıl da dönse göremez.
3. Fıkıh bilginle ikinci İmâm-ı Âzam, farkedişin (hak ve batılı ayırışın) ile Ömer Fârûk gibisin. Hem tefsir ilmini, hem hadis ilmini bilensin, hem de Mustafa'nın adaşısın.
4. Yüzüne bakmaya yüzüm yok, suçluyum. Eğer düşüncemde hata ettiysem suçumu bağışla.
5. Ey dostum! Lütfunu umarak ihsân kapına geldim, Allâh rızası için kölene ihsânda bulun.
6. Ben Hâtem'in ihsânını dinleyip ne yapayım? Benim isteklerim sende tamamına erer, bu zamanda benim için Hâtem sensin.
7. Hâtem'in ismini dünyada yâd ettiren (geride bıraktığı) namıdır. Yoksa cömertlik senin zatında ondan da fazladır.
8. Halka bulunduğın ihsânlar bellidir, ben kölene neden ihsânda bulunmazsın. Ben de senden güzel bir at isterim.
9. Ey şimdi cömertlik kapısında eşi benzeri bulunmayan! Merhamet umarak geldim, beni uzaklaştırma.

10. Yol gösterenin Hızır, hidayet edenin Ahmed-i Muhtâr (Peygamber) olsun, ve ilminin hürmeti için Allâh sana merhamet etsin.
11. Allâh'ın lütfuna eriş ve (Allâh) kıyâmet günü rahmetinden sorgusuz sualsiz sana Cennet'i bağışlasın.
12. Düşmanın her yerde kahrolup perişan halde olsun. Sen de dâimâ mutluluk ve yükselişle sefa sür.
13. Allâh güzelliğinin gül bahçesini hiç soldurmasın. Cehdî gibi nice yoksul seni övmek için bülbül olsun.

Rüşdî Çelebi Tarafına Gönderilen Manzum Mektup

1. Ey misk yazılı kalem yakınım gel, lütf et, bana yardım et ve cömertlik göster.
2. O mucize gösteren İsâ'nın nefesi ve şirin dilli benzersiz tercüman sensin.
3. Ey can! Bu demde elimle dost ol, göğsümde bir zerre üzüntü bırakmayayım.
4. Halimi vefâ sâhibi dostlarıma ve sevgilime bildireyim.
5. (Sen de) benim gibi gözyaşı dök ve ağlayıp inle (böylece) o şefkât sâhibi ne halde olduğumu bilsin.
6. Matemdeymiş gibi karalar giymişsin. Köle gibi sen de her zaman üzüntülüsün.
7. Bu yiğitlik zamânıdır ağlama, sana olan yakınlığımdan çekinme.
8. Sana sırrımı açmak isterim (ama) sen sevgiliden başkasına söyleme.
9. Senin bu sırrı yayacağından, gidip başkalarına bir bir anlatacağından korkarım.
10. Dışarıdan görünenle için garip bir şekilde birbirine uymaz. Şüphesiz iki dilli görürsün.
11. Ey sâdik dost! Ben yanlış yere şüphelendim. Senin temiz kişiliğinde vefâdan bir parça var.
12. Senin yaratılışında doğruluk olmasaydı meskenin insanların eli olmazdı.
13. Gerçi menşesinde Arap izleri var ama Türkler de senden yararlanır.

14. Hakikâten değerın yüzünden anlaşılır, ... (?)
15. Hâtem'in cömertliği sendedir, insanların bütün umudu sendedir.
16. İhsânının başı damla damla olsa da sonu giderek deniz olur.
17. Gel, mürekkep ve kağıtla dostluk kur, lütf et ve onlarla bir an sohbet et.
18. Böylece dileğimin goncası açılısın ve gönül bülbülü dostları hatırlatsın.
19. Ey mektup! Yürü ve hâlimi bildir, sevgiliye sözlerimi anlat.
20. Ayrılıkla sıkıntıları bizdedir, onun sohbetleri kimlerledir?
21. Eğer o, halimizi sorarsa kalemimiz bu şekilde durumumuzu bildirsin,
22. Öncelikle cömertlik mâdeni, bilgi kaynağı olan yüce himmetli Ahmed Ağa,
23. Kapıda durmuş seni sorar ve o vefâ sâhibi dostum nerede der.
24. O sana kalp temizliğiyle selâm eder, sâdik dosttur, ona söz olmaz.
25. Nazmî-zâde Murtazâ üstâdımız, bu yolda yol gösterenimiz,
26. Hoş yaratılışlı ve irfan sâhibidir. Ariflikte eşi benzeri yoktur.
27. (Ona) ikinci Veysî dersem hakkıdır (zîrâ) inşâsı Veysî'den aşağı değil.
28. Ayağının tozu gözlere sürme olur. Kemal ehli baş üstünde yer etse şaşılır mı?

29. O da doğrulukla duâ eder, gözle görülmeyen, mânevi ve riyâsız bir sevgisi vardır.
30. Edhemî herkesin aziz canıdır. İnsanın sâdik dostları böyle olsun.
31. Dâimâ güzelliğini seni anar, sana her zaman selam eder.
32. Güzel söyleyişli Dürrî'yi sormadın, dostların bahsini açmadın.
33. Şimdi başkalarıyla dost oldun ama yabancıları nasıl dostlarının önüne geçirdin?
34. Yine o can ve gönülden selâm eder, onun dost olduğuna şüphe yoktur.
35. Kâtibî'nin çok selâmı vardır. İşi halk ile kavgada, inlemededir.
36. Bazen arayıp taramada bazen defterhânedede bazen de rızkı için çalışmadadır.
37. Hizmetinde asla kusur etmediği için bir an bile rahat yüzü görmez.
38. Büyük bir arzuyla sana duâlar bildirir ve (seni) riyâsız bir şekilde över.
39. O vefâ sâhibi Topçular Ağası, sana binlerce selâm ve duâ eder.
40. Her zaman hâlini sorar, O'na bedende can; gönülde hayâl oldun.
41. Sadık dostlar sana gece gündüz dua etmekte ve seni övmekteler.
42. O Muhamed adlı şerefli kişi sağlıklı ve hali nazik.
43. O da can ve gönülden "Allâh tekrâr karşılıklı sohbeti nasib etsin" diye dua eder.

44. Veznedârın hâlini sorduğun için gönlünü gerçekten sevince boğdun.
45. Doğrusu bugün olgunluk derecesine ulaştı, (onun) gönüller ağırlığınca mücevher saçar.
46. O da duâlarını sunmakta, Mustafâ ile keyif sürmektedir.
47. Vefâ sâhibi dostunuz olan Mustafâ Ağa,
48. Tavla tahtası gibi yere yatmakta, âşıkları ona zar atmaktadır.
49. Kimine penc ü şeş gelir kimine dü şeş, sen de onunla eş olamazsın.
50. Allâh Dilsiz'in rûhuna rahmet etsin ve mekânını Cennet etsin.
51. Allâh sizlerin ömrünü uzun kılsın ve dostlar birbirinden ayrılmasın.
52. O da ara ara duâlar eder (?), senin işin de aşkı ile âh vâh etmek olsun.
53. O Kerbelâ şehidinin adaşını sorarsan Allâh (onun) dileğini verdi.
54. Sabah, akşam Mustafa Ağa ile beraber ziyafet edip sefa sürmektedir.
55. O riyasız (kimse) çok selamlar eder ve uzaktan eteğini öpüp “merhaba” der.
56. O kemal ehli olan Molla Celâl İtalyancayla uğraşır.
57. Onun işi, bazen “dedim – dedi” bazen de laf söz ile derse katılmaktır.
58. Uyanırken, ayaktayken, oruçluyken sana daima hayırla dualar eder.
59. Ey aziz! Eğer Ebû Bekir'i sorarsan, ayrılığınla çok kötü bir duruma düştü.

60. O senin yüzüne hasrettir ve gül bahçende inleyen bülbülüdür.
61. Sen de lütfunla ona merhamet et ve o eski kölenin kıymetini bil.
62. O da yakında ayağının toprağına yüz sürer. Sözüme güven ve şüpheli olma.
63. Eğer Mehdî'nin hâlini sorarsan evi yanmış gibi durmaz gezer.
64. Misâlen o bir şey bilmeyen bilgin boş laf edecek birini arar.
65. Mehdî'ye îmân getirmek insanlar üzerine borçken böyle Mehdî'den kaçmak farz-ı ayndır.
66. Madem sordun onun da selâmı vardır. O da sultanıma yakın dosttur.
67. Arnavut Yakub Türkçe anlamaz ve her olur olmaz lafı dinlemez.
68. Allâh'ın rahmeti hiç esirgenir mi? Eğer onun suçu varsa affet geç.
69. O sana bin can ile selâm eder. (Sen de) Yanına kanla gelse (bile) affet.
70. Söz sâhibi ve vefâ mâdeni Cehdî sana çok selâm ile duâ eder.
71. Bir selâm ulaşmadı sebebi ne olabilir? (Yoksa) dostlar defterinden çıkarıldı mı?
72. Ey şerefli kişi! Bunda senin suçun yoktur. Ve ey zarif kişi! Suç senin aslındır bil.
73. Kimse sebepsiz yere dostlarını unutmaz. Sözü uzatmak edepsizliktir.
74. Yaptığın şanına uygun değildir, bu gittiğin senin yolun değildir.

75. Dünyâ içinde hoşça yaşamak için sonunu düşün gâfil olma!

76. Biz her zaman seni hayır ile anıp, dostlarının gönüllerini sevindirip,

77. Kötülük isteyen düşmanlarını güldürmeyiz, medhinin gül bahçesini soldurmayız.

78. Ey şefkat ve vefâ kaynağı, merhabâ! Ey yumuşaklık ve utanma sâhibi, merhabâ!

79. Ey güzellik gül bahçesinin gülü, merhabâ! Ey dünyâ bahçesinin bülbülü, merhabâ!

80. Ey Cehdî! Gel sözü bitir ve duâ et, Allâh onun dileğini versin.

81. Allâh güzelliğinin gül bahçesini korusun ve (o) dâimâ Allâh'ın faziletiyle mutluluk bulsun.

82. İlk olarak ömrü uzun olsun, ikinci olarak da (o) mutluluk ve yükselişte olsun.

Ömer Paşa'nın Kethüdâ'sı için İydiyye (Allâh hayrını kolaylaştırın)

1. Bayram geldi ve yine gönül güzeli tazelik buldu. Bundan sonra zevke sınır olur mu?
2. Bayram geldi, bu zamanlar perişân âşıklar elbette bir tarzla sevgililerini ziyâret ederler.
3. Bu, dünyâda sâdece insânların değil yer ve gökyüzünün de güzellik bulduğu mutluluk bahşeden bir bayrâmdır.
4. Allâh dünyâyâ yeşil elbiseyi giydirdi ve dünyâyı Cennet'ten bir nişân olarak gösterdi.
5. Bahar, variyetini sabâ rüzgârının ayağına serdi. (Böylece) sanki gülün gelişini bahçeye müjdeledi.
6. Ezel nakkâşî gülü tatlı bir gülüşle bezedi ve bülbüllere adâlet göstermekten el çektirdi.
7. Lâle yarasını hiç göstermez oldu. Sanki ona her yara bir rahatlık kadehiydi.
8. Servi yeşil elbise ile bahçede salındı ve dünyâdaki güzellere boy gösterdi.
9. Onlar da hep birlikte nazla ayağa kalkıp yürümeye başladı ve sanki kıyâmet koptu.
10. Gönüller, dünyâda her saat fırtına esse bile dağılmayacak derecede birleşti.

11. Şimdi sümbül dünyâda dağılsın. Çünkü onun nâzikliği dağınıklığındandır.
12. Ya (o) cihanı karıştıran yağmacı saçın dağınıklığı, güzelliği (nasıl da) arttırır.
13. Kısaca dünyâdakilerin tamâmı yiyip içmededir. Halkın diline kasvetin adı bile gelmez.
14. Gönül cihân bahçesinde hiçbir zaman âdet olmamış farklı bir çeşit eğlence gördü.
15. Bu tarzla (herkes) hep yiyip içip eğlenmekle meşgûldür. Bu eğlence Bağdat'a nerden yayıldı?
16. Bu zevke sebep olan nedir diye sordum ve o yerde zevk ehli (kimseler) bana müjde verdi,
17. Şehrimizin hükmü, Felâtûn'un görse kendisine mürşit olmak isteyeceği olgun bir kimseye teslim edilmiştir.
18. Yaratıcı olan Allâh, bir sebeple ezel zamânı onun yöneticiliğini, aklını ve olgunluğunu sonsuz kılmış.
19. Kendisi her yönden vezirliğe layıktır ve cihânın sevgilisi Ahmed Peygamberin adaşdır.
20. Bu zamânlarda akıl ve olgunlukla lâyıkıyla şanlı bir vezire vekâlet eder.
21. Allâh onu (herkesçe) beğenilmiş bir kişiliğe ulaştırmış. Onun vasıflarını yazabilmek mümkün müdür?
22. Sıradan, aşağı bir kuluna eğer dünyâyı zeamet olarak verse, (kendine yakıştıramadığından) bundan utanır.

23. Eğer Hâtem-i Tay yaşasaydı, cömertlik nasıl olurmuş (ondan) görürdü.
24. Rüstem yaşasaydı (onu) görüp hakkını teslim eder ve bir daha hiçbir şekilde kahramanlık iddiasında bulunmazdı.
25. Allâh ezelde ona bu (herkesçe) beğenilmiş tarzı ve zekâyı lütfetmiş.
26. Şerefli zâtını her ne kadar övsem de (hakkıyla övememiş olmaktan ötürü) utanma korkusu çekmemeyi ümit ederim.
27. Ama feleğin hükmüdür, her aşağı kişi söz buraya gelince insân yerine koyulur, gariplik bundadır. Ne yapayım? (elimden bir şey gelmez)
28. Namsız ve nişansız olmanın kıymeti değersiz bir kap kadar bile gelmez. Benim gibi güzel ibâreleri olan bir şâir (de öyle).
29. Her aşağı kişiye cömertlik kapısının açık olduğunu görürsün. Eğer kemâl ehline bu saygı gösterilseydi,
30. (Onlar) hep olgunluk kazanmak için can nakdini verirdi ve bu dünyâ içinde cehâlet yok olurdu.
31. Kemâl ehline “mücevher dolu hazine” denilir. (O hâlde) dünyâda neden böyle eziyet ve felâket çekerler.
32. Dil kılıcımın kınında durması lâıyk mı? Şimdi belâgat meydânının atlısı ben olayım.
33. Yaradılışım, kılıcını çekse ve düşmana bu tarzda bir ziyâfet düzenlese hiç ayıp olur mu?

34. Yine gönül aynasında insâf görünmez. Kınama ile dostların gönlüne usanç gelir.

35. Ey Cehdî! Bu bu kadar boş sözün yeter! (Sen) kasîdenin sonunda duâ etmenin âdet olduğunu bilirsin.

36. Allâh, mutlulukla (onun) ömrünü uzun kılsın, her sabâhı bayrâm, gecesi saadetle Kadir gecesi (gibi) olsun.

37. Tüm zamânı zevk ve eğlenceyle geçsin. Hidâyet eden Hızır ona her işte yol göstersiz.

[Kaside]

1. Göğün parlak güneşi şeref burcunu onurlandırdı. Nevrûz sultânı yine dünyâyı süsledi.
2. Dünyânın yaratıcısı yeryüzüne yeşil elbise giydirdi ve dünyânın meclisi ve meydânı zümrüt renkli örtüyle doldu.
3. Susam çiçeği, gül bahçesine korumaya yemin etmiş gibi kan döken hançerini beline takındı.
4. Bak da nergisin sarhoş gözünü izle, hiç güzellerin sarhoşça bakışları ondan üstün olur mu?
5. Tâze güller açıldı, solmuş gül bahçeleri (tekrâr güllerle) süslendi. Sanki bu fâni dünyâ sonsuz cennetlere döndü.
6. Bahçe halkının kimi adâlet kimi de güzellik iddiasında, sanki şimdi bahâr hüküm sürmektedir de divânı kurulmuştur.
7. Her gonca yaka yırtıp dikenin eziyetini anlatır. (Böyle bir zamânda) bülbüller inlerse buna şaşılır ve ayıp olur mu?
8. Her yerde çiçekler açılmış, tâzelik kazanmaktadırlar. (Öyleyse) bu zamânlarda sünbül neden dağınıklığını gösterir?
9. Sabâ rüzgârı estikçe çimenlerin deniz gibi dalgalanışını izle, bu tür hoş görüntüler insânın içini açar.

10. Gül bahçeleri çeşit çeşit çiçekle tâzelik buldu. Bu zamânda Allâh'ın bereket dolu gücünü izle.
11. İsterse bu yerde Bihzâd ile Mani hazır olsun bunu çizmeye kimsenin gücü yeter mi? İnsâf et.
12. Bu zamânda ibret gözüyle Allâh'ın yarattıklarına bak! Ona akılla ilk ya da ikinci olmak mümkün müdür?
13. Bahçe ve çimenlik bu denli ruh bahşettiği için akıl pîri bu beyiti okuyup gazel-hânlığa başladı,
14. Ey bahçıvan! Elini çek bir iki gün her şeyi bırak. (Çünkü) sabâ rüzgârı gül bahçesinin yüzeyini süslemeye yemin etti.
15. Serviler bir âlemin canı gelir de gül bahçesini dolaşır diye bahçe yolunun üstünde hep saf saf dizilmiş.
16. Kuşlar bu hâli görüp birbirine “bu zamânda ikinci bir hükümdâr bahçeyi dolaşır” diye müjdeler eder.
17. (O) Ahmed-i muhtâr ile adaş, Hatem tabiatlı, geniş gönüllüdür. Onun lütuf ve ihsânı tüm dünyâyı kapladı.
18. (O), nice Rüstem ve Dârâ'yı kapısına bekçi olarak tutmaya layık olan ne güzel cömert biri, kahramanlık meydânının eridir.
19. Kahramanlıkla Hz. Ali gibidir. Tüm huyları da ona benzer. Ona, “Allâh'ın aslanı” dense yaraşır.
20. Hâtem-i Tay onun kölesi olsa revâdır. (Çünkü) dünyâda onun ihsânının hiç sınırı yoktur.

21. Elbette olgunluk üzere olan güzelliğini izleyen (ondan) istekte bulunanların gecesi Kadir gecesi, gündüzü sultânlara yaraşır bir nevruz gibi olur.
22. Umman denizi (onun) mahallesinin gül bahçesindeki çiğ tanelerini görüp kıskandığı için dünyâya delinmemiş inciler saçtı.
23. Her kime baksa (onun için) yardım kaynağıdır. Kirpiklerinin gölgesi sanki Hümâ kuşunun kanadının gölgesidir.
24. (Onun) devletinin zamânında dünyâdakilerin tamâmı yiyip içip ziyâfet sürsün. Ganî Mevlâ temiz varlığını gözetsin.
25. Gerçi gönül papağanı senin temiz (zatının) övmek için konuşur (ama) bu ilimde acemîdir, eksîği olsa şaşılır mı?
26. Ey Cehdî! Uzatırsan söz tükenmez, sözü bitir! (Onun) bahtı için açıkça veya gizlice duâ et.
27. Hidâyet eden Hızır her işinde hayırla yol göstereni olsun, Allâh dönmekte olan feleği onun isteği doğrultusunda döndürsün.
28. Bâri kalbinde ne isteği varsa nasip etsin, içi açılmışlardan olup dünyada nice dîvânlar sürsün.

[Kaside]

1. Koç burcunun Güneş'e mekân olup, dünyânın gül bahçesinin cennetleri kışkandırdığı zamândır.
2. Nevrûz ve bahâr geldi, elde kadeh gerekir. Gözlerin nergis gibi bakındığı zamândır.
3. Öyle bir nevrûz ki sanki İsâ'nın nefesidir. Sabâ rüzgârının âşıklara ruh ulaştırdığı zamandır.
4. Çimenliğin tahtına gül sultânı oturdu (bu yüzden) bülbüllerin ona kutlama şiirleri okuduğu zamândır.
5. Güllerin saflık şarabının neşesiyle açılıp, bahçedeki kuşların nâralar attıkları zamândır.
6. Her uzun boylu (güzelin) gül bahçesinde nazla yürüyerek servi gibi salındığı zamândır.
7. Bülbül her an nasıl binlerce âh ve feryâd etmesin? Her dalda bir goncanın ortaya çıktığı zamândır.
8. Ey gönül! Gam evinden çık ve bahâr çiçeklerini izle. Elemler sonbahâr zamânına yakışır.
9. Kudret eli yeşil atlası yeryüzüne serdi. Âriflere bu zevke işâret edildiği zamândır.

10. İçki elde, eğlence gönülde ve sevgili yanımda, gam köşesinde oturanların bin türlü zarâr ettikleri zamândır.
11. Şimdi dilenciler bir kadehle Cem olsa şaşılır mı? Âhû yavrularının (bile) kükreyen aslanlara döndüğü zamânlardır.
12. Ne kükreyen aslanı! Karıncalar bu zevki tatsa her birinin birer azgın file döneceği zamândır.
13. Yine toprak ülkesine bahâr günleri geldi. Ezeli feyizlendiren Allâh'ın bolluk saçtığı zamândır.
14. Hızır ölümsüzlük suyunu neden denizde arıyor? (Buraya) gelsin, Îsâ'nın nefesinin estiği zamândır.
15. Ey gönül! Bu kadar bahârı övdüğün yeter. O cömertlik mâdeninin dillerde zikredildiği zamândır.
16. O şerefli zâtın gül yanaklarının lütfunun ortaya çıktığı zamândır, gel gül bahçesine yönel.
17. (O) Muhammed ahlaklı, Ahmed'in sancağını taşıyan ağanın cömertlik elinin hazine saçtığı zamândır.
18. O cihâna teselli bahşedenin yardımlarının rüzgârının dünyâyâ estiği zamândır, gerçek budur!
19. Feleğin gözü neşeyi asla görmezdi. (Ama bu zamanda) Eğer benliği varsa zevk sürdüğü zamândır.
20. Söz meydanında tabiat erbâbı kişiler nerede? Varsa da kaybolup ziyân olduğu zamândır.

21. Her seher vakti Cehdî'nin yine sabâ rüzgarı gibi bu yerde medhinle koştığı zamândır.
22. Hakîkâten, o tertip ipliğine ne kadar inci dizse her mısraın akan bir su olduğu zamândır.
23. Billâhi senin övgün onun için lazımdır çünkü bu gizli cisme onun can verdiği zamandır.
24. Ama zamânın yanlış işlerle uğraşan hasetçilerine Nef'î gibi ateş dilli olduğu zamândır.
25. Hem de ne ateş dilli, şerefli kimselere yaka yırtıranlar (için onun) Rüstem'in yolunda gidenin kaplan kesildiği zamândır.
26. Minnet Allâh'adır ki bu dünyâdaki tilkilerin bin korkuyla inlerinde gizlendikleri zamândır.
27. Düşmânlara bu kadar gazâ oku attığın yeter (çünkü) dostlara duâ mektuplarının dağıtıldığı zamândır.
28. Ey gönül! Allâh şimdi isteğini versin (zîrâ) felekten murat almak için olanların dillerini sürekli ıslak tuttıkları zamândır.
29. Allâh varlığını hatâdan korusun, cömertlik lâline dudaklarının mâden olduğu zamândır.

“Sürmeliçavuş-zâde” Adıyla Şöhret Bulmuş Üsküdarlı Cehdî Çelebi’nin Gazellerinden Bazıları

-1-

1. Aşk ehlinin önceden beri ortaya çıkardığı ateşten âh, sanki aşk kitabı için bir besmele meddidir.
2. Sabâ yeli ona goncanın kokusunu ulaştırdığı zaman çılgın bülbülün duası hâl diliyle hamd etmek olur.
3. Zerre kadar nişanı bulunmayan gayb aleminin sırrı âşıklara kalplerini ayna gibi kötülük ve gûnahtan arındırdıkları bir zamanda belirir.
4. Âşık bedenini dâl harfi gibi bükse gam değil (zîrâ) bu şekilde olgunluk kazanmış olur. İzle! (Tıpkı) Allâh’ın hikmetinin ayı önce hilâl daha sonra dolunay hâline getirmesi gibi.
5. Doğrusu marifet bağının anahtarı Cehdî’ye verilmiştir (ve böylece) söz ustalığı şiirin gül bahçesini ihyâ etti.

Peygamberlerin Efendisi ve Hâlis Kimselerin Başı (olan Hz. Muhammed) Hakkında
Na't (Salât Ancak Allâh'a Aittir)

1. Ey yanağının güneşi hidâyet ışığıyla parlayan (peygamber), dünyanın karanlığı senin varlığıyla kalktı.
2. İsmindeki *Levlâk* Allâh tarafından ortaya çıkarılmışken Âdem ile Havvâ seninle övünse şaşılır mı?
3. Senin başının İsrâ gecesi davetle yücelmesi, Allâh'ın habibi olduğuna kesin bir şâhittir.
4. Sen gönülde sedefteki inci gibi sarılıp sarmalandığından beri ulu gökler yeryüzünü kiskansa şaşılır mı?
5. Mekke ve Medîne o hazinenin mekânı olduğundan dünya halkı toprağını gözüne sürme yapsa yeridir.
6. Huyların en güzelleri senin şahsında bir araya geldi. *Yâsîn* ile *Tâhâ* seni övmek için indi.
7. Dünya halkının tamamı senin kavuşmanın (arzusuyla) kendinden geçmedi mi? Cennet-i Alâ yüz güzelliğini arzulamıyor mu?
8. Her kim senin şeriatının yolunda dâimâ yürürse asla sapkınlık vâdisinde koşmaz.
9. Ey Ahmed Mahmûd Muhammed! Cehdî kuluna cömertlikle yarın şefaet et.

Ve Bu da Onu,n Arap ve Acem'in Önderi Hakkında Na't (Allâh'ın Selâmı Üzerine Olsun)

1. Ey yüz güzelliği yüce Firdevs bahçesine bereket bağışlayan, *Kâbe Kavseyn* meclisinin mumu ve din göğünün ayı (olan peygamber)
2. Diğer insanların yaratılışının sebebi senin temiz zâtının yaratılışıdır. Sen dünyaya yalnızca *illâ rahmeten li'l-âlemîn* olarak gelmedin.
3. Âlemin sevgilisi Ahmed, kavminin şeriatına şâri olan, resuller eyvânının başında oturan ve tüm peygamberlerin övüncü (olan Nebî)
4. Ey mekandan münezzehtir olan Allâh'ın yakın halvet dostu, güvenilir Cebrâil *Leyle-i İsrâ'* da senin yoldaşın(dı).
5. Ey Allâh'ın nûru sana, ailene ve seçkin sahabelerinin tamamına bin salât ve bin selâm olsun!
6. Ey âlemin derdinin devâsı, ey günahkârların şefaathçisi, çâresiz Cehdî'yi lutfundan mahrum etme.

Ve Bu da Onun, Peygamberlerin Önderi Hakkında Na't (Âlemlerin Rabb'inin Salât ve Selâmı Üzerine Olsun)

1. Ey Allâh'ın sevgilisi, güzelliğinin mumunun pervânesiyim, aşkının şarabının sarhoşuyum.
2. Gönül seni arzuladığı için bir yerde sâbit duramaz, Ey Allâh'ın sevgilisi, güzelliğinin hayâlinin delisiyim.
3. Ey Allâh'ın sevgilisi, gönlümü ve rûhumu (yalnızca) seninle yakın kıldığım için dünyadakilerin yabancısıyım.
4. Ey Allâh'ın sevgilisi, gözden hayâlin, gönülden (sana) kavuşma fikri hiç gitmez, (sanki) ayrılığının denizinde bir inci tanesiyim.
5. Ey Allâh'ın sevgilisi, amacımız şefkatinin Hümâ'sını avlamaktır ama o avın tuzağının bir yemiyim. (?)
6. Ey Allâh'ın sevgilisi, gerçi isyanla viran olmuşum ama yine de aşkının hazinesi gönlümde gizlendiğinden beri mamurum.
7. Ey Allâh'ın sevgilisi, Cehdî mahşer gününde şefaât diler, esirgeme (çünkü ben de) günahkâr ümmetinin bir ferdiyim.

-5-

1. İzle! Rûh ile hûr yan yana değil midir? Âhîret de sonsuzlukla iç içe değil midir?
2. (Eğer) amel Allâh'ın lutfu ile ilme yakın olursa bu durumda âlim kimseler herkesten üstün değil midir?
3. Sevgilinin aya benzeyen yanağına çizilmiş ayva tüyleri istemem (ama) takdîre bak, kudretle bir değil midir?
4. Dünyanın zevkine aldanma çünkü (sonu) elemlidir. Bak, en sonunda belin bükülmez mi?
5. Ey Cehdî! Akıllı olan bir an (bile) gâfil olur mu? Felek sâkîsinin kadehi zehir dolu değil midir?

-6-

1. Semender gibi aşk ateşine düşen gönül, altından tahta İskender gibi kuruldu.
2. Gel, lâleye benzeyen yaralarla, göğün yüzeyindeki yıldızlara benzer bir şekilde göğsümüzü süsleyelim.
3. Ey put gibi tapılası sevgili! Bahar geldi, bahçeyi gezme zamanıdır. Biz (de) durmayıp içkiyi Kevser gibi içelim.

4. Hüner sâhiplerinden sözüme karşı çıkan var mıdır? (Eğer varsa) kalemimi ejdercesine onu hicvetmek için oynatayım.
5. Ey Cehdî! Hediyesini Süleymân'a arz edelim, hakir bir karınca gibi elimizden ancak bu gelir.

-7-

1. Allâh'a hamd olsun, yanımda o şen yaratılışlı ve put gibi güzel sevgilim var, yanağı gül, gözü âhû, gonca ağızlı dilberim var.
2. Ey sevgilim! Gidip rakiple samimi olmak mümkün mü? (Zîrâ benim) ezelden râzî olduğum bahtım ve uygun yıldızım var.
3. Ey zâhid! Beni "aşk yoluna niye gittin?" diye kınama. Şüphesiz benim de o yolda elde etmek istediğim şeyler var.
4. Dostların şairlerin mezhebi ve dini yok dediğini duydum (ama) benim dinim, imânım, itikâdım ve mezhebim var.
5. Cehdî! Bırak başkaları ne derse desin, râzıyım (çünkü) Allâh'a hamd olsun, yanımda o şen yaratılışlı ve put gibi güzel sevgilim var.

-8-

1. Ey sevgili! Âh edememenin âşığı elem vermediğini sanma, (bilakis) ona senin kavuşmanın gamının fikri gibi bir üzüntü daha olmaz.
2. (Akli başından gitmiş âşık) bağırarak ağlayıp inledi diye incinme, bilmez misin deliler yaptıklarından sorumlu tutulmaz.
3. Ey aya benzeyen sevgili! Niçin uzun bir ağaca benzeyen boyun başkalarına meyve verir de bizimle olmaz? Bilmem.
4. Elbette sonunda bizim aşkınla ettiğimiz âh ve feryatlar eşğine ulaşır ama şimdi değil.
5. Cehdî nasıl aşk içine düşüp hayrân olmasın? O aya benzeyen sevgiliye bir kerecik kavuşayım der (ama) olmaz.

-9-

1. Kays ve Vâmık'la birlikte ne elemeler görmüşüz, âşığız, âşıklarla aynı tuzağa girmiş çıkmışız.
2. Biz Yakub gibi isteğimizin Yûsuf'unu kaybettik. (Bu yüzden) dünyayı arayıp Mısır ve Şâm'a girmiş çıkmışız.

3. Ey kötü yaradılışlı rakip! Biz sevgilinin mahallesini tavâf ederken kendisiyle birçok kez ihrâma girmiş çıkmışız.
4. Ey arkadaş! O şûh sevgilinin bize ne kadar eziyet ettiğini sorma, (o kadar çok ki bunun için) birçok kez defter ve rakamlarla uğraşmamıza rağmen hesâbını bulamadık.
5. Ey vâiz! Uygun olmayan öğütleri bırak, önce kendini, ne olduğunu bil. (Çünkü bu konuda) biz de çok kez fikirlere daldık.
6. Ey Cehdî! Tıybî'nin bu yeni redif ve yeni tarzdaki sözleri gibi görülmedik ne günlere girmiş çıkmışız.

-10-

1. Ey can gibi kıymetli sevgili! Başkaları beni güzelliğinle deli olmuş, aşkının meyhânesindeki sarhoş olarak tanırlar.
2. Efendim, sen benden ne kadar kaçsan da âlem beni her an hayâlinle birlikte bilirler.
3. Lâl gibi kırmızı dudağın bağrımı kanla doldurmaz mı? Âşıklar onu ezelden rûha gıda olarak bilirler.
4. Güzeller âşıkları ağlatıp inletir (fakat) bu durumdan utanmanın sıkıntısını bilmezlerse ne bilirler?
5. Kadim âşıklar zümresi Cehdî kulunu hem âşık hem şâir hem de mert bilirler.

-11-

1. Bakışın âşığa merhametsizlik ettiğini, başkalarına kaderin etmediği yardımı senin ettiğini nereden bilsin?
2. Beyim! Vefâ sâhipleri dilsiz değildir ama onları bu tarzla (susmaya) sen alıştırdın.
3. Elde kadeh varken bizi uyku tutmaz, bülbüllere yalvarmayı âdet ettiren sensin.
(?)
4. Beyim! Kimi zaman ters bakışın kimi zaman eziyetin sonunda gönül yaktı.
Kâbeyi bu şekilde yıkman uygun mudur?
5. (Ey sevgili!) mecliste “onu gidip öldüreyim” demişsin, (bu şekilde) Cehdî’yi âzâd ettin, ağzını öpeyim!

-12-

1. Ey gönül! Sen yine sabretmeyip o padişâhın mahallesinde ağlayarak yardım mı istedin?
2. (Ey gönül!) yine kendini o put gibi tapılası sevgilinin saçına asıp aşk meydanında adını mı duyurdun?
3. Ey gönül! Gam dağını yıkıp bu ilimle kendini Vâmık’a üstâd mı ettin?

4. (Ey gönül!) ona katil mi dedin, yoksa bakışının fitneye yol açtığını mı söyledin? Suçunu bize söyle.
5. Ey gönül! Her temiz yüzlüye meylederek âşıklığı Cehdî'de de mi ortaya çıkardın?

-13-

1. O ince belli sevgilinin belini uzun zamandır saramadığımız için gözümüz o eşsiz sevgilide kaldı.
2. Ey işi eziyet olan sevgili! Beni öldürmeye bakışının kılıcı yeter hançere hiç el sürme.
3. Sevdiceğim! Her olur olmaz kimseye sırrını söyleme, başkalarının kastının seni insanlara rezil etmek olduğunu bil.
4. Nerede bir uzun boylu güzel varsa elbette can ve gönül varlığını onun yoluna sererim.
5. Ey Cehdî! Lal taşına benzeyen sözün taş gönlü etkiledi, bu parlak gazelin âdetâ elmasla yazıldı.

-14-

1. Âşıklar meclisi (ancak) taze gazelle ya da yanağı güneş gibi olan bir güzelle süslenir.
2. (O sevgilinin) saçına tutunarak çene çukurunun kuyusuna insem de türlü işlerle dudağını emsem.
3. Sakın sevgiliyi rakiple geziyor sanıp gönül aynasına böyle bir fesat karıştırma.
4. Ey gönül! Kur'ân daha güzel olsun diye altından işlemeyle süslenir (öyleyse sen de) sevgilinin kaşının sarı olduğuna üzülme.
5. Ey Cehdî! Eğer o sevgiliye ben söz sâhibiyim dersen gidip hâlini orijinal bir gazelle anlat.

-15-

1. O gülümseyen gül ne zaman gül bahçesinden çıksa o an binlerce kişi onu izlemeye çıkar.
2. Denizden kimi zaman lâl, kimi zaman inci, kimi zamansa mercan olarak çıkanlar (âdetâ) gözyaşı damlalarımın mücevherleridir.

3. O aya benzeyen sevgilinin her an ters bakışıyla göğüs kıllarımın her birinin dibinde binlerce temren çıkar.
4. Ey gönül! Gel sevgilinin Kâbe'sine yönel dersen o güzeller sultânının durmayıp oradan gideceğinden korkarım.
5. Sevgilisinin Cehdî'den yüz çevirdiğini kim söylemiş? Yeminler olsun bu söz yalan çıkar.

-16-

1. Ey yüzü güle benzeyen sevgili! Sana benim gibi yüzüne âşık biri, bana da senin gibi bir gül bahçesi bulunur mu?
2. (Ey sevgili!) sen bana gelip mahalleimde inleme diyorsun ama hiç gül bülbülünün sesinden rahatsız olur mu?
3. (Ey sevgili!) bakışının gönlümde kirpik kılıcıyla açtığı yaralar kavuşma merhemi olmasa tedâvi edilebilir mi hiç?
4. Ey doktor! Hastana bakmadan bir derdinin olmadığını söylüyorsun (ama gönlünde gizli derdi olmasa hiç hasta olur mu?
5. Ey Cehdî! Bütün âşıkların tâlihleri sevgili ile barışmış, (acabâ) benim de tâlihim uyanır mı?

-17-

1. Ey benim canım! Akıl malını delilik pazarı ziyân eder (bu durumda) âşıkların nasıl ağlayıp inlemesin?
2. Mahallende akanı su sanma, o gözyaşı selimden oluşan bir ırmaktır. Kaynağı ciğer olduğu için ayrılık yüzünden kanla karışık akar.
3. O ay parçası sevgili âşığına lütufta bulunmaya utandığı için güle benzeyen yanağının kırmızı rengi bütünüyle bir güzelliğe bürünmüştür.
4. Gökyüzünde görünenleri bulut ve yıldız sanmayın, onların tamamı benim dumana bulanmış âhımın ateşidir.
5. Cehdî'yi kollarını kemer gibi sevgilinin beline sıkıca sarmış yatarken gördüm, (bu şekilde) âdetâ can bulmuştu.

-18-

1. Bülbül o latif gülü gül bahçesinde görüp inledi ve ona av oldu.
2. O aya benzeyen sevgili gül gibi açılıp gülümsedi, bakın, o gül yanaklı sevgili güle benzedi.
3. Gül mevsimi geldiği için gam çekenler gül ile hüzünlerden arınırlar.

4. Güller beni gül bahçesinde bağlayıp “her zaman bülbüle gül gerek” dediler.

5. Ey Cehdi! Gül mevsimi geldi, gel gül bahçesini gez, bağı ve baharı izle.

-19-

1. O padişah yok yere kızıp âşıklara kaşlarını çatmış, âdetâ can almak kastıyla kaşlarını kılıca çevirmiş.

2. Mecnûn, onun o siyah kaşlarını görseydi çöllere düşüp Leylâ'nın derdini çekmezdi.

3. (Sevgili) Yüz güzelliğinin tahtına yer yer güzellik ordusunu dizmiş, tasvir edenler de kaşlarını padişah olarak tasvir etmişler.

4. O sevgiliye söyleyin, destârını yan koymasın da başlığın ucu kaşlarının izlenmesine engel olmasın.

5. Dostlar! O sevgilinin düşkünü yalnızca Cehdî değildir, kaşlarını gördüğü an güneş ve ay da ona tutulmuştur.

-20-

1. O keman kaşlı sevgili baştan ayağa işvenin ta kendisidir. (Hatta) bu anda bakışının kılıcı bile işve doludur.
2. Ey gönül! Sevgilinin saçına dolaşma, Allâh'ın yaratıcılık gücünü gör, (zîrâ) Cennet'i kiskandıran güzellik bahçesi baştan sona işvedir.
3. O nazlı tavırlı yürüyüş işve doluyken perişan gönüllü âşıkta hiç tâkat kalır mı?
4. Boyu salınacak olsa tamamen nazdır, hokkaya benzeyen ağzı konuşsa bütünüyle işvedir.
5. Ey Cehdî! O sevgilinin bir benzeri yoktur, o keman kaşlı sevgili baştan ayağa işvenin ta kendisidir, bu konuda son sözüm budur.

-21-

1. Biz mekânı ateş kıvılcımı olan, Semender yaradılışlı kuşlarız, gönül çöpünü ve can harmanını ateşe veriniz.
2. (Ey sevgili!) Islak gözümüz her gece mahallene su dağıttığından beri sabah eriştiği an hüzünler evinde gizliyiz.
3. Ey vâiz! Biz cennet sırlarına vâkıf olduğumuz için bize nasihat vermene gerek yok.

4. Biz meyhaneye mensup rindleriz ve âlemde rüsvâyız, vahdet meyhanesindeki şarap küpünün dibi yerimizdir.
5. Ey Cehdî! Biz vahdet meyhanesinin şarabıyla sarhoşuz, (bunun yanında) afyon çekip sürekli esnemek ne belâdır?

-22-

1. Yine gönülde o gönül kapan sevgilinin saçının fikri, başta her zaman türlü türlü belâ eksik değil.
2. Ben vefâ ümidiyle saçına gönlümü bağladım (ama) o merhametsiz padişaktan gelen cefâlar hiç eksilmedi.
3. Sabah akşam gözümüzden ağlayış eksik olmadığı için gözyaşı selimizin dünyayı kaplayacağından korkarım.
4. Çok şükür elden eğlence veren şarap eksilmiyor (yoksa) senin saçının derdi en sonunda bizi öldürürdü.
5. Her an aradan çirkin suratlı rakip eksik olmazken sevgilisi Cehdî'ye kırılma buna şaşılır mı?

-23-

1. Ey can gibi kıymetli sevgili! Kavuşma meclisinin sığınağında şimdi candan dostun, yakın arkadaşın kimdir?
2. (Ey sevgili!) senin perçeminin kokusunu dünyaya saçan kim? (Yoksa) gelip kaküllerini kıpırdatan sabâ rüzgarı mı?
3. Henüz açılmamış yeni yetişen bir gonca olmana rağmen gönül hayrette kaldı, ağzının sırrına vâkif olan kimdir?
4. Ey benim salınan rûhum, efendim! Sen bir şefkat bakışı bile sunmazsın, sormaya dahi gerek yok (ama) arkadaşın kimdir?
5. Ey can gibi kıymetli sevgili! Kavuşma meclisinin sığınağında şimdi candan dostun, yakın arkadaşın kimdir? Tenezzül edip hasta Cehdî'yi haberdâr et.

-24-

1. O Yûsuf'a benzeyen (sevgili) güzelliğin şartına göre ne hoştur. Ey gönül! Sakın, yüzlerce kez sakın, büyüklüğün şartı budur.
2. Kudret eli güzelliğini tam kıvamında yaratmış, iki kaşına da hilal şekli vermiş.

3. Hızır neden her an dünyayı arayıp tarar? Demek ki lal dudağının serin su kıvamında olduğunu bilmiyor.
4. O aya benzeyen sevgili bana, elife benzeyen boyumu dâla gibi bükünceye kadar eziyet etti.
5. O sarhoş güzel saf şarabı içtiği için yanakları gibi kendisi de kızarmış.
6. O aya benzeyen sevgili bu dertli (âşığı) görüp merhamet etti ve hüznü gönlümü sordu.
7. Ey Cehdî! O güzeli benliğindeki olgunluğun gereğince ne hoş övdün.

-25-

1. Bu eski bahçede güle benzeyen, senin gibi işveli bir sevgili bulduğum için bülbül gibi kendime bir yer bularak inlemeye başladım.
2. (O sevgilinin) lal gibi kırmızı dudağının şarabından içtim, harâretlenip utanmayı bıraktım ve peçeyi kaldırdım, güzelliğinin kitabını izledim, ondan neler buldum.
3. Gamdan arınmak için bir çözüm aramaya başladım ve bu ilimde içki kadehi nüshasını pek faydalı buldum.

4. Ey gönül! Saf şarapla sarhoş olduğumda baş ağrısı çektiğim için meyhaneden ayağımı çektim.
5. Ey doktor! “Hasta Cehdî'nin hâli nasıl?” diye sordum, “tedâvi için geldim fakat onu can çekişirken buldum” dedi.

-26-

1. Bu çılgın gönül bağa yönelmedi, yeşil bahçe onun gamdan arındığını görmedi, ne tuhaf!
2. Gül zamanı ve ziyâfet mevsimi olduğu belli ama şarap kadehi coşup (mecliste elden ele) dönmedi, ne tuhaf!
3. Gönüller başkalarının onları kınamasına çok mu kırılmış? Yine uzlet köşesini mesken tutmuşlar, ne tuhaf!
4. Vâiz nasihati sevgilinin saçı gibi uzatsa da, bu sevdâ başımdan gitmez yine kalır, ne tuhaf!
5. Ey Cehdî! Eğlence arkadaşları yeni gazel söyledi (ama) gönül papağanı konuşmadı ve sustu, ne tuhaf!

-27-

1. Ey aya benzeyen sevgili! Güzelliğinin belirtileri Yûsuf gibi baştan sona eşsizdir, (zaten) sözün tatlı olduktan sonra gerisi hep güzeldir.
2. (Ey sevgili!) Kaşın sarı olduğu için güzelliğın eksilir sanma (bilakis o sarı kaşlar) yüz güzelliğinin Kur'ân'ının ser-levhasındaki altından işlemelerdir.
3. (Ey sevgili!) Hayâlin gözlerimde, düşüncen gönlümde, (aşkının) yarası bedenimdedir. (Bunların) her biri farklı bir tarzdadır, bırak gamını çeksinler.
4. (Ey sevgili!) Neden saçlarını dağıtarak güzelliğinin izlenmesine izin vermedin. (Gâlibâ) Bunun kalp aynasına zarar vereceğini düşünemedin.
5. Ey Cehdî! Bugün amel defterimi elimle yazdım ama söz anlamayan dostlar yine bunların gazel olduğunu söylemiş.

-28-

1. Ey can gibi kıymetli sevgili! Canın burnuna kâkülünün kokusu ulaştığından beri bu deli gönül onu arzular.
2. Sabâ rüzgarı dünyaya o cana can katan kokuyu bağışladığında onun mekanının kâkülüne yakın bir yer olduğunu anladım.

3. Dünya halkı sünbül bahçesinden vazgeçti çünkü haklı olarak senin kâkülünün telini izlemeyi seçtiler.
4. Ey dostum! Sakın tarağın saçınla arkadaş olmasına izin verme, (çünkü o) pot kırar ve kâkülünün dedikodusu gittikçe artar.
5. Cehdî dostlarından senin saçının vasıflarının methini duyduğu için bu günlerde kâkülünü aramaya başladı.

-29-

1. O ölçülü boya sâhip sevgili ne zaman gönül derdimi uyandırsa (o an) tabiatım dalgalanıp orijinal bir mazmun ortaya çıkartır.
2. O gönlü yaralı göz işve meclisini kurduğu zaman Zühre şevke gelip gök makâmında kânûn çalmaya başlar.
3. Ey padişâhim! Aşk tahtında yerim sağlamdır deme, o tutkun göz sana bir kere baksa (bile) yerini sarsar.
4. Gönül şişesi sevgiliye karşı titirse sıkıntı vermez (zîrâ) içki içenler, ellerindeki gül renkli kadehi sürekli hareket ettirirler.
5. Gönül erbâbı (kişiler) Cehdî'nin şiirine hakkını teslim ederlerse o, gönül denizinden sâhile birçok eşsiz inci ortaya çıkartır.

-30-

1. Ey gönül! Beni böyle yakan kimdir bilmem dedin (ama) o İbrâhîm'in ateşidir, sakınma soğuk olur.
2. O boyu güle benzeyen sevgilinin kaşları sarı diye üzülme, bak! (Zîrâ o kaş) altın, teni ise gümüştendir.
3. (O sevgilinin) dudakları yaban gülü, dişi inci, kaşları nûn, gözleri âhû, beli kıl, ağzı mîm gibidir.
4. Ey dostum! Sen Cehdî'yi anmasan da iyi ol, ben yarım olsa da bakışına (dahi) râzıyım.
5. Ey sevgili! "Yoluna kurbân olayım" dediğini duydun (ve bunu söyleyenin) Cehdî olduğunu bildin, Cehdî'dir demeden ona nasıl kıydın?

-31-

1. Perîşân bir âşığı, bugün gama bulanmışım, o sevgilinin güzelliğinin mumuna pervâneyim.
2. Ey boyu uzun dilberim! Ey âlemi süsleyen berberim, aşkının şarabını içtim ve sarhoşum.
3. Ey pâdişâhım! Senin sayende vücûdumun sağlam bir binâsı varken başkalarının kınamasıyla vîrân olurum sanma.

4. Sıkıntı köşesinin misâfiri, kavuşmanın zevkinden uzağım, güzelliğini izlediğimden beri aklımı kaybettim.
5. Ey dilber! Cehdî kimsesiz bir gariptir, derdine devâ ise sana kavuşmaktır, gel de bir öpücük ver (zîrâ) mert bir insanım.

-32-

1. Ey latif dilber! Hüzünlü âşığın hali nasıl olur? Ağlamaya devam mı eder yoksa o da mutlu olur mu?
2. Ve ey edecek eziyet arayan! Sende insâf var mı? Sihir ile ne elde ettin? Bu yaptığın kaçınıcı büyü?
3. Ey Leylâ! Bir kez perişan durumdaki aşığın hâli nasıl diye sormadın, (oysa) o Mecnûn seni düşünerek öldü.
4. Ey İrem bahçesinin tâze gülü! Bu kadar inleyerek o eşsiz bülbül ne söylüyor, bir kere dinle.
5. Ey Cehdî! Yürü, eziyet eden sevgilinin ayağına yüzünü sür, belki o tutkun bakışlı sana bir kere olsun bakar.

-33-

1. Şarapsız ve sevgilisiz eğlence olmaz, zâhid ne derse desin umursama. (?)
2. Âşıklara sevgilisinin eziyetleri eğlence gibi gelir (fakat) her gülün peşinden bülbül gibi koşmak yalnızca bütününüyle cehâlettir.
3. Bu yokluk şişesinde herkes âcizdir, sefâ sürdürdüm diyenlerse ancak sapkın kişilerdir.
4. Bana o zamanlar onu görmemek kolaydı (fakat) bundan sonra terk etmek ancak rezâlettir.
5. Ey Cehdî! Sakın, bu zamanda güllerde merhamet yok, onun cevriyi çekmekse ancak melâmet makâmında mümkün.

-34-

1. Meyhâne yıllarca âbâd olup, bu tarzla birçok gamdan arındığım yer olarak anılsın.
2. Gönüldeki gam dağı benim yıkıp bu sanatla Ferhâd'a usta olduğum yer olarak anılsın.
3. Fitneler koparan sevgilimin gözü, dâimâ hışmından ağlamaya ve inlemeye alıştığım yer olarak anılsın.

4. Sevgilinin güzelliğinin aynası papağan gibi, her zaman baktıkça konuşup mutlu olduğum yer olarak anılsın.
5. Benim mevzun şiirim dostlar arasında okundukça bazen Cehdî gibi hatırladığım yer olarak anılsın.

-35-

1. İrem bahçesindeki gülün rengini o yanağa, iki mest gözü görünürde kan dökücü isnâd etmişler.
2. (O sevgilinin) Sarhoş gözü gibi ortalığı karıştıran fitnecisi varken sihir ve büyü kitaplarını yazanlar boşa yazmışlar.
3. Başkaları şimdi gizli sırrıma vakıf olduğundan benim rüsvâlık hâlimi defterin başına yazmışlar.
4. (Ey sevgili!) Musavvirler huylarını bölüştürüp tasvîrini yaparken, eziyetini sevgiline, vefânı ve lütfunu başkalarına yazmışlar.
5. Ey Cehdî, senin bülbül gibi güllerle olman uygundur ama ne çâre bahtını kara yazmışlar.

-36-

1. O ilgisiz sevgili niyâzımdan fazla naz eder, gönül yokluk iklimine gitti (ama) o gönül tutan sevgili umursamaz.
2. Bahtımın yıldızı bir an (bile) uğur getirmedi, şaşılacak şey! Bu ilgisiz ve ters gidişli felek murâdım üzerine dönmez.
3. (Ey sevgili!) Sana kavuşmanın fikriyle o denli haddinden fazla ağladım ki kadere bak, kanlar akıtan gözüm (ağlamaya) doydum.
4. O kan içici sevgili günde birçok insanı gamzesiyle şehit etse yine de azdır (fakat) bana gelince (adam öldürmeye) doymuştur, işte belâ budur.
5. Ey Cehdî! (O aşk derdini tedâvi eden) Doktorun sınırsız nazı sürekli yakın olma sebebiyle bulaştı ve hasta gönül de artık umursamaz oldu.

-37-

1. Acabâ ne suç işledim de o hoş eserli şiir sâhibi sevgili bize incinmiş, bilmem.
2. (Sevgili) başta lütf edip vefâlı yüzünü gösterdi ama sonra eziyetlerini gösterdi, (herhalde) söylemeden incinmiş.
3. Benim bu zamanlar âhımın ateşinden sakının, o padişahım benim kulu olduğumu varsayınca başkaları incinmiş. (?)

4. Ey ılgın gönöl! Sen gidip canının varını gül yanaklı sevgiliyle barışmak için veriyorsun ama o sevgili incinmiş ve bunun çâresi yok.
5. O âfet, dostlardan yüz çevirip (onlara) gazap etmiş, (ey sevgili!) “Cehdî de mahrum kalmasın” demişsin, (o da) çâresiz incinmiş.

-38-

1. Ey güzelliği, kurban bayramındaki ayı izlemek gibi, ve ey kavuşması âşıklara ülkelerin fethi gibi lezzetli (olan sevgili)!
2. Gönölde hasretinin yarası cehennem ateşi kadar şiddetliyken lal gibi kırmızı dudağının şerbeti sarhoş olana şarap gibi lezzetlidir.
3. Başkalarının tatlı sözleri bu can kuşuna acıyken senin her acı sözün bal ve şeker gibi lezzetlidir.
4. (Ey sevgili!) göğsümdeki yaralar lâle bahçesine benzemezse rahat edemem, (zîrâ) her an (göğsümde açtığın) kılıç yarası, saf şeker gibi lezzetlidir.
5. Cehdî! Bırak ay parçası güzeller yalan yere söz versin, onların eziyetleri (de) Kevser suyu gibi lezzetlidir.

1. Biz bülbülüz, gül eskiden beri gönlümüzü çeler, dikenle mâceramız da eskiden beri süregelmiştir.
2. Dostum! Gönül eşiğinde dilencilik yapar, kavuşmanın sofrasından ona ihsânda bulun çünkü eskiden beri kimsesizdir.
3. O yan bakışı dünyaya fitne saçan sevgilinin çaresiz âşığının göğsünün nişangâhı eskiden beri kazâ oklarıyla doludur.
4. Bu benim yüce yaratılışım başka bir hâllerde olduğundan onun tüm şiirleri eskiden beri hep yeni tarzdadır.
5. Ey Hüseyin'im! Kaçma, Cehdî'nin göğsünün üstünde mekân tut (zîrâ) makâmın eskiden beri Kerbelâ'dır.

1. Besbelli dün goncalar ve saflar hâlinde, o başına buyruk servi boylu ay parçası sevgililer gül bahçesine gitmişler.
2. Hasta olan ben, yaramı tedâvi için sayısız kez çabaladım ama besbelli bu yara en mahâretli doktorla (bile) tedâvi edilmez.
3. Bugün bülbül gül bahçesini ağlayış ve inleyişleriyle doldurdu, besbelli o çâresiz sonbahar zamanını hatırladı.

4. (O sevgili) kavuşmayı teklif ettiğimde sustu ve utandı, kabul etmeye gönlü olduğu sessizliğinden besbelli ortadadır.
5. Cehdî sevgilinin Ka'be'sini her saat tavâf ederdi, besbelli görünmeyen tüm sırlara vâkif olmuş.

-41-

1. Besbelli aşk yarası tedâvi edilmez ve ona çâre olmaz bu yüzden çâresiz âşık gizlenemez.
2. Sitem oklarının yaralarını gönülde saklamak mümkün olmadığından ben ne kadar gizlesem de o yara apaçık belli olur.
3. O gül görünüşlü sevgiliyle gülüşürken gönül ağlamaya başladı, besbelli o ağlayan bülbüle yine bir diken erişti.
4. Şiirin aşk pazarı içinde ne zamandır azlığı söz konusuydu (ama) besbelli bu günlerde şâirler şiirlere heves etti.
5. Şimdi nehirler kızarıp kana bulanmış, belli ki Cehdî'nin gözünün yaşları onlara karışmış.

-42-

1. (Ey sevgili!) bu gönül çocuğu yine lal gibi kırmızı dudağının şerbetini içip aklını kaybetmiş, sarhoş olmuş.
2. Ey çâresiz gönül! Sevgilinin yanağında görünenler ayva tüyleri değil, Ka'be siyah örtüyle kaplanmış, üzülme.
3. Gönül bülbülü güllerin, eteğini dikenin elinden kurtaramadığını görüp sessizliğe bürünmüş.
4. Leylâ pek çok yabancıyla yakınlaşmış (gâlibâ) perîşân Mecnûn'un bahsini unutmuş.
5. Cehdî'nin sevgiliye kavuştuğunu söylediklerini duydum (herhâlde) Kadir gecesine denk geldi.

-43-

1. (Ey nazlı sevgili!) Ne olursun saçını kaldırıp güzelliğini göster, bu vebâli boynunda bırakma def et.
2. Ey nazlı sevgili! Senin aşkının hastasıyım, haberin yok mu? Bu hüznü gönlümü ne olursun sor.
3. Ey boyu ar'ara benzeyen sevgili! Ne olursun bahçeye yönelip salınmaya gel, şarap içip güle benzeyen yanağını kızart.

4. Ey nazlı sevgili! O şuh gözünün doğanıyla ne olursun gel gönül avla da âşıkları yine kolsuz kanatsız bırak.
5. Ey nazlı sevgili! Cehdî aşkından harap olmuştur, yardım et, yetiş! Dudağını öpersem ne olursun helâl et.

-44-

1. Ben seher vakti gonca gibi yaka yırtarak yara dolu göğsümü sevgiliye gösterdim.
2. (Ey sevgili!) yolunda ölmekten sakınmadım, (canım) sana fedâ olsun, ben can çocuğunu Halîl gibi sana kurbân ettim.
3. (Ey sevgili!) başkalarıyla çok yakın olduğunu duydum, bu yüzden âhımın kıvılcımını alevlendirdim.
4. Tatar gözün saçın elini zulmetmek için uzattı ben de gönül ülkesini yıkıp viran ettim.
5. Ey Cehdî! Yeni fikirlerim öyle parlak ve tâze ki burada şiirimi dostlarım tarafından kıskanılacak hâle getirdim.

1. Ey dilber! Senin ayrılığının derdinin esiri oldum (yoksa) senin ihsânın ben esire lâyük değil mi?
2. Dostum! Kaşların da yan bakışın da (âdetâ) bir kazâ oku, senin bu oklarının hepsi canıma saplandı.
3. (Ey sevgili!) güneş yüzünü ay ışığına benzeten, senin parlak güneşini o yerinde durmayana benzetererek hata yapar.
4. Ey pâdişâhım! Uzun ay ve yıllar boyunca mahallende figân ettim (ama) bir kere “bu feryâdına sebep nedir?” demedin.
5. Ey Cehdî! Sevgilinin eteğini Edhemî gibi tut ve (bu şekilde) bir an bile canının bedeninden ayrılmasına izin verme.

1. O gönül tutan sevgiliye “Gönlüm, saçının teli gibi perîşândır” dedim, (o da bana) “aşkımin hevesiyle gezen dağılmış (âşıklar dâimâ) inlemektedir” dedi.
2. “Ey can gibi değerli sevgili beline kemer gibi sarılmak mümkün mü?” dedim, (bana dönüp) “Belimdeki hançer (âşıkların benden) uzak durma ve ayrılma sebebidir” dedi.

3. “Ey sultânım! Bana ayağını öptürsen olmaz mı?” dedim, (bunun üzerine o) “Bayram gelmedikçe mümkün değil, pâdişâhların âdeti böyledir” dedi.
4. “Ey gülümseyen gülüm! Bizi mutlu etsen olmaz mı?” deyince “Ey Cehdî! Bülbül olanların (dâimâ) inlemesi âdettir” dedi.
5. “Ey gönül! Bu yeni tarzdaki şiire kim nazîre yazsın?” dedim, (gönül de) “Belâgat madeni Murtazâ ve sözden anlayan Tıybî” dedi.

-47-

1. Yanımda gönlümü oyalayan melek yüzlü bir sevgilim yok, elimde gamdan arınmak için (çekebileceğim) güle benzer bir kadeh yok.
2. Esir olmuş bir bülbülüm, kime şikayette bulunayım? O güle benzeyen sevgiliyi kafesin parmaklıkları arasından soramam, ondan haber yok.
3. Âh! Bu gönlüm rahatça uyuyamadı ama ne yapayım başımı alıp gitmeye de bedenim el vermiyor.
4. Gerçi âşıklarda hiç gönül eğlencesi olmaz ama bana her an eziyet eden umursamaz bir sevgilim (de) yok.
5. Ey Cehdî! Bülbülle aşk dersinden konuşurdum.... (?)

1. Sevgilimiz başkalarıyla bahar (güzelliklerini) izlerken gönlümüz, onun mahallesinin meclisinde tek başına inleyip ağlamaktadır.
2. Gam benim her gündüz ve gece yakın arkadaşımıdır, (yani o sevgilinin) ayrılığı ve kavuşması her an ruhuma işlemektedir.
3. Ey zâhid! Biz o şuh sevgilinin lal taşına benzeyen kırmızı dudağının verdiği neşeyle sarhoşuz, gerçi (o lal dudak) bizi sarhoş etse de baş ağrısını gidermektedir.
4. Gönül ayrılığın esiri, can sonsuza kadar hapsolmuş, göz ise bu dertle binlerce sıkıntı ortaya çıkarmaktadır.
5. Ey (aşk derdinin) doktoru (olan sevgili)! Sen hastam olan Cehdî'yi kavuşmamla iyileştireyim dediğinden, onun derdi şimdiden geçip gitmektedir.

1. (Ey sevgili!) Sarhoş gözünün (âşıkların) böyle tutkun olmasına sebebiyet vermesi nedendir? (Onların) tamamının deli olmasının sebebi budur.
2. (Ey sevgili!) Neden eziyetinin hüznünlü gönlümü harâb etmediğini söylersin? Senin bu yaptığın başkalarının mutlu olmasına sebebiyet vermez mi?
3. (Ey sevgili!) Eteğini her an dikenle doldurman uygun mu?... (?)

4. Efendim! Eziyet etmenin katında kanun olmasına sebebiyet veren ne? Yeter ki bana bunun haberini ver de (gerekirse) kanımı dök.
5. Ey sultânım! Eskiden beri kapıda bekleyen Cehdî'nin gözyaşının kırmızı şarap renginde oluşuna senin eziyetlerin sebebiyet verse şaşılır mı?

-50-

1. Ey bedeni gümüşten olan sevgili! Neden bana mecliste küstah dedin? (Oysa) senin dudağının şekerini emen kadehti ben neden küstah olayım?
2. Ey vâiz! Her an bu kadar içkiyi yediğin yeter! Ben onu dâimâ içerim, bırak da senden küstah olayım.
3. Ey ay yüzlü sevgili! Gönülsüz âşıkların seni övmesi mümkün değil, şâyet güzelliğinin vafını övmeye kalkarsa elbette söz, küstahlık etmiş olur.
4. Nârven ve şimşir ağaçları senin ölçülü boyunla bir olmak ister, küstah yâsemin ise senin teninin rengine benzemek ister.
5. Cehdî, hem yeni hem âşıkâne hem de gönlü ele geçiren bir tarz tutup küstahça "arkadaşlara orijinal bir ilim göstereyim" dedi.

-51-

1. (Ey sevgili!) Eğer aşkın aklıma gelince beni dilsiz kılsa (bil ki), saklamaya gücüm kalmamıştır, gönül bu aşkı açığa vurur.
2. (Ey sevgili!) Her kim gönül varını verip senin kavuşmanın malını satın almak isterse o, eline hiçbir şey geçmeden sıfır ile kalır ve tıpkı benim gibi zarâra uğrar.
3. Ey sabâ rüzgarı! O servi boylu sevgiliye sor bakalım, beni görünce gül yüzünü saklamasına sebep ne? Yoksa benim (aşkıyla) inleyen bir bülbül olduğumu bilmiyor mu?
4. (Sevgiliye) Söyleyin bana bir kere baksın ve mahzun kalbimi görsün, yoksa billâhi yok yere kan dökecek.
5. Ey Cehdî! O periye benzeyen sevgili senin elif gibi boyunu yay gibi büktü (ama bil ki) seni bir ok gibi doğru mu diye imtihan ediyor.

-52-

1. O düzgün boylu sevgili gül bahçesinde salınıp gezerken yanı sıra gezen rakipleri sayılamayacak kadar çoktur.
2. Bana âh ile feryâd eyleme derler ama... (?)

3. Ahmed! Canımı ve başımı terk ettiğim için ağlamam ama bize bir yan bakışın bile kaymadı (buna üzülüyorum).
4. Ey dost! Ben saçının ipini gözünün önünde ona bağlı olayım diye elime aldım.
5. Ey Cehdî! Belki bir merhamet eder de lütfunu görürsün, (bu yüzden) o aya benzeyen sevgilinin eteğini bırakma.

-53-

1. Ey resim gibi güzel sevgili! Âşıklar senin boyuna cefâ ağacı derler sonra da tekrar ümit edip (belki) vefâ meyvesi verir derler.
2. (Ey sevgili!) Her zaman bizim viran olmuş gönlümüzü dağıtırsın (ama) başkaları bundan habersiz olduğu için bizim eğlendiğimizi söyler.
3. Sevdığım! Sen dün kızgın bir bakışla gönlümüzü yaralarla doldurdun. Âşıkların âhından sakın (zîrâ o âh için) hedef şaşmaz derler.
4. Ey bilgisiz zâhid! Benim sevgilinin gamıyla her an ağlayıp figân edişimden sana ne? (Başkaları bu hâli görüp) Ne derlerse bana derler.
5. Âlem senin yollarda kendini yitirip gittiğini görünce, Cehdî yine bir zamanın güzeline tutulmuş derler.

-54-

1. O sevgili ne zaman bana kirpiklerinin okunu atsa ruhum bedenimden çıkıp bu şansa sahip olduğu için binlerce can atar.
2. O sevgilinin hırsız bakışı fitneyle doludur, (hatta) âlemin üzerine kan atacak kadar zamanın fitnesidir.
3. Sevgilinin gözü onlara meylettikçe can ve gönül sevinir, sanki (o göz) bir avcıdır da köpeklerine ekmek atar.
4. Her olur olmaz kişi bu viran olmuş gönle kınama taşını usulsüz bir biçimde atar.
5. Allâh'a hamd olsun, o aya benzeyen sevgili kirpiklerinin okunu başkalarına atmadan geçer ama çâresiz Cehdî'ye her an atar.

-55-

1. (O sevgili) âhımın dumanını görüp saçıyla benini, gül renkli gözyaşımı görüp kırmızı yanağını gösterir.
2. Yeni yetişen fidanım bende olgunluğa erişmiş deliliği görünce saçının zincirini gösterip bunun sebebini belirtir.
3. O güle benzeyen sevgili güzelliğinin gül bahçesini yaradılışımın bülbülüne gösterirken beden yuvasında can kuşu nasıl dursun?

4. Gönül, ârifler zümresinin yoluna elinden geleni sermek ister, o sihr-i helâlini göstermeye çalışan zavallı bir köledir.
5. Cehdî'yi gül bahçesinde bülbül ile ağlaşırken gördüm, ikisi de gönül ehli olduğundan birbirlerine hâllerini arz ediyorlar.

-56-

1. Elde şarap olmayınca gamdan arınamam, aradan perde kalkmadıkça sevgiliyle söyleşemem.
2. Her ne kadar güzel olsa da kilisedeki sûretlere bakamam (çünkü) ben naz ve eziyet etmeyen dilberi istemem.
3. Ey gönül! Bağa gidip zâhid ile ne yapalım? İçki meclisi olmayınca orada eğlence olur mu?
4. (Ey sevgili!) gönül senin yanağını izlemekten uzak olduğu için ağlasa şaşılır mı? Bakmak için kitap olmadığından ney sesiyle oyalanıyor.
5. Ey Cehdî! Bu şiirin dostların tabiatına zarar verdi, hazırda cevapları olmayınca sana ne desinler?

-57-

1. (Ey sevgili!) Dünyadakiler bu güzelliğin sebebiyle sana köle değil mi? Gönül kuşu bende yok, öyleyse sende değil mi?
2. Ey güle benzeyen sevgili! Dikenle aynı mecliste bulunman uygun mu? Bülbül sana arkadaşlık etmeye hazır değil mi?
3. Kızıp bana eziyet okları atardın, (şimdi) göğsüme bak ağaçlarla süslü değil mi?
4. Ey sevgilim! Eline aynayı al da bir bak! Yûsuf bile seni görse utanmaz mı?
5. (Ey sevgili!) Allâh için bir bak, Cehdî kulunun aşkının ateşiyle (yazdığı) bu şiiri (kulağa) hoş gelmiyor mu?

-58-

1. Ey can gibi kıymetli sevgili! “Yanağın ben ile süslenmiş nedendir?” dedim, (sevgili dönüp) “O (yanak) Ka’be’dir, bu (ben de) Yemenli hacılardır” dedi.
2. “Ey sevgili! O miskten saçın neden kıvrım kıvrım olmuş?” deyince (o sevgili) “Bu (saç) belâ Mansûr’una (asılmak için) güzel bir iptir” dedi.
3. güzel bir iptir” dedi.
4. “Ey sevgili! Yaya benzeyen kaşlarının altındaki gözünün sırrını bilsem” dedim, (sevgili de) “Bu (göz) güzelliğimin tahtında fitneler saçan bir büyücüdür” dedi.

5. “Ey sevgili! Bu ölçülü boyun nârven mi yoksa ar’ar mı?” diye sorunca (sevgili) “ Bu (boy) yokluk bahçesinde gezen bir servi ve yâsemindir” dedi.
6. “Ey Cehdî bu güzel şiiri dostlardan (daha önce) söyleyen oldu mu?” dedim, “bu herkesin sahip olamayacağı bir Aden incisidir” dedi.

-59-

1. Gama alışkın olan gönlümüz sevgilinin mahallesini dolaşmaktan dönmez, o kendinden geçmiş bülbülün gül bahçesinden dönmemesi kıskanılır.
2. Sonbahar vakti bu eski vücut hânesine... (?)
3. Düşünüp bana gelen tüm cefâ, eziyet ve sıkıntıların başkalarından değil sevgiliden geldiğini anladım.
4. O şuh sevgili benim her dermansız derde uğradığımı bilir ancak içinde saklıdır bildiğini belli etmez.
5. Ey Cehdî! Ruhum bedenimden ayrılıp bin mahşer günü gelse de gönül bu hâlde kalır, sevgiliye kavuşma fikrinden vazgeçmez.

-60-

1. Gam görmüş gönül sevgilinin fitneci gözünden vazgeçmez, kendi gibi bir sarhoştan vazgeçmeyen garip bir içki içicisidir.
2. Nezâketle seccâdede, mihrâb ve minberde bulunur ama içkiden, sevgiliden ve meyhâneden vazgeçmez.
3. Ezelden beri bir sebeple gönülde tamire çâre yok (çünkü) o şuh sevgilim âdetâ bir hazinedir ve hazine viran yerlerde bulunur.
4. Bu kadar haddinden fazla, çeşit çeşit gördüğüm ayak bağı ayağıma hep tanıdıklar vesilesiyle dolanır, yabancı kimse buna sebep olmaz.
5. Cehdî, gamdan ölenleri şarabın dirilttiğini bildiğinden sürekli içki içer, şarap mahzeninden bir an bile uzaklaşıp vazgeçmez.

-61-

1. Gönül sevgiliye kavuşma fikrinin düşüncesinden vazgeçmez, ne hoştur, gönül bülbulü, gül ve gül bahçesinden vazgeçmez.
2. Başkalarının verdiği sıkıntının bağından, zühd ve ikiyüzlülükten geçer ama pervâne olduğu için sevgilinin yanağının mumundan vazgeçmez.
3. O âfet eğer zamanın gereğine uygun olarak gözden uzak olsa da ettiği yeminden ve verdiği sözden geçmez.

4. İnsan olanın takdiri değiştirmeye g¼c¼ yetmez, ne kadar bahtsız olsa da gam yemekten vazgeçmez.
5. Efendim ve doktorum olan o sevgilinin hasta Cehdî'den vazgeçmeyeceği d¼ř¼ncesi gön¼l¼n ümididir. Gece gündüz bundan başka Şey hayal etmez.

-62-

1. Elbette çâresiz aşığın hâlini anlatması gerekir, (bu durumda) aşk doktoru hastasına bir çâre sunar.
2. Ey gön¼l¼! Sevgilinin eziyetine ve başkalarının kınamasına üzülmeyin, elbette aşığın kalbi sürekli yara doludur.
3. Elbette içki içen kimse (içkinin verdiği gevşeme sebebiyle) bir gün r¼svâ olur, (bu durumda o kişinin) âşık olması ve insanların onun aşkını duymaması mümkün değildir.
4. Ey canım! Âşıkları mahallene gelmekten alıkoyma, bu yanlışır (ç¼nk¼) elbette kendinden geçmiş b¼lb¼ller gül bahçesine gelirler.
5. Ey gön¼l¼! Dostlar "Cehdî dileğine ulaşmaz" dermiş, (ancak) yanlış söylerler, elbette (onun da) ümidinin ağacı (bir gün) meyve verir.

-63-

1. Ey kaşı yay gibi olan sevgili! Bu gazap dolu bakış nedir? Âh! Yan bakışının oku hüzünlü kalbimi helâk etti.
2. Ey servi boylu sevgili! Senin ölçülü boyuna kimi ar'ar kimi şimşir ağacı demiş ama vallâhi hata etmişler.
3. (Ey sevgili!) bu kadar eziyete sebep nedir, söylemedin. Başkalarının sözüne uyma, benim suçum günâhım yok.
4. Ey yüzü aya benzeyen sevgili! Gönül yanağının kırmızılığına aldanmasa saçına bağlanıp kalmazdı.
5. (Ey sevgili!) senin dudağının şekeri hasta Cehdî'ye ilaçtır ama o bahtı kara talihi olmadığından çâresini bulamaz.

-64-

1. O güzel sevgilim bana ne kadar eziyet ederse her gazelim o kadar inci ve mücevherle dolar.
2. Gam bizi kuşattı (bu hâlde) onu kovmak nasıl mümkün olsun? Gelin Allâh'ı severseniz (biz de) içki süzelim.

3. Düşman yine baş kaldırıp bizi kınarmış, biz de başını elimize alıp bir güzel ezelim.
4. O aya benzeyen sevgilinin güzelliğini izleyeli hayli zaman oldu, tekrar biraz daha gezelim de belki onu yine görürüz.
5. (Ey sevgili!) “Bana Cehdî sana âşıktır derler” demişsin, milletin ağzı çuval değil ki gidip büzelim.

-65-

1. Sevgilimin mahallesinden sabâ rüzgarı estikçe coşup bağırsımınla inleyen bülbülü sustururum.
2. Ey zâhid! Ben meyhâne halkından olduğum için meyhânegilerin pîrini dinlerim, senin öğütlerini dinlerim sanma.
3. Ey sâkî! Sen lütfedip el çek ben de kadehi çekeyim, zehir olsa da İbrâhîm’in elinden içmiş olurum.
4. O kıyâmet (koparan) boyunu gördüğümde bile aklım ve gönlüm gitti, yanağının tasvîrini akıl edeceğimi kim söyledi?
5. Ey Cehdî! Gerçi sevgiliye kavuşma kaydıyla gönlün bulanıktır ama (yine de o sevgilinin) ince beline sarılacağını sanma.

1. Biz dile gelmiş bülbülleriz, (söyleyince) saklı inciler (gibi gün yüzüne çıkmamış orijinal sözler) söyleriz, sihir ve mucize gösterip vezinli beyitler söyleriz.
2. Biz şiir yazarken bizden önceki şâirlerin şiirlerine minnet etmeden yeni redif, yeni bir tarz ve orijinal mazmunlar ortaya koyarız.
3. Kimi zaman o gönül götüren sevgilinin güzelliğinin seyri kimi zamansa rakîb endişesi duyarız (böylece) zevki söylesek de başkaları yüzünden çektiğimiz derdi yüz farklı şekilde söyleriz.
4. Şâirlerin âdeti içkiyi, güzeli ve sevgiliyi övmektir. Biz de onlara ayak uydurup haddinden fazla söyleriz.
5. Ey Cehdî! Başkaları içkinin verdiği harâretle (şiir) söyler, bizse tabiatımızı (ilâhi bir) feyzin içkisiyle doldurup söyleriz.

1. (Ey sevgili!) Güzelliğinin yansıması ne zaman hayâlimde süzülse gönül, (bana ettiğın) eziyetleri hatırlayıp âh etmeye başlar.
2. Başıma ayrılığının derdiyle gelen belâları bana başkası değil, o fitneci yan bakış eyler.

3. (Ey sevgili!) Kurban olayım beni öldürmek için elinden geleni ardına koymayı sakın ihmâl etme, (bu ancak) başkalarına karşı benim başımı yüceltir.
4. (Ey sevgili!) Bana görmezden gelişin (bile) çok yüce (bir şey gibi) görünür (ama) lütfedersen (bana bakarsan) beni emsallerim içinde seçkin kılar.
5. Cehdî her zaman gazel söylemez ama bir anda eline kalem alıp söylemeye kalkarsa mucizeler yaratır.

-68-

1. O melekleri (bile) kiskandıracak güzellikte olan sevgiliyi bu hâlde görenler şüphesiz akıl elbisesinden sıyrılmış olmalıdır.
2. O salınan servi nazla gül bahçesine yönelmiş (biz de) ıslak gözlerimizden (gözyaşlarımızı) ayağına ırmak gibi akıtalım.
3. Bu gönül bülbülü ağlayan bedenimde durmaz yoksa hoş eserler ortaya çıkartan söyleyiş tarzı nasıl olurdu gösterirdim.
4. Güller bülbülün inleyişine ve bağırışına ne desin? Âşığın ezelden beri işi gücü âh edip inlemektir.
5. O cihân âfetinin saçını ve yüzünü bir kere görenler bahçenin ortasındaki gül ve sümbül bahçesini ne yapsın?

6. Gül zamanıdır, Cem'i kışkandıracak bir meclis kuralım ve içki içelim, (böyle bir ortamda) sohbeti ne yapalım?
7. Çılgın (âşık) ne kadar ağlasa ve acınacak hâle düşse de şaşılır mı? (Zîrâ) dünyanın gül bahçesinde dikensiz gülü bulamamış.
8. O aya benzeyen sevgilinin kavuşmasını bin türlü çekinceyle ümit ettik, Allâh'a hamd olsun ki susarak kendini ifâde etmek faydalı oldu.
9. Ey Cehdî! Meyhânenin zevki unutulmaz, biz de ikiyüzlülüğü terk edip inkârı bırakalım.

-69-

1. (Ey sevgili!) sana yalvarışlarım tesir etmedi, sayısız naz edişinle âh edip sırrımı açık edeceğimden korkuyorum, yardım et.
2. Ey çalgıcı! Neden sürekli zirveye çıkıyorsun? Yardım et, (şarkını) Bûselik makâmında söyle, o nazlı sevgili de sana eşlik etsin.
3. (Ey sevgili!) Bu gönülde Irak'a gitme arzusu çok fazla, yardım et, (gel seninle) Hicâz'a gitmek için yola çıkıp yol arkadaşı olalım.
4. Ey Hüseyin'im Uşşâk makâmına meyletse ne olur? Yardım et, talihsizlikle Muhayyer'de bu kadar yükseldiğin yeter.

5. (Ey sevgili!) Yardım et, Cehdî'ye bazen sitem bazen de lütufta bulun da (o da) başkalarının yanında kendini özel hissetsin.

-70-

1. (Ey sevgili!) Saçının sevdâsıyla gönlün hevesi artar eksilmez, kendini kaybetmiş başımın her an belâsı artar eksilmez.
2. Ey gönül! O cihânı karıştıran sevgilinin, bu parıltı ve bu sonsuz naz ile düşkünleri artar eksilmez.
3. Nasıl gonca ortaya çıktığında her an yanında dikenler artarsa, bu gül bahçesinin de cefası çok olan rakîbi artar eksilmez.
4. "Kim dilber severe ömrü eksilir artmaz" demişler ama benim bildiğim (bu sevgi) rûhun gıdâsı olduğundan (ömür) artar eksilmez.
5. Ey Cehdî! O âfeti küçükken kucakla, (yoksa) mücevhere benzediğinden büyüdükçe değeri artar eksilmez.

1. Ey gönül! Madem o güzellik (ülkesinin) padişahının hayranı oldun öyleyse mahallesinde içten bir âh çekip ağlayıp inle.
2. O sevgiliyi bu güzellikle görenler akıllarını yitirip, “Mısır tahtına ikinci bir Yûsuf gelmiş” derler.
3. (Hatta) ne Yûsuf’u! O (sevgili) ya peridir ya da insan şeklinde bir melektir (öyle ki) onun için de nice Yakub’lar ağlayıp inlese (ona) layıktır.
4. Allâh onun yaratılışını bu güzellikle tamamladığından yanında Urfî ve Hakanî söz söylemeye kâdir olamazlar.
5. Feleklerin gözü böyle bir nûru daha görmemiştir. Duâmız Allâh’ın daimâ (onu) gözetmesidir.
6. O, tüm bülbüllere vasıflarını saydırdığından kusurlu ve âciz akılların onu methetmek için kendilerinde cüret bulmaları mümkün değil.
7. Onun yaratıcısı dünyaya böyle ışık saçan bir ayı süs olarak gönderdi (bunun için) binlerce, yüz binlerce âferin!
8. Ey Cehdî! Sana o temiz nesil(li) kimdir diye sorarlarsa utanmayı bırakıp tüm dostları haberdâr et.
9. Yani hoş söyleyişli ve sözden anlayan Rüşdî’nin şiir ilmi içinde tüm (şâir) dostları geride bıraktığını söyle.
10. Ey Rüşdî! Bu ayak tozuna göndermiş olduğun beyitler göğsün içindeki can sandığında yer buldu.

-72-

1. Gönül o padişah gibi kudretli sevgilinin belini kucaklamayı arzular ve (ona) kavuşmanın hazinesini tıpkı bir Mağribî gibi arayıp durur.
2. (Ey sevgili!) Kölen olan benim aklımı dağıtan nedir diye sordum, kaküllerini eline alıp bu (koku) dedi.
3. (Ey sevgili!) Gönlüm senin derdinle dost olduğundan beri iyileşmek istemez oldu. Ne de olsa insan kiminle ilişki kurarsa ondan huy kapar.
4. (Ey sevgili!) güzelliğin gururuyla âşıklarını süratle koşan ata ezdirme, (elbet) yüz güzelliğinin tahtına bir gün Habeş ordusu hücum eder.
5. (Ey sevgili!) Sana sadâkatle bağlı olan ve muhabbet besleyen âşık Cehdî gibi tüm dünyayı kendine düşman edinir.

-73-

1. Dün gece sihir ve büyüyle yıldızların aklını başından alıp aya benzeyen bir sevgiliyi hâle gibi kucakladım.
2. Eskiden peydâ olan gönül yaramı taze bir merhemle tedavi edip onu iyileştirdim.
3. Ey zâhid! Kevser'i dünyada içen var mıdır diye sorarsan, ben içtim, gel sana anlatayım.

4. Ey felek! İsteklerim doğrultusunda bu gidiş senden umulmazdı, (ama mâdem ki oldu ben de senin) bu lütuf ve ihsânını can kulağına küpe yaptım.
5. Ey Cehdî! İsteğim yerine gelince ben de kavuşmanın lezzetiyle dünyayı unuttum.

-74-

1. Ey nazlı sevgilim! Gel niyâzımı kabul et bu kadar naz yeter.
2. Bazen rakîbe bazense âşıklara bakmaktan vazgeç de o gammâz bakışın fitne uyandırmamasın, yeter.
3. Ey melek yüzlü sevgili! Yolunda başından vazgeçen düşkünlerin kıymetini bil, Şeytan'a bu kadar uyduğun yeter.
4. Ey sevdiğim! Bazen gülümser, bazen bilmezden gelir, bazen de iltifat edersin (ama) gönlümde gizli olanı bildiğin hâlde bu kadar görmezden gelmek yeter.
5. Zühre beyitlerimi okurken Îsâ duyup, Ey Cehdî işte bu noktada sihir ve mucizeler tükendi dedi.

-75-

1. Ey gönül! Neden dâimâ sonbahar yaprağı gibi titriyorsun? Sanki ecel sâkîsi sana şarap kadehi sunmuş.
2. Nefsin baştan çıkarmalarına uyup her haber getirene kapıldın, (şimdi) Allâh'a ne sunacaksın? Biriktirdiğin sermâye bu mu?
3. Dilinde sürekli sevgili ve içtiğin içki, (bunlardan) vazgeçmezsin. Acaba ne tür bir hûri ümit ediyorsun, istediğin nasıl bir Kevser?
4. Ey isyankar! Sende o dergâha yakışır zerrece amel yokken ne yüzle Allâh kapısına varmak istiyorsun?
5. Ey Cehdî! Mahşer günü Allâh sorarsa tek bir günahının bile cevabını vermeye dilin varır mı?

-76-

1. Ey Yûsuf! Güzelsin, paha biçilemezsin, âlem sana köledir, gönül avcısın tüm gönüller sendedir.
2. Ey Yûsuf! Âşıklar baş ve ayak çıplak şekilde mahallene toplansa gam değil (zîrâ) bu gül bahçesinde yüz binlerce bülbül (buna) hazırdır.

3. Ey Yûsuf! (hatta) ne Yûsuf'u mekânı Cennet-i alâ olan bir meleksin, bu dünyanın gül bahçesi seninle süslenmiştir.
4. Ey Yûsuf! Gül bahçesi içerisindeki her gonca senin yanağının rengini görünce yaka yırtarak boynunu eğer, utanır.
5. Ey Yûsuf! Sen bugün Cehdî'yi teselli edip mutlu ettin (ama) gönül kuşu bu gülüşün bize olduğuna inan(a)maz.

-77-

1. Ağlayan gönlüm bugün hâlini sevgiliye bildirmiş, derdini sevgiliye bildirmek büyük cüret, binlerce âferin!
2. Eyvâh! (gönlüm) aşk denizinde boğulmuş (ve susması gerektiğini) unutup ağlayıp inlemiş (böylece) sırrını yayıp başkalarına bildirmiş.
3. Bugün (sevgili) ağlayan bana yönelip bakış attı, galiba gözyaşım hâlimi o hasta (süzgün bakışlı) nergise bildirmiş.
4. Ey benim padişahım! Başkalarının senin kavuşmana ulaşması mümkün değil, bunu söyleyen yalanlar söyleyip boşuna konuşmuş.
5. Ey can gibi kıymetli sevgili! Sevdiğin rakipleri kavuşma meclisine mahrem etmiş... (?)

-78-

1. Ey melek! Bu edâlar sende (henüz) çocukken meydana çıktı (demek ki sen) sonunda zamanın fitne koparacısı olacaksın.
2. Ben senin gibi (naz) sanatında usta birini (daha) görmedim, (yoksa) dadın sana sürekli işve yapmayı mı öğretiyor?
3. (Ey gönül ve can!) O cihan celladının kastı sonunda sizedir, gâfil olmayın (dünya) başın gideceği bir yerdir.
4. Irak'ın nazlı güzelleri çok olur, Anadolu'da da bir benzeri bulunmazmış bilirim.
5. Cehdî onu binde bir övecek söz bulamaz, (zaten) ne kadar özelliklerini anlatsa da şair (olduğundan) yalan söyleyecektir.

-79-

1. (Ey sevgili!) Senin aşkın beni mest etmediyse (böyle) sarhoş kim etti? Akıllı gezerken kim beni deli etti?
2. (Ey sevgili!) Senin yüz güzelliğinin tasvirini gönlümüze işledik ama sonra kim Kabe'yi puthâneye çevirdi deme.
3. (Ey sevgili!) benim bakışım senin mum gibi parlak yanağından başkasına düşmez şu halde bu yanan gönlümü kim pervâneye çevirdi?

4. (Ey sevgili!) Gönlümü aşkının şarabıyla öyle doldur ki görenler, bu mescidi kim meyhâneye çevirdi? desin.
5. (Ey sevgili!) Cehdî'ye sakın sırrını açma derdin (öyleyse) bu haberi rakiplere kim ilettili?

-80-

1. O sevgili bana her an eziyet ederek esâsen bin lütuf ve bin ihsân etti.
2. Ey can ve gönül! Sevgilimin hayâli geldi ve çıkıp giderek boş bıraktığınız bu beden onu misâfir etti.
3. Ey göz! Bakıp da o padişah elini kınaladı sanma, Kurban Bayramı olduğundan koçu kurban etti.
4. Ey dostum! Dün gece senin gam evine gelirim demedin mi? Gelmedin, suç sende değil yine felek (yapacağını) yaptı.
5. Ey Cehdî! (Böyle) kendinden geçmiş, korkusuz ve dağılmış halde ne gezersin? Ey çâresiz! Seni yine kim hayrân etti söyle.

-81-

1. O aya benzeyen sevgili sinirlendiğinde yanakları gül gibi kızardığından perişân âşıkları bülbül gibi ağlayıp inlermiş.
2. Ey gönül! O süslenen güzelliğin baharını izle (de gör) iki yanda kâküller nasıl sünbül gibi kıvrımlanıp koku saçarmış.
3. (O sevgilinin) yanağının sayfasının beyazlığı üzerinde yer yer garip bir sevdâya düşmüş benlerinin karanfile benzediğini gördüm.
4. (?)
5. Ey Cehdî! Senin can ve gönülden kendinden geçtiğini bilirdim (ama) o naz yapmayı seven lâl dudaktan içki içtiğini bilmezdim.

-82-

1. Ey bülbül! Bu meydana aşk davâsıyla gelirsin (ama) gece gündüz feryâd ediyorsun, halkın sana ne borcu var?
2. Ey bülbül! Kendini dünyadaki başka âşıklarla kıyaslama, bu viran olmuş cihan ne âşıklar gördü.
3. Ey bülbül! Senin bitmek bilmeyen feryâdın gülün kulağına hiç ulaşmaz (ama) sesi çıkmayan pervâne mumun kucağına girer.

4. Ey bülbül! Gam köşesinde sabreden ben olduğum için âşık olan da benim. Oysa sen kendine gül ağacında yuva yaparsın.
5. Ey bülbül! Sen de Cehdî gibi bir goncanın eteğini tutup cihan bahçesinde halkla ünsiyetini kesme.

-83-

1. O şuh sevgiliye bazen yalvardık bazen ağlayıp inledik ve bu yaptıklarımızla sevgilinin taş kalbini etkiledik.
2. Ey zâhid! Gamı gidermeye doktorlarda hiç çâre olmadığını görüp içki içmeye itibar ettik.
3. Sevgilinin güzelliğinin bahçesinde ortaya çıkan ayva tüyleri görerek Allâh'a hamd olsun dünyâda ilkbaharı seyrettik.
4. Şimdi sevgilimizin başkalarıyla yâr olduğunu duyduk ve gönülde olduğumuz yerde kalmaya tâkat bulamadığımızdan gitmeyi seçtik.
5. Ey Cehdî! Bağdat'ta kalan dostlara elvedâ, Allah'a hamd olsun şimdi Üsküdar'a doğru yola çıktık.

-84-

1. Ey sevdiğim! Gönül şişesi dâimâ kırık dursun da çirkin suratlı rakîpler izleyip mutlu mu olsun?
2. (Ey sevgili!) Hüzünlü gönlüme bir yönelme bakışın yok, eziyetin çok (bu durumda hâlâ gönlün) viran olmasın da mamur olsun mu diyorsun?
3. Ey padişahım! Sana senden şikâyet ederim, sen dinlemezsin, senin ülkende zulüm böyle sınırsız mı kalsın?
4. (Ey sevgili!) Bana lal gibi kırmızı dudağımın sırrını gönlünde sakla dersin (ama) kırık cam içinde üzüm şarabı durur mu?
5. Ey Cehdî! Gönül hazinesinden kıymetli mücevherler çıkardım, yazıktır, böyle kusursuz şiirler saklı mı kalsın?

-85-

1. O gönül hırsız hileci sevgili hâlimi bilmiş ya da bilmemiş farketmez sanırdım.
2. Aşk ateşi yüzünden kol kanat ne varsa pervâne gibi yandı (artık) ümidimin mumu olan sevgilim bilsin ya da bilmesin önemi yok.
3. Dünyâda rüsvâ bir âşık olup utanmayı terk ettim (bu yüzden) sırrımı başkalarının bilip bilmemesi umrumda değil.

4. Gül bahçesi içindeki hoş gidişli servinin ayağına ıslak gözden ırmaklar bağladım (ama o) umursamamış.
5. Cehdî gibi ben de sevgili ve içkiyi terk etmem (bu nedenle) insanlar beni arsız olarak görse de kabulüm.

-86-

1. Ey padişahım! Bu zamanlarda güzelliğinin olgunluğu hâsıl olmuş (ama) her tekâmülün sonunda bir yok oluş vardır.
2. (Ey sevgili!) Âşığa merhamet et ki Allâh (da) sana merhamet etsin (zîrâ) kalp kırmanın yarın hesâbı vardır.
3. Gerdanında misk kokulu kâküllerini görüp Allâh Allâh onun (henüz) çocukken vebâli varmış dedim.
4. Lâl gibi kırmızı dudağının etrâfını siyah ayva tüyü askerleri sarmış (demek ki) karanlık içinde yaratıcının serin suyu saklıymış.
5. Ey Cehdî! Can ve gönül sevgiliden vefâ umarmış, (demek) onların da yanlış hayâli varmış.

-87-

1. (Ey sevgili!) Akıl, gönül ve rûhu aldın, (şimdi) bak, kanatsız kuş nasıl uçamıyorsa beden de yalnız yaşayamaz.
2. Güzelim! Senin hakkında başkalarına, sevilmez derim, yoksa onlara sorulsa bu sözü böyle söylemezler.
3. Düşmanı (yaptığını) unutup Allâh'a havâle ettim (zîrâ) gönül ehli kimseler câhil ve sıradan kimseler gibi (intikam için) fırsat kollamaz.
4. Sakın kürsüdeki vâizin öğütlerini dinleme! O eşek (ancak) böbürlenir aşk meselesini algılayamaz.
5. Ey Cehdî! Bana Vâmık ve Kays (bile) arkadaş olamadı, (o hâlde bundan sonra) aşk vadisine benimle kimse gidemez.

-88-

1. (Ey sevgili!) Kâküllerini her an sümbül gibi dağıt, yüz güzelliğinin dolunayının çevresinde hale izi bırakan bir pergeli döndür.
2. (Ey sevgili!) kılıcının içimi hoş suyunu susamış dudaklı âşıklarından esirgeme (hatta) lütfet de art arda âşıkların göğsünde çoğalt.
3. (Ey sevgili!) Can ve gönül uzun zamandır seni aramak için bedenden gittiğinden (gel onu) boş bırakma birkaç gün gönlünü misâfir et.

4. Ey gonca dudaklı sevgili! Bahar günleridir, gel her zaman gülümse ve açıl, bülbül gibi binlerce âşığı ağlat ve inlet.
5. Ey Cehdî! Şiir bahçesinin hoş nağmeli bülbülü olduğundan sabâ rüzgarı zamanı olan seherde bülbülü nağmenle kendinden geçir.

-89-

1. (Ey sevgili!) Güzelliğinin yansıması ne zaman nurlanmış bir kalpten geçse sanki âlemin nakşı İskender'in aynasından geçmiş gibi olur.
2. Ey nasihat eden! Art niyet olmadan vaaz ver ki (dinleyenleri) tıpkı düğümsüz ipin mücevher deliğinden geçtiği gibi (kolaylıkla) etkileyebilesin.
3. Aşk vâdisine gidenler dirlik ummasın (zîrâ) bu yola ayak basanlar öncelikle başından vazgeçer.
4. Zâhidi cübbe ve sarıkla (görüp de) güç sâhibi sanma, (hatta) o kadar ibâdet konusunda o kadar müflistir ki sarıktan da vazgeçer.
5. Ey Cehdî! Güzellerin acımasız olanı yoktur ancak iki kişinin arasındaki iş kızıl yalvardan geçer.

-90-

1. Ey gönül! Çılgınlıkların ufukları tuttu, çılgın bir bülbül müsün? Yoksa sen de rüsvâ bir âşık mısın?
2. Ey gönül! Mizacının mumu yine parlaklık saçmakta, âleme ışık verdin (yoksa) dünyâyı süsleyen güneş misin?
3. Ey ıslak göz! (Sevgilinin) yan bakışından bir an (bile) ayrılmadın (ama) her an bir tarafa akmaktasın yoksa deniz misin?
4. Ey gönül! Baktığın yerde bir ayna olmazsa konuşamazsın, dile gelmiş bülbül müsün?
5. Ey çılgın Cehdî! Başından yeni açılmış (kanlı) yaralar gül gibi eksik olmaz (yoksa sen) bu dünyâda Ebû Derdâ mısın?

-91-

1. (Ey sevgili!) Sarhoş (gibi süzgün bakan) gözlerin beni deli etti, başkalarına bakmasa olmaz mı?
2. Ey sâkî! Acaba esirgemesen (de) kadehe benzeyen gözlerin meclisi dönse dolansa olmaz mı?

3. Ey kâfir! Gözlerin imana gelse (de) Tatar yan bakışın gönül ülkesini yağmalamasa ne olur?
4. (Ey sevgili!) Gözlerin (sanki) avlanmak için kanat açmış iri bir doğan kuşudur (da) can ve gönül kuşuna aman vermez.
5. (Ey sevgili!) Görmezden gelişinle çâresiz Cehdî ayaklar altına serildi, gözlerin başkalarına bakmasa olmaz mı?

-92-

1. Başım bu alçak dünya içinde kavgaya gitti, gözyaşım ırmağa döndü, dâimâ durmaz akar.
2. Billâhî sevgilinin başkalarına yâr olması şaşılacak şeydir, bu dertle (ölürüm) kabrimin başına mezar taşım dikilir.
3. Ey gönül! Bu zamanda bu eziyeti sanadır sanma, Hâşim şimdi âlemde cevr ile nam salmıştır.
4. (Sevgili) naz atına binip saçının çevgânını eline aldığından (ben de) başımı meydân içinde (ona) top yaptım.
5. O yeni tıraş olmuş sevgilim âşıkları (da yüzünde biten) kıl uçları gibi tamâmıyla kılıçtan geçirdi.

6. Yastığım taş döşegim toprak olsa da dostlar beni ayıplamasın zîrâ gurbette rahat olmaz.
7. Ey Cehdî! Zamanımızda yeni yetişmiş (?) Olanlar da söz söyler, olgunluğa rağbet yok, ne için savaşıyorum bilmem.

-93-

1. Bu meyhânedede elemsiz meclis kurulması ve gören bir gözün yaşsız olması nasıl mümkün?
2. Rüstem bile olsan zahmetsiz bir şekilde düşmana karşı zafer kazanmak mümkün değil, bu dünyanın kanunudur.
3. Dert, elem ve gam gönülden ayrılmasa şaşılır mı? Gözü kara Dârâ'nın askersiz ve ordusuz (yalnız) olması mümkün mü?
4. Eğer ilmin dünyaya ışık ve nur saçsa (bile) sana paran yoksa adam denmesi mümkün değil.
5. Ey zâhid! Cehdî'ye âh etmeyi yasaklama, aşk ülkesinde şahlar şahının sancaksız olması mümkün mü?

-94-

1. Güzelim! Senin gibi gönül süsleyen bir şûh, sana benim gibi çılgınca âşık biri olur mu?
2. (Ey sevgili!) Yanağının mumuna bakarsam engel olma, kol kanat yakmak pervânenin umrunda olur mu?
3. Ey doktor! Gönül ve canın aşk hastası olduğu apaçık ortada (ama) böyle hastaya tedâvi olur mu?
4. (Ey Cehdî!) Şiir ipliğine mazmûn incisini dizedur, burada senin gibi şakıyan bir bülbül olur mu?
5. Ey Cehdî! Yabancılar topluluğuna dil kılıcını çek ve umursama, gönül ehli kimselerin zümresinde umursama olur mu?

-95-

1. Ey edecek cefâ arayan sevgili! Sen vefâ ilminde (de) usta mısın? Gönlü öldürürsün (ama) diriltmeye gücün yeter mi?
2. (Ey sevgili!) Fitneci gözünle bir an içinde bin sihir yapıp âlemi boyunduruk altına alırsın, sanki büyücü müsün?
3. Ey çâresiz gönül! Kurban bayramı geldiği için sevindin (ama) kurban olmaya hazır mısın?

4. Sevdığım! Hoş sözlerin hep yalanla karışıktır, farklı yaradılıştasın ama şâir misin bilmem.
5. Ey gönül! Meyhâneye yönelmiyorsun, sana ne oldu? Yoksa sen de Cehdî gibi doğru ve temiz misin?

-96-

1. Gönüldeki gam denizi feleğin eziyetiyle her an dalgalanır, alemdeki yaratılanlar ise vefâ semtinden uzaktır.
2. Gel, her gece gündüz sevgilinin mahallesini tavafa yönel, bu sa'y ile hac alâmetleri gönül sayfasında yazılsın.
3. Vâiz kürsüde aşk ehline hayli sataşmış (fakat) akıllı olan o can sıkıcı ahmak ile tartışır mı?
4. Burada devlet eşrâfından kimselerle görüşme ve sakın onlardan lütuf umma, yardımlarını (da) kötüye yor.
5. Ey Cehdî! Feleğin eziyetlerine sabret, Allâh Fettâh olandır. Dâimâ "Sabır ferahlığın anahtarıdır" öğüdünü hatırla.

-97-

1. Ey sabâ! Bugün o ay yüzlüyü gördün mü? Onun da boyu oruç tutmaktan hilâle dönmüş.
2. Irak'ta Temmuz ayı içinde oruç tutanlar dirlik bulsalar gözlerine sürme edinirler.
3. Ben Kerbelâ'da su diyerek ölsem şaşılır mı? (zîrâ) Cennet'i almak için hayat nakdini veririm.
4. Eğer yokluk bağında kıtlık rüzgarı esmese, açlık ve susuzluk gönlümüzü sıkboğaz eder miydi?
5. Ey Cehdî! Ay gibi güzeller gündüz yüzünü gizli tuttu (ama) geceyle birlikte sohbeti kurmaya başladılar.

-98-

1. Gönül erbâbı kimselere sevgiyi dile getirmek gerekmez (zîrâ onların) birbirlerine olan muhabbetine gönül de şâhitlik eder.
2. Muhabbet âşıklara garip bir belâ olduğundan sevgilinin eziyeti ile incinmezler.
3. Eğer düşmanların kınamasının bir sonu olsaydı yaralı gönül acısından şikâyet etmezdik.

4. Gönülleri hep Tatar'a benzeyen gam yağmaladı, acabâ pâdişâhım ülkesini korumaz mı?
5. Ey sabâ rüzgârı! Cehdî'ye o şûhun haberini getirmezsın, sende de insanlık yok.

-99-

1. Gönül çocuğu oruç tutarak güçsüz düşer sanmayın (bilakis) dâimâ Allâh'ın bereketli suyuna kanar.
2. Cennet'e benzeyen Bağdât'ta Temmuz ayı içinde oruç tutanlar elbette serin odada oturmuş (gibi) olur.
3. Sıcaklığın şiddetiyle her gece uyanık kalan gözler sabah gelince yıldızlar gibi uyku dolar.
4. Oruçta öyle bir hâl var ki iftara yakın zamanlarda yeni yetişmiş çocuk tabiatı, genç ve olgun bir delikanlı tabiatı (gibi) olur.
5. Ey Cehdî! Gerçi oruç önce halkı ayırır (ama) sonra bayram dostların toplanmasına sebep olur.

1. Saçına düşüp karanlık âleme gidenler, yanağını anıp o latif güle gidenler...
2. Ey o sevgilinin cennete benzeyen mahallesini gezip görmeye gidenler!
Lütfedin de bu ağlayan gönlün selâmını götürün.
3. O gönlü süsleyen sevgilinin mahallesine gidenler sabretmediği için bu ayrılık mektubu yine yarım kaldı.
4. Ey o geceyi süsleyen muma gidenler! Allâh için pervâne gönlü karanlık bedende bırakmayın.
5. Ey içki meclisine gidenler! O yaşlı meyhânecinin ayağını bir kere de benim için öpün.
6. Zevk etmek için Cennet-i alâ'ya gidenler dünyada İstanbul'u görmüş kadar olurlar. Hâşâ!
7. Anadolu, Hindistân ya da Buhârâ'ya gidenler bu gazeli Cehdî'den alıp hediye götürsün.

-101-

1. Ey dert ve gam malının müşterisi! Gözümden başka almadığın neyim kaldı?
2. Bayram geldiği için Şeyhü'l-Harem herkese (içki için) izin verdi, içki içenleri çağır.
3. İşte bu zamanlar başa ayakkabı, ayağa başlık giyecek (kadar aklın baştan gideceği) zamanlardır.
4. Ey vâiz! Cennet'te içki yok mu (da bizi kınıyorsun), lütfet de Allâh için söyle.
5. Sevgilisi gel dudağımın saflığını em deseydi Cehdî şüphesiz tâze can bulurdu.

-102-

1. (Ey sevgili!) Çimen çimen diyerek ayva tüyelerinin baharına ulaştım, gönlümse vatan vatan diyerek saçına asıldı.
2. (Ey sevgili!) Dudağının hayali gönlümde o kadar yer etti ki gözyaşım Yemen Yemen diyerek akik gibi (kırmızı) oldu.
3. (Ey sevgili!) O çene altındaki gümüşten gerdan da nedir? (Keşke) yasemin diyerek ona yüzümü gözümü sürseydim.

4. Sevgilinin kirpiğinin oku karanlık gönle pencere açardı (ama) göz bebeği kirpiğin kirpiğin diyerek (buna) izin vermedi. (?)
5. Ey Cehdî! Önceki şâirler bu gazeli görselerdi baştan sona beğenip överek okurlardı.

-103-

1. Ey gönül! Bu gül bahçesinin asıl süsü goncalarmış (zîrâ) sonbahar geldiğinde (sönmüş) hamam ocağından bir farkı kalmıyor.
2. Ey bahçivan! Bahçe ve yeşillik övmeyi bırak, bunlar efsânedir (zîrâ) dikenle karışık yerde kimse zevk edemez.
3. O sevgilinin bazen yanağını, bazen gözünü, bazen kaşlarını izle. Bu senin dostunun gül bahçesidir, bahçeyi ne yapacaksın?
4. O kayıtsız servin bugün bağ bahçe seyrine çıkmış (öyleyse sen de) rûhunun izlemesi için baştan ayağa bedenle göz kesil.
5. Ey Cehdî! Feleğin dönüşüne ibretle gören bir gözle baksaydın hangi mevkîde olursan ol her şeyden vazgeçerdin.

-104-

1. Ey sevgili! Gönlün gözünün doğanından emin olmasını istersen lütfet, siyah saçın ona pusu kursun.
2. Çâresizce ağlayan gönle Allâh yardımcı olsun (zîrâ) bir yanda sevgilinin eziyeti bir yanda başkalarının derdi (var).
3. Ey pâdişâhim! Gönül nakdine minnet etmem (zîrâ) can nakdi hazırdır, yeter ki senin katında beğenilip kabul edilsin.
4. Benim gözyaşı okyanusumda çokça inciler var, yeter ki tufânın dalgalarından bir kere emin olsun (?)
5. Bizler şimdi söz ülkesinin sevdâlılarıyız, dostlara hediyeimiz bu orijinal redifli gazel olsun.
6. Ey Cehdî! O sevgilinin kâküllerini öven orijinal bir gazel ortaya çıkar da her dizesi Çin'i kıskandıracak derecede olsun.

-105-

1. Gönül bülbülü Üsküdar'da yuva yapmak, yani can kuşunu sevgilinin mahallesine ulaştırmak ister.
2. Elinde içki, gönülde eğlence ile İstanbul'u izleyip gam meclisi topluluğunu dağıtmak ister.

3. Gül mevsiminde bülbül sesleri seher vaktiyle hoş gelir, gönül de bu arzuyla gezip tozmak ister.
4. Kendinden geçmiş âşğın bu hâlini sunmaktaki amacı bir yolunu bulup sevgiliyi kucaklamak istemesidir.
5. Cehdî düşmanların inadına şiirinin temelini söz mimarının eliyle sağlamlaştırmak ister.

-106-

1. Cevri ne sevgili ne felek ne de kötü tâlih eder, insana her ne gelse o her şeye gücü yeten ve zâtıyla kâim olan Allâh'ın takdiridir.
2. Bazen bir çamuru maden kabına koyar, çeliğe çevirir, bazense çeliği öyle yumuşatır ki muma çevirir.
3. İnsanın övgüye değer bir biçimde yaratılmış olması zordur ama sonra her bir ayıbın ona hâlel getireceğini sanma.
4. Aşk sırrını saklamak için çabalarım haddinden fazladır fakat yazık ki âhımın kıvılcımı hâlimi bildirir.
5. Kainat bahçivanı bir gün göğsümün lale bahçesini can bülbülünün yuvasıyken baykuş yuvasına çevirir.

6. Cehdî Bağdat'ın âhû gözlü olan ay yüzlülerini terk edip Anadolu'yu arzular, buna sebep nedir bilmem.

-107-

1. Ey gönül! Gafleti terk edip uyan ve söyle, o Hasan adlı çirkin kişiye elem ver.
2. Görünürde birkaç gün Bağdat'a gelmekten kasıt, dünya daveti ve yılan zehri ilmini öğrenmektir.
3. İçin böyledir ama yolunu bilmedik, pazarlık başlangıcından beri revaç bulmadı.
4. Ey yalancı eşek! Arada gürlseydik (biz de) esip yağmazdık, defterdarlık böyle olmaz.
5. Ey Cehdî! Hiciv yoluna yolcu olma, nasihat semtinin yolunu tut, sakın Nef'î gibi arsızlık etme.

-108-

1. Câhilce bir iki süslü beyit söyleyip ilim sâhibi ve olgun kimseler gibi ustalık taslamak nedendir?
2. Sararmış bir yüzle beyaz gözyaşın olduğundan dilenci gibi kapı kapı dolaşmaman pek şaşılacak şeydir.
3. Eğer Âdem'in nesliysen zamanın eziyetine boyun eğip lütfet de Kâbil gibi kâtil olma.
4. Biz hem âşık hem şâiriz, kalplerimiz ayna gibidir ve (orada) beliren her şey yok olan bir gölge gibi kaybolur.
5. Dürrî, sanki hoş sözlü Cehdî'den habersizmiş gibi burada (kendisinin) şiir ilminde kılı kırk yaran (bir şâir) olduğunu söylemiş.

-109-

1. (Keşke) Yüzümü gül farz edip sevgilinin yanağına sürsem, misk kokulu kâkülünü sümbül yerine koklasam.
2. O, kızıp nazla bana bin türlü işkence etse, (ben de) hele bir gül diyerek yalvarıp ayağına kapansam.
3. Sevgili meclise sâkî olup dizine testi alsa, cam (sürâhi) kulkul sesi çıkararak kadehi doldursa.

4. Sevgilinin (verdiği) gamın ateşi gönül kuşumu kebab ettiğinden, mey gibi kırmızı renkli dudaklarını şarap diye emsem.
5. Ey Cehdî! Nihâyetinde o gonca ağızlı sevgili benim işimi bülbül gibi âh edip bağırmak eyledi.

-110-

1. Ey âh! Gönül hâlini sevgilime açamazsın, sen o taş kalpliye kâr edemezsin.
2. Ey gönül! Bülbül gibi nice bin nağmeler söyleyen de o uyuyan goncayı uyandıramazsın.
3. Âhının fırtınası göğü titretse (bile) sevgilinin siyah saçını uçuşturamazsın.
4. O zamanın âfeti olan sevgiliye kavuşmak için can nakdini eline alıp müşteri olsan da onunla alışveriş edemezsin.
5. Ey Cehdî! Sen o vahşî ceylanı hiçbir şekilde uysallaştıramazsın, (boşa) çabalama.

-111-

1. Ey gönül! Her gece yarana merhem sarıyorsun, şimdi sıradaki hangi dert, hangi belâ, kimi arıyorsun?
2. Ey gözyaşı! Benim sırlarımı insanlara duyurdun, (artık) sakın gözümde belirme (çünkü) bana zararsın.
3. (Ey sevgili!) gönül kuşunu korkutarak yaralarsın, bırak gönül çalan saçını dursun, ne tariyorsun?
4. Ey sabâ rüzgârı! Bu taraftan ayağını kesme, elbet sen de bir derdime yararsın.
5. O şûh sevgili Cehdî'ye pek çok eziyet etti, Allâh'tan dilerim, ayva tüyleri çıkıp yüzü kararsın.

-112-

1. Bu inleyen gönle sevgilimden başkası gelmesin (yani) mahrem olan buluşma yerine yabancılar gelmesin.
2. O naz ve işve dolayısıyla kendinden geçmiş olan sevgili bu meydana gelmeyegörsün, şûh bakışı tüm âşıkları helâk eder.
3. Zâhidlere söyle rindler meclisine gelmesinler de (âşıklar tarafından) cübbesinin ağırlığı ve ikiyüzlülüğünün kokusu çekilmesin.

4. Her olgunlaşmamış kişi bana büyüklük göstermesin, her karınca Süleymân'ın huzûruna gelmesin.
5. Ey Cehdî! Sevgilinin hayâlini gönlüne getirme (de) o zamanın Yûsuf'u bu zindana gelmesin.

-113-

1. Ey put! Bu göz müdür yoksa kendinden geçmiş bir nergis mi? Bu kaş mıdır yoksa güzelliğinin beratına tuğra mı?
2. Bu yanak mıdır, gül mü? Kâkül müdür yoksa sümbül mü? Dudak mıdır, yakut mu yoksa kızıl şarap mı?
3. Dudak mıdır, belli belirsiz bir nokta mı yoksa gonca mı? İnci tanesi midir, diş mi yoksa parlak bir inci mi?
4. İp midir, kıl mı yoksa bel mi? Ben mi, karanfil mi? Boy mudur, servi mi, Sidre mi yoksa Tûbâ ağacı mı?
5. Ey Cehdî! Şiirde papağan gibi tatlı edâlısın, bütün Anadolu şâirleri (de) senin gibi parlak mı?

-114-

1. Yûsuf burada benzeri olmayan bir cihânı karıştıran (güzel) ve Allâh için âşîğa kıyma konusunda yamandır.
2. Yûsuf yanağı güle, dudakları şaraba benzeyen bir gonca ağızlı olduğundan gönül bülbülü sabah akşam âh edip bağırrsa yeridir.
3. Yûsuf'un süzgün bakışı âşıklarının kanına girer (âdetâ) güzellik arsasında kükreyen bir aslandır.
4. Şüphesiz Yûsuf bu ağlayan bedenimdeki rûhtur (o hâlde) nakşı gönlümden bir an (bile) ayrılmasa şaşılır mı?
5. Ey Cehdî! Yûsuf, şimdi cihânın güzellerinin yazılı olduğu defterin başıdır, gönül papağını onu övse tuhaf mı?

-115-

1. Gamla dostluk kuran gönül hâlini sevgiliye söylese (de) boşu boşuna bu denli âh edip bağırmasa olmaz mı?
2. (O sevgili) yüz güzelliğini izletse de bu deli gönül bağırmaktan vazgeçip biraz akıllansa olmaz mı acaba?
3. Ey gül yanaklı sâkî! Kadehi ağzına kadar dolu sunsan ne olur? (Böylece) Yabancı gam düşmanının askerleri dağılsa olmaz mı?

4. Sevgilinin fikri gönlümden çıkmazsa kınamayın (zîrâ) o şûhum hazinedir, hazinenin yeri virane olmaz mı?
5. Huzûrunda Cehdî'nin göğsü gibi bir hedef varken o âfet okunu başkasına atmasa olmaz mı?

-116-

1. (Ey sevgili!) Güzelliğinin Ka'besine mihrâb olan kaşın, Hacerü'l-esved'e benzeyen o siyah yüzlü ben ne güzel.
2. (Ey sevgili!) Cemâlinin şehrindeki güzellik tılsımı ne hoş, iki yanında yılan benzeyen iki (bölük) saç ne güzel.
3. (Ey sevgili!) Saçının ipi ile yanağının yuvarlaklığını gördüğümde, o Mısır'ın Yûsuf'una bu terazi ne güzel dedim.
4. (Ey sevgili!) Sarhoş gözün, ağzın ve kâkülün aklımı aldı, nergis ve gonca güzel, hoş kokulu sünbül ne güzel.
5. Ey Cehdî! Sen ilim denizinde dalgıç oldun, gönül ehli kimselerin zümresine bu (çıkardığın) inci ne güzel bir hediye.

-117-

1. Bu dünyâ içinde dâimâ mutlu olan bir kimse var mıdır? Gel ona bel bağlama feleğin işi zulümdür.
2. Benim bu delilik hâlimi izleyenler, halk içinde anlatılan Ferhâd ve Mecnûn'un yalnızca adı varmış dediler.
3. Dostlardan düşmanca, düşmanlardan dostça tavırlar (gördüm, meğer) yabancılar yakın, yakınlar yabancıymış.
4. Ey gönül! Gel Anadolu güzellerini izlemekten vazgeç, onu da Bağdat'ın ay parçası olarak düşün.
5. Ey Cehdî! Ay parçası gibi güzeller güneş gibi yalnız dolaşmaz, ne yapalım virane bir yer olsa da sen dünyanın bayındır olduğunu farzet.

-118-

1. Ey put gibi tapılacak güzellikte olan sevgili! Başın için külahını eğri koyma da sevdânın vurduğu gönlüme siyah saçların bağ olsun.
2. Bana bu gece güneş yüzlü bir güzel olsa, (ayı) ne yapayım ki yanınca engeli çok olur.
3. (Ey sevgili!) Ağlamaktan gözümün akı kızıl oldu, iyileşmesi için yolunun tozunu gözüme sürme edeyim.

4. O sevgiliye, boynundaki kâkül müdür nedir diye sordum, ey inleyen âşık günahındır dedi.
5. (Ey sevgili!) Sen bir bakışla Cehdî'nin gönlünü avladın, (yoksa) bu bakışın gönül kuşunu avlamak için doğan kuşu mudur?

-119-

1. Medet! O gönül süsleyen çocuk ne güzel bir dilber olur, gerçi yeni yetmedir ama (öylesi) daha nâzik olur.
2. Ne ağzı gibi açılmamış bir gonca ne kırmızı yanağı gibi bir kızıl gül yaprağı olur.
3. Baş ağrısı vermeseydi içkiye ölümsüzlük suyu derdim ama ne yapayım ki sarhoşluk gidince yine baş ağrısı kalır.
4. Bir insan şal ve abayla kuşanmışsa da hürmet göster ve onu hor görme (zîrâ) kepeneğin altında er olur.
5. Cehdî'nin elindeki dostlarına göre kalemdir ama düşman sûretine gelince (âdetâ) iki başlı bir ejderhâ olur.

-120-

1. (Ey sevgili!) Ben eziyetlerinden sana şikâyet mi edeyim yoksa gönlümü bu eziyete alıştırayım mı?
2. (Ey sevgili!) Ferhâd'ın gücü senin gamının dağını yıkmaya yetmez, üstâd olup bunu ona öğreteyim mi?
3. (Ey sevgili!) Gözler güneşe benzeyen yanağına hiç bakamaz, (bu hâlde) ayı ona benzetip yerine koyayım mı?
4. Efendim! Başkalarının sana dost olduğunu duydum, bu zamanda âhımla âlemi berbat edeyim mi?
5. Ey Cehdî! Bu başı sevgili uğruna meydana koyup, âlemde dilden dile dolaşacak bir karakter yaratayım mı?

-121-

1. O parlak yanağın üstüne ayva tüylerinin geldiğini kim demiş? Hiç su üzerine ateşle yazı yazılır mı?
2. Ey gönül! Sevdığın bugün kıvrım dolu saçlarının üstüne (bir de) sümbül takmış (yani) perişanlık iki oldu, müjdeler olsun!
3. Sevgilin önce dudaklarını sonra gerdanını öp, baş ağrısını gidermek için saf şarap üstüne rakı iç.

4. Ey gümüş bedenli sevgili! Yanağının yuvarlağında görünenler ayva tüyleri değildir, onlar mihrâb üstünde toplanan Hintli hacılardır.
5. Ey Cehdî, mücevherini kıymetin sarraf bilir, bu gazel bulunmayan bir inciden üstündür.

-122-

1. O alnı ay gibi olan sevgilim yanağını bazen parlayan bir dolunay (gibi) gösterir, bazen de bana elinde hilal gibi hançer gösterir.
2. Amber saçan kâkülünü tarak azaltır sanma, tarz ile âşığı olan bana bin başlı yılan (gibi) gösterir.
3. Bazen göğsünü açar bazen dudaklarını kımıldatır, (sanki) papağana bazen ayna bazen tatlı şeker gösterir.
4. (Hem) Gönül yüzünü gösterip kalbimi sevindirir hem de o saat kızıp farklı bir tavır takınır.
5. Ey Cehdî! Ayrılık orucunu bitmez sanma, sonunda o sevgili bir gün kavuşma bayramını âşığa gösterir.

Tahmîs

1. Ey hilâl kaşlı sevgili! Senin yüzünü ayda bir kez gören kıyamete kadar gölge gibi duvara yaslanıp kalır. Ey gözümün nûru! Amber (kokusu) dağıtan saçını açıp da gönül perîşân etme (de) gözlerim o gül (gibi kırmızı) yanağını görsün (ve böylece) ağlayan bülbülünü sevindirip ezgiler söylet.
2. (Ey sevgili!) Yeşil elbiseyi giy ve servi gibi bin naz ile salın, gül mevsimidir, mecliste saz ile şarap iç, hânendeler Şehnâz ile Bûselik makâmında şarkılar çalsın, sen (de) yer yer fitneci yan bakışla işveler yap (ve) şeker (gibi tatlı) sözlerini can papağanına gıda kıl.
3. Şeh-levendim! Dolaşmaya çık ve naz atının binicisi ol, gözünün doğanıyla gönül kuşlarını avla (zîrâ) sende -özellikle bu şimşire benzeyen boyunla yürüyüşünü- her görenin yaratıcına binlerce kez beğeni sunacağı incelik, güzellik ve nâziklik var.
4. Ey melek yüzlü sevgili! Önceleri dostluğun sabah akşam bizimleydi, acabâ şimdilerde ilişkin kimlerle? Bilmem. Senin sohbetin inkâr edilmez (ama) haysiyetin hiçbir zaman sözünde durmamak mı, Dün geleceğini söylememiş miydin?
5. Ey hûri yüzlü sevgili! Meclis senin için hazırды, sana haber gönderdik (ve) seni bekledik (ama) sen gelmedin. Ey vefâsız! Sana duyulan arzu sınırı aştı (ve) sen gelmediğin için bu zevkle eğlence Cehdî'ye zehir oldu. Ey felek gibi dönecek sevgili! Bu yakışsız hareketini unutma.

Cehdî'nin Nâilî'nin Gazeline Tahmîsi

1. Ne bahçe ve yeşillik yerlere ne sahil gezmeye, ne gül bahçesi dolaşmaya ne lâle bahçesine kadar gideriz (biz ancak) vatan vatan diyerek Üsküdâr'a kadar gideriz.

Aşk arzusuna uyup sevgilinin mahallesine kadar gideriz, sabahleyin yumuşak esen rüzgâra dostuz bahara dek gideriz.

2. Bu gönül nakdimin puta benzeyen güzellerin yolunda telef olduğu ve gam nağmeleriyle göğsümü def gibi dövdüğüm yeter. (Zaten) İki günlük dünya saadeti nezdimde değersiz.

Rindlerin giydiği eski püskü bir elbise omuzda, kase elde içkinin zekât olarak verildiği bir diyâra dek gideriz.

3. Gönül vahdet şarabıyla sürekli olarak kendinden geçmiş bir hâlde bulunduğundan ne mecaz (âlemin) meclisinin zevkini ne sâkîyi ne de kadehi ister. Bu arzusu yerine gelmemiş gönül cihânı yakan bir âh çekerek,
Arşın kubbesini yerinden Mansur gibi sarsıp Hudâ Hudâ diyerek dar ağacının dibine kadar gideriz.

4. Gönülden sevgiliye kavuşmaktan başka ne geçer? Dâimâ sevgilinin vuslat nimeti kalbimden geçer. Nasıl ki karınca balın lezzetini alıp (ona ulaşmadan) duramazsa,

Eğer dudağının lezzeti damağın aklına gelirse, Mısır ülkesine değil Kandehâr'a kadar gideriz.

5. Rakip gece gündüz sevgiliye arkadaşlık etsin, biz (de) ayrılığın dostu olalım revâ mı? Cehdî eğer yakarı eline alırsa,
Ey felek! Eğer eteğin Nâilî'nin elene geğerse seninle Allâh'ın mahkemesine kadar gideriz.

-123-

1. Bu gece ansızın feleğin lütfuna eriştim (de) bir ay (gibi sevgili) menzilimi aydınlattı.
2. Can gönlün isteği üzerine sevgiliyle bu gece zevk eyledi (de) bu yabancı saydıkları gönlümü haberdâr etmediler.
3. Leylâ'nın devesi bu gece (bildiği bir) yolu -varsa- kaybetmiş olduğundan çöldeki Mecnûn ile nasıl dost olsun?
4. Sanki o pâdişâh bu gece bize rüyada göründü (zîrâ ben) ömrüm nasıl geldi nasıl geçti anlamadım.
5. Ey Cehdî! Bu gece sevgilinin saçları gibi uzun olsaydı ne olurdu? (Oysa o) sırtıma kısa gelen bir hırka (gibi hızla gelip geçer) oldu.

-124-

1. (Ey sevgili!) Boyun bahçedeki servinin değerini yerle bir etti, ağzını kıskanmak goncanın bağırını kanattı.
2. (Ey sevgili!) Hoten miski birçok kez ayva tüylerin ile iddiaya tutuştu, gerçi (hepsinin sonunda) yüz karalığı kendine kaldı.
3. (Ey sevgili!) Yemen akiki dudağının laline susamış olan bana fayda vermedi, meğer onun yalnızca ismi varmış.

4. Eğer Ferhâd'ın benimki gibi cihanı yakan bir âhı olsaydı (dağları delmek için) bu kadar zahmet ve eziyet çekmezdi.
5. Ey Cehdî! Her an sevgilinin eziyet taşları sana gelir, sanki senin bedeninin (taştan) bir kaledir.

Abdî Paşa ve Nâbî Çelebi'nin Müşterek Gazeline Cehdî Efendi'nin Tahmîsi

1. Bir meyhâneye vardığında kötüdür, bir kadeh ile Cem olduğunda sefildir,
sarhoş olup kendinden geçtiğinde riyâdır,
*Bir güzele gönül verdiğiinde belâdır, bir içkiyi içtiğinde hatâdır dememeleri
mümkün mü?*
2. Bükülmüş boyunu gam oklarına hedef yapıp o keman kaşlıya ciğer yarasını
göster. Yanağının bahçesini sonbahar rüzgârına uğratagör,
*Öyle bir derde esir ol ki zamânın tabipleri (iyileşmesi ancak) ilaçla tedbir
almaya bağlıdır, demesinler.*
3. Rind ol eline kadehi alıp ağzına kadar şarapla doldur, o meclise gönül kuşlarını
kebab yap, feryatlarını da kanun ile sazın sesine uydur,
*Ciğer parçalarını ve inleyişini ortaya koymakta acele et ki sana kimsesiz bir
garip demesinler.*
4. Ey gönül mâdem o sevgilinin saçına dolaşıp bağlandın (öyleyse artık) işin
gücün seher vakti âh edip geceleri kalkarak inlemek olsun. Neyin varsa inci
dolu gözün sedefine doldur.
*Gözyaşı nakdini o resim gibi güzel sevgilinin mahallesinin başında dök ki
iddiacılar sana dilenci demesinler.*
5. Cehdî gibi ayna gönüllü ve papağan dilli ol (da) ufuklara ışık saçıp güneş gibi
belir, put gibi sevgililerin gözlerinden attıkları bakış okuna hedef ol,
Ey Nâbî! Abdî gibi cihan güzellerinin aşüftesi ol ki sana hevâ ehlidir demesinler.

-1-

Cehdî Çelebi'nin Köşk İçin Söylediği Târih

1. 2. Dört halifeye, (Hz. Muhammed'in) ailesine ve sahabelerine sevgi besleyen, takvâ sahibi ve (Hz. Muhammed) Mustafâ ie adaş olan kişi yüce köşkü yapıp, bu kudret makâmı bizim eserimiz olsun, dedi.
3. O sünnet ehli kimselerin önde geleni, temiz mezhepliği Allâh dâimâ korusun.
4. Sünnet ehli olan kimselerin doğru işi buyken (O) nasıl vaktini ilme harcamasın?
5. Cehdî, bu latif köşk Cennet tarzında, *cihânın başı* diyerek onu târihlendirdi.

-2-

Ve Bu da Onun Doğum (üzerine söylediği) Târihi

1. Âlemin yaratıcısı nasıl bir sanat ortaya koymuş, böyle bir güneşi zamanın gözü daha önce hiç görmemiş, Allâh mübârek kılsın.
2. O ay bugün saadet göğünden doğduğu için Cennet hûrileri yüzlerce kez hayırlı olsun, demeye geldiler.

3. Allâh hatadan koruyup uzun ömürler versin ve sonbahar rüzgârı güzelliğinin gül bahçesine ulaşmasın.
4. Ey Cehdî! Bütün diller onun özelliklerini saymaktan âciz olduğundan benim maksadım ancak onun temiz zatını (nâçizâne) övmektir.
5. Gaybdan bir ses gelip onun (dünyaya) gelişini, *Mustafâ'nın zürriyetinden ortaya çıkan nûrdur*, diyerek târihlendirdi.

-3-

Ve Bu da Onun Mehemed Çelebi'nin Vefâtı Hakkında Târihi (Allâh'ın rahmeti üzerine olsun)

1. Mehemed isimli o murat almamış çocuğun nurla dolu rûhu, kuş gibi uçarak ebedî yurda göçtü.
2. Durduk yere gül yanağı sanki ecel habercisi elinden şarap kadehi yudumlamışçasına soldu, sebebi neydi, anlamadık.
3. İlâhî! Peygamberler ve velîlerin hürmeti için o çocuğun rûhu Cennet'in gül bahçesinde daldan dala konan bir bülbül olsun.
4. Ey Cehdî! (Elbette) Kanla karışık gözyaşını (boş yere) bu kadar saçmadın. Maksat gönül ateşini târih ile söndürmektir.

5. Ey İlâhî! Mehemed âciz bir kulundur, Mustafâ hakkı için izin ver makâmı Cennet-i alâ olsun.

-4-

Ve Bu da Onun Tıybî Efendi'nin Vefâtı Hakkında Târihi (Allâh'ın rahmeti üzerine olsun)

1. O gülü yani marifet bahçesinin şakiyan papağanı olan Tıybî'yi, sonbahar rüzgârı uğrayıp yok etti.
2. Olgunluk gül bahçesinin gülüyken felek rüzgâra verdi ve ayrılığın sıkıntısı bülbülün gönlünü yakıp yıktı.
3. (Bu) Alçak dünya her gelenin geçip gittiği eski bir köprüdür, o da hüküm Allâh'ındır diyerek o köprüyü geçti.
4. Besbelli aklıma geldi ve ben, Ey Cehdî! ne oldu da Tıybî'nin papağan dili (artık) söylemez oldu, dedim.
5. Kulak verdim, gaybdan bir ses çıkıp, (o) zamanın *bülbülü Cennetin gül bahçesine gitti*, diye târih söyledi.

-5-

Ve Bu da Onun Mustafâ'nın Vefâtı Hakkında Târihi (Allâh'ın rahmeti üzerine olsun)

1. 2. Ey Cehdî! Gönül bülbülü Mustafâ isimli o açılmamış gülün hâline târih (düşürmek) için düşünürken dinleyenler çıkıp târih olarak, Ey İlâhî! *Mustafâ'nın yeri Cennet olsun, dediler.*

-6-

Ve Bu da Onun Ev Yapılması Hakkında Târihi

1. Ey önde gelen himmet sâhibi, feyizle dolu olan Mustafa! Allah mübârek kılsın.
2. (O) bu gönül çeken yapının temelini attı, ömrünün varlığı ebediyete bağlı olsun.
3. Her kimin temiz yaratılışı ölçülüyse (onun) âdeti ve temeli her şekilde böyledir.
4. Eğer bir kimse kör ya da alçak yaradılışı değilse kusurunu bulamaz.
5. Ey Cehdî! Bir edâ ile târihini söyle, *şerefli yer uğurlara erişsin.*

-7-

Ve Bu da Onun Kadı Beydâvî'nin İstinsâhı Hakkında Târihi

1. 2. Ne hoş Kur'ân'ın tüm remizlerini çözen bir tefsir! İstidat sahipleri onu yüceltmek için söyleyecek söz bulamadılar.

(Hz. Muhammed) Mustafâ'nın adaşı düzeltilmesi için elinden geleni ortaya koydu (bu yüzden) *Allâh mükâfâtını versin* diye târih söyledim ve tamamlandı.

-8-

Ve Bu da Onun Ayva Tüylerinin Çıkması Hakkında Târihi

1. 2. Cehdî ayva tüylerinin (çıkış) târihini ararken Allâh ona ilham verdi ve aklına bu (mısra) geldi, ciğer yakan bir âh çekti ve, *bu Hintli askerler Rum ülkesine nasıl geldi? Dedi.*

Cehdî Çelebi'nin Şehrî'nin Gazeline Tahmîsi

1. Bülbül gibi gidip o gül yanaklıyı gül bahçesinde gördün mü, (peki) ya yalnız yakalayıp bin dertle yalvardın mı, (sevgilinin ettiği) eziyetin tadıyla dikenin engellemesi nasılmış, gördün mü?
*Ey sevdiğim! (Sen de) Aşk belâsına düştün, (aşığa) eziyet eden aşkı gördün mü?
Bizi incitirdin (şimdi) incitmeyi gördün mü?*
2. (Ben) Yalvardıkça nazlanıp, huyum budur, derdin, sakın mahallemin etrafında dolaşma diye beni incitirdin, sana yalvarmaktan hiç şerefim kalmamıştı,
Ey ay gibi parlak alınlı sevgili! Sararmış yüzümü görüp gülerdin, vücudunu hilâl gibi eğen sevgilinin hasretini gördün mü?
3. Ey canım! Güneş gibi tüm dünya sana bakmış, bundan sonra ihsân bana kalmamış diye yakılmışsın, gidip gönlünü vermiş su gibi başkalarına akmışsın,
Ey gözümün nûru! İbrâhîm'in aşkı ile yanıp yakıldığını duydum, seni (de) yakan o ateşi gördün mü?
4. Ey sevdiğim! Bana kızıp başıma vurmadiğin gün olmazdı, bir defa yanlılıkla (bile) hâlimi sormazdın, kavuşmanı vadedip uyurdun, sözünde durmazdın,
Güzelliğin gururuyla dünyayı ve içindekileri görmezdin, (şimdi) sabah akşam uyku nedir bilmeyen o gözleri gördün mü?
5. Ey sevdiğim! Sen her zaman bu dünya bahçesinde içki, sevgili ve sâkîyi kendine arkadaş edip âlem yaparsın, cam kadehi Cehdî gibi gizli derdine devâ edersin,
Her zaman sevgilini görüp gamını def edersin (ama) seni hiç görmeyen o hasta Şehrî'yi gördün mü?

Cehdî Çelebi'nin Tıybî Efendi'nin Gazeline Tahmîsi

1. (O Sevgili) Gamının denizinde gönlü dalgalara mı verdi, kirpiğinin okunu bağrımın hedefine mi attı, yoksa cömertlik sofrasını aç birine mi açtı?
O peri gibi güzel sevgili kavuşmasını atlas ve ipekli kumaş karşılığında mı sundu, (yoksa) Allâh için muhtaç bir kişiye mi bağışladı?
2. Dün mahallesinin gül bahçesine ulaşıp sevgilimi gördüm, gönül hâlini arz etmek için huzûruna çıktım ve çâresiz âşığına merhamet et, diye çok ağladım.
Gözyaşı incisinden eser yoktu, gözüne, nem var deyip varını yağmaya mı verdi? Diye sordum.
3. Hayli zamandır o düz boylu sevgili mahallesinde salınmaz, rakipler yüzünden orada da kalmak mümkün değildir, gönül ve can nakdini vermeyince kavuşmaya ulaşılmaz,
İşi sevdâ olan gönülde keyif nakdi bulunmaz, (yoksa) sıkıntı limanında vergi için mi verdi?
4. Gönülüm yine kendini bir filan-zâdeye, âşıklarını öldürmek için hazır tutan birine, yan bakışı cellat olan bir temiz yüzlüye verdi.
Gönül verdiyse malını mülkünü şaraba verdi, (sanki) zâhid gibi hırka ile taca mı verdi?
5. Bu feleğin ismi ters dönüşüyle anılır, âdeti ise tabiat ehli kimseler hiç mutlu olmadığından Cehdî'yi gam denizinde boğmaktır.
Tıybî beden kayığını boş bırakıp gitti, emelinin varını yağunu rüzgâra mı, dalgalara mı verdi (bilmem).

Ve Bu da Onun

1. Ey günahkârların şefaathçisi! Suçluyum, Allâh'a lâıık ibâdetim yok, (ama) yine (de) bu isyanla ümidim ve isteğim çok, lütfedip şefaath et.
2. Ey günahkârların şefaathçisi! Hiç kul Mevlâ'sı gibi kusursuz olabilir mi? Bağışlayıcı olan Allâh kusurlarımızı senin hürmetin için affeder, peygamberlerin yüz suyusun, herkesten hamiyetlisin, lütfedip şefaath et.
3. Ey tabibim! Dertliyim, devâ için yardımcı ol. sen dururken biz gidip kime minnet edelim (zîrâ) mahşer günü *ümmetim* diyecek olan yine sensin. Ey günahkârların şefaathçisi! Lütfedip şefaath et.
4. Ey Resûl! Senden şefaath uman Cehdî'ye bir şefkâth nazarı kıl (da) amacına ulaşsın, dört halifenin hürmeti için ricâsını kabul et. Ey günahkârların şefaathçisi! Lütfedip şefaath et.

Ve Bu da Onun Muhammed İsmine Muvaşşahı

1. Öldüğümde mezarımın toprağından kadeh yapın, belki rûhum sevgilinin meclisine varıp içki içer.
2. O periye benzeyen sevgili ben ağlayan âşığı huzur içinde sanırmış, (yoksa) bu kadar zamandır bağırışlarımı duymamış mı?
3. Sultânım! Başkaları şarabı dudaklarına benzetirlermiş ama akiki yakuta nasıl benzetebilirler?
4. Ey merhamet mâdeni olan sevgili! Cehdî'nin sana kavuşma fikrini hayal etmediği an yoktur (ama) meğer seni yanlış hayal ediyormuş.

Ve Bu da Onun Kıt'a ve Rubâilerinden

-1-

1. O Mevlâ bir kulu bağışlamak isterse o an (ona) zengin fakir demeden nazar kılar (zîrâ) dünyadakilerin suçlarını baştan sona affetse bile onun deniz gibi engin merhameti zerrece eksilmez.

-2-

Ve Bu da Onun

1. Ey Allâhım! Ben günah denizi içinde boğulmuşum, umutsuzluğun vermiş olduğu gamın ateşiyle yanmış tutuşmuşum, eğer merhametin erişmezse cehennem ehli kimselerle beraber olurum, vay hâlime!

-3-

Ve Bu da Onun

1. Ey Allâhım! Bana günah işledi diye azâp etme, ben kulların en güçsüzüyüm gel beni incitme, kabirde Münker Nekîr'in sorularını cevaplayacak tâkat olmaz ama senin lütfunla (o bile) kolaylaşır.

-4-

Ve Bu da Onun

1. Ben insanım ama hûrilerle yakınlaştım ne olur? (Zaten) Cennet yine insanlarla süslenecektir. Allâh'ın merhameti günahkârlardır, isyan etmemiş insan Cennet için sıkıntı çekmez.

-5-

Ve Bu da Onun

1. Ey Kerîm (olan Allâh)! Senin lütfuna sebep olan muhtaçlığım, dermânına sebep olan hastalığımdır. İsyânıma bakmayıp lütfet. Eğer ben günah işlesem merhametine ne sebep olur?

-6-

Ve Bu da Onun

1. Ey Allâhım! Beni kazâ oklarına hedef kılma, lütfet kimseye muhtaç etme, ben senin lütuf kapından ümidimi kesmem (zîrâ) derdi veren elbette dermânını da verir.

-7-

Ve Bu da Onun

1. Ahiret, onun için çabalamadan sadece konuşarak, dünya, bin türlü istekle (heves ederek) elde edilmez. Dünyada Cennet ve hûriler ele geçmez sanma (zîrâ) dünya toprağı sonsuzluk yurdunun tarlasıdır.

-Der-kenâr-

1. Ey lütuf ve olgunluğun gül bahçesinin salınan servisi ve ey ululuk ve makam bahçesinin narveni! Sen daima gül gibi mutlu olup gülümserken düşmanın çimenler gibi ayaklar altında ezilsin.

-8-

Ve Bu da Onun

1. Dünyanın yaratıcısı âlemi resmetmiş, her insanın hâlini (de) düşünmüş (şu hâlde) boş yere gidip insanlardan (bir şeyler) istemek ne için? Rızkı veren (Allâh zaten) kısmeti ezelden belirlemiş.

-9-

Ve Bu da Onun

1. Ey yaratıcı (olan Allâh)! Sen bu âlemi yaratıp, (içindekilerin) her birine farklı bir durumla kanaat ettirdin. Sahip olduklarında ne ortağın ne yardımcın var, (şâyet sen verirsen) bir kul lütfuna asla engel olamaz.

-10-

Ve Bu da Onun

1. Sevgilime kavuşmama rakipler engel oldu, eğer her tâlih böyleyse Allâh belâsını versin! Ey gönül! O melek yüzlüye başkaları kavuştu, gel biz de göz çerezine kanaat getirelim.

-11-

Ve Bu da Onun

1. (Ey Allâhım!) Merhametine lâayık olmayan bir suçum, dermânına lâayık olmayan bir derdim nasıl olur? Kulunda sana hiçbir şekilde yakışmayacak bir amel olmasa da faziletin belki beni lütfuna (erişmeye) lâayık kılar.

-12-

Ve Bu da Onun

1. İlâhî! Her an isyân edip günah işleyen, yeryüzündeki insanların ve gökyüzündeki meleklerin (fillerinden) incindiği kimse benim. Fakat ben bu durumdayken senin lütfunla gururlandım (ama senden başka) kimsem yok, yüzümün karasına bakma.

-13-

Ve Bu da Onun

1. Ey yüce Allâhım! Ben her nefeste binlerce kez günah işledim, ömür nakdimi boş yere (saçıp) mahvettim, (sen dururken) başkalarına sığındım, âlemin övüncü Muhammed hakkı için affet.

-14-

Ve Bu da Onun

1. (Ey Allâhım!) O isyâna bulanmış ve cihâna rüsvâ olmuş, her an yasaklanan işlerle günah işleyen kimse benim. Muhammed, ailesi, sahabeleri ve Kur'ân

-15-

Ve Bu da Onun

1. Ey Kerîm (olan Allâh)! Cömertlik bütünüle sendenken benden sana varan (yalnızca) isyandır fakat senin bedeni günah kirinden arındıran bir rahmet denizin vardır.

-16-

Ve Bu da Onun

1. Ey boyu Tûbâ, yanağı gül, kâkülü sümbül, dişi inci, saçı şebboy gibi olan ve yan bakışını gönlün aradığı (sevgili)! Cehdî'ye merhamet edip başkalarının yanında, çaresiz âşığım budur, desen ne olur?

-17-

Ve Bu da Onun

1. Ey gönül! Cennet ve hûriler ele geçsin diyorsun (ama daha) kendin (bile) bende değilken Allâh'ı isteme. Binlerce çabayla dünyaya boyun eğdiremezken hiç çaban olmadan âhirete sahip olsam deme.

-18-

Ve Bu da Onun

1. Ey Cehdî! Bu gam dolu ibadethânedede seni kimse mutlu etmedi (öyleyse) neden insandan vefâ umuyorsun? (O hâlde) Sakın zamaneden bu tür sıkıntıları dünyada şimdi görmüş gibi şikâyet etme.

-19-

Ve Bu da Onun

1. Kötü durumda bir kimseyi gördüğünde günahını affedeceksin ki sevaplar (ve günahların hesabı) görüldüğünde azâbın olmasın. Hesap (gününe) ulaştığımda (mahşerde) seni bir defa görsem cehennem azâbı ile niye elem çekeyim?

-20-

Ve Bu da Onun

1. (Ey Allâhım!) Bir günahım olsa birçok eziyet edersin, bir ibâdetim olsa yine hesaba çekersin. Dünyada haram kıldığın şeylerinin tamamını Cennet'te (de) yarattın, peki onun azâbı olmaz mı?

1. (Ey sevgili!) Evet, sarhoş oldum fakat mahallende bağırip çağırmadım. Sinirlenmene sebep olan nedir, adam öldürmedim ya, günahım ne?
2. Ey nazlı sevgilim! Ben gönül evinde (senin verdiğin) sıkıntıdan başka kimseyi misâfir etmedim. Bu azar dolu sözlerin neden?
3. Ey can gibi kıymetli sevgili! Ben canımı senden başka pâdişâha kurban etmedim, hañçerini dudakları susuz olan benden esirgeme.
4. Ey felek! Gönül goncasını vaktinde hiç güldürmedim, (onu) bu dert sonbaharına her zaman müptelâ etmek neden?
5. Ey Cehdî! Nefsine hâkim olmak bana her şeyden üstün görüldüğü için dîvân tertip etmedim.

4. SONUÇ

Bu çalışmaya konu olan dîvân, Avusturya Milli Kütüphânesi, Yazmalar ve Nâdir Eserler Koleksiyonu, Cod. A. F. 147 numarada *Pend-nâme* adıyla kayıtlıdır. 17. yüzyılda yaşadığı düşünölen Sürmeliçavuş-zâde Cehdî'ye ait olan eser, *Pend-nâme* türünde yazılmış 59 beyitlik bir kaside ile başladığından bu şekilde kayıt düşöldüğü tahmin edilmektedir.

Çalışma kapsamında, ilk olarak kaynaklarda hakkında net bir bilgiye rastlanmayan şâir tanıtılmış ve dîvânından hareketle çevresi ve ilişkiler ağı tespit edilmeye çalışılmıştır. Ardından dîvân şekil bakımından incelenmiş, nazım şekilleri, aruz vezinleri, şiirlerin redif ve kâfiyeleri tablolaştırılmıştır. Dîvândaki en hacimli bölümü, gazellerin oluşturduğu göz önüne alındığında Cehdî'nin gazel şairi olduğu söylenilebilir.

Ayrıca *Dil ve Üslûp* bölümünde yer alan *nazîrelere* ve dîvânda bulunan *manzum mektuba* bakılacak olursa Cehdî, bir şairler topluluğuna mensuptur. Özellikle dîvânları incelendiğinde irtibat hâlinde oldukları anlaşılan Tıybî ve Rüşdî ile aralarında yakın bir dostluk bulunduğu açıktır. Özellikle Tıybî'nin Ömer Paşa'nın Bağdat valiliği esnasında dîvân kâtibi olarak Bağdat'a gitmiş olması ve Cehdî'nin şiirlerinde, bir süre Bağdat'ta bulunduğunu belirtmesi şairlerin hayatlarında da kesişen noktaların bulunduğunu göstermektedir. Adı geçen diğer şairlerin de bir şekilde Bağdat'ta bulunmuş, devletin çeşitli kademelerinde vazifelendirilmiş oluşları Cehdî'nin bürokrat bir çevrede bulunduğunu ve dîvândaki şiirlerin tamamını veya hiç değilse bir kısmını Bağdat'ta yazmış olabileceğini düşündürmektedir. Âlim bir babanın oğlu olan ve babasının ilmiye mensubu olduğunu dîvân boyunca vurgulayan şairin iyi bir eğitimden geçtiği göz önüne alındığında böyle bir çevrede bulunması da tabiidir.

Çalışmanın son bölümünü *Metin* kısmı oluşturmaktadır. Ulaşabildiğimiz yegâne nüsha olan metin, çeviriyazı alfabesine ve günümüz Türkçesine aktarılmış, -nadiren de olsa- yer yer müdahalelerde bulunularak orijinal metne en yakın hâli sunulmaya çalışılmıştır. Dîvânda fâhiş hataların bulunmaması, farklı mekanlarda kaleme alındığı düşünülen eserde farklı yazı tiplerinin bulunması ve şiirler üzerinde yer alıp *Nüsha Tavşifi* kısmında ayrıntılı bir şekilde ele alınan bazı müdahaleler, eldeki nüshanın müellife ait, onun tarafından yazdırılmış nüsha olduğuna dair bir intibâ uyandırmaktadır.

Yine metinden hareketle Cehdî'nin diğer şâir arkadaşlarının şiirlerini model alarak bir takım denemeler ve belki de *şiir temrini* yaptığı söylenilebilir. Mezkûr şiirler *Etkilendiği Şairler ve Nazîreler* kısmında ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Dîvânda en fazla dikkat çeken nokta *leff ü neşr* sanatının sıklıkla ve başarıyla kullanılıp şairin, *temsil* getirme ve *hikmetli* söz söyleme eğiliminde olmasıdır. Bu durum Cehdî'nin yaşadığı dönemde revaç bulan *Sebk-i Hindî'nin Sâibâne Ekolüyle* ilişkilendirilebilir. En önemli temsilcisi Nâbî olan ve *Hikemî Tarz* olarak da anılan bu ekole dair izleri Cehdî dîvânında bulmak mümkündür ki bunun en önemli dayanağı da dîvânının başına koyduğu ve kaside boyunca *sosyal eleştiride* bulunduğu *Pend-nâme'sidir*.

Fakat sonuç olarak şiirinde yer yer etkileri görülse de şairin bahsi geçen üslûba tam anlamıyla dahil olduğu söylenemez. Ayrıca Nâbî, Nâilî gibi güçlü çağdaşlarına yazmış olduğu tahmislerde söyleyişinin güçsüz ve yavan kaldığı açık bir biçimde görülmektedir. Tüm bunlara dayanarak Cehdî'nin 17. yüzyıl şiirinde önemli bir yere sahip olamadığı söylenilebilir.

KAYNAKÇA

Akkuş, M. (2008). *Hatîbî Tezkire-i Şu'ar'a-yı Bağdâd XIX. Yüzyıl Bağdâd ve Civârındaki Türk Şâirleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Yayınları.

Arıcı, M. (2017). *İslâm İlim ve Düşünce Geleneğinde Kadı Beyzâvî (s.83)*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

Babacan, İ. (2012). *Klasik Türk Şiirinin Sonbaharı Sebki-Hindi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Bilgegil, K. (2015). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınevi.

Bilkan, A. F. (2011). *Nâbî Dîvânı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Bilkan, A. F. ve Aydın Ş. (2007). *Sebki-Hindî ve Türk Edebiyatında Hint Tarzı*. İstanbul: 3F Yayınevi.

Coşkun, M. (2007). *Klâsik Türk Şiirinde Edebî Tenkit*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Çavuşoğlu, M. (1971). *Necâtî Bey Dîvânının Tahlihi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Demirel, Ş. (1999). *Şehrî (Malatyalı Ali Çelebi) Hayatı, Sanatı, Divanı'nın Tenkitli Metni ve Tahlihi*. (Doktora Tezi). Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Devellioğlu, F. (2015). *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lugat*. (31. Baskı). Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

Dilçin, C. (2009). *Yeni Tarama Sözlüğü*. (2. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ece, S. (2015). *Klasik Türk Edebiyatı Araştırma Yöntemleri*. Erzurum: Eser Basım Yayınları.

Ekici, H. (2006). *Sahhaf Rüşdî Dîvânının Tenkitli Metni*. (Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Erkal, A. (2009). *Divan Şiiri Poetikası: 17. Yüzyıl*. Ankara: Birleşik Yayınevi.

Eyüboğlu, K. (1975). *On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*. İstanbul: Doğan Kardeş Matbaacılık.

İnal, M.K. (2000). *Son Asır Türk Şairleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

İpekten, H. (1970). *Nâ'ilî-i Kadîm Divânı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

İpekten, H. (2001). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Kaplan, M. (2008). *Hayriyye-i Nâbî*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Kadioğlu, İ. (2018). *Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Köksal, M. F. (2002 Bahar). *Eski Şiirimizin Nâdîde Güzelleri*. TÛBAR. XI, 161-168.

Köksal, M.F. (2006). *Sana Benzer Güzel Olmaz Divan Şiirinde Nazire*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Kuru, S.S. (2007). *Erkek İsmi Redifli Gazeller*. *Kitap-lık*. 107, 83-90.

Küçük, S. (2011). *Bâkî Dîvânı: Tenkitli Basım*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Mum, C. (Nisan 2005). *Sebk-i Hindî'de Beyit Yapısı Paradoksal İmajlar ve Çoklu Duyulama*. *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları I Sözde ve Anlamda Farklılaşma: Sebk-i Hindî Bildiriler*.

Naci, M. (2009). *Lügat-i Nâcî*. Haz. Ahmet Kartal. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Okumuş, Ö. (1989). *Hind Üslûbu (Sebk-i Hindî)*. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırmaları Dergisi. S.17, 113.

Onay, A. T. (2013). *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü: Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve izahı*. Haz. Cemal Kurnaz. Ankara: Kurgan Edebiyat.

Özcan, T. (2006). *Nazmîzâde Murtazâ Efendi*. TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 32, İstanbul.

Öztürk, R. (Summer 2013). *Türkistan'dan Türkiye'ye Kelime Göçü Örneği "Cigi Cigi"*. *Turkish Studies*. 8/9, 2145-2156.

Özyıldırım, A. E. (1999). *Hamdullah Hamdî ve Divanı*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Özyıldırım, A. E. (Nisan 2005). *Sebk-i Hindî'nin Türk Edebiyatındaki Seyri Üzerine Notlar*. *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları I Sözde ve Anlamda Farklılaşma: Sebk-i Hindî Bildiriler*.

Sami, Ş. (2010). *Kâmus-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları.

Saraç, Y. (2013). *Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim- Ölçü- Kafiye*. İstanbul: Gökkuşbe Yayınları.

Sefercioğlu, M. N. (1990). *Nev'î Dîvânının Tahlîli*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Steingass, F. (1930). *Persian-English Dictionary*. London.

Süreyya M. (1996). *Sicill-i Osmânî*. Haz. Seyit Ali Kahraman. İstanbul.

Şentürk, A. A. (2016). *Osmanlı Şiiri Kılavuzu*. İstanbul: OSEDAM.

Şükun, Z. (1984). *Farsça Türkçe Lugat Gencîne-i Güftâr Ferheng-i Ziyâ*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.

Tak, S. (1999). *Tıybi ve Türkçe Dîvânı*. (Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tuman, M.N. (2001). *Tuhfe-i Nâilî Divân Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*. Ankara: Bizim Büro Yayınları.

Tunadurur, M. (2012). *Edirneli Ahmed Rüşdî Dîvânı*. (Yüksek Lisans Tezi) Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Yılmaz, M. (2013). *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler*. İstanbul: Akçağ Yayınları.

ÖZ GEÇMİŞ

Deniz Şeyma KULAKSIZ

1992 yılında İstanbul'da doğdu. 2012 yılında yerleşmiş olduğu Yıldız Teknik Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden 2016 yılında mezun oldu. Aynı yıl Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı programında lisansüstü eğitimine başladı.

